

Regnbågsungar

Regnbågsungar

Familj, utbildning, fritid

Per Nordén

GÖTEBORGS UNIVERSITET
ACTA UNIVERSITATIS GOTHOBURGENSIS

© PER NORDÉN, 2018
ISBN 978-91-7346-971-5 (tryckt)
ISBN 978-91-7346-972-2 (pdf)
ISSN 0436-1121

Akademisk avhandling i Barn och ungdomsvetenskap, vid Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande.

Avhandlingen finns även i fulltext på:
<http://hdl.handle.net/2077/56458>

Prenumeration på serien eller beställningar av enskilda exemplar skickas till:
Acta Universitatis Gothoburgensis, Box 222, 405 30 Göteborg, eller till
acta@ub.gu.se

Foto: Anna-Karin Björsne

Tryck:
Brand Factory AB, Källered, 2018

Abstract

Title: Rainbow children: family, education, leisure time
Author: Per Nordén
Language: Swedish with an English summary
ISBN: 978-91-7346-971-5 (tryckt)
ISBN: 978-91-7346-972-2 (pdf)
ISSN: 0436-1121
Keywords: Rainbow children, family, education, leisure time, Butler, discourse, queer family structure, kinship, resistance, Glynos, Howarth, performative strategies, lifelines

In this thesis, rainbow children's experience in private, institutional and public spaces is examined. More specifically, the aim is to explore if and how social conflict arises on the basis on their queer kinship structure. 28 interviews were conducted with informants that share the experience of growing up in Sweden with one or more homosexual, bisexual or transgender parents. Their age varied from 15 to 37 years of age. The theoretical starting point is taken in Laclau and Mouffe's (1985/2008) discourse theory along with the Essex colleagues Glynos and Howarth (2007). Glynos and Howarth break down Laclau and Mouffe's articulation concepts into three elements, which they define as social, political and fantasmatic logics. In order to analyse these logics in empirical data, Glynos and Howarth state that a moment of "Theoretical and critical *interventions*" (s. 38) is needed. The intervention in this thesis comes from poststructuralism, feminism and queer theoretical perspectives. I specifically draw on Butler (1990; 1993; etc.), Ahmed (2006), Halberstam (2005) and Stockton (2009) in exploring how queer family structures come to matter in everyday life. The first (1) result chapter, *Komma ut som regnbågsfamilj*, explores the rainbow children's stories of their parent's coming-out process. In this chapter I show how coming-out processes affect family life and how everyday life changes through these processes. Broadly speaking, this chapter deals with negotiations that concern non-normative positions, but also how this relates to family and kinship structures. The second (2) result chapter, *Att framträda i utbildningsmiljön*, concerns the experience of rainbow children in the different institutions that organize education, such as pre-school, elementary school and high school. In this

chapter I show situations where heteronormativity has social implications for the rainbow children's right to education. The third (3) and final result chapter, *Skiftande fritidssammanhang*, shows a span but also specific social communities the rainbow children takes part in during their leisure time activities. In this result chapter I show how the informants are stopped or appear unwanted to participate in certain environments. The conflict areas that appear show, like in the previous chapter, that rainbow children experience heterosexism and transnegativity. The interview touches on occasions and situations when the informants are separated from their previous leisure time contexts. This show that rainbow children, even in the most different contexts, always needs to relate to their queer family structure.

Innehåll

DEL I. UTGÅNGSPUNKTER.....	13
1. INLEDNING	15
Avhandlingens disposition.....	17
2. FORSKNINGSOVERSIKT.....	21
Som alla andra barn.....	23
Begåvade barn.....	25
Samhällets barn.....	29
Summering, reflektion och kunskapsbidrag.....	33
Syfte och forskningsfrågor.....	36
3. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER.....	39
Vertikal livslinje ()	40
Horisontell livslinje (—).....	47
Diagonal livslinje (/)	54
Tre linjebegrepp.....	58
4. METODOLOGI OCH METOD	61
Ett situerat kunskapsanspråk.....	61
Diskursanalys	64
Framställning.....	72
Kontakt, urval, begränsningar	75
Regnbågsbarnen.....	78
Etik – inledande samtal	82
Semistrukturerade intervjuer.....	85
DEL II. DELTAGARNAS BERÄTTELSE.....	89
PROLOG	91
5. KOMMA UT SOM REGNBÅGSFAMILJ.....	93
Inledning.....	93
Queera liv utanför städerna	95
Tresamhet i en kranskommun.....	99
När ett blir två i en småstad.....	105

Onad överraskning utanför stadsmurarna.....	108
Reflektion och summering: Komma ut som regnbågsfamilj.....	113
6. NAVIGERA I UTBILDNINGSMILJÖN.....	117
Inledning.....	117
Läraren, klassrummet, pedagogiken	119
På väg till och hos skolkuratoren.....	127
Andra elever – rast, lunch och håltimme.....	133
Reflektion och summering: Navigera i utbildningsmiljön	149
7. SKIFTANDE FRITIDSSAMMANHANG	153
Inledning.....	153
Sexualpolitiska fritidssammanhang.....	154
Regnbågsbarn som samhällelig kategori	158
Sexualpolitiska kontexter.....	161
Andliga fritidssammanhang	166
Kompisgångens fritidssammanhang.....	173
Reflektion och summering: Skiftande fritidssammanhang.....	177
DEL III. SLUTSATSER OCH DISKUSSION	179
8. REGNBÅGSUNGAR.....	181
Familj.....	182
Utbildning.....	185
Fritid	189
Barnet som icke-politisk figur.....	190
Barnet som icke-emancipatorisk figur.....	191
Summary	195
Introduction	195
Previous Research	196
Aim and Research Questions	197
Theoretical Points of Departure	198
Discourse Analysis	199
Family.....	199
Education.....	201
Leisure Time.....	202
REFERENSER	205

- Bilaga 1.
- Bilaga 2.
- Bilaga 3.
- Bilaga 4.
- Bilaga 5.

Förord

Först och främst vill jag rikta ett innerligt tack till regnbågsbarnen som tog tid från sin vardag för att berätta om det som varit viktigt, intimt, skört och avgörande. Jag kommer alltid att vara tacksam för den generositet ni visat och hoppas att avhandlingen gör er rättvisa. Jag vill även lyfta fram och tacka alla bibliotekarier och administrativ personal i vårt avlånga land som ordnade fram lokaler så flertalet av intervjuerna kunde ta plats.

Stort tack till min huvudhandledare Thomas Johansson som uppmuntrat självständighet och givit mig stora friheter att följa egna vägar i avhandlingsarbetet. Det har framförallt varit betryggande att kunna förlita sig på någon som alltid tar sig tid, läser och kommenterar. Stort tack till min bihandledare Anette Hellman vars dörr alltid stått på glänt och som alltid velat diskutera möjliga analyser.

Stort tack till de som läst och kommenterat längs vägen: Annika Bergviken Rensfeldt, Malena Gustavson och Lucas Gottzén. Era olika infallsvinklar har varit väldigt uppskattade! Extra tack till Tiina Rosenberg, Irina Schmitt och Hanna Markusson Winkvist som tagit sig tid att diskutera, läsa och på andra sätt dela med sig av sitt kunnande.

IPKL och kollegorna i Barndom Ungdom Kultur och Lärande (BUKL) tack för alla samtal och afterworks i salongen. Många tack till Carin Johansson och Malin Behnke för att ni alltid funnits där. Ständigt stöttande doktorander, särskilt tack till: Malin Svensson, Jennie Sivenbring, Catarina Andishmand, Andreas Ottemo, Lena Sotevik, Annika Hellman, Angelica Simonsson, Osa Lundberg, Frida Siekkinen, Jonas Lindbäck, Natalie Davét, och Lina Brustad.

I och utanför akademien, ett särskilt omnämnande och tack till: Nina S Gregoriusson, Märten Björk, Hjalmar Falk, Martin Saldin, Kerstin von Brömssen, Signe Bremer, Olof Larsson, Malin Nilsen, Emelie Lindsköld, Gustav Engvall, Krister Cobanoglu, Jon Mårtensson, Linus Andersson, Emma Ström, Emmanuel Nyberg, Moa Andersdotter, Annika Ivarsson, Anna-Karin Björsne, Stefanie Lazer och Anton Svärd.

Avhandlingen möjliggjordes även med stipendier från: Stiftelsen Torsten Amundsons fond, Stiftelsen Paul och Marie Berghaus donationsfond, Adlerbertska Stipendiestiftelsen, Stiftelsen Henrik E Ahrenbergs studiefond, Kungl. och Hvitfeldtska stiftelsen.

Slutligen vill jag tacka min familj och släkten Nordén. Lisa och Lasse för att ni alltid finns där, föder och göder våra barn, ser till att bilen funkar och att vi har hembakat bröd i frysen, avlastar och stöttar upp. Ida för ditt osvikliga handfasta stöd, kärlek och kamratskap. Och för att du låter mig vinna ett kortspel eller två när det behövs. Att du under dessa år sett till att jag fått utrymme att skriva och för alla ord du läst och rättat till är jag evigt tacksam. Ord räcker inte till! Till mina små, Sigge och Otto som stått för de nödvändiga avbrotten, ingen avhandling hade blivit klar utan pausbrottning!

Gegerfeltska villan, 10 juli 2018

Per Nordén

DEL I.
UTGÅNGSPUNKTER

1. Inledning

Många har undrat, lite diskret försynt, om det inte kändes konstigt att leva med två mammor, två kvinnor. Tyslades det inte om oss? Blev jag inte mobbad? Nej, aldrig att jag förstod att det skulle vara något märkvärdigt. För mig kändes det fullt naturligt, något bara att avundas. Jag var så trygg. Älskad och omgiven av kärlek. (Alving & Alving, 2009, s. 264)

Orden tillhör Ruffa Alving Olin, som föddes i Stockholm 1938.¹ Ruffa är garanterat inte den första i Sverige som vuxit upp med två mammor, men troligtvis den först kända, då hennes biologiska mamma var stjärnreportern Barbro ”Bang” Alving. Redan när Ruffa föddes var hon ett begrepp, ett skandalbegrepp, ett ”Bang-barn”. Innebörden av detta begrepp har inget att göra med att växa upp med två mammor, utan att vara ett ”kärleksbarn” d.v.s. född utanför äktenskapet. Att vara född utanför äktenskapet var i sig en stor skandal under 1930-talets Sverige och barn till ensamstående kallades därefter Bang-barn. Det spreds också rykten om att Bang skulle letat upp en lämplig karl, sett till att han gjorde henne med barn och sen ”hejdå”. Bang försökte lösgöra sig från ryktet under alla år, men hon lyckades inte helt. Ruffa menar i efterordet, om sin mamma Bang, att det inte alls var hemligt att hennes pappa var Birger Lundquist, en tecknare som arbetade för DN. Att det inte basunerades ut var för att han var gift på annat håll. Trots det fanns han i allra högsta grad i Ruffas liv fram till 1952, då han avled, endast 41 år gammal. Den andra mamman som Ruffa här refererar till är Loyse Sjöcrona, eller ”Viran”, som hon genom Bangs alster blev känd som. Även Loyse var aktiv inom yrkeslivet, hon arbetade som registrator på Mejeriernas Riksförening i Stockholm. 1940 flyttade hon in i åttavåningshuset på Gärdet tillsammans med Bang och Ruffa. Ruffa var då två år och hon beskriver i efterhand denna händelse såhär: ”Det var det lyckligaste som kunde hända både mamma och mig” (Alving & Alving, s. 264). Det var Loyse som var hemma med Ruffa när världsreportern Bang bevakade historiska ögonblick, såsom spanska och

¹ I efterordet om sin mamma Bang skriver Ruffa att hon har två namn till, Maud och Fanny, men att det bara är Skatteverket som noterat dessa. Hon fick dock inte heta Ruffa i skolan, utan tilltalades Maud (Alving & Alving, 2009).

finska inbördeskriget. Om livshistorier likt Ruffas handlar denna avhandling, med den skillnaden att de som deltar föddes under 1900-talets slut.

Avhandlingen är en intervjustudie med 28 personer födda mellan 1975 och 1997 och som vid intervjutillfället var mellan 15 och 37 år. Informanterna delar erfarenheten av att i Sverige växa upp med en eller flera homosexuella, bisexuella eller transföräldrar.² Det övergripande syftet med föreliggande studie är att fördjupa bilden av dessa barns erfarenheter av privata, institutionella och offentliga rum.³ Tre sådana domäner som informanterna äger erfarenheter ifrån är familj, utbildning och fritid och därför avgränsas studien till dessa tre sociala och rumsliga sammanhang.

Deltagarna i denna studie är barn som tillsammans med sina föräldrar kommit att utmana den heterosexuella berättelsen om familj och släktskap. Berörda familjekonstellationer har sedan 2006 kommit att definieras som regnbågsfamiljer och deras barn benämns som regnbågsbarn (Språkrådet, 2007). Men dessa nyord har inte uppstått ur ett vakuum, utan ur en mängd sociala förändringsprocesser. Sedan sent 80-tal har det sociala landskapet förändrats avsevärt för regnbågsfamiljerna. Inte minst genom juridiska förändringar såsom lagen om samkönade sambos (1988), registrerat partnerskap (1995), lika möjlighet till bostadsbidrag (1998), adoption (2003), insemination (2005) och könsneutralt äktenskap (2009). Så sent som 2013 reformerades Lag om fastställande av könstillhörighet i vissa fall (1972:119), vilket fick avgörande betydelse för de transpersoner som önskar genomgå könskorrigering. Kravet på att vara ogift och steriliserad eller på annat sätt sakna fortplantningsförmåga togs nu bort. Kravet på att vara svensk medborgare reformerades till att personen som genomgår könskorrigering ska

² I studiens empiriska material är det ingen informant som benämner någon av sina föräldrar som intersexuell (hbtqi), queer (hbtq) eller liknande epitet. Därför refererar jag till homosexuell, bisexuell och transperson i denna avhandling då jag talar om queera släktskapsstrukturer och det styr även de förkortningar som används (hbt). Vägledande har även Rosenbergs (2012) kritik varit: ”Butler påpekade redan 1992 att queerordet inte kunde fungera som ett så pass brett begrepp som hon hade tänkt sig. I Butlers värld var queer inget substantiv, utan snarare ett verb som skulle störa den rådande sexuella ordningen. Men queerpraktiken ville annorlunda. I Sverige och även internationellt har vi hamnat i en bokstavsdjungel som bara tycks växa. (...) Senast jag kollade såg raden ut såhär L(esbisk), G(ay), B(isexuell), T(ransgender), T(ranssexuell) I(ntersexuell), Q(ueer), Q(uestioning/ ifrågasättande), P(olyamorös), 2S(two-spirited, ursprungsbefolkningars genusöverskridare) A(sexuell), A(llierad). Bokstavslistan är säkert längre än så och det säger förstås mycket om identitetspolitikens villkor: alla ska med. Queerordet skulle inte handla om identiteter, men idag handlar det i stort sett inte om något annat” (s. 22-23). En mer detaljerad beskrivning av informanternas familjeförhållanden finns i kapitel 4, *Regnbågsbarnen*.

³ En utförlig beskrivning finns i kapitel 2, *Syfte och forskningsfrågor*.

INLEDNING

vara folkbokförd i Sverige. Detta har resulterat i att fler barn idag växer upp i regnbågsfamiljer. Det är i detta ljus som det internationellt men även i Sverige började talas i termer av en ”gayby-boom”. När forskare inom psykologi och beteendevetenskap under 2000-talet började beskriva regnbågsfamiljerna som en *ny* västerländsk familjeform, försvann alla de barn som redan vuxit upp med hbt-föräldrar från historieskrivningen (Anderssen, Amlie & Ytterøy, 2002; Bos, van Balen & van de Boom, 2005). Det är därför mer fruktbart att tala om olika generationer av regnbågsbarn. För den första generationen regnbågsbarn fanns inte alla de reproduktionstekniker som idag finns tillgängliga för de hbt-personer som vill bilda familj, såsom assisterad befruktning inom svensk sjukvård. När forskare talar om nya familjer i väst, talar de alltså om de homosexuella, bisexuella och transpersoner som skaffat barn med hjälp av staten eller privata företag. Denna generationsskillnad blir om inte annat tydlig när Epstein (2009) skriver att:

I have to admit I have some nostalgia for the old days – the days before legal protections when we had to count on love, good will, trust, and commitment in our parenting arrangements. (...) A part of me misses the days of feminist self-help, the days when we wanted to keep our relationships as far away from the state as possible. So although I always cry at weddings, I'm not quite ready to let go of my reluctance to have the state determine the status of my relationships. (s. 21)

Denna avhandling tar sin utgångspunkt i den ”illegala tiden” som ovan skildras med nostalgiskt skimmer. Det innebär att studien centreras runt den första generationens regnbågsbarn, vilket innebär barn födda före 2003. Det här är den generation regnbågsbarn som tunga remissinstanser såsom Sveriges Psykologförbund och Barnombudsmannen talade om men aldrig med; de barn som växte upp med homosexuella, bisexuella och transföräldrar innan det fanns statligt erkännande; de barn som idag är tonåringar eller vuxna. Om deras berättelser av familj, utbildning och fritid handlar denna intervjustudie.

Avhandlingens disposition

Avhandlingen är strukturerad i tre delar och består totalt av åtta kapitel. Den första delen utgörs av detta inledande avsnitt samt ytterligare tre avsnitt som berör forskningsöversikt, teoretiska utgångspunkter samt metodologi och metod. I kapitel 2 presenteras tidigare forskning som handlar om regnbågsbarn och till viss del även deras föräldrar. En genomlysning av

studierna visar på tre återkommande, om än skilda, positioner inom den tidigare forskning som berör regnbågsbarn. Utifrån denna genomgång, och som ett resultat av den, formuleras och preciseras studiens syfte samt undersökningsfrågor. För denna avhandling innebär det en grundläggande förståelse av att regnbågsbarnens släktskap med en samhälleligt icke-normativ kategori (en eller flera av deras föräldrar) potentiellt producerar konfliktytor i privata, institutionella och offentliga rum.⁴ Tre domäner alla informanter äger erfarenheter av är familj, utbildning och fritid. Därför avgränsas studien till dessa tre områden. I fokus är regnbågsbarnens berättelser och vad det kan komma att innebära att synliggöra ett queert släktskap.

Därefter följer avsnitt 3 som är avhandlingens teoriavsnitt. I detta avsnitt presenteras studiens teoretiska ramverk som utgår från poststrukturella, feministiska och queerteoretiska perspektiv. Utifrån teoretiker som Butler, Ahmed, Halberstam och Stockton ges här en grund till hur en kan undersöka, analysera och förstå regnbågsbarnens berättelser. Ett särskilt fokus är regnbågsbarnens uppväxtvillkor och hur deras familjebakgrund genomgående och över tid genererar icke-normativa erfarenheter andra barn inte har.

Kapitel 4 uppehåller sig vid metodologi och metod. För att systematisera studiens empiriska material utgår jag från Laclau och Mouffes (1985/2008) diskursteori, och de vidareutvecklingar som kommit ur dessa ansatser – något som även kommit att kallas Essexskolan (Glynos och Howarth, 2007). I det här kapitlet reflekterar jag även över framställningen av andras berättelser, urval, avhandlingens begränsningar, studiens upplägg och genomförande. Intervjuerna med studiens informanter genomfördes från hösten 2012 till hösten 2014. Till grund för studiens analys ingår ett intervjumaterial med 28 regnbågsbarn i åldrarna 15–37 år och där intervjutiden varierat mellan 1 och 2 timmar. På olika nivåer innefattar detta kapitel en mängd reflektioner och motiveringar kring intervjustudiens operationalisering, genomförande och begränsningar.

Avhandlingens del II utgörs av tre resultatkapitel. I det femte kapitlet, *Komma ut som regnbågsfamilj*, diskuteras informanternas upplevelser av sina föräldrars komma ut-processer. De föräldrar som uppmärksammas här kommer alla ut senare i livet, och då allt som oftast då de redan lever i

⁴ Med konfliktytor avses sociala konflikter (heterosexism, transnegativitet, o.s.v.) som har sin upprinnelse i historiska, strukturella och tillika diskursiva motsättningar. Det innebär att konflikten, säg ett hatbrott, har en klangbotten, en ontologisk grund för dess konstituerande, en viss historisk yta.

INLEDNING

heterosexuella kärnfamiljer med barn. Detta kapitel situerar olika förhandlingsprocesser som sker inom familjelivet i samband med att en icke-normativ position aktualiseras inom det gemensamma familjelivet.

Kapitel 6, *Navigera i utbildningsmiljön*, berör regnbågsbarnens erfarenheter i utbildningsmiljön. Här uppmärksammas vilka sociala implikationer som kan komma att uppstå i samband med att informanternas familjeförhållanden blir kända. Kapitlet centrerar en serie konfliktytor då regnbågsbarnen möter lärare, klassrummets pedagogik, skolterapeutens psykologiserande, och andra elevers utåtagerande beteenden. I centrum för kapitlet är även regnbågsbarnens vardagsmotstånd och hur de på olika sätt försöker hantera de konfliktytor som framträder i utbildningsmiljöns institutionella rum.

Kapitel 7, *Skiftande fritidssammanhang*, är det avslutande kapitlet för del II. Här presenteras en bredd, men också specifika blickfång av några enskilda sociala sammanhang. Den genomgående tematiken för kapitlet är situationer då regnbågsbarnen skiljs från sina tidigare sammanhang. Detta för att visa på att regnbågsbarnen, även i de mest skilda kontexter, alltid behöver förhålla sig till sina familjeförhållanden.

Avhandlingens avslutande del III är ett diskussionskapitel. Här lyfts den analytiska blicken och jag diskuterar hur de konfliktytor som behandlats i avhandlingens resultatdel kan förstås i relation till en bredare samhällelig kontext.

2. Forskningsöversikt

Det här kapitlet kommer att behandla tidigare forskning om regnbågsbarn och till viss del även deras föräldrar. Såsom även tidigare kapitel berört avser uttrycket regnbågsbarn den kategori barn som Språkrådet sedan mitten av 00-talet kommit att definiera som ”Barn till föräldrar som är homo- eller bisexuella eller transpersoner” (Språkrådet, 2007, s. 10).⁵ Regnbågsbarnens narrativ i relation till samhälleliga diskurser ligger i förgrunden för denna studie. Det får till följd att det kunskapsteoretiska perspektiv som genomsyrar avhandlingens design, operationalisering och analys i huvudsak följer en diskursteoretisk tradition (Glynos och Howarth, 2007; Laclau och Mouffe, 1985/2008). Detta får även konsekvenser för hur jag närmar mig forskningsgenomgången i detta kapitel. När det kommer till den tidigare forskningen, hur den bör hanteras och presenteras har Howarth (2007) varit vägledande:

En typisk diskursiv studie skulle således börja med en kritik av existerande teoretiska och empiriska ståndpunkter från vilka den sedan skulle utveckla en alternativ teoretisk ram för problematisering och behandling av ett givet analysobjekt. Det skulle då handla om att dekonstruera de problematiska antaganden som strukturerar existerande angreppssätt och att utforma lämpliga diskursiva begrepp och logiker. (s. 159)

Min ambition är att ta mig an samtida forskning som rör regnbågsbarn utifrån ett diskursteoretiskt förfaringsätt. Det är framförallt inom den internationella forskningen som det har producerats publikationer om regnbågsbarn och deras föräldrar. Med utgångspunkt i den berörda forskningens teoretiska och empiriska ståndpunkter syftar följande genomgång till att kritiskt systematisera ett urval av dessa publikationer (Hemmings, 2005). Utifrån en sådan läsning ämnar jag undersöka tre framträdande och alltigenom återkommande diskurspositioner. Min förståelse av diskursivitet utgår från Laclau och Mouffes (1985/2008) diskursteori men även till stor del Foucaults (1969/2002). I detta kapitel skriver jag genomgående om diskurspositioner inom regnbågsbarnforskningen och med det menar jag specifika sätt som

⁵ Språkrådets tidigare definition av regnbågsbarn var barn med olika etnisk bakgrund som ingick i samma familjekonstellation, denna kategoridefinition är nu således reviderad och ersatt (Språkvård, 2007).

forskningsresultat förstås och därmed systematiserats. En diskursposition är i ordets strikta mening en given kontur av ett visst tänkande, en utsaga som är historiskt specifik. Foucault (1969/2002) men även Laclau och Mouffe (1985/2008) tenderar att skriva *regim*, (alt. *regime of truth*) snarare än diskursposition för att beskriva en utsagas betingelser. Jag menar att diskursposition i mycket större utsträckning än *regim* (i alla fall på svenska) beskriver vad som avses. Oftast finnas det spänningar mellan olika diskurspositioner, inte minst då de producerar en mängd skilda diskurser (t.ex. olika barnperspektiv), men även inom en och samma diskursposition då den upprätthålls av ett kvantitativt flertal; dessa spänningar d.v.s. skilda utsagor benämner jag utifrån Laclau och Mouffe och Foucault (1969/2002) som subjektpositioner. Det innebär att en diskursposition karakteriseras av ett flertal specifika diskurser och vars karaktär (dess diskursivitet) kan komma att förändras över tid.

I det inledande avsnittet presenteras den första (1.) diskurspositionen och den ges här namnet: ”Som alla andra barn”. Denna diskursposition definieras av gemensamheter i hur heterosexuella och homosexuella, bisexuella och transpersoner gör föräldraskap. Snarare än den enskilda föräldrarnas sexuella preferens eller könskategori accentueras alltså vikten av föräldraegenskaper. I det därpå följande avsnittet tydliggörs den andra (2.) diskurspositionen: ”Begåvade barn”. Inom denna diskursposition lyfts framförallt positiva effekter av att växa upp i regnbågsfamiljer fram, såsom att dessa barn i större utsträckning är mindre könsstereotypa, har högre självförtroende, bättre mental hälsa och mer närvarande föräldrar. Denna diskursposition definieras alltså av att regnbågsfamiljer tillskrivs högre status än heterosexuella kärnfamiljer, då regnbågsbarnen anses växa upp till mer kompetenta individer. Den sista (3.) av de tre diskurspositionerna inom detta studiefält benämns här som: ”Samhällets barn”. Denna diskursposition karakteriseras ytterst av sökandet efter autentiska familjeporträtt, där även icke-respektabla sidor, såsom våld i samkönade relationer, undersöks och analyseras.⁶ Kapitlet avslutas slutligen med ett avrundande moment där jag reflekterar över dessa tre diskurspositioner samt vad den tidigare forskningen innebär för denna studies syfte och frågeställningar.

⁶ Att aspirera på att vara heltäckande av detta forskningsfält hade varit en egen avhandling i sig. Den inläsning och systematisering som här presenteras begränsas i mångt och mycket till de nordiska språken samt engelska. Det går således att göra ytterligare indelningar av den tidigare forskningen.

Som alla andra barn

Clarke (2007) blickar tillbaka på de senaste decenniernas forskning om regnbågsbarn och menar att då den undersöker om homosexuella, bisexuella och transpersoner är lämpliga som föräldrar är den heteronormativ i sitt grundantagande. Patterson (2000, 2005) noterar också den inbyggda heteronormativiteten i regnbågsforskningen men menar att detta måste förstås mot bakgrund av historiska vårdnadstvister. Under 70 och 80-talet fick flera hbt-personer i t.ex. USA infinna sig i domstolar för att där, tillsammans med sina advokater, argumentera för att de var lämpade som föräldrar. Hbt-föräldrar förväntades svara på frågor såsom: Kommer dessa barn förstå sin givna könsroll? Kommer de bli homosexuella? (Hicks, 2008; Leonard, 1993; Daly v. Daly, 1986).⁷ Patterson menar att själva ramverket för dessa vårdnadstvister utgick från idealbilder av den heterosexuella kärnfamiljen, vilket i sin tur tvingade hbt-föräldrar att presentera sig själva och sina barn "som alla andra".⁸ Givet situationen drogs den begynnande forskningen om regnbågsbarn in i den juridiska konfliktyta som uppstod mellan statliga organ och hbt-föräldrar.⁹ I svensk kontext låg därför flera etablerade internationella komparativa studier (Allen & Burrell 1997; Bozett 1987; Golombok, Tasker &

⁷ Nevadas högsta domstol (Nev, 1986) menade att den könskorrigering operationen från man-till-kvinna i sig var ett bevis nog för att föräldern ifråga var en: "Selfish person whose own needs, desires and wishes were paramount and were indulged without regard to their impact on [his] daughter, Mary." (s. 59). Därmed förlorade Suzanne Daly vårdnadskapet till sin dotter Mary.

⁸ Greens (1978) artikel är ett bra exempel på hur psykologiska studier inom detta ämnesfält är impregnerade med *andrafieringar* och könade föreställningar, såsom när han skriver följande: "In most cases the children knew of their parent's atypical sexual identity (transsexual or homosexual)" (s. 692). Andrafiering är ett begrepp hämtat från Simone de Beauvoir (1949/1995). I englesk översättning skrivs begreppet ut the Other (1949/2011) medan i svensk översättning *den Andre* (1949/1995). 2006 blev *andrafiering* ett nyord i det svenska språket för att beskriva: "Det att framställa någon som 'den andra', d.v.s. något främmande" (Språkrådet 2007, s. 5).

⁹ Mirja-Liisa Mossberg (38) i Flen berättar i *Frigörelse – leva öppet som bög eller lesbisk* (Parikas, 1981) att: "Jag har ett barn också, en flicka på sju år. Till henne har jag alltid sagt att det är kärleken som är det viktiga och att det är fint när människor älskar, kvinnor och kvinnor, män och kvinnor, män och män. Hon använder ordet lesbisk och homosexuell lika naturligt som jag. Daghemmet och hennes far höll på att börja förstöra det för henne. På något sätt måste tydligen det här samhället hålla sina medborgare i tukt! Det är otäckt. Man ville anse mej som mindre lämplig som vårdare när jag öppet antytt att jag är lesbisk och skulle flytta ihop med en annan tjej. Min f d man tog kontakt med barnavårdsmyndigheterna och daghemmet bakom min rygg och ville få dom att ta barnet ifrån mej. Denna myndighetsperson han fick tag i ansåg att det var ett fall för samhällsombändertagande! Jag bröt ihop, men fick stöd från tjejerna. Det blev ett himla rabalder, men till slut fattade min f d man tack och lov vad det var han höll på med. Sen var vi och pratade med personalen på dagis om lesbianism och lämplighet som förälder" (s. 117).

Murray 1997) till grund för SOU 2001:10 *Barn i homosexuella familjer*, en SOU som även initierade fyra forskningsstudier, upplagda och genomförda av Innala (2001), Nilsson Schönnesson (2001), Malmström (2001) och Zetterqvist Nelson (2001).¹⁰

Riggs (2007) konstaterar att det mest framträdande draget för dessa komparativa och ofta longitudinella studier är att de utgår från en psykologisk idétradition (Fulcher, Sutfin & Patterson 2008; Green, Mandel, Hotvedt, Gray & Smith, 1986; Weeks, Derdeyn & Langman, 1975).¹¹ Ett typexempel är Lewins (1993) studie som tar sin utgångspunkt i intervjuer med 73 lesbiska mammor och 62 heterosexuella ensamstående mödrar. Lewin menar att de två mamma-grupperna länkas samman utifrån föräldraskapets premisser, vilket gör deras erfarenheter överensstämmande. Vad som är överordnat och därmed gemensamt för de båda föräldragrupperna är alltså föräldraskapets sociala funktion. Det är utifrån en sådan horisont Lewin (ibid.) betonar: "Focus on motherhood as the core of identity" (s. 11). Diskurspositionen "som alla andra barn" kan sägas utgå från att heterosexuella och hbt-personer etablerar nya släktskapsstrukturer och genom det möts de nu i en mångfald av gemensamma förutsättningar. Att vara förälder blir så att säga den överordnade identiteten. Detta får till följd att andra identitetsdimensioner, såsom sexuell preferens eller könskategori underordnas föräldrarollens premisser (Brewaeys, Ponjaert, von Hall, Golombok 1997; Golombok, Perry, Burston, Murray, Mooney-Somers, Stevens 2003; Green 1998):

¹⁰ De kompletterande forskningsstudierna som ingår och presenteras i SOU 2001:10 är beställda av Justitiedepartementet för att utreda villkoren för barn som lever med en eller flera bisexuella eller homosexuella föräldrar. Inom ramen för dessa studier ingick 2150 enkätsvar (SCB) som homo-bisexuella besvarade rörande föräldraskap och deras inställning till barn och familjebildning. Tema Barn vid Linköpings universitet genomförde 13 djupintervjuer med homosexuella föräldrar. Djupintervjuer genomfördes även med 15 unga vuxna (18–30 år) och 16 tonåringar (13–17 år) som vuxit upp med homosexuella föräldrar. Vid Stockholms universitet undersöktes barn som vuxit upp med homosexuella föräldrar med hjälp av standardiserade psykologiska metoder, såsom Cornell Interview of Children's Perceptions of Friendships and Peer Relations.

¹¹ De studier som uppehåller sig vid barn som vuxit upp med en eller flera transföräldrar jämför allt som oftast barnet ifråga med en psykiatrisk modell för den oidipala fasens utveckling; som Green (1978): "The boy's favourite toy is a truck" (s. 695) samt Krueger (1978): "The father becomes a significant figure and model for development of sexual role identity or masculinity at the oedipal period and afterward" (s. 741). Psykologer och psykiatriker inom detta studiefält tenderar att utgå ifrån att barn till transpersoner måste upprätthålla könsstereotypa symboler och handlingar och utifrån det bedöms sedan hälsotillstånd – såsom emotionell utveckling.

FORSKNINGSÖVERSIKT

In looking at this case, one could say that, after all, the issues were really not very different from what one would expect to find in a more traditional, heterosexual family unit that has recently acquired a stepfather. (Osman, 1972, s. 4)

Inasmuch as our findings suggest that adolescents living with same-sex parents develop in much the same way as do adolescents living with opposite-sex parents, they provide no justification for limitations on child custody or visitation by lesbian mothers. Similarly, results of our research do not support the idea that lesbian and gay adults are less likely than others to provide good adoptive or foster homes. Our findings provide no warrant for legal or policy discrimination against adolescents with same-sex parents or against their parents. (Wainright, Russell & Patterson 2004, s. 1897)

De studier som tillsammans utgör diskurspositionen ”som alla andra barn” kan därför sägas definieras utifrån att de på olika sätt är intresserade av att studera föräldraskapets kvalitet. Att spendera tid tillsammans och involvera sig i barnets känsloliv är olika exempel på emotionella processer som sammanför förälder och barn. Föräldraskapets kvalitet är i detta fall den medierande förmågan som förbinder familjens olika delar till en gemensam helhet. Att inte vara en närvarande förälder, att ljuga eller att uppträda hotfullt är exempel på det rakt motsatta, då familjebandet mellan förälder och barn tunnans ut. Denna diskursposition uppehåller sig därmed vid en relationell logik där det känslomässiga bandet mellan förälder och barn avgör föräldraskapets kvalitet. I Pattersons (2006) summering av sin studie återkommer denna samvarierande förbindelse mellan förälder och barn, och då på följande sätt: ”Whatever correlations between child outcomes and parental sexual orientation may exist, they are less important than those between child outcomes and the qualities of family relationships” (s. 243). Jämförandestudier med psykologisk inriktning intresserar sig för hur heterosexuella, homosexuella, bisexuella och transpersoner gör föräldraskap, då kvalitén på denna medierande förmåga i sin tur avgör barnets emotionella utveckling. Föräldraskap framstår därmed som en överföringspraktik då det är denna förmåga som tillskrivs värde. I centrum för diskurspositionen ”som alla andra barn” står alltså föräldrarna, därför träffar vi så sällan på regnbågsbarnens egna röster.

Begåvade barn

Ett annat återkommande mönster i forskningen är att lyfta fram regnbågsbarn som begåvade. Banbrytande inom detta område är Stacey och Biblarz (2001)

som ringade in positiva egenskaper av att växa upp i regnbågsfamiljer. Detta efter att ha gjort en forskningsgenomgång av 21 psykologiskt komparativa studier rörande barn till homosexuella föräldrar. Stacey och Biblarz åskådliggjorde därmed att barn till homosexuella föräldrar – och då framförallt flickorna – inte följde gängse cementerade könsnormer i samma utsträckning som barn till heterosexuella föräldrar gjorde. Detta tog sig i uttryck i bland annat val av kläder, lekar och att barnen senare i livet i betydligt högre utsträckning aspirerade på icke-traditionella yrken. Stacey och Biblarz menar även att barnen (till homosexuella föräldrar) i dessa studier identifierade sig som heterosexuella, bisexuella och homosexuella i jämförelse med det samhälleliga genomsnittet, skillnaden var att dessa etiketter inte utgjorde något orosmoment för dem. Stacey och Biblarz (ibid.) exemplifierar dessa skillnader på följande sätt:

While the heterosexual single mothers in the sample were significantly more likely to prefer that their boys engage in masculine activities and their girls in feminine ones, lesbian mothers had no such interest. Their preference for their children's play were gender neutral. (s. 172)

Stacey och Biblarz ifrågasätter alltså inte den tidigare forskningens resultat som visar att barn till homosexuella föräldrar har goda förutsättningar för kognitiv utveckling samt positiv psykisk hälsa. Däremot poängterar de att föräldraskapets sociala faktorer har förbisetts i dessa studier. Den grundläggande kritiken som Stacey och Biblarzs (ibid.) framför är alltså att psykologiskt drivna jämförande studier inte besitter de teoretiska verktyg som krävs för att t.ex. förstå de normaliseringsprocesser som omger köns kategorier och de skriver därför att detta forskningsfält: ”Cries out for sociological explanation” (s. 177). Stacey och Biblarzs artikel lade i mångt och mycket grunden för en ny riktning inom detta forskningsfält, d.v.s. en forskningsposition som genom studier undersöker och analyserar olika sociala faktorer inom familjelivet (Malone & Cleary, 2002).

I en omfattande tysk undersökning (Rupp & Dürnberger, 2009; Dürnberger, Rupp & Bergold, 2009) som publicerades åtta år efter Stacey och Biblarz (2001) artikel, intervjuades 1059 homosexuella föräldrar (93 % lesbiska mödrar och 7 % homosexuella fäder). Studien inkluderade även 95 barn i åldern 10–18 år. Resultaten visade att barn till homosexuella föräldrar följde gängse förväntningar av emotionell mognad. Det fanns således inga generella tendenser till depression eller psykosomatiska problem (Auerbach &

FORSKNINGSÖVERSIKT

Silverstein, 1999, Elke, 2011). Till skillnad från tidigare komparativa studier belystes i Rupps (2009) studie även positiva sociala effekter av att växa upp i regnbågsfamiljer. I motsats till barn med heterosexuella föräldrar uppvisade barn till homosexuella föräldrar i denna studie större förmåga att planera och organisera sitt skolarbete, de tog sina yrkeskarriärer mer seriöst, hade signifikant högre självförtroende och god självständighetsförmåga (Fitzgerald 1999, Becker-Stoll & Beckh 2009). Andra samtida studier visar även de att barn till homosexuella föräldrar har högre stresströskel än barn till heterosexuella föräldrar (Dürnberger, Rupp & Bergold, 2009; Gelderen, Bos, Gartrell, Hermanns & Perrin, 2012).

En annan studie vid 10-talets början var Bos, Gartrell och Leddys studie från 2012 där 32 regnbågsbarn ingick, alla i åldrarna 18–32 och med den gemensamma erfarenheten att de alla vuxit upp med lesbiska föräldrar. I denna studie intresserar sig forskarna uttryckligen först och främst för positiva aspekter av att växa upp med lesbiska mödrar, men även för erfarenheter av stigmatisering. Bos, Gartrell och Leddy (ibid.) summerar sina resultat på följande sätt:

Not only did participants feel unconditionally accepted and loved by their mothers, but they also felt that being raised in a lesbian family required them to develop a wider definition of family, which ultimately made them more open and tolerant of other individuals. (s. 252)

Andra återkommande positiva aspekter av att växa upp med lesbiska föräldrar visade sig vara tillträdet till den samhälleliga gemenskap som andra regnbågsfamiljer innebar. Regnbågsbarnen i denna studie hade därmed oftare tillgång till fler äldre förebilder. Som reaktion på diskriminering i det offentliga rummet, t.ex. i skolan, utbildade regnbågsbarnen sin omgivning, sa emot eller slog fysiskt tillbaka. Studien visar även att regnbågsbarnens säkerhet och stolthet över sin familjebakgrund ökade i samband med att de själva blev äldre.¹²

Utsagorna som konstituerar denna diskursiva position utgår således från att föräldrarnas identitetsdimensioner, såsom sexuell preferens och könskategori är en del av föräldraskapets sociala premisser, vilket i sin tur

¹² Se även antologin *A stranger in my own body* (Ceglie & Freedman, 1998). Money (1998) skriver i inledningen att: ”All too often, the response of adults has been to blame the victim and to punish or criminalize the derailment. Halt! says this book. It is time to approach gender identity in the non-judgmental way of science” (xviii).

generar kontextuella effekter. I Stacey och Biblarzs (2001) studie belystes t.ex. att då lesbiska utsätts för olika former av diskriminering (jfr Tiby, 1999) agerar dessa mödrar i högre grad kompensatoriskt och blir därmed mer närvarande i sina barns liv än den genomsnittliga (heterosexuella) fadern.¹³ Stacey och Biblarzs lutar sig även mot Wells (1997) som gör gällande att de lesbiska mödrar som ingick i hennes studie i större utsträckning uppmuntrar en könsneutral uppfostran vilket t.ex. får den kontextuella effekten att deras söner inte undertrycker sitt känsloliv. På samma sätt menar Gabb (2004) att barn till lesbiska mödrar: ”Possessing a deeper and more complex understanding of sexuality” (s. 31) än sina jämnåriga skolkamrater. Detta kan spåras även i Goldberg, Kashy och Smiths (2012) studie som menar på att barn som vuxit upp med lesbiska föräldrar tillgodogör sig en icke-heteronormativ syn på familjelivet (Goldberg, 2007; Malmquist, Möllerstrand, Wikström, Zetterqvist Nelson, 2013). I Rupp och Dürnbergers (2009) studie menar författarna att de homosexuella föräldrarna som ingår i undersökningen i större utsträckning har en högre utbildning än den heterosexuella motsvarigheten som ingår i samma jämförandestudie. De positiva utslagen, såsom signifikant högre självförtroende och god självständighetsförmåga, förklaras med regnbågsbarnens socio-ekonomiska klassbakgrund (Rupp, 2009).

Om den första (1.) diskurspositionen ”som alla andra barn” uppehåller sig vid regnbågsbarnens emotionella utveckling, tydliggör den andra (2.) diskurspositionen ”begåvade barn” behovet av att även inkludera samhällets normerande differentieringar som avgörande premisser för barnets sociala utveckling. Diskurspositionen ”begåvade barn” belyser därmed samhälleliga logiker som inte individualiserar barnets upplevelser, utan i högre grad ser till den sociala verklighet som föregår barnets erfarenheter (såsom föräldraskapets sociala faktorer) och vilka kontextuella effekter dessa får i regnbågsbarnens vardagsliv. Inom denna diskursposition blir det således givet att utgå från regnbågsbarnens egna erfarenheter, inte minst då det är dessa som i huvudsak står i fokus för själva analysen.

¹³ Se även Bigner & Bozett (1990), Bigner & Jacobsen (1989), Bozett (1989), Harris & Turner (1985/1986) som visar att homosexuella fäder dedicerar mer tid och energi än heterosexuella fäder till att etablera positiva hemförhållanden och därmed nära relationer till sina barn.

Samhällets barn

When all is said and done, we need to value what we offer our children. We need to turn away from romanticized depictions of or families that deny our pains and challenges and complexities and move towards deeper, fuller, accounts of our families. When I read the pieces in this book I am moved by the risks the authors take to speak openly about their children, their parents, and about their hopes, fears and dilemmas. (Epstein, 2009, s. 30)

Så avrundas förordet till den antologi om familjeliv som Epstein varit redaktör för. Som citatet visar är Epstein intresserad av att undersöka vad som är unikt med just regnbågsfamiljer. Samtidigt är Epstein inte intresserad av tillrättalagda familjebilder, utan poängterar vikten av att lyfta fram den komplicerade vardag regnbågsfamiljer ställs inför. Insprängt i dessa rader värjer sig Epstein alltså mot de två diskurspositionerna som presenterats i de föregående avsnitten. Samtidigt är den position Epstein här kommer att representera inte på något sätt ny. Medan Green (1978) och andra psykologer under 70-talet försökte att mäta, jämföra och fastställa regnbågsföräldrars kvalitét fortsatte homosexuella, bisexuella och transpersoner att ogenerat skriva fram sina liv och sin väg till familjeskap i litterära och sexualpolitiska sammanhang (Boylan, 2013; Goldberg & Rose, 2009; Martin & Lyon, 1972; Pollack & Vaughn, 1987). Den som intresserar sig för regnbågsfamiljer i svensk kontext kommer högst troligt att komma i kontakt med skiftande familjebilder i titlar såsom *Älskade barn* (1996), *Queerkids* (2005) och *Förlorade barn* (2012) långt före artiklar i tidskrifter såsom *Journal of child psychiatry* där diskurspositionen ”som alla andra barn” är hegemonisk. Den tredje diskurspositionen har således hela tiden närvarat vid sidan av de akademiska sammanhangen och där kunnat representera mångfacetterade livsöden och familjebilder. Även i samtida forskningsstudier aktualiseras den diskursposition som här ges namnet ”Samhällets barn”, som i studien ”School is out” från 2011 där forskare från Tyskland, Slovenien och Sverige ingick. Den gemensamma frågeställningen för de tre länderna skrivs fram på följande sätt i den svenska delstudien:

Vår övergripande problemformulering i den gemensamma studien var att förstå: om barn och ungdomar med hbtq-föräldrar/regnbågsfamiljer i Tyskland, Slovenien och Sverige upplever diskriminering på grund av sina föräldrars sociosexuella levnadssätt, samt vilka strategier de använder för att förhandla om familjebilder i skolan. (Gustavson & Schmitt, 2011, s. 11)

Problemformuleringen i ovanstående citat blir problematisk då transidentifierade personer, såsom: transvestiter, transsexuella, transgender, intergender, intersexuella – och deras identifikation med bokstaven T inte har med ”sociosexuella levnadssätt” att göra utan med könsidentitet och könsuttryck (Stryker & Whittle, 2006; Stryker & Aizura, 2013). Det framgår inte i den svenska delstudien (inte heller i den tyska och slovenska) på vilket sätt dessa föräldrar är transidentifierade, inte heller hur många av de intervjuade regnbågsbarnen som vuxit upp med en eller flera transföräldrar. På liknande sätt är det med bokstaven q som synliggörs i problemformuleringen – hbtq. Det skrivs inte fram på vilket sätt den queeridentifierade föräldrpositionen utgör en egen föräldrakategori.¹⁴ I studien som helhet (Tyskland, Slovenien och Sverige) ingick 124 informanter. Av dessa var 33 regnbågsbarn i åldern 8–23 år.¹⁵ Det innebär att i en studie som i första hand intresserar sig för regnbågsbarns erfarenheter i utbildningsmiljön utgör regnbågsbarnen själva endast 26 % av det totala urvalet informanter.

Den tyska delstudien (Streib-Brzič & Quadflieg, 2011) visar genom flertalet empiriska nedslag hur regnbågsbarnen utsätts för verbal diskriminering av sina skolkamrater, men när det kommer till deltagaren Frieda blir denna problematik flerdelad:

The children describe that they themselves are sometimes involved in bullying attacks and that it would be dangerous to intervene on behalf of the victim. Frieda, who is part of a clique is temporarily involved in bullying, justifies her behaviour, however, with peer pressure and fear of exclusion: *“well, perhaps, personally you wouldn’t do it like this, but it is actually so, because all*

¹⁴ Ambjörnsson skriver i boken *Vad är queer?* (2006) att queer-begreppet kan vara allt från en akademisk teori, eller som en omstörtande form av aktivism, men även: ”Som benämning på personer som i största allmänhet faller utanför normen” (s. 8). Andra queerteoretiker, såsom Kulick (2005) definierar queera identiteter och handlingar b.l.a. på följande sätt: ”En skillnad framför alla andra är avgörande: medan den variant av feminism som är dominerande i Sverige menar att fenomen som sexsäljare, sadomasochism, pornografi och anonym sex förkroppsligar och befäster några av de mest skadliga och motbjudande dragen av heteropatriarkatet, så menar queerteorin att det tvärtom är just dessa identiteter och handlingar som hotar den heteronormativa hegemonin och som utgör subversiva möjligheter för förändring” (s. 18). I samband med denna studie fick jag själv frågan av en dotter vars ena förälder var involverad i en förening för sadomasochism. Vad som kan ringas in som en queeridentifierade föräldrposition är således inte givet och låter sig inte enkelt besvaras.

¹⁵ Inledningsvis aspirerade studien som helhet på att intervjua 80 regnbågsbarn. Projektbeskrivning för studien som helhet finns att läsa på webbsidan för Zentrum für transdisziplinäre Geschlechterstudien, se: <http://www.gender.hu-berlin.de/de/rainbowchildren/projekt> [Online 2015-08-10].

FORSKNINGSÖVERSIKT

others do it, and you don't want, because if you don't do it, then you are, you yourself also become an outsider, so to speak” (Frieda, 13).

Frieda bjuds in. Att då tacka nej till att ingå i det gäng som iscensätter kamratrakasserier skulle i förlängningen innebära att hon själv kanske blir utsatt för diskriminering p.g.a. sin familjebakgrund. Fram tonar en komplex bild av språkliga maktrelationer och hur regnbågsbarnen själva kan komma att iscensätta exkluderande sanktioner mot klasskamrater för att själv undvika att bli andrafierade.

I det slovenska bidraget (Streib-Brzič & Quadflieg, 2011) uppehåller sig regnbågsbarnen i mycket större utsträckning än de tyska och svenska deltagarna vid att göra sitt familjeförhållande så osynligt som möjligt:

Vid, too, had no conflict apart from the fact that the everyday heteronormativity prevented him from telling, what he does not need to: “I never had a conflict because of it, at least not in my circle. It is true that it’s not the first thing I say when it comes up. If I don’t have to tell [them], I don’t [tell them]. If it happens to come up, or if someone asks, then of course I tell [them], I don’t hide it. [...] Yeah, if someone asks me directly if I have two moms, I’ll say yeah, I have two moms. But otherwise I won’t.” (Vid)

Här menar författarna att Vid håller sin familjebakgrund dold. Samtidigt som Vid själv inte har några problem med sina föräldrar vill han inte berätta om dem, men inte heller ljuga för sina vänner. Att tala om sin familj kräver mod och förtroende i aktuell vänskapsrelation. Trots att Vid känner att hans familj är en självklar del av hans liv blir det ändå en känslig fråga eftersom det inte är säkert att hans vänner tycker det. Att berätta om sina regnbågsföräldrar blir i detta sammanhang förenat med risker, t.ex. rädsla för att bli bortvald av kamrater, vilket skapar ambivalens.

I det svenska bidraget (Gustavson & Schmitt, 2011) påträffas tioåriga Madicken som uppmärksammar att även barn till heterosexuella föräldrar kan ha två mammor:

Madicken: Ja i så fall är det hon Annika fast hon har mer såhär – hon har en pappa och de har skilt sig så har pappan en flickvän. Då har hon ju två mammor och en pappa. (s. 22)

För Madicken stämmer hennes familjebild överens med kompisen Annikas. Madicken har ju även hon två mammor och trots att hon inte har någon kontakt med sin biologiska pappa räknar hon på ett abstrakt och mer avlägset plan in honom i sin familj. Här utmanas dikotomin mellan heterosexuella

kärnfamiljer och regnbågsfamiljer, då Madicken uppmärksammar själva släktskapsstrukturen och delad vårdnad snarare än föräldrarnas sexuella preferenser. Den bild läsaren får av att leva i regnbågsfamiljer är här mycket mer varierad än vad de två föregående diskurspositionerna ”som alla andra barn” och ”begåvade barn” ger uttryck för. På samma sätt är det med Garner (2004) som intervjuat mer än femtio barn som vuxit upp med en eller flera regnbågsföräldrar. Här skildrar regnbågsbarnen positiva erfarenheter samt familjeproblematik som återkommer i många andra släktskapsstrukturer som alkoholism, depressioner, våld i nära relationer eller att de helt enkelt inte drar jämt med sina föräldrar (NCK, 2009). Att skriva fram regnbågsbarnens och indirekt även deras föräldrars livsöden (eller i omvänd ordning) är på många sätt utmärkande för denna diskursposition (Arlene, 2010; Eng, 2010; Gabb, 2005; Glass, Willox, Barrow och Jones, 2016; Goldberg, Kinkler, Richardson, Downing, 2011; Halldén, Hydén Margareta & Zetterqvist Nelson, 2003; Klinth & Johansson, 2010; Kuvalanka, Leslie & Radina, 2013/2014; Lynch & Murray, 2000; Malmquist & Zetterqvist Nelson, 2014; Zetterqvist Nelson, 2006, 2007; Weston, 1991; White & Ettner, 2004, 2007).

Om de två föregående diskurspositionerna karakteriseras av: (1.) psykologiska komparativa studier som inte visar några direkta skillnader med den heterosexuella kärnfamiljen och (2.) sociologiska studier som i första hand belyser positiva effekter av att växa upp i regnbågsfamiljer är diskursposition (3.) inte lika entydig sina uttryck. Ett exempel på det är just den gemensamma tyska, slovenska och svenska studien (Streib-Brzić & Quadflieg, 2011) då författarna inte gör anspråk på en gemensam upplevelse för alla regnbågsbarn, utan snarare poängterar behovet av: ”The need to tell both the problematizing and the happy stories” (s. 71). Mer av det förra uppmärksammar Dahl (2015) då hon noterar att klassiker inom fältet, såsom Weston (1991) *Families we choose*, bygger på premisen att kärlek (oavsett om den är konventionell eller inte) definierar en familj. Det är utifrån denna premis Dahl menar att vi sällan får ta del av det queera släktskapets mindre polerade och affektiva sidor: svek, förluster, vårdnadstvister, konflikter rörande egendom och gemensam barnuppfostran. Dahl ringar in dessa berättelser som ”fuck you-stories” då det rör familjenarrativ där ”Queer love fails, ends and where kinship ties are broken or complicated by intense affect” (s. 146). Inom diskursposition (3) ”Samhällets barn” öppnas helt andra samtal och reflektioner kring queera släktskapsstrukturer än de två föregående diskurspositionerna.

Den tredje (3.) diskurspositionen ”Samhällets barn” karakteriseras ytterst genom att livsberättelser situeras utifrån kvalitativa fallstudier. Det kan även röra sig om analyser som kritiskt granskar juridiska dokument, familjelitteratur, policy- och domstolsbeslut som på olika sätt berör regnbågsfamiljer (Allen & Demo, 1995; Edenheim, 2005; Malmquist & Zetterqvist Nelson, 2008; Robson, 2001; Zanghellini, 2010). Framträdande är även teoridrivna undersökningar. När ”Barnet” förekommer i dessa studier är det i första hand som kulturanalytisk figur i genusteoretiska diskussioner om barndom, sexualitet och normalisering: ”Nowhere is this panic more explosive than in the field of the queer child, the child whose play confirms neither the comfortable stories of child (a)sexuality nor the supposedly blissful promises of adult heteronormativity” (Bruhm & Hurley, s. ix). Som citatet visar handlar det om lekar som får barnet att framstå som queer och inte i första hand om barn med queera släktskapsstrukturer (Edelman, 2004; Halberstam, 2005; Kent, 1996; Stockton, 2009; Sedgwick, 1991).

Återkommande för den tredje diskurspositionen är att en mångfald konfliktytor undersöks och analyseras, såsom barndom, våld i samkönade relationer, familjejuridik och öppen och dold diskriminering i samhällets privata och sociala rum. Samtidigt representerar denna tredje (3.) diskursposition det som är positivt med regnbågsfamiljer, utan att tvångsmässigt förhålla sig till den heterosexuella kärnfamiljens ideal. Den tredje (3.) diskurspositionen rör sig således bort från ”success stories” som i olika grad impregnerar de två diskurspositionerna ”som alla andra barn” och ”begåvade barn”. Den tredje (3.) diskurspositionen ”Samhällets barn” utgörs på så vis inte av en utan flera röster.

Summering, reflektion och kunskapsbidrag

Sammanfattningsvis kan konstateras att de tre berörda diskurspositionerna i olika hög grad skär in i varandra vilket skapar närvarande och bestående motsättningar. Den första (1.) diskurspositionen ”som alla andra barn” impregneras av heteronormativa antaganden, såsom själva grundpremisen att undersöka om homosexuella, bisexuella och transpersoner är lämpade som föräldrar. Detta till trots att det är först och främst är män i nära relationer som är den största riskgruppen för barn (BRIS, 2000). Trots den insikten är det svårt att föreställa sig anslag till longitudinella forskningsstudier som vill undersöka om det är sakligt motiverat att särbehandla alla svenska män ifråga

om rättsligt föräldraskap. Utöver de heteronormativa grundpremisserna karakteriseras diskurspositionen ”som alla andra barn” främst av psykoanalytiska perspektiv och barnpsykiatriska utvecklingsmodeller som gör icke-normativa uttryck till patologiska problem och avvikelser.^{16,17} Det barnperspektiv som kommer till uttryck inom den första (1.) diskurspositionen ”som alla andra barn” impregneras därmed av heterosexualiserade hierarkier. Det är först när homosexuella, bisexuella och transpersoners icke-normativa position underordnas föräldrarollen och överensstämmer med kärnfamiljs ideal (tvåsamhet, monogami, givet könsrollsbeetende o.s.v.) som regnbågsfamiljer här tillskrivs (juridisk) legitimitet. En förutsättning för att kunna etablera ett kunskapsbidrag som utmanar denna diskursposition är att det finns ett barnperspektiv som undersöker om regnbågsbarnens familjeförhållande får sociala implikationer –

¹⁶ Freud skriver bland annat i *Three essays on the theory of sexuality* (1905/2015) att ”A periodic oscillation between a normal and an inverted sexual object has also sometimes been observed. Those cases are of particular interest in which the libido changes over to an inverted sexual object after a distressing experience with a normal one” (s. 619), men även att ”And we have observed that the presence of both parents plays an important part. The absence of a strong father in childhood not infrequently favours the occurrence of inversion” (s. 623). På olika nivåer genomsyras de psykoanalytiska perspektiven således av andrafierade föreställningar om homosexuella, bisexuella och transpersoner. Det är därför psykologer och psykiatriker begagnar sig med standardiserade tester för att t.ex. undersöka om barn som växer upp med en eller flera regnbågsföräldrar leker med könstypiska eller könsatypiska leksaker. Om en pojke leker med dockor skulle detta alltså innebära en könsatypisk lek och tyda på en negativ könsrollsutveckling. På liknande sätt upprätthåller psykoanalysen därmed en heterosexualiserad (essentialistisk) föreställning om människans könsutveckling (könsidentitet, könsrollsbeetende, sexuell läggning).

¹⁷ Inom denna barndiskurs används olika varianter av standardiserade tester och bedömningsformulär designad av barnpsykiatriker såsom Paulina Kernberg (Cornell Interview of Children’s Perceptions of Friendships and Peer Relations), Thomas M. Achenbach (Child behavior checklist), Michael Rutter (Rutter Behaviour Scales) och Robert N Goodman (The Strengths and Difficulties Questionnaire) som är förankrade i Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM) men även International statistical classification of diseases and related health problems (ICD). I svenska ICD-10-SE (Socialstyrelsen, 2011) definieras bland annat transsexualism tillsammans med andra ”Störningar och beteendemönster av klinisk signifikans” (s. 189) på följande sätt: ”De representerar extrema eller betydande avvikelser från hur genomsnittsmänniskan agerar i en viss kulturell omgivning, både tankemässigt, känslomässigt och särskilt relationsmässigt” (s. 189). Samtidigt som transvestism och sadomasochism ska lyftas ur nästa års upplaga finns allmänna och mer ospecificerade klassificeringskoder kvar, såsom F66.9 Störning av psykosexuell utveckling, ospecificerad. Detta gör det svårt att navigera vilka typer av beteenden, begär och uttryck som kan komma att (åter) klassificeras under dessa paraplytermer. Allt igenom märkbart är dock att vara ambivalent inför sin sexuella eller könsmässiga identitet förstas som ett sjukdomstillstånd, såsom F65.9 Störning av sexuell preferens. Alternativt eller som komplement till ICD-10-SE används även DSM som på liknande sätt är impregnerad med heterosexuellt könade föreställningar (American Psychiatric Association, 2000; LaFrance & McKenzie-Mohr, 2013; Lev, 2005).

och då under vilka omständigheter dessa konfliktytor genereras. För att kunna undersöka detta blir en övergripande ram för avhandlingen att ringa in ett flertal platser där studiens informanter vistas under sin vardag. För denna studie innebär det ett övergripande fokus på hur olika diskurser framträder i privata, institutionella och offentliga rum.

Den andra (2.) diskurspositionen ”begåvade barn” kännetecknas av studier som på olika sätt undersöker och analyserar hur sexuell preferens och könskategori (o.s.v.) är en del av föräldraskapets sociala premisser. Den tidigare forskning, som här kategoriserats tillhöra denna diskursposition, redovisar framförallt att regnbågsfamiljer uppvisar en mängd kontextuella effekter som skiljer sig mot den heterosexuella kärnfamiljen, såsom: mer närvarande föräldrar, könsneutral barnuppfostran och självständiga barn som i större utsträckning inte tyngs ner av könsnormer. Inom denna diskursposition lyfts alltså regnbågsbarnens liv fram, samtidigt som när deras erfarenheter analyseras generaliseras de till att stå i direkt relation med föräldrarnas sexuella preferenser, könskategori (o.s.v.). När Bos, Gartrell och Leddy (2012) intresserar sig för: ”Positive aspects of being raised in a lesbian home” (s. 248) är den underliggande utgångspunkten att undersöka (lesbiskt) föräldraskap genom regnbågsbarnens erfarenheter. Föräldrarna är på så vis själva orsaken medan barnens erfarenheter uttrycker effekten av denna orsak. Sociologen Elster (1990) hävdar att ”Mechanisms are frequently occurring and easily recognizable causal patterns that are triggered under generally unknown conditions or within determinate consequences” (s. 1), men även att: ”Here the generalizing strategy is to identify a particular aspect of the *situation* that allows us to predict which mechanism will be triggered” (s. 40). Så när den sociologiska analysen inom denna diskurs generaliserar sina resultat framträder lesbiska mammor, homopappor, transföräldrar och heterosexuella föräldrar som föräldrakategorier med olika interna sociala strukturer. Vad som kännetecknar de berörda föräldrakategorierna i detta sammanhang är alltså att de alstrar varierande kausala effekter, d.v.s. barn med skiftande beteenden. På så vis blir de olika familjekategorierna fasta enheter som jämförs med varandra som givna ting trots att det finns en riklig variation *inom* kategorierna i sig. Det barnperspektiv som kommer till uttryck inom den andra (2.) diskurspositionen ”Samhällets barn” impregneras därmed av en empirism som på olika nivåer mäter barns erfarenheter och uttryck som positiviteter för deras specifika sociala situation. Regnbågsbarnens egen agens blir därmed underordnad och mer eller mindre determinerad av deras familjeförhållande. Detta innebär att den sociologiska

analysen inom denna diskursposition på olika nivåer genom sin egen framställning stelnar till en kausal empirism som fixerar olika familjekonstellationer vid ett varande snarare än ett blivande. En förutsättning för att kunna etablera ett kunskapsbidrag som utmanar denna diskursposition är att det finns ett barnperspektiv som bryter med en sådan empirism och förbehållslöst intresserar sig för hur regnbågsbarnen navigerar, förhandlar och utvecklar strategier i samband med att de formar sitt vardagsliv. Det innebär ett barnperspektiv som fokuserar på queera släktskap som ett görande snarare än ett varande. För denna studie innebär det att jag utgår från regnbågsbarnens utsagor och genom diskursteoretiska analyser ställer dessa utsagor i relation till samhällsligt i övrigt förekommande diskurser.

Det barnperspektiv som kommer till uttryck inom den tredje (3.) diskurspositionen gör inte anspråk på en gemensam berättelse, utan understryker mångfalden av röster vilket även gör att regnbågsbarnens sociala livsrum (föräldrar, lärare, sexualpolitiska forum) synliggörs. Samtidigt kommer denna diskursposition att intressera sig för allt som avviker från heterosexuella liv och därmed tenderar det som är specifikt för just regnbågsbarnens livssituation att tappas bort längs vägen. Den tredje (3.) diskurspositionen karakteriseras således av en rad företeelser, men ur ett barnperspektiv är det ofta bristen på undersökningar som analyserar regnbågsbarnens egna upplevelser som här framträder. En förutsättning för att kunna etablera ett kunskapsbidrag som utmanar denna diskursposition är att det finns ett barnperspektiv som uteslutande intresserar sig för regnbågsbarnen som urvalskategori. För denna studie innebär det ett fokus på barn som vuxit upp med en eller flera hbt-föräldrar och som nu är tonåringar eller vuxna.

När nu den tidigare forskningen systematiserats och grunddragen till ett kunskapsbidrag presenterats, följer nedan ett avrundande avsnitt där studiens syfte och forskningsfrågor konkretiseras.

Syfte och forskningsfrågor

Utifrån de tre diskurspositionerna som presenterats i detta kapitel är den grundläggande utgångspunkten att: det inte *är* ett problem att växa upp i regnbågsfamiljer, utan något som potentiellt *görs* till en konfliktyta i privata, institutionella och offentliga rum. Tre sådana domäner som regnbågsbarnen äger erfarenheter ifrån är familj, skola och fritid och därför avgränsas studien till dessa tre sociala och rumsliga sammanhang. Som en del i detta utforskande

FORSKNINGSÖVERSIKT

undersöks vilka samhälleliga diskurser som framträder i samband med att homosexualitet, bisexualitet samt könsöverskridande identiteter artikuleras, såsom när regnbågsbarnens queera släktskapsstruktur aktualiseras:

Privat rum: familj

Vilka förhandlingar sker emellan föräldrar och barn i regnbågsfamiljer?

Institutionellt rum: utbildning

Får regnbågsbarnens familjeförhållande sociala implikationer för deras skolgång och vilka motståndsstrategier blir i så fall möjliga?

Offentligt rum: fritid

Reagerar de som deltar i olika fritidssammanhang negativt på regnbågsbarnens familjeförhållande, och vad präglar i så fall dessa konfliktytor?

3. Teoretiska utgångspunkter

I den här studien används i huvudsak teorier och begrepp från en poststrukturell, feministisk och queerteoretisk teoribildning. Berörda vetenskapsfilosofier låter sig svårligen inringas som entydiga perspektiv. En teoretiker som ideligen blir associerad med alla tre är dock Butler och hon berör två av dem i en intervju på följande sätt: "I would say that I'm a feminist theorist before I'm a queer theorist or a gay and lesbian theorist. My commitments to feminism are probably my primary commitments" (Osborne & Segal, 1994, s. 32). Butler menar att det finns anti-feministiska positioner inom queerteorin. Hon är också bekymrad över de inom queerteorin som analyserar sexualitet och köns kategorier var för sig. Butler (ibid.) adresserar berörd problematik genom att säga: "Also, insofar as some people in queer theory want to claim that the analysis of sexuality can be radically separated from the analysis of gender, I'm very much opposed to them" (s. 32). Det råder ingen tvekan om vilka konkreta motsättningar Butler (1993) tar ställning till. Samtidigt skriver hon att "My sense is that now this very opposition needs to be rethought in order to muddle the lines between queer theory and feminism" (s. 239). Butler positionerar sig således i denna meningsstrid, men inte främst för att hävda det ena vetenskapsteoretiska perspektivets styrka gentemot det andras eventuella svaghet. I själva verket strävar Butler i sina resonemang efter att stärka och fortsätta befästa en intellektuell kontinuitet mellan feminism och queerteori. Butlers position är intressant då det visar att berörda vetenskapsteorier varken är monolitiska, linjära eller historiskt givna. Då det inte finns en given teoretisk position att inta blir det således svårt, om inte omöjligt, att på ett allmänt plan definiera vad poststrukturalism, feminism eller queerteori är för något.¹⁸ Det skulle i värsta fall bli en lek med ord, som strävar efter en epistemologisk ordning som i sin strävan efter koherens

¹⁸ Se t.ex. Kulick (2005) som skriver i inledningen till antologin *Queersverige*: "Ett problem i sökandet efter en definition på queerteorin är att det egentligen inte finns en queerteori" (s. 10); eller Haraway (1988): "There is no single feminist standpoint because our maps require too many dimensions for that metaphor to ground our visions" (s. 590); medan poststrukturalisten Foucault i en intervju säger: "I do not believe there is a single Nietzscheanism. There are no grounds for believing that there is a true Nietzscheanism, or that ours is any truer than others" (Raulet, 1983/2000, s. 445).

upprättar givna avgränsningar som aldrig funnits. Precis som i Butlers fall blir mitt mål med detta kapitel snarare att visa hur jag begreppsliggör studiens analytiska verktyg, och då inte från en, utan flera olika poststrukturella, feministiska och queerteoretiska ansatser.

Studiens centrala begrepp är alla relaterade till livslinjebegreppen, och de härstammar från en läsning av flertalet filosofer och teoretiker, men huvudsakligen bör Butler, Ahmed, Halberstam och Stockton nämnas.¹⁹ I det inledande avsnittet i detta kapitel presenteras *vertikal livslinje* (|) som analytiskt verktyg för att beskriva hur vissa färdleder i tid och rum redan är upptrampade åt oss, vilket ger vår kommande navigering genom livet en ytterst närvarande riktlinje. Avsnittet situerar hur heterosexuella relationer genererar respektabilitet och därmed olika hög status beroende på hur och när i livet de tar plats. Kapitlets nästföljande avsnitt handlar om *horisontell livslinje* (—) och syftar till att ringa in vad som i övergripande termer karakteriserar de begär som träder över gränslinjen för vad som uppfattas som normativt. I blickfånget för detta avsnitt är de effekter som uppstår i samband med att icke-normativ sexualitet samt könsöverskridande uttryck synliggörs, vad det kan komma att innebära att uthärda heterosexistiska maktrelationer och därmed riskera att behandlas som om ens liv vore mindre värt eller osörjbart. I kapitlets nästföljande avsnitt använder jag begreppet *diagonal livslinje* (/) för att karakterisera familjeförbindelser som överskrider kärnfamiljens heterosexuella släktskapsuttryck. Avsnittet begreppsliggör uppväxtvillkor som per definition genererar icke-normativa erfarenheter andra barn inte behöver hantera. Kapitel avslutas med ett avrundande moment där jag reflekterar över studiens teoretiska ansatser.

Vertikal livslinje (|)

Halberstam (2005) menar att vår vardag varken är planlös eller tillfällig, utan organiseras utifrån en heterosexuell social maktordning, som hon benämner

¹⁹ Begreppet linjer, såsom *kvinnolinjen*, återfinns redan 1884 i Engels (1884/1969) verk *Familjens, privategendomens och statens ursprung* för att definiera kvinnor respektive mäns handlingsutrymme i relation till ägande och släktskapsstrukturer. Deleuze och Guattari (1972/2005) menar att begäret alltid vill affirmera sin egen skillnad och använder då *flyktlinjer* som begrepp för att exemplifiera hur denna skillnad görs trots rådande maktregimer. I svensk akademisk kontext påträffas livslinjer i en rad olika texter, såsom i en forskningsantologi (Ambjörnsson & Jönsson, 2010) som undersöker ålder, genus och sexualitet. Det snarlika begreppet *korpslinjer* används i en doktorsavhandling (Bremer, 2011) som framförallt fokuserar på transpersoners berättelser av att genomgå psykiatrins könsutredningar.

TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

livsschema. Halberstam framhåller således att vi successivt åldras, men att livets tid delas in i och förstås i termer av *livsfaser*. För Halberstam är de olika faserna i livsschemat centrala för samhällets organisering av livet och de kan i grova drag definieras som födelse, barn, tonår, ungdom, vuxen, medelålder, ålderdom och död. Utifrån en sådan förståelse blir ålder en vattendelare och därmed en särskiljande princip som alltid är kontaminerad med kulturella förväntningar. För att leva ett liv som framstår som begripligt, meningsfullt och lyckat menar Halberstam att det samtidigt krävs av oss att vi är *samtidiga* med vår aktuella livsfas, eller som det brukar kallas i vardagligt tal; att vi agerar i enlighet med vår ålder. Varje livsfas innebär en ackumulering av åldersspecifika erfarenheter. Att agera utifrån sin ålder innebär att förkroppsliga denna framåtskridande rörelse och därmed framstå som mogen. Halberstam menar således att barnalstrande förväntas föregås av en åldersbunden och tidsmässig utveckling, då kvinnan förväntas mogna genom kategorierna oskuldsfullt barn, flickvän, hustru för att sedan inta positionen mamma. Att bli gravid som tonåring skulle alltså innebära att göra ”rätt sak”, men i fel livsfas, och därmed vittna om en okontrollerad och icke-respektabel heterosexualitet. Att vara samtidig eller komma att uppfattas som omogen, det vill säga *osamtidig*, berör alla livets faser, poängterar Halberstam.²⁰ Ett bra exempel på att genomgående uppfattas som osamtidig i sina livsfaser är Kerstin Thorvall och då kanske framförallt hur hon beskriver det i *Det mest förbjudna* (1976), som uppehåller sig nära det självbiografiska. Hon skriver: ”Styggt dotter. Otrogen hustru. Dålig mor. Motvillig farmor. Ur trotsåldern kommer jag aldrig. Det är tragiskt. Men ohjälpligt” (s. 184). När Halberstam (2005) talar om att vara osamtidig innebär det i Thorvalls fall att inte kunna förlika sig med livsfasernas könspräglade dimensioner. Det är därför Halberstam menar att ett agerande som är osamtidigt med ens livsfas innebär att uppfattas som omogen och därmed oförmögen att lägga det heterosexuella livspusslets alla bitar på rätt plats.²¹

Halberstam (2005) poängterar även att livsfaserna omges av klassbundna ritualer. Vi förväntas inte att utifrån en medelklassposition gifta oss i tonåren, utan att gå klart vår utbildning och att sedan först etablera oss på

²⁰ Samtidig och osamtidig är två begrepp som återfinns även hos Ambjörnsson och Jönsson (2010).

²¹ Det som utmärker Halberstam (2005) är att hon ringar in olika åldersfaser i det Butler (1993) kallar den heterosexuella hegemonin. Därmed inbegriper Halberstams kritik en slagsida mot utvecklingspsykologi och de utvecklingsmodeller psykologer såsom Homburger Erikson och Marcia tar som naturliga och givna moment i människans utveckling.

arbetsmarknaden. Om vi i nedsättande ordalag blir kallade ”white trash” innebär det att vi rasifieras utifrån vår (vita) hudfärg, men även att vi tillskrivs föreställningar såsom att vara utbildade eller socialt depraverade (Newitz & Wray, 1997). Bakom skamfyllda kategoriseringsprocesser som pekar ut oss som osamtidiga kan det därför dölja sig många fler verkligheter, såsom att vi är för fattiga för att kunna vara i samtid med vår livsfas. Om vi är eftertraktade på arbetsmarknaden innebär det att vi kan ta ekonomiskt ansvar, inte bara för oss själva, utan även för den stundande kärnfamiljen. Att vara i samtid med sin livsfas är därför också en stark klassmarkör menar Halberstam (2005).

Oavsett i vilken livsfas vi befinner oss karakteriseras livsschemat ytterst av normaliserande sätt att vara och det kräver en kontinuerlig social investering, men även resurser. Livsschemats olika faser (barndom till ålderdom) kan därför sägas innehålla olika moment av förväntad mognad. Tid och plats naturaliseras därmed utefter en given heterosexuell reglering, något Halberstam (2005) definierar som *heteronormativitet* (Rosenberg, 2002). Detta innebär att vi föds in i en samhällelig gemenskap som domineras av heterosexuella normer som även är klassbundna (Skeggs, 1997/2000).²² Om vi agerar i enlighet med vår ålder betyder det att vi passerar genom livets ålderskodade kategorier på rätt sätt. Att vara i samtid med sin livsfas får därför till följd att vi upprätthåller en respektabel och åldersbunden heterosexualitet. Därigenom kan vi vinna erkännande som begripliga, ansvarsfulla och därmed respektabla.

Även Butler (1990) skriver om heteronormativitet och hon blev kanske som mest känd i samband med lanseringen av begreppet den *heterosexuella matrisen*. Ett begrepp som hon senare omvärderade och istället kom att benämna som *heterosexuell hegemoni* (Butler, 1993). I en intervju säger Butler:

²² I sin modernistiska etnografi med fokus på engelska kvinnor ur arbetarklassen skriver Skeggs (1997/2000) följande: ”Kroppen och de kroppsliga dispositionerna bär samhällsklassens markörer. Som Bourdieu (1986) påpekar är kroppen den mest odiskutabla materialiseringen av den smak som tillhör en klass. Kroppar är de fysiska platser där klass-, köns-, ras-, sexualitets- och åldersrelationer möts, förkroppsligas och utövas. En respektabel kropp är Vit, avsexualiserad, hetero-feminin och oftast medelklass. Klass kodas ständigt genom kroppsliga dispositioner: kroppen är den mest allestädes närvarande klassbetecknaren. Femininitetskraven är sådana att en idealfemininitet kräver en radikal kroppsomvandling som nästan alla kvinnor är dömda att misslyckas med, och därmed läggs skam ovanpå deras brister (Bartky, 1990). När detta förs samman med klass, sexualitet och ras ställs de inför en enorm mängd styrande föreskrifter” (s. 133).

TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

The heterosexual matrix became a kind of totalising symbolic, and that's why I changed the term in *Bodies That Matter* to heterosexual hegemony. This opens the possibility that this is a matrix which is open to rearticulation, which has a kind of malleability. So I don't actually use the term heterosexual matrix in *Bodies That Matter*. (Segal & Osborne, 1993, s. 36)

Butler (1997a) vill med denna begreppsförskjutning åter uppmärksamma oss på att heteronormativitet inte är en låst totalitet likt patriarkat, utan en hegemonisk och därmed relationell maktrelation vi gemensamt upprätthåller. Det Butler vänder sig emot är alltså det överdeterminerande draget den heterosexuella matrisen kom att förstås som och bli associerad med. Samtidigt menar Butler (1990, 2007) genomgående att vi bör göra upp med strukturalistiska tankefigurer som förstår makt utifrån ett "ovanifrånperspektiv", likt en stat som utövar herravälde på den annars fria människan.²³ För Butler innebär det snarare att vi härleds, eller med hennes egna ord *subjektiveras*, till vissa givna positioner:

Subjection is, literally, the *making* of a subject, the principle of regulation according to which a subject is formulated or produced. Such subjection is a kind of power that not only unilaterally *acts on* a given individual as a form of domination, but also *activates* or forms the subject. Hence, subjection is neither simply the domination of a subject nor its production, but designates a certain kind of restriction *in* production, a restriction without which the production of the subject cannot take place, a restriction through which that production takes place. (Butler, 1997b, s. 84)

Att subjektiveras, att bli till *subjekt*, är alltså själva effekten av att införlivas i diskursiva maktrelationer där heterosexualitet är norm. Butler (2004a) påvisar att vi föds in i ett kontextuellt regleringssystem, som vi redan har tagit del av och införlivats i som subjekt, då vi börjar reflektera över (t.ex.) maskulinitetens och femininitetens kontraktsmässiga konstruktion. Det betyder att vår agens ges på grund av och genom den heterosexuella hegemonins relationer. Dess normativitet möjliggör kategorier och därmed

²³ Butlers (1992) nietzscheanska förståelse och därmed poststrukturella hemvist visar sig om inte annat i följande citat då hon säger att: "There is no ontologically intact reflexivity to the subject which is then placed within a cultural context; that cultural context, as it were, is already there as the disarticulated process of that subject's production, one that is concealed by the frame that would situate a ready-made subject in an external web of cultural relations" (s. 12). Det har således inte funnits någon medfödd autentisk personlighet som därmed skulle ha gått förlorad då individen möter samhället. Det är främst här som Butler (2007) skiljer sig mot strukturalister, såsom Marx och hans alienationsteori (1849/1997).

sätt att navigera. När vi använder oss av förhärskande köns kategorier likt manualer för att kunna framträda begripligt reproducerar vi samtidigt dessa som något autentiskt självklart. Det är därför Butler (1993) menar att performativitet inte är en enskild händelse, utan en upprepande ritual som sker under och genom tvång, under och genom kraften från förbud och tabun.

Samtidigt ”hotas” den heterosexuella hegemonin potentiellt hela tiden då det är en relationell makt som *performativt* måste förstås och upprepas på samma sätt över tid för att kunna reproduceras. Butlers (1993) performativitetsbegrepp kan därför sägas bestå av två delmoment: ett införlivande drag (*interpellation*) då vi införlivar samhällets kategorier, men även ett medierande drag (*produktiv makt*) då vi genom våra vardagliga handlingar gör dessa kategorier aktiva. Genom att producera och därmed reproducera (*reproducera*) samhälleliga kategorier erhåller vi en form av subjektivitet som innebär att vi upprätthåller den heterosexuella hegemonin tillsammans. Butler är tydlig med att denna subjektiveringsprocess inte enkelt eller direkt kan förklaras utifrån givna kausaliteter.²⁴ Den heterosexuella hegemonin är därmed inte bara ett underordnat tillstånd, utan även en relationell och praktisk realitet vars begreppsliga innebörd kan komma att förskjutas över tid.

I radioprogrammet Språket i P1 (2014-05-20) aktualiserades den heterosexuella hegemonins förskjutningar, men även dess stelbenthet, i samband med en lyssnarfråga. Ett par i fyrtioårsåldern hade träffats och de visste inte vad de skulle kalla sin nya relation. Kvinnan och mannen hade båda barn sedan innan men var nu skilda. Kvinnan som skrivit in menade att hon var för gammal för att ha pojkvän eller ”kille” och att det inte fanns några romantiska ord för att beskriva hennes nuvarande relation. Benämningar som

²⁴ I en brevväxling med Laclau och Laddaga förtydligar Butler (1997) sin poststrukturella relation till ontologi genom att klargöra hur hennes performativitetsbegrepp överskrider den ”ontologiska bristens logik” som återfinns hos Lacan och Freud: ”I gather that the point about contingency that you raise in the subsequent paragraph speaks to the question of identity and equivalence as well: to the extent that all identities fail to be fully structured, they are each equally (although not substantively or ‘ontically’) formed through the same constitutive failure. This ‘sameness’ is interesting since it is not to be rigorously understood in terms of a given ‘content’ of identity. On the contrary, it is what guarantees the failure of any given ‘content’ to successfully lay claim to the status of the ontological or what I call the ‘foundational’. I understand that you seek recourse to Lacan to explain this lack or failure, and that is probably where I would differ with you, a difference in emphasis, since I think that the failure of any subject formation is an effect of its iterability, its having to be formed in time, again and again. One might say, via Althusser, that the ritual through which subjects are formed is always subject to a rerouting or a lapse by virtue of this necessity to repeat and reinstall itself” (s. 10).

TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

återstod var stela titlar som särbo, partner, respektive. Andra formuleringar som livskamrat och fästman förpliktigade en livslång relation eller att de skulle komma att gifta sig. Ylva Byrman (doktorand i nordiska språk) dammade av det gamla ordet käresta som svar, men menade samtidigt att det inte fanns någon träffande benämning för deras relation. Byrman berättade även att det för hundra år sedan fanns tre officiella relationsstatusar: ogift, trolovad, gift och att sexuellt umgänge mellan ogifta – vilket gick under namnet önskaläge – då var straffbelagt.

Detta exemplifierar att den heterosexuella hegemonin ständigt och under lång tid utmanats, då en kvantitativ mängd människor upprättat inofficiella relationer, trots att det varit straffbart och icke-respektabelt. Hur vi strukturerar och lever ut heterosexuella relationer har därmed förändrats över tid. Det betyder att en annan typ av heteronormativitet råder idag än för hundra år sedan. Att behöva damma av ett gammalt ord som käresta vittnar dock om att det fortfarande är osamtidigt att skaffa pojkvän som medelålders kvinna. Utifrån Halberstam (2005) innebär det ju att kvinnan uppfattats som om hon inte följer livsschemats givna och åldersbunden mognadsprocesser. Hon framstår i värsta fall som barnlig då hon skilt sig och i någon mening börjar om på ruta ett igen, med en ny pojkvän. Det är därför Butler (2004a) menar att subjektivering aldrig är en fråga om en enskild händelse, utan att heteronormativa regleringar genomgående och över tid anropar individen till vissa givna positioner. Framförallt blir dessa subjektregleringar tydliga när vi inte är i fas med dem, såsom när vår relation inte finns representerade i kärleksfulla ordalag i aktuellt språkbruk.

I Ahmeds (2006) analyser av heterosexualitet framstår heteronormativitet likt en paradox: ju mer vi upprepar dess kategorier, symbolhandlingar och relationer, desto mer försvinner de från vår horisont och blir till normativa utsagor. Vi uppfattar inte nutida sätt att göra heterosexualitet som sociala praktiker, utan som centrala och autentiska sätt att vara människa. Ahmed menar därför att vår nutid ”försvinner” framför oss så länge vi håller oss inom ramarna för vad som uppfattas vara en ålderskodad och respektabel heterosexualitet. Inspirerad av Butler men även Halberstam benämner Ahmed berörda fenomen som en form av *sedimentering*. Vi sedimenteras fast i en bild av hur ett riktigt liv bör vara och ingår därmed i på förhand givna gemenskaper. Ahmed påpekar att det därför är av vikt att vi inte bara ser till hur handlingar görs, utan även i vilken riktning handlingarna för oss.

Så i vilken riktning förväntas vi vara på väg? Ahmed (2006) poängterar att då social status och värde mäts i form av vertikalitet, såsom överklass, högstatusjobb, hur en aktie rör sig, förväntas vi alltid vara på väg uppåt.²⁵ Det är utifrån en sådan förståelse av rumslighet och hur vi orienterar oss genom livet som Ahmed definierar heterosexualitet som ”the straight line” d.v.s. en rak och vertikal livslinje (|). Om vi håller oss inom ramarna för vad som uppfattas vara en ålderskodad och respektabel heterosexualitet skulle detta ge ett starkt och rakt utslag. Att bli gravid som tonåring, vara otrogen som i Thorvalls fall eller skaffa pojkvän i fyrtioårsåldern skulle alltså inte ge ett lika starkt utslag men det skulle ändå innebära att vi orienterar oss längs den raka och ”rätta” livslinjen.

I denna studie används begreppet *vertikal livslinje* (|) främst utifrån en läsning av Butler (1990, 1993, m.fl.), Halberstam (2005) och Ahmed (2006) för att analysera heterosexuell hegemoni. Då det finns statushierarkier inom det heterosexuellt kodade livsschemat, menar jag att en persons livslinje framträder i olika grader av vertikal styrka (respektabilitet). Det får till följd att heterosexuell status upprätthålls genom ackumulerandet av åldersspecifika erfarenheter, något jag benämner som att vara i samtid. Utifrån en sådan förståelse framträder heteronormativitet som en relationell makt som genom normer reglerar sexualiteten och könsidentitetens intimitetsramar. För att uppfattas som begriplig krävs det att vi följer livsschemats normerande sätt att navigera genom tid och rum. Att etablera en stark och vertikal livslinje (|) innebär således så mycket mer än ett heterosexuellt begär mellan man och kvinna.

²⁵ I de klassiska ålderstrapporna som utgår från målningarna ”Mannens åldrar” och ”Qvinnans åldrar”, s.k. kistebrev, sker först en upptrappning som har sin topp i medelåldern: ”50. Vid femtio på sin banas höjd Han väger livvets sorg och fröjd”. Efter detta sker en successiv nedtrappning i ålderstrappan som symboliserar regression i samband med ålderdom: ”60. Vid sextio vägen redan lutar Dit ner der livvets vandring slutar”. I moderna bilder av ålderstrappor, såsom Torudds från 2005, sker aldrig någon nedtrappning utan fortsätter bara uppåt med skinnstall och motorcykel i kategorin 70–80 (Holmqvist & Kerpner, 2005). Ålderstrappan, vad Halberstam (2005) kallar livsschema, bör inte förstås teologiskt (horisontellt), utan vertikalt (|) då alla livets faser är sammanbundna med samhällsliga statushierarkier. Det är med anledning av det som Puar (2011) skriver att: ”All bodies are being evaluated in relation to their success or failure in terms of health, wealth, progressive productivity, upward mobility, enhanced capacity” (s. 155).

Horisontell livslinje (—)

Genom en historisk situering av 1900-talets västerländska kultur synliggör Sedgwick (1990/2008) två diskursiva förståelser av sexualitet, vilket hon definierar som *minoritet* och *universell*. Sedgwicks binära uppdelning av minoritet/universell är en annan tematisering av den historiskt dikotoma relationen mellan essentialism och konstruktionism. Utifrån en minoritetssyn (essentialism) präglas förståelsen av sexualitet av föreställningen att alla kroppar bebos av en given sexuell läggning. Detta får till följd att sexualitet uppfattas som något fast och därmed på förhand givet. I kontrast till minoritetssynen står en universell (konstruktionistisk) förståelse av sexualitet, Sedgwick definierar detta vetande som att människan inte har någon fast sexuell identitet. Trots att alla inte per definition föds bisexuella uppehåller sig den universella diskursen vid att en individ, under en och samma livstid, kan komma att uttrycka en mängd olika sexuella preferenspunkter. Den västerländska förståelsen av sexualitet impregneras idag av två motsatta tankestrukturer, och om denna dikotoma läsning skriver Sedgwick (1990/2008) följande:

The persistence of the deadlock itself has been the single most powerful feature of the important twentieth-century understandings of sexuality whether hetero or homo, and a determining feature too of all the social relations routed, in this sexualized century, through understandings of sexuality. This deadlock has by now been too deeply constitutive of our very resources for asking questions about sexuality for us to have any realistic hope of adjudicating it in the future. What we can do is to understand better the structuring, the mechanisms and the immense consequences of the incoherent dispensation under which we now live. (s. 91)

Essentialismens och konstruktionismens diskurser tvinnas samman och väver vår nutida förståelse av sexualitet. Genom diskursernas sammanflätning konstitueras de två dikotomierna hetero-homosexualitet. En av Sedgwicks (1990/2008) mer centrala poänger är alltså att heterosexualitet som det mänskligt givna snarare stärks av att en given dikotomi mellan hetero (normal) och homosexualitet (queer) upprätthålls.²⁶ Att ”den” och ”den” är gay, s.k. öppna hemligheter och visklekar riskerar därför alltid att re-producera en heterosexualiserad, därmed hierarkiserad, förståelse av våra begär. Det är

²⁶ Även Adorno (1966/1973) uppmärksammar samhällskroppens motsatsförhållande då han skriver att: ”Society stays alive, not despite its antagonism, but by means of it” (s. 320).

utifrån en sådan förståelse av sexualitetens diskursiva förhållande som Sedgwick skriver att: ”The epistemology of the closet is not a dated subject or a superseded regime of knowing” (1990/2008, s. 67). Trots att vi är låsta i och av en ofta motsägelsefull förståelse av hetero-homosexualitet menar Sedgwick att vi bör undersöka vilka maktrelationer sexualitetens diskursiva villkor utgör.

Ett bra exempel på hetero-homosexualitetens dikotoma relation, dess maktmekanismer och närpå dödliga konsekvenser är Jeanette Wintersons (1985/2007) till stora delar självbiografiska uppväxtskildring.²⁷ När familjeupprottet blir ett faktum har 16 åriga Jeanette tvingats genomlida flertalet nätter ute på trappan, en vardag av barnmisshandel och en två dagar lång exorcism för att driva ut den lesbiska demon som sägs bebo hennes kropp. Den frireligiösa Mrs. Winterson förnedrar sin adoptivdotter Jeanette förbehållslöst under flera år innan deras vägar tillslut skiljs åt (Winterson, 1985/2007, 2012). Ahmed (2006) menar att det aldrig är givet vad som händer i våra sociala sammanhang när vi avviker från ”the straight line”, utan att det beror på vår omgivnings stöd. Att lämna sitt familjesammanhang behöver inte betyda ett aktivt val utan som i Wintersons (1985/2007, 2012) fall en livsnödvändig strategi för överlevnad. När det går upp för oss att våra begär inte är förenade med majoritetssamhällets heterosexuella villkor inträffar något Ahmed (2006) definierar som *horisontellt ögonblick*. Ahmed poängterar att det inte är givet hur vi kommer att uppleva insikten om att vi är på väg att byta kurs, hon beskriver det som att röra sig i ett mörkt rum – att vara desorienterad. I Wintersons (1985/2007) fall beskrivs både ångest, stress och vilshenhet men även lättnad, hopp och kärlek och då många gånger i sammansatta motstridigheter: ”Hon smekte mitt huvud en lång stund och sedan kramades vi och det kändes som att drunkna. Sedan blev jag rädd, men jag kunde inte sluta” (s. 130). Ett horisontellt ögonblick kan beskrivas som en självinsikt, samt vetskapen om att ens begär kommer uppfattas som något icke-normativt om de ageras på. I någon mening är ett horisontellt ögonblick en potentiell startpunkt ifrån vilken det finns möjlighet att upprätta en horisontell livslinje (—)(Ahmed, 2006).

Att avvika från den naturaliserade och vertikala förståelsen av sexualitet eller könsidentitet är inte något neutralt. Ahmed (2006) skriver därför att ”To

²⁷ Wintersons (1985/2007) halvt självbiografiska debutroman gavs ut första gången 1985 och i sin biografi blickar hon tillbaka och skriver då följande: ”Och jag antar att det som känns sorgligast för mig, när jag tänker på den cover story som blev *Apelsiner*, är att jag skrev en berättelse som jag kunde leva med. Den andra berättelsen är för smärtsam. Jag kunde inte överleva den” (2012, s. 12).

TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

turn away from 'the other sex' is also to leave the straight line" (s. 71).²⁸ Detta är utgångspunkten för Ahmed när hon myntar begreppet *queera effekter* för att beskriva vad som händer när vi väl avslöjar vilka begär vi egentligen sätter värde på. När Winterson (1985/2007, 2012) lämnar den vertikala livslinjen (|) i en stund av hängivelse handlar det snarare om ett ofrivilligt avslöjande då hon blev påkommen med en tjej i sängen. Queera effekter behöver således inte vara associerade med medvetna motståndsstrategier för att synliggöra samkönade relationer eller könsöverskridande uttryck. Queera effekter kan snarare sägas vara den vardagliga och mellanmännsliga reaktionen som uppstår när livslinjen som först framstod som vertikal visade sig vara horisontell. När Winterson (1985/2007) lämnar den vertikala livslinjen (|) är det utan vetskap om att det kommer att generera queera effekter och vad dessa yttringar i sin tur kommer att få för följder:

"Dessa Guds barn", började pastorn, "har fallit i Satans våld." Hans hand var het och tung på min nacke. Hela församlingen såg ut som vaxdockor. "Dessa Guds barn har fallit offer för sina lustar." "Vänta lite nu..." började jag, men han brydde sig inte om det. "Dessa barn är fulla av demoner." Ett skrik av förfäran löpte genom kyrkan. "Det är jag inte", ropade jag, "och inte hon heller". "Lyssna till Satans röst", sa pastorn till kyrkan och pekade på mig. "Hur det bästa blivit det värsta." "Vad pratar du om?" frågade jag desperat. "Förnekar du att du älskar den här kvinnan med en kärlek som är förbehållen man och hustru?". "Nej, ja, jag menar det är klart att jag älskar henne." (s. 151)

Om Winterson blivit påkommen med att vara gravid istället är det svårt att tänka sig samma heterosexistiska maktrelationer ta plats. En gravid Winterson skulle snarare ha skapat en skandal som tystats ned av församlingen. Fadern hade spårats upp och ombetts att fria innan Wintersons mage börjat växa. Ekonomi, hem och husgeråd skulle ha setts över och ställts i ordning. Pastoratets förordningar hade krävt att pastorn likt en herde inte bara undervisat om sanningen utan även väglett och skyddat sin flock (Foucault, 2004/2010). Utifrån Halberstam (2005) hade alltså föräldrar och församling med pastor genom olika respektabilitetsmarkörer och påbud kompenserat tonårsgraviditetens osamtidiga situation. Men en lesbisk Winterson (1985/2007) bistås inte, den queera effekten gör att hon pekas ut: "Hur det bästa blivit det värsta" (s. 151) (Ahmed, 2006). Winterson och hennes kärlek

²⁸ Ahmed (2006) skriver mer eller mindre uteslutande om sexualitet men jag använder hennes begrepp även för att beskriva könsöverskridande transpraktiker i likhet med t.ex. Bremer (2011).

Melanie bryter med heterosexualitetens förväntade upprepningar; den lesbiska kärleken förvägrar per definition heterosexualitetens intimitetsramar. Winterson och Melanies romans ”misslyckas” inte inom den vertikala livslinjens (|) premisser, deras förälskelse konstituerar en horisontell utsida till dessa premisser; en horisontell livslinje (—). Vad Winterson och Melanie tvingas gå igenom är en serie heterosexistiska maktrelationer som verkar genom en rad interartikuleringar såsom åldershierarkier, skam och andrafiering för att åter göra deras livslinje rak igen. För att förstå varför och hur heterosexistiska maktrelationer uppstår menar Butler (1990) precis som Sedgwick (1990/2008) att vi måste känna till de ontologiska grunderna för dess konstituerande.

Butler (1990, 1993, m.fl.) visar genomgående att ett drag som förenar flertalet betydande namn inom den västerländska filosofin är att deras tänkande grundas i en essentialistisk människoupfattning.²⁹ Samtidigt påvisar Butler (1990) att det inte är en koherent utgångspunkt som upprepas över tid och att vi därför inte kan tala om en specifik typ av essentialism. För Butler (1990, 1993) handlar essentialism snarare om en ontologisk figur som förstås på något olika sätt, men som alltid behåller sitt specifikt heterosexuella determinerande och kausala drag. Vad Butler (1990) således menar är att vi förstår oss själva genom en reifierad och kulturell figur som i sig är könad: kvinnokroppen uttrycker feminint genus, feminint genus uttrycker heterosexuellt begär och heterosexuellt begär uttrycker kroppens essentialistiska substans.³⁰ Det innebär att kropp, genus och sexualitet förstås som samstämmiga kategorier som genom mognad etablerar en stabil individutveckling. Utifrån en sådan förståelse vidhåller Butler att vi heterosexualiseras till att förstå varandra som naturaliserade könscategorier

²⁹ Butler (1990, 2004) visar t.ex. hur det hos Lévi-Strauss finns en inneboende och universell struktur som reglerar relationer och utbyten inom familj och släktband. I Lévi-Strauss antropologiska studier vävs således Freuds oedipuskomplex in som tankefigur. Manligt och kvinnligt framstår därmed som givna ödesbestämmelser. Ett annat exempel som Butler (1997b) går igenom är hur strukturella samt freudianska drag även återfinns i det psykoanalytiska tänkandet. Butler (1990, 2004) går bland annat igenom Lacan och påvisar hur hans förståelse av naturliga symboliska positioner innefattar en föreställning om oedipuskomplexet – en slags omedveten ordning som ej kan reduceras till enbart samhälleligt erkända orsaker och verkningar.

³⁰ När vi talar om manligt och kvinnligt utifrån de Beauvoirs (1949/1995) uttryck: ”Man föds inte till kvinna, man blir det” (s. 162) skulle vi utifrån Butler (1990) acceptera att genus är kulturellt. Butler menar att den feministiska analysen här gör sig skyldig till att upprätta en dualism mellan sinne och kropp. Butler (1986) menar därför att de Beauvoirs förståelse av kropp och sexualitet (till skillnad från sinnet) utgår från en substantiell ontologi.

(han/hon) som söker och begär varandras motsats. Men som Butler (ibid.) poängterar innebär berörda process av heterosexualisering i sig att anamma en kulturell förståelse av kroppen. Hon skriver därför: "In other words, the 'coherence' and 'continuity' of 'the person' are not logical or analytic features of personhood, but rather, socially instituted and maintained norms of intelligibility (s. 23)". Vi institutionaliserar således en utvecklingsmodell där heterosexuell samstämmighet av kropp, genus och sexualitet uppfattas som för mänskligheten central (Berg, 2008; Bergenheim & Lennerhed, 1997; Edenheim, 2005; Laskar, 2005; Norrhem, Rydström & Winkvist, 2008).³¹

När homosexuella, bisexuella eller transpersoner inte "lyckas" svara upp mot könade och kulturella utvecklingsnormer skulle vi utifrån Ahmed (2006) säga att queera effekter etableras i deras närmaste omgivning. Vad de queera effekterna gör är att ifrågasätta den heterosexuella hegemonins förståelse av kropp, genus, sexualitet och därmed även livsschemats normerande sätt att navigera genom tid och rum. Det är utifrån en sådan förståelse som Ahmed (2006) skriver:

To make things queer is certainly to disturb the order of things. As I have suggested, the effects of such a disturbance are uneven, precisely given that the world is already organized around certain forms of living – certain times, spaces, and directions. (s. 161)

Som Ahmed berör är reaktionen på queera effekter aldrig på förhand given, det går inte i förväg att beräkna dess kvantitativa mängd, räckvidd eller styrka. För att återigen anknyta till Winterson (1985/2007) innebär hennes frireligiösa kontext att de heterosexistiska maktrelationerna erhåller en viss form: "De hade bett för mig hela dagen, lagt händerna på mig, manat mig att ångra mina synder inför Herren. 'Förkasta henne, förkasta henne, upprepade pastorn, 'det är bara demonen'" (s. 155). De olika makttekniker som Mrs. Winterson och församlingens pastor påför Winterson tjänar till att befria henne från synd, d.v.s.; att åter göra henne livslinje rak igen så att hon därmed åter kan ingå i den heterosexuella gemenskapen.

³¹ Foucault sammanfattar den utkristalliserade rörelsen från kristen renlärighet till neutrala och vetenskapliga ståndpunkter under 1600–1800 talet i följande mening: "Det var också en vetenskap som i stort sett underordnade sig den gängse moralens krav och gjorde samma uppdelningar som den, fast i medicinska termer" (Foucault, 1969/2002, s. 71).

Att uthärda heterosexistiska maktrelationer benämner Butler (1990, 1993, m.fl.) som ett resultat av att genomleva *abjektion* (förkastning).³² Att förstå sig själv som abjekt eller bli behandlad som sådant innebär en brist på igenkänning och identifikation. I Wintersons (1985/2007) fall uttrycks hennes position som abjekt tydligast genom orden: ”Hur det bästa blivit det värsta” (s. 151) och hur så självklart påföljande utmattningstortyr berättigas. Vem Winterson är eller vad hon gjort är inte sörjbart, hon har i någon mening upphört att vara begriplig och uppfattas därmed inte som mänsklig. Butler (1993) vill således definiera den existens som framställs som otänkbar och kommer i en intervju att sammanfatta begreppet abjektion på följande sätt:

I think that abjection tries to signal what is left outside those binary oppositions, such that those binaries are even possible. Who gets to count as an “improper” woman? Who gets named as the improper in the text that the historian studies? What kinds of acts get classified or designated or named? And which are so unnameable and unclassifiable that they are improper to the improper, that they are outside of the improper? I am referring to acts that constitute a domain of unspeakability that conditions the distinction between improper and proper. We are still not able to account for those acts and practices and ways of living that were wildly expelled from the very binary of the proper and improper. They are not its benign prehistory but, rather its violent unspeakable underside. And that’s what I want to continue to turn to. (Meijer & Prins, 1998, s. 284)

Det är utifrån en sådan förståelse som Butler (1990) menar att homosexuell kärlek alltid riskerar att bli till abjekt. Att ackumulera åldersspecifika erfarenheter som är förknippade med livsfasen tonår innebär att upptäcka det andra könet. Att inta en samkönad position, såsom lesbisk, innebär att bryta med livsschemats heterosexuellt kodade statushierarkier. För att tala utifrån Halberstam (2005) innebär det att homosexuella begär varken är samtidig eller osamtidig då dess kärleksstruktur inte återfinns inom heterosexualitetens intimitetsramar. Homosexuell kärlek konstituerar således en horisontell utsida

³² Begreppets ursprung finns att hämta i Kristeva (1982) *Powers of horror: An essay on Abjection*. För Kristeva är abjekt kopplat till subjektets relation till sig själv, en dissonans som hotar det egna jagets stabilitet. För Butler handlar abjektion mycket mer om social exkludering, t.ex. i en intervju (Bell, 1999) om AIDS och s.k. ”survivor guilt” säger Butler att ”The so-called depression actually has everything to do with living in a culture in which gay relationships don’t get legitimated as real relationships” (s. 172). För Butler, och som citatet längre ned i detta avsnitt visar (Meijer & Prins, 1998, s. 284) är abjektion en form av social exkludering (se även Butler, 2009). Detta återfinns även hos Kristeva (1982) när hon skriver att abjektion är något som stöts ut från det vanliga och tillika ”normala”: ”Ejected beyond the scope of the possible, the tolerable, the thinkable” (s. 1). Det är utifrån en sådan läsning som den horisontella livslinjen (—) materialiseras.

till den vertikala livslinjens (|) heterosexualiserade förståelse av kropp, genus, sexualitet. Då den samkönade kärleken befinner sig bortom den heterosexuellt kodade könsbinariteten av man och kvinna menar Butler (1993) att denna kärlek alltid riskerar att framstå som abjekt.³³ Detta moment av abjektion kan givetvis uppstå för transpersoner om de av sin omgivning slutar att betraktas som en i mängden av korrekt könade kroppar (Halberstam, 2005). Att som i Wintersons (1985/2007) fall hänge sig åt lesbisk kärlek innebär att hon uppfattas som abjekt då hon inte följer heterosexualitetens normerande sätt att navigera genom tid och rum (Butler, 1990). Det är genom att hålla fast vid en och samma kurs över längre tid som Winterson (2012) kommer att upprätta en horisontell livslinje (—):

»Jeanette, kan du tala om för mig varför?« »Varför vadå?« »Du vet varför vadå...« Men jag vet inte varför vadå... vad jag är... varför jag inte kan göra henne till viljes. Vad det är hon vill. Varför jag inte är det som hon vill ha. Vad jag själv vill ha eller varför... Men en sak vet jag: »När jag är tillsammans med henne är jag lycklig. Bara lycklig.« Hon nickade. Hon tyckte begripa, och i det ögonblicket trodde jag faktiskt att hon skulle ändra sig, att vi skulle kunna prata med varandra, att vi skulle vara på samma sida om glasväggen. Jag väntade. Hon sa: »Varför vara lycklig när du kan vara normal?« (s. 112)

Då heteronormativitet till syvende och sist innebär en naturaliserad förståelse av kropp, genus och sexualitet får det till följd att Winterson förkroppsligar en abjekt position. Att navigera horisontellt genom tid och rum innebär en ständigt närvarande risk att synliggöras och därmed komma ut som någon som inte följer den vertikala livslinjen. Att förkroppsliga icke-normativa begär eller könsöverskridande identitet innebär att vi inte kan veta på förhand vad effekterna av en sådan position kommer få för betydelse i det privata eller offentliga rummet.

Mitt intresse för Winterson (1985/2007, 2012) handlar inte om att återge en mycket sannare berättelse än vad hon själv redan gjort i två böcker, utan snarare om att med hjälp av hennes livsskildringar synliggöra begreppet horisontell livslinje (—). Berörda läsning sker främst via en kontextualisering av Butlers (1990, 1993, m.fl.), Halberstams (2005) och Ahmeds (2006) teoretiska ramverk. Avsikten med begreppet horisontell livslinje (—) i denna

³³ I sin genomgång av heterosexualitetens historia genom sexhandböcker (1800–1920) skriver Laskar (2005) att ”Homosexualitet presenteras som motbild till normalt heterosexuellt umgänge” (s. 298).

studie är att synliggöra konfliktytor och vardagliga strategier som uppstår då icke-normativ sexualitet samt könsöverskridande identitet synliggörs. Jag menar att heterosexistiska maktrelationer alltid riskerar att begränsa queera uttryck och i värsta fall gör homosexuella, bisexuella och transpersoner till osörjbara objekt i samband med att en horisontell livslinje (—) synliggörs. Homosexuella, bisexuella och transpersoner ställs därför inför en ständigt närvarande avvägning: när, om och i så fall hur ska komma ut-processer ta plats, förklaras och i värsta fall behöva försvaras? Det är utifrån en sådan förståelse icke-normativ sexualitet samt könsöverskridande identitet begreppsliggörs i denna studie, för att kunna analysera den horisontella livslinjens (—) sexuella och könspräglade dimensioner.

Diagonal livslinje (/)

I mitten av september 2014 kliver Terése Helgesson in i sitt hem i Lillhärdal och i sin hand håller hon ett brev. I brevet står det: ”Ta din unge och stick från byn din homojävel, annars ...”. Terése sambo skyndar sig hem, de planerar att flytta från det lilla samhället, men gör sedan precis tvärtom. Hotet blir publikt, får snabb spridning via sociala medier och byn sluter upp i en ljusmanifestation för att visa sitt stöd. När sedan flera dags- och nättidningar rapporterar om händelsen är det under rubriker som: ”Lesbiskt par hotat – då slöt byborna upp” (Aftonbladet, 2014-09-19). Men brevhotet är ju inte enbart riktat mot Terése och hennes sambo, utan även uttryckligen deras 1,5 år gamla son.

Barnet ifråga växer upp med två mammor, samtidigt som han befinner sig i en svensk kontext där den heterosexuella kärnfamiljen fortsätter utgöra ett normativt ideal (Statistiska centralbyrån, 2011). Att växa upp med samkönade föräldrar tydliggör redan vid 1,5 års ålder vissa utmärkande drag som skiljer sig mot övriga barn i byn; han har mottagit ett hot riktat mot sig baserat på sina föräldrars sexualitet, ett hot som även initialt förändrade hans tänkta uppväxtplats. Om barnet inte läst av sina föräldrars oro uppmärksammar han med största sannolikhet att hans familj avviker från majoriteten när hela gatan genom byn är kantad av marschaller och omfamnande medmänniskor. Hotet och ljusmanifestationen är om inte annat för evigt inskrivet i deras gemensamma familjehistoria. Oavsett barnets kommande sexuella preferenser växer han upp i en samhällelig gemenskap vars diskursiva relationer impregneras av heteronormativa föreställningar, samtidigt som han själv lever

TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

med två mammor. 1,5-åringens uppväxtvillkor definieras således av att befinna sig mellan de två dikotomierna normativ och icke-normativ sexualitet – mellan den vertikala (|) och horisontella livslinjen (—).

Att befinna sig mellan två dikotomier benämner Ahmed (2006) som att växa upp i en *queer genealogi*. Ahmed vill med denna teoretiska modell begreppsliggöra hur barn som t.ex. 1,5-åringen i Lillhärdal i ena stunden kan passera som vem som helst, men samtidigt riskerar att framstå som avvikande när dennes familjestruktur synliggörs ("Ta din unge och stick från byn"). Denna ambivalenta situation; att bli läst som familjär och samtidigt säregen definierar Ahmed som att behöva inta en *hybrid position*. Ahmed tar sig själv som exempel; med en mamma från Storbritannien och en pappa från Pakistan *stoppas* hon trots giltigt pass i flygterminalerna tills hennes ursprung är utrett. Att växa upp med två mammor som 1,5-åringen i Lillhärdal alternativt att växa upp med föräldrar från olika kontinenter skulle alltså utifrån Ahmed innebära två hybrida positioner om än med skilda erfarenheter. Skilda på det sättet att heterosexism och rasism inte är samma sak, utan maktlogiker som diskursivt situeras utifrån historiskt olika ontologiska grunder. Att bebo ett rum mellan dikotomier handlar följaktligen inte bara om att riskera att bli utsatt för diskriminering, utan även att ens hybrida position på olika sätt definierar ens uppväxtvillkor. Att som barn och ungdom växa upp i en queer genealogi innebär att ens hybrida uppväxtvillkor genomgående genererar vissa typer av icke-normativa erfarenheter andra barn inte erfar (Hanssen, 2012; Phoenix, 2007).

Stockton (2009) vill uppmärksamma de uppväxtvillkor som på olika sätt kolliderar med heterosexualitetens sexuella och könspräglade dimensioner. Den teoretiska verktygslåda Stockton (ibid.) arbetar utifrån begreppsliggör barns icke-normativa erfarenheter på ett generellt plan. Utifrån det skriver hon att: "The child who by reigning cultural definitions can't 'grow up' grows to the side of cultural ideals" (s. 13). Att som 1,5-åringen i Lillhärdal höra hemma med två mammor skulle utifrån Stocktons horisont innebära att icke-normativ sexualitet träder in i barndomens livsfas och "stör" den heteronormativa

bilden av vad en barndom bör innehålla.³⁴ Genom ett flertal kontextualiserande exempel visar Stockton vad det kan komma att innebära att göra sig icke-normativa erfarenheter. Dessa exempel tjänar som referenspunkter, då det är genom dessa som Stockton sedan blottläger begreppet *att växa sidledes*. Samtidigt som Stockton gör gällande att hennes teoretiska ramverk är relativt öppet att använda för att belysa barns icke-normativa erfarenheter, slår hon fast att växa sidledes uppehåller sig vid de tre domänerna *horisontell förbindelse*, *motiv* och *framtid*. Nedan resonerar jag kring hur Stocktons tre teoretiska domäner av att växa sidledes kan förstås:

1,5-åringen från Lillhärdal ingår i ett familjeband med två mammor. Barnets sammanlänkning och relation med icke-normativ sexualitet är hans två föräldrar. Med Stocktons (2009) teoretiska förståelse skulle det innebära att barnet upprättar en horisontell förbindelse, ett samröre med icke-normativ sexualitet som utgår från hans släktskapsstruktur. I det berörda barnets fall innebär det att hans familjetråd förgrenar sig bortom en heterosexuell mamma-pappa-barn-sammansättning. 1,5-åringens släktskapsstruktur bryter med en heterosexualiserad bild av hur (blods)band mellan generationer etableras. Stockton menar därför att den elementära utgångspunkten för analyser av barns icke-normativa erfarenheter måste utgå från hur deras horisontella förbindelse etableras då relationens form sätter själva ramen för deras uppväxtvillkor.

När Terése Helgesson och hennes sambo i framtiden visar sin son tidningsurklipp från denna tid öppnas också en berättelse om alternativa färdvägar genom livet, maktrelationer och solidaritet. Att vara på kant med samhällets normaliseringsprocesser när en formar sin livslinje kan även öppna för en större förståelse av det här samhällets heteronormativa livsvillkor. Stockton (2009) menar därför att vi måste söka oss till barnens känsleregister, drivkrafter och därmed motiv för att kunna analysera upplevelser av icke-normativa erfarenheter. Andra som teoretiserat icke-normativa erfarenheter kopplade till barn med en eller flera regnbågsföräldrar tenderar ofta att skriva in sig i vad Stockton definierar som motiv. I slutet av 1980-talet myntade t.ex.

³⁴ Genom en historisk situering menar Stockton (2009) att själva fenomenet barndom är en kulturell idé och föreställning som uppkom först under 1600-talet. Den här läsningen bygger på Ariés (1960/1962) arbete. Barnet som kulturell och politisk figur framstår nu som svag, oskyldig, sårbar och stundande heterosexuell: således normativ men ännu inte vuxen (Halldén, 2003; Hellman, 2010). Utifrån en sådan förståelse menar Stockton (2009) att vår bild av barndom är heterosexualiserad men även klassbunden och rasifierad.

TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

den sexualpolitiska aktivisten Stefan Lynch uttrycket *culturally queer, erotically straight* (Hart, 2009).³⁵ Denna benämning har sedan förkortats till *culturally queer* (Garner, 2004). I svensk inomakademisk kontext har berörda begrepp översatts till just *kulturellt queer* men även förnyats och beskrivs ibland även som *queer kompetens* (Gustavson & Schmitt, 2011). Berörda begrepp skrivs alltså fram som ett sätt att erkänna de erfarenheter av och kunskap om t.ex. heterosexism och transnegativitet barn till regnbågsföräldrar mer än ofta kan relatera till.

När 1,5-åringen från Lillhärdal blir äldre, på vilket sätt kommer hans familjebakgrund att bli betydelsefull i aktiviteter i och utanför förskolan? Finns det materiella villkor eller andra bestämmande premisser inbäddat i utbildningssystemet som befäster social differentiering? Den interpretation jag gör av Stocktons (2009) framtidsbegrepp utgår från att drömmar om framtiden i någon mån tar sin utgångspunkt i kritik och missnöje utifrån vardagens förutsättningar. Stockton (ibid.) menar således att vi behöver ett nytt ord för att växa och bli större och skriver därför: ”We are in a time that does not officially recognize children as growing sideways instead of up” (s. 16). Stocktons begrepp att växa sidledes tar följaktligen sin utgångspunkt i de barn som hamnar på kant med kulturella normer av heteronormativ karaktär och hur dessa erfarenheter genererar vissa utgångspunkter, motiv och kritik.

I denna studie används begreppet diagonal livslinje (/) främst utifrån en läsning av Ahmed (2006) och Stockton (2009) för att analysera regnbågsbarns uppväxtvillkor. Ett uppväxtvillkor som utgår och tar plats mellan den vertikala (|) och horisontella livslinjen (—). Om vi tänker oss att den vertikala (|) och horisontella livslinjen (—) tillsammans formas likt bokstaven L menar jag att regnbågsbarnens livslinje formas diagonalt mellan bokstavens dikotoma spetsar (/). Samtidigt är den diagonala livslinjen (/) inte en entydig mittenposition, utan en livslinje som formas av de *performativa strategier* regnbågsbarnen använder sig av i det offentliga rummet. Att ljuga om sin familjebakgrund för att passera inom den hegemoniska heterosexualitetens socialisering skulle kunna vara ett sätt att göra sin livslinje mer vertikal. Att självklart prata om sina ”Två mammor” i vardagliga samtal skulle innebära det rakt motsatta, d.v.s. att göra sin livslinje mer horisontell. Regnbågsbarnens livslinje framträder därför i olika grader av vertikal eller horisontell styrka

³⁵ Lynch var med och grundade COLAGE, en sexualpolitisk organisation för barn som vuxit upp med en eller flera föräldrar som definierar sig som homo-bisexuella, transpersoner eller queer (Epstein, 2009).

beroende på vilka performativa strategier de använder sig av i mötet med vänner, skola, partners, o.s.v. Begreppet performativa strategier kan därför sägas bestå av två delmoment: Det första (1) momentet är knutet till kunskap, något som tidigare beskrivits som kulturellt queer, queer kompetens eller att växa sidledes (Garner, 2004; Gustavson & Schmitt, 2011; Stockton, 2009). På ett övergripande plan är min förståelse att denna kunskap produceras som ett resultat av icke-normativa erfarenheter, som att bli associerade med den horisontella livslinjen (—). Denna kunskap ligger sedan till grund för det andra (2) momentet, vilket är själva handlingen regnbågsbarnen artikulerar i samband med att de genomlever konfliktytor knutna till sitt queera släktskap. Performativa strategier beskrivs även i termer av motstånd, eller utifrån Glynos och Howarth (2007) som de diskursiva *motlogiker* regnbågsbarnen realiserar.³⁶ Det är först utifrån en förståelse av den vertikala (|) samt horisontella livslinjens (—) dikotomi som en analys av regnbågsbarnens diagonala livslinjer (/) blir möjlig.

Tre linjebegrepp

Utifrån de tre linjebegrepp som i detta kapitel introducerats, innebär det att den vertikala livslinjen (|) organiseras utifrån ett ålderskodat livsschema, som är klassbestämd, könsbestämd, rasifierad men framförallt heterosexualiserad. Att agera i enlighet med sin aktuella ålder innebär både att följa, forma och representera samhällets normerande differentieringar. Den som är i samtid med sin livsfas ger därmed ett begripligt, ansvarsfullt och lyckat intryck. Att framstå som osamtidig ger tvärtom rakt motsatt effekt, som att förefalla medelmåttig, barnslig, fattig, karaktärlös eller rent av tragisk. Utifrån en sådan insikt innebär det att statushierarkier etableras binärt, som ett resultat av den vertikala livslinjens (|) interna motsättningar av att vara samtidig eller osamtidig. Respektabilitet genereras utifrån ackumulerandet av åldersbundna erfarenheter som alltid är avhängiga livsschemats kategoriseringsprinciper. Butler (1993) skriver med anledning av det: ”If identity is constructed through opposition, it is also constructed through rejection” (s. 115). Då varken homosexuell kärlek eller könsöverskridande uttryck återfinns inom den vertikala livslinjens (|) binära statushierarkier av samtidighet eller osamtidighet får det till följd att dessa positioner alltid riskerar att uppfattas som onormala,

³⁶ För en utförligare beskrivning av motlogiker se kapitel 4, *Diskursanalys*.

omänskliga och därmed abjekta. Homosexuella, bisexuella och transpersoner görs per definition till queera subjekt då dessa positioner konstituerar en horisontell utsida till den vertikala livslinjen (|) (Edelman, 2004). Butler menar därför att upplevelser av heterosexistiska maktrelationer ytterst är ett resultat av att ens kärlek inte erkänns, hon säger därför i en intervju att "It's a love foreclosed by discourse" (Bell, 1999, s. 170). Att upprätta en horisontell livslinje (—) är således inte en radikal livsstil utan snarare en konsekvens av heteronormativa maktrelationer.³⁷

Mot bakgrund av en sådan förståelse blir psykologiska begrepp såsom *homofobi* ytterst problematiska då dess terminologi förutsätter att strukturellt förtryck snarare skulle vara en manifestation av enskilda personers patologiska hat mot queera uttryck.³⁸ Det är svårt att tänka sig samma individualiserade perspektiv när det kommer till andra differentieringsgrunder, såsom rasism eller mäns våld mot kvinnor. Kulick (2009) adresserar berörd problematik genom att skriva: "Homophobia appears to locate the source of prejudice against homosexuals not in social structures but in the individual psyche" (s. 22).

I denna studie används termerna *heterosexism* och *transnegativitet* för att begreppsliggöra de heteronormativa maktförhållanden som gör horisontella livslinjer (—) till abjekta positioner. Att växa upp med en eller flera regnbågsföräldrar innebär att ens uppväxtvillkor positionsbestäms utifrån den vertikala (|) samt horisontella livslinjens (—) dikotomi. Men då den heterosexuella hegemonin är relationell innebär det att dess särskiljande principer är inbäddade i en social meningsstruktur vars maktrelationer även kan komma att förlora betydelse över tid. Utifrån en sådan insikt innebär det att livslinjer är paradigmatiska begreppsstrukturer vars sammanbundenhet förändras över tid (Canguilhem, 1977/1988; Kuhn, 1962/1979). Därmed omdefinieras potentiellt även förståelsen av vilka positioner som är samtidiga, osamtidiga, men även abjekta.

³⁷ Utifrån en liknande insikt skriver Ahmed (2006) att: "It is important that we do not idealize queer worlds or simply locate them in an alternative space. After all, if the spaces we occupy are fleeting, if they follow us when we come and go, then this is as much a sign of how heterosexuality shapes the contours of inhabitable or liveable space as it is about the promise of queer" (s. 106).

³⁸ I en artikel situerar Wickberg (2000) homofobi begreppshistoriskt och påvisar att denna term myntades av den amerikanska psykologen George Weinberg i början av 1970-talet. Den homofobe blir här sjukdomsklassad samtidigt som dennes personlighetsdrag utgörs av en kognitiv och emotionell fördomsfullhet mot homosexuella. Se även Weinberg (1972).

4. Metodologi och metod

I följande kapitel strävar jag efter att åskådliggöra de forskningsmetodologiska utgångspunkter som format min kunskapssyn, att kontinuerligt redovisa etiska överväganden, samt redogöra för hur jag gått tillväga i själva genomförandet. I det inledande avsnittet presenteras det situerade och partikulära kunskapsanspråk som utgör min övergripande förståelse och därmed studiens validitet och reliabilitet. Därefter redogör jag för de diskursteoretiska verktyg som legat till grund för systematiseringen av det empiriska materialet samt beskriver analysprocessen. Vidare reflekterar jag över framställningen av andras liv och erfarenheter. I de tre nästföljande avsnitt framställs avhandlingens operationaliseringar i form av kontakt, urval och begränsningar. Kapitlet avslutas slutligen med ett avrundande moment där jag beskriver intervjustudiens genomförande.

Ett situerat kunskapsanspråk

Vetenskapliga kunskapsanspråk har länge betraktats som en dikotom relation mellan objektivitet och subjektivitet. Ett exempel på det är Gouldners (1962) artikel som berör lärosatsen om den s.k. objektiva samhällsvetenskapen och den inleds på följande sätt: ”This is an account of a myth created by and about a magnificent minotaur named Max – Max Weber, to be exact; this myth was that social science should and could be value-free” (s. 199).³⁹ Med hjälp av denna symbolik menar Gouldner att Weber personifierar själva upprättandet av en tvåfaldig sanningsdoktrin, d.v.s. etablerandet av en dualistisk logik som separerar objektivitet och subjektivitet likt två skilda storheter. Den ”objektiva forskaren” inom samhällsvetenskap skulle utifrån denna devis vara en professionell och självständig tekniker som läser av världen likt en kod. Inom denna doktrin framstår kunskap som något som upptäcks (”Our discovery”). Ju mindre befläckad forskningsprocessen är av subjektiva inslag, desto mer rena och oskyldiga data kan därmed framträda (”Undistorted”). Resultatet av

³⁹ Gouldner (1962) hänvisar till sin användning av symboliken av en minotaur på följande sätt: ”It is precisely because of the current doctrine of a value-free sociology that I felt its most appropriate symbol to be the man-beast, the cleft creature. the Minotaur” (s. 213).

denna didaktiska modell möjliggör i sista instans totaliserande anspråk om hur världen är beskaffad ("Our findings strongly confirm evidence"). I motsats till denna avbild står det "subjektiva djuret" som drivs av emotioner, tro och ideologiska pekpinnar och som därmed gör samhällsvetenskapen till ett revir för relativistiska omdömen. Denna tvåfaldiga sanningsdoktrin menar Gouldner var Webers försök att lösa en återkommande spänning inom det västerländska tänkandet, den mellan förnuft och tro, kunskap och känslor, klassicism och romantik, hjärna och hjärta (Kant, 1788/2004). Webers förståelse innebär att den epistemologiska utgångspunkten klyvs i två sektioner; på ena sidan en objektiv, värdefri och därmed allseende förståelse och på andra sidan en subjektiv relativism (Weber, 1949).⁴⁰

Haraway (1988) som delar Gouldners (1962) kritik skriver följande om den tvåfaldiga sanningsdoktrinen (värdefri objektivitet – relativistisk subjektivitet):

Relativism is a way of being nowhere while claiming to be everywhere equally. The "equality" of positioning is a denial of responsibility and critical inquiry. Relativism is the perfect mirror twin of totalization in ideologies of objectivity; both deny the stakes in location, embodiment, and partial perspective; both make it impossible to see well. Relativism and totalization are both "god-tricks" promising visions from everywhere and nowhere equally and fully, common myths in rhetorics surrounding Science. But it is precisely in the politics and epistemology of partial perspectives that the possibility of sustained, rational, objective inquiry rests. (Haraway, 1988, s. 584)

Haraway (1988) menar att vi alltid ingår i historiskt *situerade* kunskapsrelationer och dessa avgör i sin tur vilka ämnesområden som får finansiering; vems liv som studeras; vilken metod som ska användas, vilka urval som bör göras; hur denna nyframställda empiri ska analyseras i relation till redan befintliga forskningsresultat; hur redogörelsen av studien bör vara uppställd; vilket anspråk denna nya kunskap kan göra gällande o.s.v. (Skeggs, 1994, 1995). Epistemologiska frågor som rör metodologi och metod är därför alltid teoretiska ämnesmål i och inom en historiskt specifik diskursposition. Haraway (1988) menar därför att kunskap alltid är *partiell*, då det är en processuell aktivitet som görs, produceras och tillverkas under vissa *situerade*

⁴⁰ Precis som att sexualitet har sin historia, så har även förnuftet sin. Vad innebär det att vara objektiv, vad är vetenskap o.s.v.? Hur dessa funderingar blir ett vetenskapligt problem och frågeställningar periodiserar Foucault mer specifikt till 1800-talet då han i en intervju säger att: "The history of reason: how does one elaborate a history of rationality? This was the problem of nineteenth century" (Raulet 1983/2000, s. 438).

förhållanden: "The knowing self is partial in all its guises, never finished, whole, simply there and original; it is always constructed and stitched together imperfectly and *therefore* able join with another, to see together without claiming to be another" (s. 586). Haraway menar vidare att klass, kön och etnicitet är en lista på tre kritiska positioner som en analys kan uppehålla sig vid, samtidigt är analysen då begränsad till just dessa tre positioner. Andra kritiska positioner att utgå ifrån skulle kunna vara sexualitet, släktband, plats, ålder, hälsa o.s.v. Varje kunskapsprodukt är därför partiell, då den enskilda forskningsprocessens gräns alltid ges inom dess egen strukturering, och kan därför aldrig vara en fullständig förklaring av ett ontologiskt förhållande. För Haraway är den "objektiva" samhällsvetenskapen mytisk på det sättet att den påstår sig kunna utgå från alla tänkbara kritiska positioner samtidigt och tack vare det erbjuda en allseende och total förståelse av ett givet fenomen.

Även Harding (1991) betonar genomgående en kritik av den värdefria objektivismen och menar att även de forskare som intresserar sig för kausal komplexitet och aktivt söker efter "den" avgörande kausala mekaniken i ett empiriskt fenomen borde vara intresserade av alla delar i forskningsprocessens operationalisering. På ett systematiskt sätt visar Harding hur studier som föreställer sig att de upprätthåller en värdefri objektivism snarare producerar kvalitativt sämre forskningsresultat. Det är utifrån en sådan horisont Harding (ibid.) skriver att: "Paradoxically, the more 'scientific' social research becomes, the less objective it becomes" (s. 140). Hardings poäng är att den tvåfaldiga sanningsdoktrin som separerar objektivitet och subjektivitet likt två skilda storheter i själva verket resulterar i en professionell pose, en semi-vetenskap som inte förmår att kritiskt granska och artikulera det faktum att forskningsresultat aldrig anländer till oss i ren och naken form. Denna kritik innebär inte att vare sig Gouldner (1962) eller Haraway (1988) välkomnar en vetenskap där samtliga forskningsförfaranden är tänkbara, intressanta eller legitima, utan menar precis såsom Harding (1991) att: "Strong objectivity requires that we investigate the relation between subject and object rather than deny the existence of, or seek unilateral control over, this relation" (s. 152) (Bernstein, 1983). Gouldner, Haraway och Harding erbjuder således en röd tråd ut ur minotauren Webers labyrint, men för att kunna följa den avkrävs en forskningsprocess och slutligen en kunskapsprodukt som i sin framställning inte längre separerar objektivitet och subjektivitet likt två skilda storheter.

Det finns således en subjektiv dimension av forskningsprocessen, nämligen forskaren själv: ett subjekt som med vissa givna avgränsningar beforskar ett

visst problemområde och genom det iscensätter en mängd sociala relationer under en viss tid och plats. Vår bild av objektivitet, eller kanske är reliabilitet en bättre term inom samhällsvetenskapliga studier, borde snarare förmedlas i termer av rimligt försvarbara kunskapsanspråk än i absoluta sanningar om hur världen är beskaffad. Denna utgångspunkt innebär att jag ser informanternas självupplevda erfarenheter som själva utgångspunkten för att analysera sociala förhållanden. Denna intervjustudie skriver därmed in sig i en tradition som kommit att kallas livsbiografi och som främst kommit att associeras med den sociologiska Chicagoskolan och feministiska samhällsvetenskapliga studier. Studien är ett teoretiserande och därmed resonerande av en mängd människors levda erfarenheter; eller snarare informanternas återberättande av dessa händelser och skeenden såsom de minns dem. Genom intervjuer sätter regnbågsbarnen ord på sina erfarenheter och de ord som kommer ur detta tal är ett sätt för dem att göra olika processer och skeenden i sin livshistoria begriplig. Det betyder inte att språket enkelt återger eller exakt speglar vad som hände utan snarare hur informanterna kom att uppfatta skeenden i sina liv. Det empiriska intervjumaterialet är därmed en förmedlad (medierad) bild av diskursiva artikuleringar – händelser och skeenden som vi genom regnbågsbarnens berättelser kan lära oss något om. Vägledande har Skeggs (1997/2000) varit, men även Gelsthorpe (2007) när hon skriver: ”The ontological assumption must be that individuals have agency” (s. 537). Det innebär att jag tillskriver regnbågsbarnens livshistorier betydelse, därför att jag på en ontologisk nivå tillskriver dem agentskap. På så sätt är informanternas berättelser, precis som själva forskningsprocessen, ett sammanförande av objektivitet och subjektivitet. Oavsett vad som studeras är forskningsprocessen i sig en situerad erfarenhet då den är ett resultat av flertalet mellanmänniska relationer. I kapitlets nästföljande avsnitt kommer jag därför ägna tid åt att beskriva de strategier och begränsningar som kom att påverka denna avhandlings kunskapsproduktion. Utifrån Gouldner (1962), Haraway (1988) och Harding (1991) menar jag att detta är det enda sättet att inom samhällsvetenskaplig forskning visa på transparens, d.v.s. det som inom forskningsmetodik benämns för validitet (Cohen, Manion, Morrison, 2011).

Diskursanalys

För att systematisera studiens empiriska material utgår jag från Laclau och Mouffes (1985/2008) diskursteorier. På en grundläggande och primär nivå

formas deras ontologiska utgångspunkt av insikten att ord och meningar är relativa fenomen, men då alltid relativa sinsemellan. Den enskilda individens talhandlingar och skriftspråk blir begriplig först när dessa delas med andra. Språket har även en dubbelkaraktär. Å ena sidan förmedlar språket rena positiviteter, d.v.s. sätter etiketter på redan existerande objekt och relationer som: föräldrar, familj och släktled. Å andra sidan innebär språkets begripliggörande även ett kategoriskapande. ”Pappa” har i sig ingen egen betydelse, utan får först en innebörd som *signifikant* genom sin interna skillnad mot andra signifikanter, såsom ”mamma” och ”barn”. Laclau och Mouffe introducerar även begreppet *mästersignifikant* för att beskriva de tecken som står i centrum. Den flytande signifikanten ”Pappa” blir en mästersignifikant då den subsumerar andra tecken, såsom man, självständig, handlingskraftig (och mycket annat). Mästersignifikanten ”Pappa” ger således handlingsanvisningar för hur vi bör agera om vi vill uppfattas som en autentisk och allt igenom självklar och given pappa. Språket utgörs på så sätt av en mängd flytande signifikanter som binds samman och bildar en *ekvivalenskedja*. Samtidigt är de språkliga signifikanterna beroende av varandras närvaro för att kunna existera i ett gemensamt kategoriseringssystem. Språket rymmer skilda signifikanter (mamma-pappa-barn) som genom sin skillnad gentemot varandra görs till *subjektspositioner*. Det innebär att det finns en primär analogi mellan språket och hur vi förstår samhället och dess inneboende sociala relationer. Laclau och Mouffe (*ibid.*) skriver med anledning av det att: ”När vi använder kategorin ’subjekt’ i denna text, syftar vi alltid på ’subjektspositioner’ inom en diskursiv struktur” (s. 171). Sociala aktörer är därför i strikt mening enskilda partikulariteter, som intar differentiella subjektspositioner inom de diskurser som skapar den sociala väven. Diskurser styr vad som är möjligt att tänka vid en viss historisk tidpunkt i en given samhällelig kontext. Följaktligen utgörs den samhälleliga nivån av en betydelsebildande kontext av språkliga inne- och uteslutningar – vilket Laclau och Mouffe (*ibid.*) adresserar på följande sätt: ”Om alla subjektspositioner är diskursiva, kan analysen inte undvara de former genom vilka vissa positioner överbestäms av andra – av den kontingenta karaktären hos all nödvändighet som, vilket vi har visat, är inneboende i varje diskursiv differens” (s. 172). Den *kontingenta* karaktären som det här refereras till innebär att diskurser aldrig kan fixeras. Diskurser är följaktligen aldrig fullständiga, utan står hela tiden i relation till den kvantitativa mängd subjekt som upprätthåller dess betydelsefixering. Därmed etablerar subjektspositioner även hierarkier sinsemellan (”Vissa positioner

överbestäms av andra”), vilket Laclau och Mouffe (ibid.) preciserar ytterligare då de skriver att: ”Varje diskurs upprättas som ett försök att dominera diskursivitetens fält, att hejda differensflödet, att konstruera ett centrum. Vi kommer kalla de privilegierade diskursiva punkterna i denna partiella fixering för *noder*” (s. 168). En nod, eller nodalpunkt är en flytande signifikant som även är en privilegierad punkt i diskursen.

När den muskulöse Hoa-Hoa Dahlgren 1978 blev Försäkringskassans affischnamn under texten ”Barnledig pappa!” var det ett försök att *artikulera* ett nytt centrum för nodalpunkten ”Pappa” via en känd tyngdlyftare (mästersignifikant). Då föräldraledighet var en marginaliserad praktik för pappor i Sverige under denna tid skulle Laclau och Mouffe avgränsa denna handling till ett perifert *element* inom aktuell diskursposition. En diskursposition definieras således av att ett visst performativt uttryck sker med en viss regelbundenhet, verkningshöjd och spridning. I detta fall tog kvinnor respektive män ut olika mycket föräldraledighet och det var denna skillnad Försäkringskassan ville förändra. Den statliga strategin strävade följaktligen till att ”knuffa” ett element i marginalen in mot nodalpunktens mitt och centrum. Föräldraledighet skulle bli ett självklart *moment* även för pappor (Klinth & Johansson, 2010).

Subjektpositioner materialiserar relationella förhållanden och det är dessa Laclau och Mouffe analyserar. Trots det har kritiken mot Laclau och Mouffe varit att deras diskursteorier är ett uttryck för lingvistisk idealism. Laclau och Mouffe (1985/2008) adresserar denna kritik på följande sätt: ”Vid roten av nämnda fördom finns ett förmodande om att diskursen har en *mental* karaktär. Mot detta vill vi hävda att alla diskursiva strukturer har en *materiell* karaktär” (s. 162). Att leva i ett ojämnt samhälle är inget idealistiskt tankefenomen, utan en artikulatorisk praktik som upprättar och organiserar sociala relationer. 2012 rapporterade Försäkringskassan i ett pressmeddelande (18 juni) att kvinnor tog ut 76,3 procent medan männen tog ut 23,7 procent av det totala antalet utbetalda föräldrapenningdagar. Det materiella villkoret för ojämsliddhet kommer om inte annat som ett brev på posten i samband med att mammor respektive pappor får hem sina pensionskuvert.

Då jag är intresserad av att analysera regnbågsbarnens erfarenheter, såsom de framträder genom deras berättelser och livshistoria (se *Syste och forskningsfrågor* i kapitel 2.), är det följaktligen Laclau och Mouffes artikuleringsbegrepp som jag främst närmar mig för att systematisera

avhandlingens empiriska material.⁴¹ Därför har Glynos och Howarth (2007) blivit centrala i analysarbetet, då de ytterligare preciserar artikuleringsbegreppet; mer specifikt skriver de (ibid.) att ”We develop the concept and practice of articulation in order to characterize the way we ought to understand both social science research practices and many aspects of the general logic of critical explanation” (s. 16). Det Glynos och Howarth gör är att bryta ner Laclau och Mouffes artikuleringsbegrepp i flera delar, eller som de själva kallar det: logiker.⁴² I den diskursanalytiska systematiseringen av det empiriska materialet har jag framförallt arbetat abduktivt och då främst med följande generella logiker:⁴³

- Sociala logiker

Att *dekonstruera* ett empiriskt material innebär att utforska *regimer*, d.v.s. hur diskurspositioner organiseras och ges legitimitet. Ett exempel på det är Mendel-Enks (2005) reportage om våldsamma fotbollssupportrar. Här framträder manlighet som social logik och beskrivs som: självkontroll, förakt för svaghet, lojalitetsband till gruppen och att upprätthålla en given uppdelning mellan offentligt och privat. Utifrån Glynos och Howarths (2007)

⁴¹ Av andra diskursanalytiker beskrivs denna systematisering som en process då teman, kategorier och dess inbördes förhållande identifieras. Det kan då handla om att ”ställa frågor” till det empiriska materialet och på det sättet skapa vad Carabine (2001) beskriver som: ”A lens through which to read discourses (s. 276). Potter och Wetherell (1987) menar att den diskursanalytiska processen är en form av kodning. Utifrån detta perspektiv filtreras det empiriska materialet utifrån de narrativ som framträder. Denna kodning kan även göras i huvud- och underkategorier (Saldaña, 2009), våld skulle t.ex. kunna kodas utifrån underkategorier som psykiskt och fysiskt våld. Dessa diskursanalytiska processer (systematisering, kodning, filtrering) är olika strategier för att göra det empiriska materialet tillgängligt för analys.

⁴² Howarths bidrag i en antologi (Howarth & Torfing 2005) som berör diskursteorin heter t.ex. ”Applying discourse theory: the method of articulation” (2005).

⁴³ Abduktion står i kontrast till induktion (redovisning av empiriska positiviteter, en slags vetenskaplig journalism) och deduktion (verkligheten är underordnad kausala lagar, här innebär forskning att sälla bland en mängd axiom och genom det hitta ”den” avgörande orsaken bakom aktuellt fenomen). Abduktion är ett förfarande som på ontologisk nivå överskrider positivistiska och strukturalistiska utgångspunkter. Abduktion skrivs även fram som retroduktiv analys. Det retroduktiva momentet är att ”gå tillbaka” till ett empiriskt förhållande och dekonstruera materialets inneboende diskursiva logiker. Men för att analysera effekten och resultatet av dessa logiker krävs teoretiska begrepp. Det är därför Glynos och Howarth (2007) skriver: ”The approach we articulate is not conceived as a fully-fledged and free-standing theory of politics and society, which can resolve by itself the pressing problems we encounter as political analysts and social critics” (s. 215). Den abduktiva modellen, dess *explanans*, består av teoretiska förklaringar av diskursiva förhållanden.

horisont innebär det att Mendel-Enk gör oss uppmärksamma på en serie sociala praktiker som karaktäriserar en avgränsad del av supportergemenskapen, en specifik social domän som kommit att kallas fotbollsfirmer. Utifrån en sådan definition av sociala logiker innebär det att varje sammanhang karaktäriseras av diskursiva regler som får dess gemensamhet att hålla ihop och fungera. Det är därför Glynos och Howarth (2007) definierar de sociala logikerna som "Rules of a practice or regime, which enable us to distil their purpose, form and content" (s. 106). Utgår vi från Marx (1849/1997) innebär kapitalismens sociala logik exploaterad arbetskraft, varurelationer, konkurrens, värde i process och därmed reifikation och alienation. Glynos och Howarth analysverktyg gör ingen skillnad på nivåer, såsom socialpsykologins makro- och mikroperspektiv (Johansson, 1999). Glynos och Howarths (2007) position är snarare att: "Social logics are always contextual entities, arising in particular historical and political circumstances" (s. 137). Att karakterisera en diskursposition, eller dess enskilda diskurser, kräver en kontextualisering av den sociala praktik som utgör den. På en ontologisk nivå finns det därför inget makro- och mikroperspektiv, då diskurser alltid inbegriper en kvantitativ mängd relationella styrkeförhållanden. Mer precis menar Glynos och Howarth (ibid.) att analysen av logiker i ett empiriskt material innebär: "Linking together of certain discursive features in equivalential chains, thereby making them part of one rather than another logic" (s. 196). Vad Glynos och Howarth intresserar sig för är maktrelationers inne- och uteslutningar och därmed hur betydelsebildande hierarkier etableras, d.v.s. hur styrkeförhållanden inom en hegemonisk ordning förändras över tid. Denna förändring vill Glynos och Howarth ringa in ytterligare genom att introducera begreppet *motlogiker*. På så sätt namnger de den sociala logik som strävar efter att synliggöra sig eller på andra sätt utmana rådande hegemoni. Regnbågsfamiljer är ett sådant exempel (pappa-pappa-barn o.s.v.). Mer bestämt konkretiserar motlogiker den artikulering som vill röra sig från element till moment inom en diskurs, d.v.s. strävan att bli ett nytt centrum, en privilegierad punkt, en nod.

Steg ett i systematiseringen av det empiriska materialet blir att analysera vilka sociala logiker som kom till uttryck. Mer specifikt innebar det att utforska: (1) Vilka subjektpositioner som gavs legitimitet? (2) Vilka artikulationer som normaliserade dessa gränsdragningar? (3) Vilka motlogiker som störde etablerade utsagor? (4) Vilka strategier som användes för att synliggöra diskursers kontingenta karaktär? Det kan t.ex. innebära att när

regnbågsbarnen i sina berättelser ger uttryck för att de upplevt trakasserier och fysiskt våld se till hur dessa maktrelationer framträder i deras berättelser. I ett hypotetiskt exempel skulle det kunna innebära att ett enskilt regnbågsbarn berättar att det i högstadiet då och då förekommit sparkar och slag. Utifrån informantens berättelse innebär det att fysiskt våld är mindre utbrett, men när det väl sker kläs detta våld i en språkdräkt som uppehåller sig vid att homosexualitet är ”onaturligt”. I berörda exempel etableras en betydande hierarki mellan positionerna heterosexuell-homosexuell. Informanten berättar vidare och det blir tydligt att våldet alltid är välplanerat för att åsamka så stor skada som möjligt. Det som framträder ur intervjun är att när fysiskt våld väl förekommer sker det med stark styrka. Informanten själv har genom åren ingått i ett flertal heterosexuella relationer, varför drabbas då regnbågsbarnet av detta våld? Utifrån intervjun finns det ingen annan förklaring i informantens berättelse än att det har att göra med dennes queera släktskapsstruktur. Det är genom att studera hur konfliktytan artikuleras som en mängd sociala logiker framträder i informantens berättelse.

- Politiska logiker

Politiska logiker är det andra analysverktyget som Glynos och Howarth (2007) introducerar. Med fokus på politiska logiker utforskas varför vissa diskurser ifrågasätts under en given tid (*differens*) eller hur det kommer sig att sociala praktiker och uttryck subsumeras och institutionaliseras i redan befintliga diskurser (*ekvivalens*). På så sätt måste det empiriska materialet som undersöks kontextualiseras mot och i relation med övriga samhällsliga artikuleringar, såsom juridik, utbildningspolitik, sociala rörelser m.m. Glynos och Howarth (ibid.) skriver med anledning av det att: ”In explaining social and political phenomena, we can not rely exclusively on what people say, or on their self-understanding, even though these views must be taken into account in any legitimate social explanation” (s. 13).⁴⁴ Glynos och Howarth vill alltså

⁴⁴ Det är med anledning av makro- och mikroperspektiv Laclau och Mouffe (1985/2008) skriver: ”Slutsatsen som bör dras från denna analys är att det är omöjligt att specificera *aprioriska* ytor för antagonismernas uppkomst, eftersom det inte finns någon yta som inte konstant undergrävs av andra ytors överbestämmande effekter, och följaktligen en konstant förskjutning av vissa sfärens karakteristiska sociala logik till andra sfärer äger rum” (s. 246). Det är snarare sociala praktikers intensifiering och tillika artikulering inom en hegemonisk ordning som här adresseras än de underliggande metafysiska principer som på varierande nivåer återkommer som ontologisk förklaring inom olika makro och mikroperspektiv.

överskrida rena återgivelser av ett empiriskt material utan att för den sakens skull hävda att determinerande kausala mekanismer styr samhällsutvecklingen.

Steg två i systematiseringen av studiens empiriska material blir att spåra ekvivalens och differens i intervjumaterialet samt i övriga källor. Mer specifikt innebär det att undersöka: (1) Hur regnbågsbarn konstrueras som samhällelig kategori? (2) Under vilka omständigheter denna kategori sätts i rörelse? (3) Hur den legitima och illegitima utsagan om regnbågsbarn omformas? Politiska logiker är med andra ord en analytisk lins som granskar diskursers förändringsvillkor. Det kan t.ex. innebära att det uppstår konfliktytor i klassrummet då homosexuellas möjlighet att adoptera börjar diskuteras på samhällslektionen. Hur dessa frågor blir en del av vardagslivet i klassrummet måste då ses mot ett större samhällsklimat där dessa frågor diskuteras på ett flertal nivåer: dagstidningar, Barnombudsmannen, inom politiska partier, genom statliga utredningar o.s.v. På så sätt kan politiska logiker komma att strukturera regnbågsbarnens vardagsliv.

- Fantasmatiska logiker

Fantasmatiska logiker är det tredje och slutliga analysverktyg Glynos och Howarth (2007) tillämpar på empiriska material. Fantasmatiska logiker beskriver subjektspositioners sätt att vara och förhålla sig i och till den här världen. Utgår vi från Nietzsche (1872/2000) är de homeriska grekernas herremoral det mest eftersträvansvärda idealet, en arketyp som Dionysos och Zarathustra genomgående får representera.⁴⁵ I kontrast till den homeriska subjektspositionen pekar Nietzsche ut kristendomen då han menar att denna religion förkroppsligar slavmoral och därmed ressentiment. Fantasmatiska logiker tillämpas för att utforska de ideologiska dimensioner som varje subjektsposition förkroppsligar då de uttrycker mening och värde. Något Nietzsche (1881/2001) skulle definiera som viljan till makt och som Deleuze och Guattari (1972/2005) konkretiserar då de skriver att: ”The masses were not innocent dupes; at a certain point, under a certain set of conditions, they wanted fascism, and it is this perversion of the desire of the masses that needs

⁴⁵ Herremoralens fantasmatiska logik kretsar kring uttryck som förnämhet, tapperhet och styrka. I binär motsatt till herremoralen står slavmoralen, vilket Nietzsche menar står för det dåliga samvetets moral, och vars ursprung står att finna i kristendomen. Slavmoralens fantasmatiska logik knyts till uttryck som ödmjukhet, försakelse och medlidande (Glynos & Howarth, 2007; Nietzsche, 1872/2000).

to be accounted for” (s. 29). Mer specifikt innebär det vilken innebörd signifikanter i en ekvivalenskedja tillskriver de utsagor de själva identifierar och förkroppsligar. Glynos och Howarth (2007) skriver med anledning av det att en subjektspostion är en ”Site of a hegemonic struggle *over* meaning” (s. 130). Det är därför signifikanten ”Frihet” betecknar olika saker i t.ex. Bibeln och i Nietzsches filosofiska skrifter då detta tecken ingår i helt skilda ekvivalenskedjor.

Steg tre i systematiseringen av studiens empiriska material blev att undersöka och analysera hur olika subjekt uttryckte mening och värde. Mer konkret innebar det att rama in materialets dynamik genom följande frågeställningar: (1) Genom vilka ideologiska värden uppstod skilda subjektspostioner? (2) Vilka motsägelser och ambivalenser kom till uttryck? (3) Vilka subjektspostioner görs tillgängliga och intas? Det skulle t.ex. kunna innebära att ett regnbågsbarns familjeförhållande synliggörs i samband med en basketmatch. Det är då inte givet vad de andra lagkamraterna kommer göra med denna information, hur deras narrativ formas. Vid denna typ av situationer är den ideologiska dimensionen aldrig långt borta. Det är som sagt inte givet hur de andra lagkamraterna kommer agera i omklädningsrummet: tystnad, glada tillrop, nyfikenhet, ifrågasättande – och om konflikt uppstår, vilka är då solidariska? Det är i dessa meningsutbyten som fantasmatiska logiker artikuleras, t.ex. ”Basket är för alla”.

Sammanfattningsvis skriver Glynos och Howarth (2007): ”If social logics assist in the process of characterizing *what* a practice is, and political logics show *how* it is challenged and defended, then fantasmatic logics can be said to generate reasons for *why* practices are maintained or transformed” (s. 108). Sociala, politiska och fantasmatiska logiker är alltid närvarande, om än i olika utsträckning när sociala praktiker artikuleras. Vad som artikuleras är en kvantitativ mängd ekvivalenskedjor, d.v.s. en anseilig mängd historiespecifika vetanden som strukturerar separata subjektspostioner. Diskursteori analyserar och undersöker relationella över och underordningar eller med andra ord hegemoniska styrkeförhållanden. På så sätt är metod (vad, hur, varför) och teori (medför, innebär, betyder) överlappande men ändå skilda epistemologiska förfaranden då de betecknar analysprocesser på olika nivåer. Det kan t.ex. innebära att jag utifrån informanternas berättelser ringar in en komma ut-process i det empiriska materialet. Nästa steg blir då att ringa in de artikuleringar som informanterna beskriver utifrån begrepp som sociala, politiska, och fantasmatiska logiker. Sedan börjar ett moment som Glynos och

Howarth (2007) definierar som ”Theoretical and critical *interventions*” (s. 38) då den artikulatoriska praktiken analyseras och förklaras genom vad Glynos och Howarth definierar som yttre teoretiska begrepp. I denna avhandling främst utifrån de linjebegrepp som presenterades i kapitel 3 och som uppehåller sig vid poststrukturella, feministiska och queerteoretiska ansatser. Detta för att kunna ge en möjlig förklaring till t.ex. komma ut-processens sexuella och könspräglade dimensioner. På så sätt är diskursanalysen separerad men samtidigt sammanflätad med studiens teoretiska utgångspunkter.

Framställning

Att återge andras liv och erfarenheter innebär alltid ett moment av kontroll. Altork (1995) skriver med anledning av det att:

We need to ask, first of all, whether we want to study a culture in a calculating, solely intellectual way, and then – when we turn to the task of bringing the culture to others – whether those whom we study would want to be represented in that way. Finally, if I dared, I would ask; who would want to be represented in that way? (s. 130)

Altork (1995) är här influerad av den reflexiva vändningen och menar att endast ställa frågor, spela in svaren och sedan avrapportera dessa innebär att missa hela poängen med att göra empiriska studier (Clifford & Marcus, 1986/2010; Fabian, 1983; Malinowski, 1967). Vad Altork (1995) vänder sig mot är att uppfatta studiens empiriska material som rena positiviteter, en kritik vi nu känner igen från Gouldner (1962), Haraway (1988) och Harding (1991). Men vad Altork ytterligare adresserar är själva framställningen av det empiriska materialet: ”It’s almost as if there was something not quite right about responding and writing from a reflexive stance – a personal place – unless one hastened to link an overarching cerebral tone to the affective to ensure credibility” (s. 111).⁴⁶ Således, vad spelar en teoretisk förståelse av reflexivitet för roll om den slutliga texten återupprättar en dikotomi mellan hjärna och hjärta? Genom att filtrera bort forskningsprocessen ur texten menar Altork att forskaren än en gång inrättar en dualism mellan objektivitet och subjektivitet. Fram träder då en självreflexiv process som åter putsar upp den ”neutrala objektivitetens” sköld. Denna sköld blir som tydligast när vi

⁴⁶ En stil som Clifford (1986/2010) noterar återfinns hos forskare som: ”Victor Turner, Mary Douglas, Claude Lévi-Strauss, Jean Duvignaud, and Edmund Leach, to mention only a few” (s. 3).

granskar olika akademiska discipliner och ämnesfält, något som Kulick (1995) uppmärksammar på följande sätt: "What is it about the discipline of anthropology that spawns hordes of celibate fieldworkers?" (s. 9). Vad som här noteras är antropologins främsta objektivitetssköldar, den som vidmakthåller avståndet mellan forskaren och den kulturella plats som hen beforskar. Trots att antropologen kan komma att befinna sig långt hemifrån under flera år blir sexuell avhållsamhet en outtalad objektivitetssköld att likt en voyeur gömma sig bakom. Trots att flirtar, sex, kärlek eller hot om sexuellt våld har en stark inverkan på forskningsprocessen och därmed förståelsen av den kultur som beforskas, är det tabu, eller rent av ett misslyckande (bekännelselitteratur) att lyfta fram dessa erfarenheter (Moreno, 1995). Inom sexualitetsstudier putsas andra objektivitetssköldar upp. Herdt och Boxer (1993) skriver t.ex. "Being gay made it possible for us, both by social identity and by sensitivity to the issues, to gain entry into the gay and lesbian community" (s. xvii). Istället för att i textuell framställning visa och argumentera för hur den icke-heterosexuella positionen påverkar forskningsprocessen blir positionen i sig här en garanti för objektivitet. Rasmussen (2006) skriver med anledning av berörda exempel att:

A shared sexual identity does not automatically make researchers more sensitive. Sexual and gender identities are only one factor mediating relationships between researchers and participants, and if these are shared, they do not necessarily produce more empathetic or inclusive effects. Other elements of researcher's and participant's biographies will inevitably influence the research process; therefore it may be prudent not to assume shared knowledge or interests, regardless of the biography of those involved. (s. 47)

Det innebär att Herdt och Boxer (1993) utgår från socialkonstruktivistiska antaganden (som att upplevelser av heterosexism är effekter av ett socialt stigma) samtidigt som de åberopar objektivitet utifrån sin sexuella position. Men precis som Rasmussen (2006) påpekar är detta ett uttryck för essentialistiska föreställningar. Att dela *en* gemensam identitet med deltagarna i studien säger något om utgångspunkten för fältarbetet, men ingenting om själva forskningsprocessen. I utbildningsvetenskap putsas det på helt andra objektivitetssköldar. Inom denna disciplin återkommer ideligen den egna bakgrunden som förskollärare, ämneslärare (o.s.v.) som en försäkran och garanti för att det här råder professionalism. En av många exempel är Hyltegren (2014) som konstaterar följande om sig själv: "I det här fallet är

forskaren, som tidigare nämnts, en gymnasielärare med drygt 30 års erfarenhet av bedömning och betygssättning” (s. 104). Den fenomenologiska och hermeneutiska tradition som Hyltegren utgår ifrån resulterar i att han berömmar sin egen akademiska förmåga (hjärna), snarare än att åskådliggöra den operationalisering som forskningsprocessen innebar (fältarbetets hjärta). Dessa tre exempel är alltså själva resultatet av en separation mellan objektivitet och subjektivitet i textuell framställning. Istället för att ta del av fältarbetets relationer hänvisas vi till en rad naturaliserade objektivitetsmarkörer, något Foucault (1982/2000) benämner som: ”Modes of inquiry which try to give themselves the status of sciences” (s. 326). På så vis menar även Richardson och St. Pierre (2005) att studiens skriftliga återgivning aldrig är skild från det epistemologiska anspråket: ”When I thought about those writing instructions, I realized that they cohered with mechanistic scientism and quantitative reserch. I recognized that those writing instructions were themselves a sociohistorical invention of our 19th-century foreparents” (s. 960). Det är utifrån en sådan horisont som även Altork (1995) menar att en textuell framställning av forskningsprocessens resultat bör ta hänsyn till faktiska upplevelser, såsom: den geografiska platsen, stämningar, årstider, spänningar, lukter och känslor. Det är med anledning av det som Altork (ibid.) skriver att: ”I would contend that a healthy blend of working from the mind and heart is in order, and is the logical compromise here for the scholar negotiating the mind/heart dichotomy (s. 111)” (hooks, 1999). Att sammanföra objektivitet och subjektivitet i textuell framställning innebär att den akademiska texten impregneras av reflexiv kontextualisering, något som kommit att kallas ”den humanistiska influensen”. En position även Lee (2014) närmar sig då hon närmast poetiskt skriver att: ”Alla kroppar är inte bekväma med att hackas upp till råmaterial” (s. 58). Mer konkret innebär det att den akademiska produkten, analysavsnitten, o.s.v. inte bara redovisar empirisk data, resultat och slutsatser (objektivitetsköld); utan även lyfter in forskningsprocessen (etiska reflektioner, urvalsprocesser, beskrivningar av platsen) som ett sätt att bryta dualismen mellan objektivitet och subjektivitet. Kritisk analys är själva sammanförandet av objektivitet och subjektivitet (Gouldner, 1962; Haraway, 1988; Harding, 1991); vilket under akademiska opponeringar brukar benämnas som: ”Du bör visa mer av dig själv för att göra studien trovärdig”, ”Ge texten mer kött och blod” och ”Forskningsprocessen är just en process, hur syns det i framställningen?”. Det är utifrån utgångspunkten att forskningsprocessen är

en partikulär, situerad och samproducerad kunskapsprocess som jag närmar mig en framställning av deltagarnas berättelser.

Kontakt, urval, begränsningar

För att komma i kontakt med informanterna i studien konstruerade jag först ett kortare informationsbrev som innehöll en beskrivning av studiens förfarande, mitt namn, min institutionella hemvist och mina kontaktuppgifter (se bilaga 1.). Därefter utformade jag ett mycket längre och mer detaljerat informationsbrev som var avsett att skickas till de personer som hörde av sig och var nyfikna på att vara med (se bilaga 2.). Innan jag mer officiellt gick ut med informationen hade jag redan kontakter att följa upp och som jag skickade det kortare informationsbrevet till. Här uppstod egentligen det första problemet i forskningsprocessen. Vid denna tidpunkt hette jag Per Ström, det vill säga snarlikt en då aktiv antifeministisk skribent vid namn Pär Ström. Flera möjliga deltagare var oroliga över att jag var denna Pär Ström och ville försäkra sig om att så inte var fallet. Detta missförstånd var lite småroligt till en början. Men då denna oro återkom i väldigt många e-brev från potentiella informanter stannade hela forskningsprocessen av då den kom att handla om att släcka dess oroshärdar. Jag behövde byta efternamn och det illa kvickt. Lösningen blev att jag och min partner omgående gifte oss och därmed gemensamt bytte efternamn till Nordén. Att det blev så har givetvis många fler bottnar, såsom att vi planerade barn, ville ingå i juridiska band och av kärlek. Att det blev av just då och så omgående var dock en direkt konsekvens av situationen i forskningsprocessen. Jag kunde sedan uppdatera de två informationsbrevens och därmed börja kommunicera studien på allvar.

I samband med detta registrerade jag även en Facebook-sida med titeln Regnbågsungar GU där jag återgav det kortare informationsbrevet. Utifrån denna virtuella profil kunde jag ”bli vän med” andra profiler och därmed posta vidare information och de som var nyfikna på avhandlingsprojektet kunde även följa mig. Jag blev på så vis inbjuden till mer privata grupper med regnbågsfamiljer och regnbågsbarn. Vid sidan av detta postade jag även informationen på familjeorienterade forum såsom Familjeliv.se men även på communityforum såsom Qruiser.se. Större organisationer, t.ex. RFSU och RFSL, postade ut informationen via sina nyhetskanaler och webbforum. Informationen gick även ut via Nationella sekretariatet för genusforsknings mailinglista ”Genuslistan” m.m.

Jag skrev även ett kortare e-brev till samtliga gymnasierektorer i Västra Götalandsregionen där jag presenterade studien och om de hade möjlighet att hjälpa till att sprida informationen på det sätt de fann lämpligt. Endast en av dessa rektorer skrev tillbaka och då med informationen att de inte var intresserade av att medverka. Kollegor i min forskningsgrupp Barndom, ungdom, kultur och lärande (BUKL) rekommenderade mig även att kontakta akademiker på andra fakulteter runt om i Sverige. När väl fått gensvar från dessa postade jag ut det kortare informationsbrevet som affisch i 100 exemplar som sedan sattes upp på universitet runt om i Sverige. Jag försökte på så vis sätta igång en mängd dominoeffekter, något som inom forskningsmetodik kallas kedjeurval eller ibland snöbollsurval (Bryman, 2011/2014). Den största effekten av denna mängd strategier var att personer med genusintresse i sin tur vidarebefordrade informationen till regnbågsföräldrar eller direkt till regnbågsbarn de själva kände. Min största lärdom av detta var att regnbågsbarnen, till skillnad vad många tycks tro (se kapitel 7), inte återfinns i någon större utsträckning i sexualpolitiska miljöer. Genomslaget av informationsspridningen var att det kortare informationsbrevet nådde personer som själva tyckte avhandlingsprojektet var intressant och om de kände till några regnbågsfamiljer därmed kände sig manade att förmedla meddelandet vidare. Jag började därför aktivt kommunicera studien i privata och arbetsrelaterade nätverk när jag insåg att det inte handlade om att komma i kontakt med rätt organisation, utan om intresse och förtroende. Det var således svårt att följa informationsspridningen, vid en intervju berättade t.ex. en deltagare att han hade räknat ut att min information hade gått genom åtta personer innan den nått fram till honom.

I det längre informationsbrevet garderade jag mig med att skriva att det kan bli aktuellt med en uppföljningsintervju. Om det skulle bli brist på deltagare till studien var min utgångspunkt att följa ett färre antal informanter under en längre tid. Samtidigt drevs jag av en av Nietzsches (1882/1974) främsta utgångspunkter, den som förtydligar att forskning framförallt bör belysa skillnader: ”One should not wish to divest existence of its *rich ambiguity*” (s. 76). När jag insåg att studien hade en så omfattande spridning och genomslagskraft övergav jag de enskilda perspektiven, till förmån för en mångfald av erfarenheter. Medan intervjufasen pågick har jag således aldrig sagt nej till någon deltagare som önskat delta i studien (hösten 2012–hösten 2014).

METODOLOGI OCH METOD

En bit in i studien noterade jag dock att antalet deltagare med en eller flera transföräldrar var lågt och började därför aktivt arbeta med hur jag skulle kunna nå fler deltagare med en sådan familjebakgrund. Jag hade tidigare läst ett flertal antologier som berört regnbågsföräldrars väg till föräldraskap, Epstein (2009) skriver t.ex. att: ”Trans parents have until very recently and for the most part been invisible and marginalized” (s. 20). Jag var fast besluten att denna tystnad nu skulle brytas i svensk kontext när det gällde barn till transföräldrar.

Via epost presenterade jag mig och bifogade det kortare informationsbrevet till Sveriges transföreningar, skrev till kända och mindre kända transpersoner med bloggar, fick råd av svenska akademiker som arbetat med transfrågor, tog kontakt med professionella som på olika sätt arbetade med transpersoner i kommun och landsting m.m. Trots en mångfald av hurrarop och uppmuntrande vägledning resulterade inte detta i fler deltagare till studien. Jenny Ottosson, ordförande för INIS – förening för intersexuella, svarar tillmötesgående i ett e-brev (2012-09-25) b.l.a: ”Vi är bara öppna inför medlemskap av personer med DSD eller deras föräldrar”. Det var således svårt att nå ut med information i vissa forum och sammanhang. Det fåtal transföräldrar jag kom i kontakt med var transsexuella, intersexuella och transvestiter. Merparten av de transsexuella föräldrarna hade i samband med könskorrigering tappat kontakten med sina barn; de intersexuella föräldrarna uppmuntrade studien men oroade sig för konsekvenser av att vara med och drog sig således ur; medan föräldrarna som var transvestiter vidarebefordrade informationen till sina barn och kontakter utan att jag sedan hörde något mer. Transföräldrarna erbjöd sig i en rad fall att själva ställa upp trots att det inte var studiens utgångspunkt. Jag upplevde ett intresse för avhandlingens fokus, men samtidigt var jag för dessa föräldrar en okänd akademiker. Trots mina ansträngningar lyckades jag inte ingjuta något större förtroende. Bremer (2011) skriver i sin avhandling *Kroppslinjer* att: ”När transsexuella, intersex, transpersoner, transvestiter et cetera förekommer i nordisk forskning är det i första hand som objekt i genusteoretiska diskussioner kring kropp, makt och performativitet” (s. 36). Bremer tar bland annat Martin Bergs avhandling *Självets garderobiär* (2008) som exempel. Utan samtycke används här 316 transvestiters självpresentationer samt 55 dagböcker från webcommunityt Quiser.com för att illustrera en teoretisk dialog mellan Judith Butler och Georg Herbert Mead. På så vis menar Bremer att transvestiterna i detta sammanhang mer framstår som objektifierade retoriska figurer än agerande

subjekt. Att jag inte vann transföräldrarnas förtroende i någon större utsträckning menar jag inte handlade så mycket om ett ointresse för studien, utan mer om hur transpersoners liv tidigare kommit att figurera i akademiska kontexter. I ett nordiskt, men även internationellt sammanhang tycks det därför finnas ett förtroende att bygga upp och vinna över längre tid för de forskare som är intresserade av transpersoner samt deras barns levda erfarenheter.

Regnbågsbarnen

Denna studie bygger på totalt 28 intervjuer med barn som vuxit upp med en eller flera föräldrar som definierar sig som homosexuella, bisexuella eller transpersoner. Regnbågsbarnen i denna studie är födda mellan 1975 och 1997 och var vid intervjutillfället mellan 15 och 37 år gamla. Deltagarna som ingår i denna studie har alltså kommit till världen före juridiska förändringar såsom homosexuellas rätt att bli prövade som adoptionsföräldrar (2003) och innan lagen om insemination även omfattade lesbiska kvinnor i samboskap och registrerat partnerskap (senare äktenskap) (2005). Informanterna i denna studie tillhör således den första generationens regnbågsbarn då de föddes före dessa juridiska förändringar. Denna något flytande gränsdragning mellan första och andra generationens regnbågsbarn brukar dras vid 2005 (Malmquist, Hydén & Zetterqvist Nelson, 2012) då det juridiska landskapet förändrats på ett genomgripande sätt i o m adoptions- och inseminationsrättigheter för homosexuella. Trots juridiska förändringar kvarstår det dock problem, t.ex. dröjde det så länge som till mars 2012 innan den första inhemska adoptionen skedde till ett manligt par i Sverige. I detta fall önskade kvinnan som fött barnet särskilt två män som adoptivföräldrar (QX, 2012). Periodiseringen av en första och en andra generations regnbågsbarn speglar uteslutande ett svenskt förhållande då denna periodisering utgår från aktuell lagstiftning. Det går även att kritisera denna periodisering då den i sak utgår från juridiska förändringar som påverkat homosexuellas väg till föräldraskap, samt de bisexuella som ingår i homosexuella relationer. För transföräldrar var det först 2013 när steriliseringskravet för att genomgå könskorrigering avskaffades som det juridiska landskapet började förändras. Barn som vuxit upp med homosexuella, bisexuella eller transföräldrar är således inget modernt fenomen, utan en historisk process som i svensk kontext kommit att delas in i

olika periodiseringar, något deltagaren Esther (31) ger uttryck för då hon säger:

Jag skrev om betänkanudet om *Barn i homosexuella familjer* SOU 2001:10 [skolarbete] (...) jag kommer ihåg att jag tänkte på det, att man behandlade det som en fråga för framtiden. ”Vad händer med de här barnen om de växer upp i de här familjerna?”. Jag tänkte, ”Vi finns ju redan!” det är inget problem för framtiden. Det här är inget framtidsscenario vi måste utreda för att se vad som händer, det är en verklighet som existerar och har existerat sedan länge oavsett om det varit mer eller mindre öppet i samhället.

Av de 28 regnbågsbarnen som intervjuats i denna studie definierar sig 17 som kvinnor medan resterande 11 definierar sig som män. Deltagaren Olle (27) tvekar dock något och menar att han i perioder sympatiserat med transbegreppet och säger då följande:

Men jag har snarare sett mig som att jag är ... som att, som att jag har någon slags ”trans-mans”-identitet. Som att jag egentligen är en helt och hållet sexuell identitetslös person, som ”transar” mitt eget kön eftersom jag förväntas göra det.

Olle är således något ambivalent inför sin egen könsidentitet, men definierar sig inte som transperson när intervjun sker. Med denna reservation går det således att säga att övriga informanternas könsidentitet stämde överens med deras biologiska samt juridiska kön. När intervjuerna skedde var det inget i informanternas könsuttryck som heller tydde på att de socialt skulle uppfattas som något annat än cispersoner.⁴⁷

Av de 28 informanterna i denna studie definierar sig 16 som heterosexuella, 2 som bisexuella medan 1 deltagare sympatiserar med en asexuell position. Två av de yngre deltagarna menade på att de inte riktigt vet eller hade bestämt sig än. Resterande 9 deltagare hade mer eller mindre slutat definiera sig, trots att de i det närmaste flertalet levde i heterosexuella relationer. Om sexuell identifikation säger Siri (35) att: ”Det finns inte något sådant – man tycker om en människa och sedan spelar det ingen roll vad det är för människa (skratt)”. Den position som Siri här ger uttryck för är allt igenom återkommande för de resterande 9 informanterna, men även bitvis för de övriga deltagarna som definierar sig som heterosexuella, bisexuella eller asexuella. Samtidigt värjer sig de nio informanterna från den bisexuella

⁴⁷ Av latin cis ”på denna sidan av”, motsatsen till cisperson är transperson.

positionen, vilket finner en rimlig förklaring i att det är en sexuell mellanposition som historiskt erhållit låg status (Gustavson, 2006) – så även inom queerteorin (Hemming, 2002). Det är knappast så att de nio informanterna har ett byxbegär som är gränslöst, vad de snarare betonar är det individuella valet av potentiell partner. Genom att säga att ”Inget mänskligt är mig främmande” undgår informanterna att tillskriva sina begär en statisk position, utan relaterar till sina begär (eller val) snarare som allt igenom möjliga blivanden de på förhand inte vill säga något om. De nio informanterna ger därmed uttryck för en närmast pansexuell position (Firestone, 1970).

Regnbågsbarnen i denna studie kommer från hela Sverige, vilket också innebär att deras uppväxtplatser varierar från små byar på landet, öar, och bruksorter till kranskommuner och villaförorter till större städer. Informanternas föräldrar återfinns även inom alla yrkesgrupper såsom läkare, egenföretagare, journalister, konsulter, administratörer, ingenjörer, konstnärer, frilansare, städare, kuratorer, hantverkare, sjuksköterskor, författare, tekniker och anställd inom kyrka eller samfund. En del av föräldrarna har också upplevt perioder av arbetslöshet och längre sjukskrivningar. Den första generationens regnbågsbarn har inte någon entydig klassbakgrund vilket deltagarna i denna studie synliggör i o m sin representation.

Två av informanterna är födda i utomeuropeiska länder, medan ett fåtal av deltagarna i studien har föräldrar som är födda eller arbetar utanför Sveriges gränser. Studien reflekterar erfarenheter från informanter som i sociala kontexter företrädesvis rasifieras som vita. De deltagare i studien som har icke-vit hudfärg eller föräldrar som är födda eller som arbetar utanför Sveriges gränser ger under intervjuerna inte uttryck för några upplevelser av rasism. Sebastiane (23) som är född i ett Sydamerikanskt land menar mer att längd varit avgörande ifråga om att hävda sig maskulint och säger bland annat: ”Ja, nej. Det som jag rent generellt har tyckt varit jobbigt det är att vara liten och kort. Typ när man är ute”. Sebastiane menar vidare att kroppens storlek är avgörande om han skulle behöva freda sig. Vad dessa informanter upplevt på egen hand eller som familj är snarare juridiska maktrelationer som uttrycker heteronormativa dimensioner; denna juridik går förvisso inte att skilja från nationalstatens gränser (Butler & Spivak, 2007).

Merparten av regnbågsbarnen i denna studie har tillkommit i heterosexuella kärnfamiljer som sedan ombildats i samband med att den ena föräldern har kommit ut i vuxen ålder, vid separation eller i samband med

dödsfall. Den bisexuella eller homosexuella föräldern har då ingått i långvariga samkönade relationer, vilket gjort att barnen fått en till mamma eller pappa. I intervjumaterialet finns det även exempel på föräldrar som lämnat den heterosexuella kärnfamiljen, men sedan ingått i mer tillfälliga (samkönade) relationer. I andra fall har mamman och pappan i den heterosexuella kärnfamiljen även inkluderat ytterligare en partner. Föräldrarna har då levt i tresamhet under flera års tid och i samband med det har barnen i familjen även fått en till förälder att relatera till. I studiens intervju-material finns det även ett barn som vuxit upp i en heterosexuell kärnfamilj och där mamman sedan genomgått könskorrigering (kvinna-till-man). På grund av dåvarande svensk lagstiftning tvingades paret separera för att operationen skulle få genomföras, det till trots att paret önskade få fortsätta leva tillsammans. I berörda familjestrukturer växer barnen upp med heterosexuella, bisexuella eller homosexuella föräldrar.

Andra sätt att bilda familj har varit genom vänskapsband och med hjälp av heminsemination. Den lesbiska mamman och homosexuella pappan har då levt separerade som singlar eller tillsammans med en samkönad partner och bildat vad som kommit att kallas fyrklöversfamiljer. I dessa fall växer barnen upp med två biologiska föräldrar som bor separerade och som i sin tur lever i samkönade relationer. Det gör att barnen ofta, men inte alltid, växer upp med fler än två homosexuella föräldrar. Det kan även handla om lesbiska par som med hjälp av en privat donator skaffat barn med hjälp av heminsemination. I dessa fall har donatorn varit närvarande, men även mindre närvarande under barnets uppväxt. I andra fall har vuxna som definierar sig som bisexuella eller lesbiska testat en eller flera tillfälliga kontakter med män och då oavsiktligt blivit gravida i samband med det. De nyblivna mammorna har då valt att leva utslutande med en samkönad partner eller i mer tillfälliga (samkönade) relationer.

Ytterligare sätt att bilda familj med barn under denna tidsperiod har varit att resa utomlands och där adoptera som privatperson. En utdragen, osäker och ytterst kostsam process. Som det nämnts tidigare i detta avsnitt återkommer detta i två fall i denna studie. Den nyblivna föräldern har sedan rest hem med sitt adopterade barn och väl på plats i Sverige hamnat i utdragna och närmast inkvisitionsliknande processer med den svenska rättsapparaten. Det till trots att juridiska dokument från adoptionslandet ifråga existerat. De barn som adopterats privat utomlands och som ingår i denna studie har i båda fallen vuxit upp med två föräldrar väl i Sverige. Då det under denna tid var

olagligt för homosexuella att prövas som adoptionsföräldrar i Sverige har dessa familjer inte haft möjlighet att få den andre föräldern prövad för närståendeadoption (för ytterligare information om deltagarna i studien och dess genomförande se bilaga 5.).⁴⁸

Etik – inledande samtal

Inför varje enskild intervju ägnades trettio till fyrtio minuter åt att även muntligt gå igenom studiens upplägg (se bilaga 2.). Detta samtal belyste även Vetenskapsrådets (2002) riktlinjer vilkas principer kan sammanfattas i informations-, samtyckes-, konfidentialitets- och nyttjandekravet (se bilaga 3.). I detta avsnitt kommer jag att beröra det inledande samtal som skedde med informanterna innan själva fältinspelaren började lysa, men även något om det mer praktiska förfarandet när samma ljudinspelare stängts av.

Då jag inte skiljer deltagarna (subjekt) och deras erfarenheter (objekt) åt innebär det mer konkret att informanterna fått önska ett fingerat namn i studien. Att presentera sig själv och sitt liv under pseudonym ger dock ingen garanterat skydd. Informanternas föräldrar har i flera fall varit sexualpolitiskt aktiva och därmed talat öppet utifrån sina egna upplevelser i skolor, böcker, hemmareportage o.s.v. Min förståelse utgår ifrån att deltagarna själva äger rätten till sina egna berättelser, att det är högst frivilligt att medverka eller för den delen avbryta sin närvaro i studien. Informanterna väljer även själva i

⁴⁸ Det finns givetvis andra sätt att bilda familj med barn som homosexuell, bisexuell eller transperson under denna tid. Andra möjliga familjekonstellationer skulle kunna vara att inseminera i ett annat land, att ta hjälp av surrogatmödraskap eller genom att agera familjehem. Dessa praktiker verkar dock sällsynta i Sverige under denna tidsperiod. Lillian Thykjær Jørgensen från danska Storklinik berättar i ett e-brev (2014-10-08) att det var först år tvåtusen som den första svenska kvinnan inseminerades hos dem. Kvinnans sexuella preferens är okänt men årtalet är i sig intressant. När jag fick kontakt med utredare Gunilla Cederström vid Socialstyrelsen förklarar hon per epost (2015-04-07) att det första surrogatfödda barnet kom till Sverige 2007. Från 2007 till 2012 har det kommit totalt 101 surrogatfödda barn till Sverige och av dessa barn kom 40 till Stockholm, fem till Göteborg, fem till Malmö medan resterande 51 är spridda över landet. I officiell statistik har jag inte heller stött på någon bisexuell, homosexuell eller transperson som med hjälp av familjehem inkluderat barn i sitt liv. Det kan bero på att agera familjehem är ett väldigt osäkert sätt att bilda familj med barn då barn i familjehem kan bli omplacerade eller kan komma att återgå till sina biologiska föräldrar i.o.m. den återföringsprincip som råder. I epostkontakt (2015-04-07) med Hillevi Rydh som bl.a. är kvalitetsansvarig för Registret över insatser för barn och unga på Socialstyrelsen framgår det att information rörande adoption efter tidigare familjehemsplacering började att registreras i Sverige först 1998. Det finns inte heller någon information i socialstyrelsens arkiv om homosexuella, bisexuella eller transpersoner som agerat familjehem. Via privata internetforum har jag dock stött på lesbiska mammor samt homosexuella män som tillsammans med sin partner inkluderat barn i sin familjekonstellation genom att agera familjehem.

vilken utsträckning de vill berätta för familj och vänner att de medverkat i denna intervjustudie. I de fall informanterna är mellan femton och sjutton har även en eller flera av deras föräldrar informerats om studien och dess upplägg. De yngre deltagarna har även erbjudits att ta med sig en vän eller familjemedlem i samband med intervjun, något alla tackade nej till. Till de yngre deltagarna i studien skickade jag per epost eller MMS med en bild på mig själv så de visste vem de skulle träffa. Deltagarna har själva fått välja plats för intervjun, alternativt ordnade jag ett samtalsrum genom ett bibliotek eller en högskola i deras hemstad. Vid intervjutillfället tog jag även med mig en avhandling (monografi) för att visa vad för typ av kunskapsprodukt vårt möte skulle komma att leda till. Vi diskuterade hur avhandlingen snarare är en av flera framställningsformer och att delar av intervjumaterialet även kan komma att användas i publika samtal såsom konferenser men även framtida publikationer, t.ex. vetenskapliga artiklar. Alla deltagare i studien har blivit lovade en fysisk utgåva, alternativt ett digitalt exemplar av avhandlingen.

Deltagarna har även ställt en del följdfrågor utifrån det längre informationsbrevet (se bilaga 2.). Akademiker som skriver böcker i forskningsmetodik (Bryman, 2011/2014; Gillham, 2008; Krook, 2006) tycks vara av den åsikten att informanter överlag är intresserad av metodologi, d.v.s. hur forskaren använt sin hjärna för att operationalisera studien. Min lärdom utifrån fältarbetet är närmast det omvända, deltagarna var snarare intresserade av all annan kroppslighet än den som bearbetat studiens metodologiska utgångspunkter. Vad informanterna i studien undrade över var således vad det var i mitt hjärta som drev mig att spendera närmare ett dygn på tåg och buss för att träffa dem. De ville veta vad mina ögon sett och öron hört när jag intervjuade de övriga deltagarna i studien. De undrade om mitt släktband inbegrep föräldrar som själva var homosexuella, bisexuella eller transpersoner. Mindre diskret frågade de ut mig om jag har haft eller har sex med killar. Hur en hanterar dessa dimensioner i en intervjustudie skriver Kvale (1997) ytterst lite om. Deltagarna i studien var lika intresserade av mig som person som av den gångna forskningsprocessen och i alla dessa frågor har de fått tillförlitliga svar.

Intervjuerna, som pågick mellan en till två timmar, har sedan transkriberats ordagrant och skickats till deltagarna i studien, för att ge dem möjlighet att lämna ytterligare kommentarer. Dessa reflektioner har inte ersatt redan befintligt empiriskt material, utan fungerat som kompletterande tillägg. Min utgångspunkt har även varit att deltagarna själva väljer vår fortsatta kontakt

och att jag finns tillgänglig för frågor eller om det vill delge någon ytterligare händelse. I vissa fall har deltagarna i studien återkommit med svar de önskat få tänka över. Jag har även, om jag behövt ställa förtydligande följdfrågor, kontaktat deltagarna i studien per epost. I ett fall önskade jag ta del av ett juridiskt dokument som berörde en närmare 30 år gammal vårdnadstvist. Detta dokument visade sig dock vara svårt att få fram. När deltagarens nyfikenhet även kom att signalera en nervositet för vad som faktiskt skulle komma att stå i detta dokument, såsom om informanten utifrån detta offentliga dokument skulle komma att ändra uppfattning om sina föräldrar, bestämde jag mig för att dessa efterforskningar inte längre var nödvändiga. Själv såg jag ett intressant empiriskt tidsdokument, för deltagaren kom vårt gemensamma grävande i arkiven att handla om något mycket mer personligt och potentiellt omvälvande. Det är denna spänning mellan olika positioner i fältarbetet som Kulick (1995) adresserar när han formulerar sig på följande sätt: "Other people's secrets are valuable commodities" (s. 12). Då forskaren och informanten utgår från olika positioner finns det därmed en risk att deltagarens erfarenheter objektifieras, d.v.s. informanten slutar vara ett levande subjekt när dennes individuella livsberättelse åsidosätts. Så när Wasshede (2010) skriver: "Anledningen till att jag valt att inte ha några personliga, fingerade namn är att tyngdpunkten i mitt arbete ligger på talet om olika fenomen och inte på individuella livsberättelser" (s. 85) är det just en tudelning av det empiriska materialet som här sker. Då forskningsprocessen i sig medför en gemensam samproduktion av empirisk data går det inte att skilja talet om olika fenomen från informanternas livsberättelser, utan att i samma stund även "klyva" deltagarna (subjekt) och deras erfarenheter (objekt) i en dualism (Gouldner 1962; Haraway 1988; Harding 1991). Det är således en skillnad i att skrivas fram som ett subjekt (Astrid, Lo, Karl) eller som en subjektsposition (bikvinna, hen, heteroman). I denna studie behandlas deltagarnas livsberättelser, därmed även själva forskningsprocessen, som ett sammantaget empiriskt material. Detta har inneburit att deltagarna i denna studie har fingerade namn (se den inledande passagen i detta avsnitt) då min utgångspunkt är som Skeggs (1997/2000) uttrycker det: "Vi har positioner men är inte förutbestämda av dem" (s. 35). Jag har även strävat efter att inte tynga ner deltagarna med allt för vidlyftiga uppgifter. Det har inneburit att jag inte förmedlat vidare alla de förfrågningar som jag fått från journalister (eller för den delen andra forskare) som önskat slippa eftersöka egna deltagare.

Dessa strategier har om inte annat legat till grund för att ingen av deltagarna i studien önskat avbryta sitt medverkande.

Semistrukturerade intervjuer

Bryman (2011/2014) noterar att det inom intervjumetodiken nu i större utsträckning än förr finns risk för oklarheter då ostrukturerade intervjuer och semistrukturerade intervjuer kommit att tituleras *kvalitativa intervjuer* och *djupintervjuer*. Förutom begreppsförvirringen i sig menar jag att dessa termer är problematiska även av helt andra grunder, såsom dess epistemologiska innebörder. Åsberg (2001) poängterar att det inte finns kvalitativa eller kvantitativa metoder, utan poängterar: ”Kvantitativ och kvalitativ hänvisar till egenskaper hos de fenomen vi söker kunskap om. Och dessa egenskaper speglas i de data vi upprättar om olika fenomen. Data kan vara kvalitativa (i form av ord) eller kvantitativa (i form av siffror)” (s. 270). Kvalitativa intervjuer skulle därmed signalera en metod som intresserade sig för icke-numerisk data. Alternativt att den kvalitativa intervjun i sig själv, oberoende av forskarens och deltagarna i studiens gemensamma samröre, genererade empirisk data av hög kvalitet. Willson (1995) som i sin text kritiserar föreställningen om neutralitet menar att flera forskare:

Go to the field with the illusion that their identity, like their body, is discrete and impenetrable, that although their public persona is controllable and flexible they have an inner identity, a kind of holy ground, like a silent pool of water, that nothing will touch. (s. 268)

Det är denna bild som djupintervjun skär in i, att med rätt metod få tillträde till den mest autentiska och därmed objektiva kunskapens källa, d.v.s. det mest privata som informanten annars bevakar och håller för sig själv. Att tala i termer av djupintervju innebär att en dikotomi mellan ”professionell” och ”personlig” upprättas mellan forskaren och informanten. I samband med att jag genomgick min magisterutbildning i pedagogik (IPD) internaliserade även jag denna dualistiska föreställning. Ett förhållningssätt som kontinuerligt och genomgående kommit att utmanas genom avhandlingens forskningsprocess.

Ett återkommande inslag i intervjuerna var att deltagarna refererade till böcker, och då ofta till något äldre litteratur de själva vuxit upp med, såsom *Ny syn på homosexualitet* (Masters & Johnson, 1981). Många av dessa kände jag själv till då det ingick i min då pågående översikt av litteratur och tidigare forskning. Men det var framförallt under den sjätte intervjun, när jag träffade

Kim (37), som det blev tydligt att jag inte var förtrogen med den queera filmvärldens arkiv. När jag åter lyssnar igenom intervjun med Kim hör jag mig entusiastiskt och frågvist undra om filmerna är nya, om det finns att se online o.s.v. Mot slutet av intervjun har jag givit upp alla försök att verka professionell och sakkunnig, och då Kim undrar: ”Har du sett den där *Kyss mig?*” svarar jag ursäktande: ”Nu känns det som att jag inte sett en enda film här. Men nej (skratt)”. Förutom själva intervjuinnehållet i sig, vittnar även mina fältanteckningar om att detta var den största insikten jag tog med mig efter att ha besökt Kim. För film visade sig folkbiblioteket snarare än universitetsbiblioteket vara än oändlig resurs. *Spindelkvinnans kyss* (1985); *Priscilla – öknens drottning* (1994); *Angrarna* (2010); *Ingen man i sikte* (2012) var några av alla de filmer som senare kom att snurra i DVD-spelaren. Medan forskare såsom Wengle (1988) menar att distinkta skillnader mellan det egna jaget och informanterna (dikotomin professionell-personlig) bör vidmakthållas blev film ett medium för snarare det omvända. På så sätt kom forskningsprocessen att närma sig det Egeberg Holmgren (2011) ringar in som moment av *samfältning* (cofielding).

I min egen intervjuguide (se bilaga 4.) finns inga direkta frågor om just film. Om jag använt en strukturerad intervjumetod hade film såldes aldrig kommit på tal. Den semistrukturerade intervjun förtjänster är just att den ringar in vissa teman, samtidigt som deltagarna själva är fria att föra samtalet till helt andra områden. Exemplet med Kim visar också med all tydlighet att den semistrukturerade intervjuguiden inte är av naturen given, den är snarare konstruerad av mig för att kunna besvara studiens frågeställningar. Studiens syfte drivs utifrån flera problemställningar som intervjuguiden önskar belysa utifrån tre återkommande teman inom barn och ungdomsvetenskap: familj, utbildning och fritid. Det var utifrån den utgångspunkten som ostrukturerade intervjuer valdes bort till förmån för semistrukturerade. När jag träffade Kim och de andra regnbågsbarnen i denna studie var det med en viss intention som i mångt och mycket även representerar min institutionella hemvist i utbildningsvetenskap. Under studiens gång blev det även tydligt att familj, utbildning och fritid är ständigt återkommande domäner i våra liv. Flera av deltagarna i tjugooårsåldern funderar på att börja studera, eller studerade redan på högskolan medan flertalet av de som närmade sig trettio skaffat egen familj med barn. När jag träffade Nils (32) blev detta som mest synligt då han säger:

METODOLOGI OCH METOD

Vår dotter Hanna sa såhär i förra veckan: ”Jag vill inte att Johan ska ha klänning, han ska ha pojkkläder”. Och samma sak Hanna är mycket medveten att hon har två farfar. Men jag kan ändå uppleva att hon tycker att det är rätt att det är en man och en kvinna som ska vara tillsammans. Det är en man och en kvinna som gifter sig. Det är konstigt med två pappor. Någonstans har hon ju lärt sig att det är konstigt. Och det är ju inte från mig.

På så sätt kommer de könsnormer som härskar på förskolan (Dolk, 2013) att åter utgöra en konfliktyta i Nils familjeliv trots att det var närmare trettio år sedan han själv vistades där. På liknande sätt utgör de tre domänerna familj, utbildning och fritid därför ständigt återkommande inslag i informanternas liv oavsett ålder.

Initialt reflekterade jag även över att göra fokusgruppsintervjuer, men då deltagarna i studien bor med så stora avstånd ifrån varandra skulle detta bli en mycket dyr process, men även kostsamt ifråga om att informanterna själva skulle behöva ta ännu mer tid från skola, arbete, fritid än vad de redan gjort. I ett tidigt skede av intervjuprocessen insåg jag även att regnbågsbarnen själva hade väldigt olika erfarenheter utifrån sin familjebakgrund. När jag vid det tredje intervjutillfället träffade My (25) blev detta påtagligt, då hon utifrån olika infallsvinklar anmärkte att ”Jag tycker faktiskt inte jag har stött på någon situation där jag varit tvungen att stå på mig, liksom ... Jag har alltid upplevt att alla är väldigt öppna”. Att som My växa upp med lesbiska mammor i en större stad och inte erfara några problem utifrån sin familjebakgrund är ett viktigt bidrag i denna studie, samtidigt är inte detta alla informanternas erfarenhet. Jag beförde att deltagarna utifrån skilda erfarenheter skulle hamna i polemik med varandra i olika försök att upprätta en gemensam berättelse som motsvarade deras egen. Något Halberstam (2005) definierar som *identitära strider* (identitarian battles). I dessa beräkningar tog jag även med att det skiljer upp till 22 år mellan deltagarna i denna studie och att ålder därmed skulle kunna utgöra en maktordning i ett sådant möte (Krekula, Närvänen, Näsman, 2005). Här avskrev jag alla funderingarna på fokusgruppsintervjuer då en av mina mest centrala drivkrafter har varit att låta regnbågsbarnen själva komma till tals. Samtidigt insåg jag under intervjuprocessen gång att jag själv i lika stor utsträckning riskerade att bidra till att detta skedde. Detta uppenbarade sig för mig när jag lyssnade igenom intervjun med Oliva (15) då jag med akademisk genklang påpekar att ingen än lyckats bevisa att det går att ”omvända” homosexuella begär till heterosexuell och Olivia svarar:

REGNBÅGSUNGAR

Nej. Men då alltså, man blev ju säkert väldigt förvirrad, förvirrad också om man inte, om man inte, om det inte är någonting som är naturligt från början. Om man, om man känner att man, att ja men ”Ja är inte, jag är kille men jag gillar inte tjejer”. Vad, vad, vad gillar man då liksom, man kan ju inte gilla killar liksom för det är ju onaturligt. Om man är kille, alltså, nej jag vet inte nu kom jag ifrån ämnet men, ta nästa fråga, (skratt).

Samtalet hade öppnat i en större fråga om själva fenomenet sexualitet, i detta fall mer specifikt om det går att förändra sin sexualitet över tid. I någon mening gick jag in här och rättade Olivia istället för att intressera mig för hennes perspektiv och funderingar. Min ålder, akademiska bakgrund och det faktum att jag helt plötsligt byter intervjustrategi menar jag är olika anledningar till att Oliva här kommer av sig. På så sätt blir det tydligt att det empiriska materialet alltid samproduceras i mötet mellan forskare och informant och att detta möte alltid sker på vissa uppställda premisser som på förhand aldrig kan erbjuda några egentliga garantier. Det är med anledning av det Skeggs (1997/2000) skriver att: ”Begäret efter kontroll är en önskedröm som inte kan realiseras i forskningsprocessen” (s. 55). Det finns t.ex. inget i studiens intervjuguide som säkerställer att den enskilda deltagaren inte börjar gråta under intervjun, något som inte hände i denna studie, men som lika gärna väl hade kunnat hända i samtal om t.ex. skilsmässa mellan föräldrar. Mitt sätt att hantera detta har varit att aktivt lyssna igenom varje intervju flera gånger efter det att den gjorts. Efter att jag träffat Oliva, som var den andra intervjun jag genomförde, slutade jag t.ex. påpeka faktafel under pågående intervjusituation. Flera av informanterna har inte i detalj klart för sig vilket år juridiska förändringar skedde ifråga om adoption eller insemination. Detta är ett exempel på det som jag låtit passera för att inte avbryta deltagarna under intervjuerna. Om jag upplevt att det varit nödvändigt har jag istället kommenterat liknande sakförhållanden senare när väl fältinspelaren stängts av. På så sätt har jag, genom att fortlöpande kritiskt granska min egen roll och funktion, aktivt arbetat med vad som kan sägas vara kvalitén i forskningsprocessen.

DEL II.
DELTAGARNAS BERÄTTELSE

Prolog

Del II utgör avhandlingens resultatkapitel och består av 3 kapitel som på olika sätt ringar in regnbågsbarnens vardagsliv. Kapitlens teman struktureras utifrån studiens semi-strukturerade intervjuguide (bilaga 4) och beskriver såväl enskilda regnbågsbarns familjestruktur som för kapitlet centrala teman. Som det argumenteras för i Del I, och då i avsnitten *Ett situerat kunskapsanspråk* och *Framställning*, är denna intervjustudie en partikulär, situerad och samproducerad kunskapsprocess. Det innebär att även forskningsprocessen skrivs fram, såsom mötet med regnbågsbarnen, platsen, dilemman, urvalsprocesser och initiala reflektioner. Ett sådant tillvägagångssätt har kommit att kallas reflexiv kontextualisering och ”den humanistiska influensen”.

Det första kapitlet *Komma ut som regnbågsfamilj*, utgår från informanternas upplevelser av sina föräldrars komma ut-processer. I kapitlet visar jag på hur komma ut-processer påverkar det gemensamma familjelivet samt hur vardagslivet förändras genom dessa processer. I stora drag kretsar detta kapitel kring förhandlingar om icke-normativa positioner och det sker såväl i relation till barn och partners som till resterande omgivning.

Det påföljande kapitlet *Navigera i utbildningsmiljön*, berör regnbågsbarnens erfarenheter från olika institutioner som organiserar utbildning, såsom förskolan och grundskolan. I kapitlet visar jag på situationer där informanternas familjestruktur får sociala implikationer för deras skolgång. Berörda konfliktytor uppstår i samband med vardagliga utbildningspraktiker, t.ex. undervisningen, dess pedagogik, kuratorsamtal och de mellanmänniska relationer som pågår under rast och håltimme. I centrum står även det vardagsmotstånd regnbågsbarnen använder sig av för att hantera dessa konfliktytor.

Det tredje och avslutande kapitlet *Skiftande fritidssammanhang*, visar på en spännvidd men också en situering av några specifika sociala gemenskaper. Detta för att visa att regnbågsbarnen, även i de mest skilda kontexter, alltid behöver förhålla sig till sitt familjeförhållande. I kapitlet visar jag på hur informanterna stoppas eller förefaller oönskade att delta i vissa miljöer. På så

REGNBÅGSUNGAR

sätt berör kapitlet tillfällen och situationer då regnbågsbarnen skiljs från sina tidigare fritidssammanhang.

5. Komma ut som regnbågsfamilj

Inledning

Det är kallt på det lilla torget, det har blivit september. Sommaren drar sin sista suck, solens strålar har ersatts av mörka moln och det tycks regna mest hela tiden. Efter ett års planering, efterforskning och funderingar är det äntligen dags, den första intervjun ska genomföras. I väskan ligger fältinspelaren, extra batterier, anteckningsbok och intervjuguiden. Allt är med. En subtil vinkning från midjehöjd och ur folkmassan lösgör sig en svartklädd individ, vi möts upp. Esther (31) har precis slutat för dagen. Bussen tar oss i cirklar, upp, upp på höjden och efter en kortare promenad är vi framme vid lägenheten. Kaffe bryggs, fältinspelaren ställs på bordet och vi går igenom studiens upplägg. Så, äntligen, record:

Hej jag heter Esther och jag är trettio två år, eh, jag vet inte, jag vet inte vad jag ska säga om mig själv. (...) Jag gillar att brodera, och läsa böcker, och lyssna på punk.

Den första frågan verkar svårast, sen flyter samtalet på. Esther berättar att hon hennes mamma, pappa och syster Anna bodde i en mindre stad i Sverige fram till att hon var sju-åtta år. Hon menar att endast minnesfragment finns kvar från föräldrarnas uppbrott och säger:

Jag har en väldigt vag minnesbild av när de berättade att de skulle skiljas, jag ser att vi satt liksom vid köksbordet framför oss, eller såhär eh, sen så minns jag inte så mycket mer från det. (...) Tydligen var det väldigt jobbigt och uppslitande och så vidare, att min pappa mädde väldigt, väldigt dåligt, det gjorde säkert min mamma också.

Esther beskriver att hennes föräldrars separation inte hade något direkt med hennes pappas sexualitet att göra. Det är inte förrän cirka sju år senare, när Esther är fjorton, som David kommer ut för sina barn:

REGNBÅGSUNGAR

Ja, nej, jag kommer ihåg det ganska väl. I mitt huvud kommer jag ihåg det som att vi tittade på TV hemma hos mamma, men jag tror inte att hon var hemma, eller det minns jag inte, men jag tror inte det. Och att han berättade det, bara sådär och då blev jag väldigt chockad, eller liksom omtumlad eller vad man nu ska säga och det var väl ändå de sakerna, jag minns att han sa att: ”Det här är inget som du behöver prata om med någon, eller tala om”. Vilket jag tror han gjorde av någon slags omsorg eller såhär att det inte var en big deal eller så. Men i mitt huvud så blev ju det att ”Det här är inget vi pratar om”. Alltså det blev en enorm psykologisk spärr hos mig.

Vi pratar vidare om denna läsning, erfarenheter och vilka strategier som blev möjliga för att utmana denna konfliktyta:

Alltså det handlar väl mest om att jag helt enkelt (skratt) började berätta det för folk, alltså att jag fick dels ett annat kompisgäng, där det blev som att jag lärde känna folk från första början och om jag sa det direkt, eller om det kom fram på något sätt. Det var inte som att jag såhär deklarerade det när jag träffade, men att det kom fram när jag lärde känna folk så blev det inte så mycket en big deal liksom.

Intervjun fortsätter och fram träder ytterligare en rad sekvenser som varit avgörande för hur familjerelationerna omformats över tid. Esther berättar att hennes mamma börjar arbeta med sjukvård i ett afrikanskt land i den sydöstra regionen och har därmed inte bott i Sverige sedan slutet av 90-talet. Hon har där träffat en ny man som har barn sedan tidigare. Trots avstånd framträder här en potentiell bonusfamilj. Esther lyfter även fram sina extraföräldrar Anna-Karin och Märten som Esther menar fungerade som ett ankare när hon kände att hennes relation till sina föräldrar var dålig. Som vi kommer se i kapitlet som nu följer är det långt ifrån alla informanternas familjetråd som förgrenar sig likt Esthers. Regnbågsfamiljernas släktskapsstruktur utgör således inte någon enhetlig kategori, utan skiljer sig åt på flera sätt i det empiriska intervjumaterialet.

Men regnbågsfamiljernas utformning av familjelivet genererar även gemensamma moment av identifiering, som inte återfinns hos de barn och ungdomar som vuxit upp med enbart heterosexuella cispersoner. Ett exempel på ett sådant identifieringsmoment synliggörs i det inledande intervjuavsnittet med Esther då hon berör sin pappa Davids komma ut-process; ”Det här är inget som du behöver prata om med någon, eller tala om”. Davids komma ut-process, blir först då Esther uppfattar det som att den homosexuella positionen var något som skulle döljas gentemot omgivningen, en konfliktyta i deras gemensamma familjeliv. Det Esther vänder sig emot är alltså den

psykologiska spärr döljandet innebär för henne, inte Davids homosexualitet i sig.

Trots en rad skillnader i familjestruktur och övriga levnadsvillkor (t.ex. klassposition) är det alltså regnbågsföräldrarnas möjlighet att ”komma ut ur garderoben” och kommunicera sin hbt-position över tid som blir ett gemensamt identifieringsmoment för studiens deltagare.⁴⁹ Mot bakgrund av en sådan insikt kommer jag att ägna uppmärksamhet åt att undersöka vilka förmedlande strategier några av regnbågsföräldrarna kom att använda sig av för att göra sin icke-normativa position tydlig och begriplig för sina barn.

Queera liv utanför städerna

När jag träffar Ruth (30) kommer hon direkt från ett arbetsmöte, hon har fått pussla i sitt vardagsschema för att kunna ses. Trots att vi träffas närmare kvällstid är det med lite tur som jag har lyckats boka ett eftertraktat samtalsrum vid en akademisk institution denna sena eftermiddag. Samtalsrummet är litet och större delen av fönstret som vetter ut är frostat vilket skapar en sluten gemenskap mellan oss där Ruth skildrar en uppväxt i ett mindre samhälle tillsammans med en mamma, en pappa och en äldre bror. Ruth menar att det var många i trakten som såg upp till hennes föräldrar, då de båda arbetade som lärare och på många sätt ansågs utgöra en idealfamilj i trakten, i alla fall tills det att hennes föräldrar skilde sig och hennes pappa senare flyttade ihop med en man:

Då var det mer eller mindre en order från mamma, att nu får du ta och berätta sanningen, för det här funkar inte. (...) Jag har liksom fått min mamas story, och jag har gjort min egen bild. Så det är väldigt subjektivt. Men, det jag vet hände var att vi satt vid köksbordet och han säger att: ”Okej, jag tycker om män, men tänker inte leva så. Och om ni någonsin berättar det för någon så kommer inte jag kunna bo kvar i den här stan, utan då kommer jag få lämna er”. Då var jag 13, och sen hade vi aldrig något mer samtal. (...) För det var ju väldigt mycket av en ... framför allt för mig ... ja, en överraskning, eller en chock eller vad man nu ska kalla det, för det stämde inte överens med den familjebild som jag hade, eller någon annan hade ... då. Hur kunde det hända? Och då blev heller inte skilsmässan särskilt viktig. För då blev det stort fokus på pappas sexuella

⁴⁹ Som det adresserades i inledningen till Kapitel 1 är det ingen informant i studiens empiriska material som benämner någon av sina föräldrar som intersexuell (hbtq), queer (hbtq) eller liknande epitet. Därför refererar jag till homosexuell, bisexuell och transperson i denna avhandling och det styr även de förkortningar som används (hbt). Se även Rosenberg (2012).

läggning, och hur vi skulle hantera det som familj. Och då fanns ju inte längre enheten av fyra, utan då var det mamma, jag och brorsan, eller pappa, jag och brorsan. Så att enheten som fyra fanns ju inte kvar. (...) Det var ju hans absolut värsta kamp. Han ville inte lämna sin familj, och han ville inte lämna huset, idyllen, det som han hade konstruerat eller det vi var, men han var liksom tvungen. (...) Men sen kom det ju in, män, i hans liv. Och i och med det så hamnade ju både jag och brorsan i: "Hur ska jag förhålla mig till detta?", "Vadå inte berätta?", "Och så flyttar Erik in, får jag fortfarande inte säga något, ni bor ju för fan ihop! Är det här något som ska vara hemligt?" Men för mig, som pratar, som är kommunikativ och har ett stort behov, så hittade jag ju källor då jag ju ändå valde att prata. Jag insåg väl att han kanske inte riktigt menade att han inte skulle finnas där, men att han inte riktigt kunde hitta sig själv i detta, då. (...) Det som jag tycker är jobbigt idag, det är att han liksom har behövt lida så för det. För jag älskar både min mamma och min pappa, och han har inte varit en sämre pappa för att han är gay. Däremot var han en sämre pappa under tiden då han mädde dåligt. Han hade liksom inte kapaciteten under den perioden att vara den förälder som han borde ha varit när vi var tonåringar. Men det refererar jag aldrig till hans sexuella läggning, utan det handlar om mental styrka och välmående. Och den krisen tog han när han var 43, den kunde han kanske likaväl kunnat ha när han var 23. Den stora fördelen är ju att både jag och brorsan finns (skratt).

I Ruths framställning lever hon och hennes bror i ovisshet rörande mer exakt varför deras föräldrar skilt sig. Utifrån intervjun förefaller det även som att det är Ruths mamma som är pådrivande i att komma ut-processen ska kommuniceras mellan förälder och barn. Med utgångspunkt i den situation som här målas fram verkar det som att Ruths pappa ställs inför ett vägval. Det innebär att Ruths pappa kan förklara situationen som ännu en skilsmässa i statistiken och därmed fortsätta investera i den vertikala livslinjen (|). Det andra vägvalet leder till något helt annat, att komma ut för sina barn och därmed etablera en startpunkt för en möjlig horisontell livslinje (—). Det är moment som dessa som Ahmed (2006) kommit att ringa in som horisontella ögonblick. Som Ahmed påpekar kan vägval som dessa framstå som en livlina, men i andra fall förknippas med ångest, stress eller trauma.⁵⁰ När Ruths pappa väl berättar för sina barn om sina homosexuella begär säger Ruth att han gör det med förevändningen att han inte kommer att agera ut dem. Den sexuella avhållsamheten framstår här som ett kompenserande drag för den osamtidiga situation skilsmässan redan inneburit för familjen. Utifrån intervjun med Ruth innebär det att hennes pappa aktivt försakar homosexuella kärleksrelationer,

⁵⁰ För en genomgång av studiens huvudsakliga begrepp, såsom horisontella ögonblick, se kapitel 3 *Teoretiska utgångspunkter*.

en effekt av det innebär också att han avstår från att öppet bryta med den vertikala livslinjen (|). Utifrån Ahmed (2006) innebär det att de komma ut-processens queera effekter begränsas endast till den privata familjesfären runt köksbordet. Som Ruth skildrar det finns det ytterligare en berättelse i henne pappas komma ut-process, den som utkristalliserar den homosexuella positionen som problematisk och otänkbar. I den här komma ut-processen görs homosexualitet till vad Butler (1990) skulle definiera som en abjekt position då det är en position som framställs som otänkbar att agera utifrån.

Utifrån intervjuavsnittet är en möjlig analys att Ruth erfar en icke-normativ erfarenhet i samband med att hennes far kommer ut som homosexuell; något som hon initialt beskriver som något väldigt överrumplande. Som Ruth beskriver det har hon behov att sätta ord på sina känslor och därmed reflektera över sexualitetens dimensioner, hur dessa kan komma att förstås och vad komma ut-processen för med sig för eventuella konsekvenser när den tidigare kärnfamiljen omvandlas. För Ruth innebär detta att hon bryter den tystnad hon blivit ålagd av sin pappa genom att föra familjeangelägna samtal med sin mamma. Med Stocktons (2009) terminologi kan detta förstås som ett moment av att växa sidledes då Ruth nu gör sig icke-normativa erfarenheter utifrån positionen regnbågsbarn. Intressant är även att Ruths performativa strategi blir det rakt motsatta mot vad hon säger sig ha blivit tillsagd. Trots att hennes pappa adresserar sin homosexualitet endast en gång och så lite som möjligt berör sitt samröre med den horisontella livslinjen (—), förefaller hans tystnadsstrategier snarare få omvänd effekt.

Några år senare flyttar Ruths pappa ihop med en man. Ruth går nu på gymnasiet, men trots det menar hon att hennes pappa vidhåller tystnadens strategi. Det är ingen som behöver veta, det behöver i alla fall inte diskuteras. Som intervjuavsnittet visar svär Ruth när hon berättar om denna tid, vilket inte är så överraskande, då det innebär att hon återigen lämnas ensam att förstå vad familjens ombildning kommer att betyda för dem som familj. En konkret effekt av den ålagda tystnaden är att när Ruth bor hos sin pappa kan hon inte längre ta hem kompisar. Senare i intervjun berättar Ruth för mig att hon tolkade det som att det inte riktigt var hemligt längre och säger då att: "Jag vet någon gång i den fasen att jag funderade, 'Okej, får jag berätta nu då, nu bor de ju ändå här. Jamen, det får jag nog'. Så skapade jag liksom, ja, något argument för att kunna göra det". Trots sin pappas tystnadsstrategier menar Ruth alltså att hon överträder dessa då de kringskar hennes möjligheter till ett fungerande familjeliv.

I Ruths framställning av sin pappas komma ut-process (samt dess efterspel) framkommer återkommande gränsdragningar, dessa uppehåller sig genomgående vid att homosexuella relationer är en omöjlighet på mindre orter. Weston (1995) menar att uppdelningen mellan land och stad är en återkommande stereotyp och symboltunga bild av (o)möjligt homosexuellt liv. Bruksorter och småsamhällen tillskrivs inskränkthet, övervakning och utsatthet medan metropolerna får stå för öppenhet och delad gemenskap. Som Weston påpekar är staden som plats och livsrum knappast fri från heterosexistiskt våld, städernas sexualpolitiska sammanhang, dess gayklubbar (o.s.v.) genomsyras även av sina egna interna och socialt normerande hierarkier (Lindholm & Nilsson, 2000). Utifrån Glynos och Howarths (2007) begreppsapparat innebär det att stad och land formeras till en social myt, en dikotom och kollektiv fantasi som strukturerar en fantasmatisk logik. På samma sätt argumenterar Weston (1995) då hon menar att bilden av staden även för med sig en falsk förhoppning om ett tryggare och mer autentiskt homosexuellt liv.

Även i svensk hbt-litteratur återfinns stad och land som stereotyp och berättelsen om ett möjligt liv i metropolen får fortsatt fotfäste i aktuell bokutgivning:

Alltså flyttade man från landsorten till anonymiteten i storstaden, där chansen att möta likasinnade var oändligt mycket större. Överallt ifrån kom man. Som en sorts pilgrimer. Sökande. Törstande. Som hjorten törstar efter bäckens vatten. En och en kom man. För att förenas, bli fler, bli lite mindre ensamma. Man bröt upp från sin födelseort, sin familj och sitt gamla liv, för att börja ett nytt, friare, sannare liv i Stockholm. (Gardell, 2012, s. 86)

Efter att ha studerat en mängd populärkulturella inslag med hbt-teman och tillika forskningsprojekt frågar sig Halberstam (2005) vad vi egentligen vet om queera liv utanför städerna? Halberstams fundering hänger samman med den absolut vanligaste frågan jag själv fått då jag presenterat delar av studiens material i akademiska och samt icke-akademiska sammanhang: ”Är alla dessa familjer från Stockholm?”. För flertalet verkar det svårt att tänka sig familjer i regnbågens alla färger sammanstråla bortom huvudstaden. I själva verket är närmare hälften av de intervjuade i denna studie uppväxta i enbart större städer, medan resterande hälft har vuxit upp på små eller stora orter runt om i landet. En av dessa personer är Pia (26) som från åtta års ålder levde tillsammans med två mammor i norra delarna av Sverige och hon säger följande om att bo på landsbygden:

KOMMA UT SOM REGNBÅGSFAMILJ

Alltså, vi bodde ju i en väldigt liten by. Och i ett samhälle som är uppbyggt kring kyrkan. Men folk var väldigt, alltså vi fick aldrig höra, de pratade väl säkert hemma så, ”De där flatorna ute i skogen” (skratt), men jag tror inte att det var ... Som sagt folk var mer nyfikna och ställde frågor istället för att vara elaka mot oss eller. Det var mer att de var nyfikna. Vi fick aldrig höra något i alla fall.

Återkommande i studiens empiriska intervjumaterial är således att stad och land inte är låsta totaliteter, utan relationella platser. Det innebär att informanterna säger sig ha genomlevt en varierande mängd uppväxterfarenheter. Det får som konsekvens att heterosexistiska maktrelationer, då de är kontextuellt bundna, aldrig är givna på förhand. Trots att regnbågsfamiljerna historiskt har en geografisk spridning över hela Sverige återkommer stad och land som en stereotyp och symboltunga bild att behöva hantera i samband med förandet av möjligt familjeliv.

Genom att intervjua Ruth blir det tydligt att komma ut-processer berör, sätter gränser och formar vad som blir en möjlig vardag för hela familjen. Den bild vi får av själva förhandlingarna är att Ruths pappa artikulerar en mängd sociala logiker som uppehåller sig vid olika former av tystnadstrategier (Glynos & Howarth, 2007). Dessa står i direkt kontrast till de behov Ruth ger uttryck för vilket leder till att hon intar en diametralt motsatt subjektsposition. Utifrån ett diskursivt perspektiv innebär det att två skilda artikulatoriska uttryck framträder. Vad förhandlingarna kretsar kring inom det gemensamma familjelivet är homosexualitetens kontingenta karaktär; något som kan vara fortsatt dolt eller kommuniceras öppet. Komma ut-processer som etablerar regnbågsfamiljer framstår därför som kollektiva fenomen som återupprepas över tid och rum av potentiellt alla familjemedlemmar. Det är således inte endast den förälder som kommer ut som etablerar vilka offentliga rum som det är möjligt att vara öppen i, ibland krävs det en tonåring som slår upp ytterdörren och bjuder hem sina kompisar.

Tresamhet i en kranskommun

Jag sitter och väntar i en av hotellets läderfåtölj när mobilen vibrerar, Maja (37) har gått fel och blir därför något sen. Av en slump råkar vi befinna oss i samma småstad under några dagar och jag har fått lov att låna ett konferensrum för att kunna genomföra intervjun. Maja är uppväxt med en

mamma och pappa och är det första barnet i en större syskonskara. När Maja var 18 år tydliggjorde hennes pappa att han även träffade pojkvänner. En av dessa pojkvänner kom sedan att bli involverad i Majas familj och fick under de fem-sju år som relationen varade både en förälders betydelse för Maja men utvecklade också en kärleksfull relation till hennes mamma. När Maja sedan hittat rätt väg och intervjun kan börja är det just tresamhetens komma-ut process som samtalet inledningsvis kretsar kring:

Vi hade alltså representanter från RFSL i skolan, och berättade om sig själva. Så jag kom hem och berättade det, att jag hade träffat de här människorna. Och att ... Ja, att jag var fascinerad över att det behövdes, på något sätt. För, för mig så var det självklart att de var lika mycket värda och så! (skratt) Och då berättade min pappa. Så det var nog det (skratt) han hittade en öppning så att säga! (skratt). (...) Vi satt vid köksbordet hemma, och han är ju som sagt utbildad terapeut idag, men då var han ju. Då gick han väldigt mycket i terapi själv på den tiden, och grät mycket (skratt), och så jag var ju liksom ganska van vid att han grät: ”Ja, ja”, liksom ... Men jag tror bestämt att han började gråta, och så berättade han det, att, jag kommer inte ihåg exakt vad han sade, men han sade väl att han var bisexuell och att han ... Ja, behövde män i sitt liv också på något sätt, så. Och sedan var det inte mer med det, faktiskt. Min mamma sade nog ingenting. (...) Det är någon slags bekännelse och det är säkert en massa skuld och skam i det här, och jag ska liksom säga, ”Okej, men du är okej”. Och det har det sedan gått ut på, hela mitt vuxna liv, att bekräfta min pappa, bara. Att han är okej, att han är som han är. Och det är ju så att säga hans bild av det, ju. För jag menar, jag tyckte redan innan jag visste att han var som han var (skratt), att det var okej. Men han tyckte ju inte det, och har fortfarande, antagligen, problem med det själv. Så vi har nog, hela syskonskaran, hela tiden fått klappa honom lite och liksom: ”Du är okej”. Så våra egna känslor kring det här och hur vi har upplevt det, det har jag ju aldrig pratat om egentligen. (...) Och jag tycker att det är jättekonstigt att vi inte har pratat mer om det, efter att de väl berättade det, att det aldrig sedan var någon som frågade hur vi mädde eller hur vi kände, eller ... om det var någonting vi behövde prata om.

I Majas framställning är det hon som initierar ett samtal angående homosexualitet. Hon är fascinerad över att RFSL behöver finnas då det är så självklart för henne att homosexuella är lika mycket värda som alla andra. Detta samtal förefaller etablera ett vägval, vad Ahmed (2006) definierar som ett horisontellt ögonblick, då Majas pappa nu gråtandes deklarerar sin bisexualitet och att han även behöver män i sitt liv. Livslinjen som tidigare var vertikal (|) framträder nu horisontell (—). Denna, för Maja oväntade komma ut-process, framstår som ett känslomässigt klimax, men på samma gång som

ett sammanbrott, då det som tidigare var dolt nu äntligen är sagt och blottlagt. Enligt Majas utsaga säger inte hennes mamma någonting trots att en horisontell livslinje (—) framträder inom det gemensamma familjelivet. Denna betraktande tystnad bekräftar om inte annat den pågående komma ut-processen likt en bekännelseritual, som hennes man nu måste gå igenom.

Foucault (1976/2002a, 1981, 2004/2010) menar att sexualitet och dess bekännande karaktärsdrag härrör ur två historiskt normaliserande sanningsregimer. Den första (1.) sanningsregimen lokaliserar Foucault i den mängd olikartade bekännelseritualer som växte fram i samband med det kristna pastoratets etablering och då framförallt knutet till bikten. Foucault menar vidare att bekänna, lova och självreflekterande tala om sig själv blev ett vardagligt sätt att visa att man talade sanning, en social praktik som sedan spred sig i hela samhällskroppen.⁵¹ Den andra (2.) sanningsregimen Foucault pekar ut har sin begynnelsepunkt 1870 då den tyska neurologen och psykiatrikern Westphals berömda artikel *De konträra sexuella sensationerna* publiceras. Det som tidigare ansågs vara perifera sexuella företeelser blev nu en del i en sexual medicinsk diskurs. Foucault (1976/2002a) skriver med anledning av det: ”Sodomiten var en återfallssyndare, den homosexuelle är nu en art” (s. 65). Utifrån Foucaults historiserande framträder ett intimt förhållande mellan makt och vetande vilket förefaller etablera själva fenomenet komma ut-processer, d.v.s. att genom självreflektion förstå sina icke-heterosexuella begär utefter psykologiska, psykiatriska och medicinska kategorier. Något även Rydström (2001) betonar i en svensk kontext då han skriver: ”The change of paradigm is closely connected to the medicalisation of homosexuality and the creation of a homosexual identity” (s. 345); men även (1997): ”Utdefinieringen av homosexuella som grupp är en process som sträcker sig över flera decennier. Den hänger intimt samman med medikaliseringen av den samhälleliga diskursen från 1800-talets slut och längre fram med sociologiseringen av samma diskurs på 1960-talet och framåt” (s.

⁵¹ Utifrån en sådan insikt skriver Foucault (1976/2002a) att: ”Bekännelsens verkningar sprider sig vida omkring: i rättsväsendet, i läkarvetenskapen, i pedagogiken, i familjerelationerna, i kärleksförhållandena, i de vardagligaste sammanhangen och de allra högtidligaste ritualerna; man bekänner sina brott, man bekänner sina synder, man bekänner sina tankar och sina önskningar, man bekänner sitt förflutna och sina drömmar, man bekänner sin barndom; man bekänner sina sjukdomar och sina olyckor; man bemödar sig att med största noggrannhet säga vad som är svårast att säga; man bekänner offentligt och privat, till sina föräldrar, till sina lärare, till sin läkare, till dem man älskar; man bekänner för sig själv, med njutning och smärta, erkännanden som ingen annan kunde göra, och som man gör böcker av. Man bekänner – eller man tvingas bekänna” (s. 76).

233). Laskar (2005) som studerat svenska sexhandböcker (1800–1920) betonar att: ”Den homosexuella *identiteten* har utvecklats i samspel med medicinska patologiseringsdiskurser under andra hälften av 1800-talet” (s. 288).

Att sexualiteten har en historia tydliggjordes om inte annat då Socialstyrelsens dåvarande generaldirektör Barbro Westerholm 1979 avskaffade homosexualitet som sjukdomsklassning. Westerholm motiverade beslutet och då i följande ordalag:

Det är bra att vi äntligen får bort de här beteckningarna ur sjukdomsförteckningen. De har inte haft någon praktisk betydelse under de senaste decennierna och jag tycker att det är både egendomligt och stötande att de funnits med. Ingen ska behöva tro – och ännu mindre riskera – att man kan bli registrerad i sjukdomsregistret på grund av sitt sexuella beteende. (Pressrelease nr 27/79:1)

Men hur förstås homosexualitet som fenomen nu efter sjukdomsklassningens tid? Ahmed (2006) som granskat modern sexologi (läran om människans sexualitet) menar att det inom detta akademiska fält använts en rad olika etiketter för att beskriva lustens ontologi. Ahmed menar utifrån sin analys att heterosexualitet och homosexualitet inte för den saken nu skulle vara jämbördiga, utan att: ”Rather, it is the homosexual who is constituted as having an ’orientation’: the heterosexual would be presumed to be neutral” (s. 69).⁵² Något även Lennerhed (1994) uppmärksammar då hon granskar svenska sexualdebatter och hur okonstlat det var under 50-talet att beskriva homosexualitet som ”könsfelriktad” eller som en ”avvikelse i sin natur”. Ahmed (2006) påpekar även att sexuell orientering har plockats upp som klassificeringskategori i t.ex. psykiatriska diskurser för att definiera en medfödd sexuell läggning. Andra termer inom sexologi är t.ex. ”könsdrift”, ”driftstyper” och ”driftsprofil” (Lennerhed, 1994). Det är dock begreppet sexuell läggning som återkommer i flertalet sexualpolitiska sammanhang, t.ex. i RFSL:s aktuella Grundbroschyr (2004).⁵³ Att ens sexualitet skulle vara lagd åt ett visst håll resulterar i att vi förstår lust som något medfött och därmed oberoende av yttre eller egen påverkan. Sexuell läggning är således i sin själva begreppsdefinition ett naturalistiskt begrepp. Utifrån Foucault, Rydström, Laskar, Socialstyrelsen, Ahmed, Lennerhed och RFSL etableras

⁵² Lennerhed (1994) betonar att trots att homosexualitet avkriminaliserades 1944 var åldersgränsen för homosexuellt umgänge 18 år medan för heterosexuellt umgänge var åldersgränsen 15 år.

⁵³ Ett exempel på det är: ”Den egna sexualiteten kan ta sig i olika uttryck. Vara aktiv eller passiv, dominant eller underordnad, oavsett sexuell läggning och oavsett kön” (RFSL, 2004, s. 40).

homosexualitet först som en hormonrubbing (1870–1979) för att senare förstås som en icke-heterosexuell läggning. Berättelsen om homosexuella begär faller således inte i glömska, utan berättas om och om igen med viss variation och homosexualitet får därmed en diskursiv historia.⁵⁴ Det är framförallt en historia som formats utifrån pastoratets moralordningar och tillika vetenskapens heteronormativa antaganden om en heterosexualitet individer förkroppsligar eller på olika sätt avviker ifrån (normal – queer).

I Majas berättelse kommer hennes pappa ut under tårfyllda former då han biktligt erkänner att han: ”Även behöver män i sitt liv på något sätt”. Trots att det är ett samtal mellan förälder och barn framträder inte komma ut-processen vare sig logisk, saklig eller argumenterande – utan snarare som en emotionell blottläggelse. Det är bl.a. detta som Ahmed (2006) menar med att queera effekter är skakiga förfaranden. Skakiga på så sätt att en livslinje, ersätts av en annan. Att som Majas pappa över lång tid följa den vertikala livslinjen (|) innebär också att över lång tid investera emotionellt i livsschemats heterosexuellt kodade struktur (Halberstam, 2005). Att som familjefar nu öppet inkludera andra män i sitt kärleksliv bryter inte bara mot den vertikala livslinjens (|) påbudna heterosexualitet utan även kärnfamiljens monogama tvåsamhet. Att forma nya familjemönster som bryter med livsschemats givna organisering av liv är som intervjuavsnittet visar inte nödvändigtvis bekymmerfritt. Det är således omöjligt att förstå varför komma ut-processen blir till ett problem för Majas pappa utan en historisk förståelse av den vertikala och horisontella livslinjens (—) dikotoma styrkeförhållande. Det är om inte annat den bild som framträder när Maja såhär i efterhand berättar om sin pappas komma ut-process. Den bild vi får av dessa förhandlingar är att en komma ut-process sker: en specifik talakt som påvisar att en horisontell livslinje (—) materialiserats inom det gemensamma familjelivet. Utifrån intervjun med Maja stannar det även där. Vad som inte lyfts är Majas möjligheter att ställa frågor, känslor, vad det innebär för familjen som sådan, o.s.v. vilket gör att det är en process som sker men som samtidigt inte förankras inom själva familjesfären.

⁵⁴ Några röster och tillika motbilder inom denna sexologidiskurs är t.ex. *Kinsey-rapporten* (Kinsey, Pomeroy & Martin, 1948/1949), Wernström *Vuxentro och tonårsmoral* (1963), Pallesen *De avvikande* (1964), Ullerstam *De erotiska minoriteterna* (1964). Här talas det om homosexualitet som en naturlig utvecklingsmöjlighet, som något kulturellt betingat. För en historisk beskrivning av svensk sexualdebatt se Lennerhed (1994) och Laskar (2005).

För Maja var homosexualitet inget problem innan hennes pappa kom ut, och som hon beskriver sin uppväxt, inte heller något hon ändrat direkt åsikt om. Maja uppger för mig senare i intervjun snarare hur positivt det var när ytterligare en man (Olle) var en del av familjen på följande sätt:

Jag vet att min mamma tyckte väldigt mycket om Olle också, han var verkligen en vuxen person till, om man säger så. Olle och mamma hade ju en kärleksfull relation, sedan vet jag inte hur djup den var men absolut – den var kärleksfull. Och det var nog det också som var så positivt för oss barn. För det syntes liksom att han var kärleksfull. Pappa var ju en lyckligare människa när han också hade en man i sitt liv.

Idag är Majas mamma och pappa skilda, Olle finns inte längre med i familjebilden och hennes pappa träffar idag uteslutande män. Trots att närmare 19 år har gått menar Maja att hennes pappas komma ut-process utgör en konfliktyta i deras familjeliv. Under årens gång fortsätter Majas pappa att biktligt ursäkta sina begär och hon själv säger att hon fortsätter att trösta honom. I någon mån fortsätter Majas pappas komma ut-process än idag och genom att detta moment inte överskridits får Majas egna känslor och reflektioner även fortsättningsvis stå tillbaka. För att tala utifrån Stocktons (2009) teoretiska perspektiv innebär det att vad som får stå tillbaka är Majas erfarenheter av att växa sidledes. Genom att Majas familjestruktur ombildas och får en mer queer framtoning gör hon sig icke-normativa erfarenheter flertalet barn saknar. Det är tankar och funderingar om dessa omvandlingar som Maja ger uttryck för att få bära själv.

Maja berättar senare i intervjun att hon på olika sätt försökt initiera olika former av samtal även med sin mamma. I efterhand har hon även frågat om den där dagen runt middagsbordet och då varför hennes mamma inte följde upp det samtalet med henne och fick då till svar att: ”Ja, det borde ju jag ha gjort, men det klarade jag inte”. Tystnaden rörande sexualitet och flersamhet framstår i dessa exempel som en gemensam strategi för bägge föräldrarna. Glynos och Howarth (2007) skulle utifrån sitt diskursteoretiska perspektiv uppmärksamma oss på den fantasmatiska logik Majas mammas yttrande ryms inom. I detta fall framstår det som att den vertikala (|) och horisontella livslinjens (—) dikotoma styrkeförhållande omöjliggör en kommunikation inom det gemensamma familjelivet. Utifrån en sådan analys kan inte komma ut-processen få någon annan karaktär än en katharsisliknande bekännelse när den väl framträder.

I detta avsnitt knyts en serie tecken samman och bildar två dikotoma subjektpositioner inom det gemensamma familjelivet. Vad som främst utmärker dessa positioner är att de upprätthålls genom skilda sociala logiker (Glynos & Howarth, 2007). Majas performativa strategier kretsar vid kommunikation och öppenhet. Trots det blir tystnaden närvarande i hennes familjeliv på så sätt att varken hennes mamma eller pappa förmår att etablera en kommunikativ relation med henne. I motsatt till Ruth i föregående avsnitt har Maja ingen närstående vuxen att vända sig till, vilket gör att själva komma ut-processen re-produceras och fortsätter på så sätt utgöra en konfliktyta i deras gemensamma familjeliv. I intervjun med Maja blir det tydligt att föräldrar som kommer ut för sina barn gör det mer än en gång samtidigt som det inte finns någon garanti för att familjerelationens interna och relationella dynamik förändras över tid. För att detta ska ske krävs en kommunikation som förankrar vad en samhällsligt icke-normativ position innebär för dem som familj.

När ett blir två i en småstad

Landsvägsbussen stannar plötsligt in, ”slutstation” sprakar det i högtalarna. Mia (23) står och väntar vid sin cykel då jag kliver av och vi slår följe i strålände vårsol. Det är svårt att inte gilla den pittoreska småstaden Mia vuxit upp i med dess lugnt slingrande bäckar som letar sig in under spångar och vitmålade träbroar. Som om inte omgivningen vore nog har det lokala biblioteket lånat oss ett av deras privata kontorsrum så att intervjun kan ta plats. När fältinspelaren väl står på bordet ringar Mia in en uppväxt med två yngre bröder och föräldrar vars livslinjer allt mer börjar gå isär:

Sedan när man blev äldre i tioårsåldern så hade väl mina föräldrar inte direkt någon kärleksfull relation. Jag har till exempel inga minnen av att de pussade varandra, och det började man ju känna av sedan när man blev äldre – i elva-tolvårsåldern så började man ju fundera på varför de var ihop överhuvudtaget, för de började bråka allt mer. (...) Det var väl mamma, jag vet inte hur hon kom på att hon var lesbisk. Hon har insett i dag att hon nog alltid varit det, men förträngt det antagligen. Men hon hamnade ju på sådana här sidor för homosexuella och sådan där ... Och så träffade hon den här kvinnan och de började umgås allt mer. Hon bor i (mindre stad), så det hände ju att hon var hos henne varannan helg, och pappa tänkte inte mer på det, han tänkte väl att det mer var en kompisrelation. Men sedan så började han väl inse på något sätt, jag vet inte hur, att det antagligen var något mer. Jag kommer inte riktigt ihåg, men han konfronterade väl henne med om det var så, och mamma erkände väl. Och mamma hade ju redan

gett tecken på att ... Hon ville ju ändå flytta ... Inte skiljas, de var aldrig gifta, men separera, det hade väl varit så i flera år men hon ville vänta tills vi var äldre. Så det var ju inte bara att hon var lesbisk, det var inte mycket till förhållande innan. Men sedan så ... Pappa var ju jättearg, och saker blev inte bättre av att han har alkoholproblem också. Så ... Först kastade han ut henne, och då bodde hon hos den här kvinnan i (annan mindre stad) kanske några dagar, men sedan kom hon ju tillbaka igen, hon var ju tvungen för att ta hand om sina grejer och så. Och det var över en helg, och ... En kväll så var pappa skitsur, så de bråkade massor såklart. En kväll då pappa är sur och full så börjar han kasta ut grejer ur fönstret och mamma var tvungen att ringa polisen till exempel. Men sedan så kastade han ut henne igen, men då hade hon hittat en lägenhet här i stan som tur var. Sedan så hjälpte han henne i alla fall att flytta möbler och sådant. (...) Neej, pappa ... Han har aldrig slagit mamma, men man har väl en viss tanke just när man har druckit och så där, och att han ... Han kände sig väl extremt sårad på grund av att det var en kvinna också, som hon var otrogen med. Han har till och med sagt det, att just att det var en kvinna sårar hans manlighet extra mycket, eller vad han nu kallar det för. Det skulle vara skillnad om det var en man, men nu är det en kvinna, och då blir det extra ... Plus att han har lite ... De har lite skilda åsikter vad det gäller homosexualitet, han är ju uppvuxen med den här stränga ... Han är ju finne, med den där stränga, finska heteronormen. Så jo, visst man var väl alltid rädd att det skulle bli något fysiskt våld, och det var väl på grund utav det som mamma ringde den kvällen också. Polisen, fast de kunde inte göra något.

I Mias framställning berättar inte hennes mamma att hon trampar upp nya och för alla familjemedlemmar oväntade stigar. När nu Mia återberättar om denna tid är hennes bild att denna process snarare skett via de digitala och nätburna rummen. Utifrån en sådan framställning så utblir det Ahmed (2006) definierar som ett horisontellt ögonblick, d.v.s. Mias mamma kommunicerar inte att hon stått inför ett vägval och att hennes livslinje nu fått en alltmer horisontell karaktär (—).

I Majas berättelse är det genom en konfrontation som hennes pappa driver fram sin mammas komma ut-process. Precis som i föregående fall med Esther, Ruth och Maja ger detta ytterligare prov på hur själva etablerandet av en horisontell livslinje (—) producerar queera effekter. Utifrån den bild Maja målar upp får de queera effekterna här en stark verkningsgrad, då komma ut-processen även synliggör en otrohetsaffär, något som i sig är en osamtidighet och därmed icke-respektabel handling inom det heterosexuella livsschemats organisering av familjeliv (Adeniji, 2008; Ahmed, 2006; Andersson, 2011). Komma ut-processens intensitet förefaller även underblåsas genom inslag av alkoholism. Utifrån en sådan analys ger de queera effekterna upphov till

heterosexistiska maktrelationer som visar sig genom en rad hotfulla och utåtagerande handlingar (Ahmed, 2006). På så vis agerar Mias pappa mot den lesbiska positionen till den grad att Mias mamma känner sig nödgad att tillkalla polis. Utifrån Mias berättelse innebär det att hon tvingas se sin mamma förkastas (abjekt) i samband med att en horisontell livslinje (—) framträder ur det tysta (Butler, 1993).

Butler (1993) menar att heterosexualitetens grundläggande beståndsdel består av två sammanflätade binariteter. Dessa två binariteter strukturerar en tankefigur som föreskriver att det finns två materiellt skilda köns kategorier (han/hon) men även att dessa två köns kategorier upprättar en given begärspolaritet till sin kroppsliga motsatts. Butler (ibid.) skriver med anledning av det att: "The insistence on coherent identity as a point of departure presumes that what a 'subject' is is already known, already fixed, and that that ready-made subject might enter the world to renegotiate its place" (s. 115). Det naturaliserade draget hos heterosexualitetens binariteter vilar alltså på en förväntad och därmed förgivettagen stabilitet mellan kvinnor och mäns begärspolaritet. Det är utifrån den utgångspunkten Butler menar att den heterosexuella hegemonin alltid är en fråga om våld, i den meningen att de skapar beteendemönster individen förväntas förstå sig själv och sina begär utifrån. Vad som gör komma ut-processer så explosiva är att de genom sin existens blottlägger andra möjliga begärsstrukturer, vilket tydliggör att kategorier som heterosexuell inte är någon vidare stabil, linjär eller över tid självklar kategori. Komma ut-processer etablerar följaktligen motlogiker till vad som är mest centralt i heterosexualitetens binära tankefigur (Glynos & Howarth, 2007). Att utmana hegemoniskt starka positioner är som intervjuavsnittet med Mia visar aldrig ett neutralt fenomen. Det är därför Butler (1993) skriver att: "For discourse to materialize a set of *effects*, 'discourse' itself must be understood as complex and convergent chains in which 'effects' are vectors of power" (s. 187). Utifrån en sådan förståelse är heteronormativitet en kvantitativ, samt kvalitativ mängd maktrelationer som materialiseras i olika hög grad då heterosexualitetens hegemoniska binariteter ifrågasätts – vilket komma ut-processer är ett exempel på.

Senare i intervjun berättar Mia för mig att hon idag har en bästa kompisrelation med sin mamma, men om sin pappa säger hon följande: "Han är ju bra till åttio procent, men han borde tänka framförallt på sina fördomar mot folk som – ja, men invandrare och homosexuella". Vi pratar vidare om komma ut-processen och skilsmässan och då jag undrar om det var omöjligt

för henne att prata med sin mamma om dessa saker säger Mia att: ”Nej. Men däremot med min pappa så är det något som man inte pratar om (skratt)”. Mia ger här uttryck för att positionerna inom familjelivet separerats då det finns samtal som Mia och hennes pappa inte kan gå in i. Innan komma ut-processen blev ett faktum var det Mias mamma som iscensatte sociala logiker som tematiskt kan ringas in som tystnadens strategi (Glynos & Howarth, 2007). Utifrån mina följdfrågor till Mia framstår det idag snarare tvärtom då det är hennes pappa som inte förmår att resonera t.ex. kring sitt eget agerande den där kvällen, då han inför sina barn kastade ut deras mammas personliga ägodelar genom fönstret. En möjlig analys utifrån Glynos och Howarths (2007) diskursteoritiska perspektiv är att Mias pappa drivs av en fantasmatisk logik som inte kan acceptera, hantera eller diskutera att komma ut-processer kan ske i vuxen ålder. Oavsett narrativ menar Mia att den påtagliga effekten blir att hon inte kan kommunicera med sin pappa om vissa delar av deras gemensamma familjehistoria. Den performativa strategi som framträder i Mias berättelse kretsar kring att helt enkelt bortse från en rad tidigare upplevelser för att kunna etablera en fungerande relation med sin pappa. Utifrån vad Mia förmedlar så är det hennes pappas som etablerar gränsdragningar för deras ömsesidiga kommunikation, vilket innebär att deras gemensamma relation utgår från hans premisser. Fram träder en bild där Mias pappa inte förmår att gå in i en nära relation med sin dotter. Utifrån intervjun med Mia blir det tydligt att förändringen som sker genom en komma ut-process påverkar alla relationer inom familjen. Det är inte Mia eller hennes pappa som kommer ut, trots det påverkas deras relation i samband med att en lesbisk position synliggörs inom familjen. Då det tidigare villkoret för vardagsliv omvandlas i o m delat föräldraskap ställs det således krav även på ”den andra” föräldern när komma ut-processer sker.

Oanad överraskning utanför stadsmurarna

Den tunga nyckelknippan rasslar när vaktmästaren låser upp dörren till kulturhusets konferenslokal. 30 000 kr skulle hyran kostat i ordinarie fall, men då det är lågsäsong har jag fått låna rummet gratis. Bordet får knappt plats, hinner jag tänka innan jag får en egen nyckel tryckt i handen. ”Ring när ni är klara” upplyser han mig. Ines (24) är på ingång men jag hinner flytta undan överflödiga stolar, tomma fruktskålar o.s.v. innan vi möts upp. Ines berättar att hennes föräldrar skilde sig när hon var tolv år, hennes pappa hade träffat

KOMMA UT SOM REGNBÅGSFAMILJ

en ny kvinna men de är inte tillsammans idag. Ines har även tre yngre bröder men de är alla längre än henne idag skrattar hon. Samtalet fortsätter och kommer att handla om när det gick upp för Ines att hennes mamma numer uppvaktade kvinnor:

Nej, hon försökte väl dejta lite så där ... Gå ut på dejting-sidor: ”Nu när man är skild” och så, hon träffade väl lite olika män, men det var aldrig så att hon tog hem någon kille. Och sedan så hade hon ju, en som till och med flyttade hem till oss, och det var lite märkligt. Jag har fått veta sedan att mamma var inte riktigt med på det, utan hon hade lite mer sagt upp sin lägenhet i (mindre stad) innan mamma var helt (...) och sedan blev hon kvar tills mamma slängde ut henne, i princip. (...) Jag var väl fjorton-femton. (...) Jag kan inte säga vad mina bröder tänkte, men det var ju ... vad jag vet ingen av oss som fattade att de var ihop! För man gör ju inte det om man är uppvuxen i liksom, heteronormativ världsbild och det är ens mamma som var gift med ens pappa. Att de sov i samma säng, det var ingenting som jag reflekterade över. (...) Ja, jag tror inte att mamma var så intresserad av henne, inte såsom hon var av mamma i alla fall (skratt). Så det var väl inte ... Hon såg väl aldrig Susanne som någon som skulle bli en del utav familjen, egentligen, så därför var det ingen ... Alltså, det är väl svårt att komma ut för sina barn, så därför hade de ingen anledning att göra det så där påtryckande. (...) Hon hade ju sin dotter med sig också, så ... Och det var väl därför också, för då blev det ju lite trängre, när de flyttade in. Vi bodde i ett radhus så det fanns ju plats, men ... Därför var det inte så konstigt att mamma och Susanne sov i samma säng. (...) Sedan efter det så träffade hon Trinh som nu bor där. Och det var då någon gång, jag tror det var ... Mamma har varit borta mycket på olika långkurser, och bland annat var hon borta över min artonårsdag på en utbildning. Och då, av någon anledning, det var det jag har fått veta sedan, att Susanne var lite så där på, så kom Susanne upp och skulle fira det med oss, med mig. (...) Men så kommer jag ihåg att frågade om Trinh ... Om vi skulle bjuda Trinh också, för då måste ju hon ha varit där en del och hälsat på. Och som sagt, jag var arton så det var flera år efter att Susanne var ute ur bilden egentligen. Och Susanne sade något om att ”Nej”, något om att ”Mamma är med Trinh nu och var med mig förr”, hon sade någonting sådant där som (...) Ja, något om att de, ”Hon och Trinh inte skulle vara på samma ställe”, något sådant som gjorde att jag började tänka och inse att, ”Ja, naturligtvis så måste det vara så”, liksom. (...) För det var väl heller inte liksom: ”Åh nej, vilken chock!”, utan det var mer: ”Jaha, det visste jag ju egentligen” så det blev inte så förvånande eftersom på något sätt så visste jag väl det. Det var tillräckligt uppenbart, så det var bara ... en förklaring som stämde bra in.

I Ines framställning söker sig hennes mamma till de digitala rummen för att där träffa en ny partner. Då ingen identitet kan formos utanför sin sociala och kulturella kontext menar Butler (1997b) att lesbiska (homosexuella) tvingas

reflektera över sina icke-heterosexuella begär och därmed sig själv som icke-normativ kategori. Vad dessa queera subjekt ”hittar” genom denna reflektion är det dikotoma styrkeförhållandet mellan den vertikala (|) samt horisontella (—) livslinjen (normal och queer). Utifrån en sådan analys tvingas icke-heterosexuella reflektera över vad de *inte* är (Butler 1997b; Lindholm 2003; Lundahl 1998).⁵⁵ Det är denna reflektion och insikt som Ahmed (2006) tematiserar genom sitt begrepp horisontella ögonblick. Insikten om att den icke-heterosexuella skillnaden kommer att framträda i offentligheten om den ageras på, som att hålla handen offentligt. Det är en skillnad som potentiellt även kommer att förändra sociala relationer då lesbiskhet (bisexualitet o.s.v.) är knutet till heterosexualiserade föreställningar om ”den andra”. Utifrån intervjuavsnittet förefaller det som att Ines mamma låter detta (horisontella) ögonblick passera, stagnera och därmed utebli, då hon inte anförtror denna skillnad för sin dotter. Inte heller senare när Susanne och hennes dotter flyttar in säger Ines mamma någonting om deras egentliga relation och gemenskap. När nu Ines återberättar om dessa händelser framstår de vuxnas samsovande som en följd av den aktuella trångboddheten. För barnen i huset passerar den lesbiska intimiteten som ett uttryck för platonisk vänskap mellan två heterosexuella vänner. Den bild Ines ger uttryck för är att dessa tystnadsstrategier fortsätter även när Susanne och hennes dotter bryter upp och flyttar ifrån huset. Det går sedan närmare fyra år innan Ines blir medveten om att hennes mamma har en ny bekantskap, Trinh. Som intervjuavsnittet med Ines visar framstår även Trinh initialt som en av hennes mammas vänskapsrelationer.

När Ines fyller arton bryts tystnaden och då närmast i förbifarten när Susanne nämner att hon och Trinh inte bör vara på samma födelsedagsfirande p.g.a. deras förflutna eller aktuella relation med Ines mamma. Trots att Ines under flera år varit omsluten av olika tystnadsstrategier räcker det med en, två meningar, för att hon ska bli på det klara med att hennes mamma är ”out of line” med den vertikala livslinjen (|). Susannes förklaring är i den meningen inte neutral, utan ett frambringande av vad Ahmed (2006) definierar som queera effekter då Susannes yttrande tydliggör för Ines att hennes mammas kompisar är mer än bara vänner. När nu Ines återberättar om denna situation

⁵⁵ Se även Schmitt (2014): ”Vi som inte anses passa i ’normen’ har ofta tydliga minnen av när vi först ’kom ut’ till oss själva och är medvetna om att det är en pågående process” (s. 293). Detta moment beskrivs mer ingående utifrån Ahmeds (2006) begrepp horisontella ögonblick i avsnittet *Horisontell livslinje* (—) i kapitel 3.

förefaller konsekvensen vara att hon behöver pussla om innebörden av flera års händelser ("Att de sov i samma säng, det var ingenting som jag reflekterade över"). Senare i intervjun frågar jag Ines om hon känt behov att prata om eller hålla sin mammas icke-heterosexuella position hemlig och då svarar hon att:

Nja, snarare såhär; när jag då fick reda på det så var jag lite irriterad på mamma, minns jag. Så jag sa det, inte skrek det från hustaken direkt, men till kompisarna så. Några pratade jag väl mer med, men även till kompisar och lite mer bekanta sa jag "Mamma och hennes flickvän Trinh", och verkligen, på något sätt att ... Hon hade hållit det här hemligt för mig, men nu skulle jag minsann inte hålla, alltså ... Det fanns någon slags liten patetisk hämnd i det där, eller ... Inte hämnd, men lite uppror så där så jag var tydlig med det, men det ...

De tystnadsstrategier Ines mamma iscensatt under ett flertal år innebar att hon utåt sett aldrig behövt avvika från den vertikala livslinjen (|). Utifrån Ines redogörelse är det dock den horisontella livslinjen (—) hennes mamma emotionellt är investerad i. Med utgångspunkt i den situation som här målas fram maskerar Ines mamma vad hon egentligen sätter värde på och det är denna hemlighet som på en relationell nivå till slut producerar en konfliktyta mellan mor och dotter. Ines performativa strategi framträder som en upprorisk hämnd då hon "outar" för vänner och bekanta att Trinh är hennes mammas flickvän. Ines iscensätter alltså en omvänd artikuleringspraktik, en social logik som syftar till att synliggöra det som tidigare hållits dolt för henne (Glynos & Howarth, 2007). På så sätt är det Ines som aktivt bryter sin mammas tystnadsstrategier genom att synliggöra hennes icke-heterosexuella position i ett flertal sociala rum och sammanhang.

De sociala situationer som väcker frågor om öppenhet och döljande har Lindholm (2003) kommit att definiera som *dubbellivssituationer*. I de fall då ingen kontinuitet i att vara öppen kan etableras konstaterar Lindholm att en pendlande rörelse mellan döljande och öppenhet uppstår. Det är denna inre motsättning, att "svaja" mellan positioner, som skapar ambivalens i vardaglig interaktion skriver Lindholm. Glynos och Howarth (2007) skulle ringat in detta fenomen som en fantasmatisk logik då det är ett narrativ som ger upphov till ett visst socialt beteende. Denna dubbellivssituation som Ines mamma förefaller leva i framträder som en socialt och existentiellt mycket krävande situation, då spontanitet hämmas och ett medvetet kalkylerande språkbruk tar dess plats. Som Lindholm (2003) påvisar är denna situation, då

den mellanmännsliga relationen sätts ur spel, allt annat än naturlig. Att leva i dubbellivssituationer är därför alltid ett uttryck för heteronormativitet, inte minst då den skiftar människors gemenskap.

En möjlig analys utifrån Ines berättelse är att i samband med att hennes mamma börjar ingå i samkönade relationer blir tystnadsstrategier en möjlig taktik att ta till för att fortsätta kunna passera som heterosexuell. På så sätt skapar och upprätthåller tystnadsstrategier förutsägbarheten i social interaktion, samtidigt som denna taktik även skyddar mot den sårbarhet som annars uppstår i samband med komma ut-processer. Då tystnadsstrategier har som mål att återspegla ett socialt förhållande som är illusoriskt, innebär det på samma gång att Ines mamma undanhåller information om sig själv i sina mellanmännsliga relationer. På så sätt upprättar Ines mamma en maktrelation, som på relationell nivå mystifierar hennes förbindelse till andra människor, så även till sin dotter. Då Ines underordnas ett relationsband som är mystifierat blir hon på samma gång avskild från sin mammas person som helhet (Sedgwick 1985, 1990/2008). Den abstrakta lagbundenhet som tystnadsstrategier för med sig innebär att mor och dotter förfrämligas inför varandra. På så sätt brister den personliga kontinuiteten mellan mor och dotter när Ines inser att hennes förståelse av de senaste årens händelser är ett uttryck för långtgående tystnadsstrategier.

Som det första intervjuavsnittet med Ines visar har hon idag en förlåtande inställning till sin mammas tystnadsstrategier. Medan hon i det andra intervjuavsnittet förmedlar en distans till sitt eget kraftutbrott. Jag menar att det inte är givet att alla tonåringar hade reagerat såsom Ines. Det hade lika gärna kunnat innebära att Ines slutat lita på sin mamma och därmed känt behov av att dra sig undan till periferin. Det går aldrig på förhand räkna ut någon annans reaktioner, det är med anledning av det som Butler (1997c) skriver att: "My presumption is that speech is always in some ways out of our control" (s. 15). Därmed är det aldrig givet vilka effekter komma ut-processer kommer att generera, då språket aldrig kan reduceras till ett strikt kausalt förhållande. Snarare är det så att de språkliga strategier föräldrarna i detta kapitel använder sig av öppnar eller potentiellt stänger vissa möjliga subjektpositioner. Regnbågsbarnen och deras relation med sina föräldrar positionsbestäms av de mellanmännsliga relationer språket gör tillgängligt.

Reflektion och summering: Komma ut som regnbågsfamilj

Bea Uusma (2014) beskriver i sitt sommarprat hur hon sätter upp bilder, kartor och fakta om Andréxpeditionen på sitt arbetsrum. Hon tar sedan ner sina papper, flyttar om dem och sätter upp dem på nytt. Hon kanske inte håller på med en bok tänker hon, utan endast flyttar papper fram och tillbaka i ett rum. Denna känsla var även min i arbetet med detta kapitel då den stora merparten av informanterna inte gav uttryck för några omvälvande komma ut-processer. Jag strök under, satte ut utropstecken och spenderade mina dagar med att sortera intervjutranskripten i olika teman. Eller det var vad var jag sa när någon knackade på dörren. Egentligen flyttade jag mest runt papper. 33.48 minuter in i sitt sommarprat säger Bea Uusma: ”Den enda vägen ut är att jag går ännu längre in”. Det var då jag insåg att det jag letade efter inte fanns i intervjumaterialet eller snarare att empirin uppträdde i brottstycken, som två skilda utsagor. En friktionsfri yta och en skrovlig. I hela denna massa av text fanns det en betydande åtskillnad i informanternas framställning av sitt familjeliv. Jag skrev på nytt till några av informanterna, till de vilkas familjerelationer inte kantades av omvälvande komma ut-berättelser och frågade mer specifikt om det ”första samtalet”. My (25), som var först med att svara skriver:

Mina föräldrar var mycket noga med att förklara allting för mig från början, alltså långt innan jag ens förstod vad de sa, just för att det skulle bli så att jag vetat det alltid och inte något ”första samtal” eller ”komma ut process” inför barnen. Och så blev det ju också. På gott och ont. Det är väl egentligen först nu när jag själv är mamma som jag börjat fundera på hur det kunde kännas för dem när jag gladeligen berättade för mina vänner på dagis hur man kan göra barn genom att ta spermier i en mugg och spruta in dem i mamman med en slang. De flesta dagisbarn vet ju inte ens hur barn blir till överhuvudtaget (smiley). Genom hela min uppväxt hade jag ofta långa samtal med mamma om allt i livet och universum. Det var enormt utvecklande samtal, djupa och filosofiska, redan från tidig ålder. Vi pratade om precis allting som kan vara viktigt att prata om i livet. Men det här med Homo-Hetero var nog knappast något som kändes viktigt att prata om. Gjorde vi det var det väl i så fall politiska samtal om hur lagarna borde ändras för adoption och föräldraskap där vi var helt överens om att de lösningar som finns nu är upp åt väggarna fel. Eller hur det kommer sig att vissa i homo-världen känner ett så enormt utanförskap medan andra (läs vi) inte upplever att det görs skillnad på människor utifrån sexuell läggning generellt i samhället idag. Men att vi skulle diskutera själva fenomenet

homo-hetero och skillnaden mellan dem på en så grundläggande nivå har jag inget minne av, det hade vi nog klarat av innan jag fyllde 2 (smiley).

Denna typ av svar var återkommande även hos de övriga informanterna jag kontaktade, Kim (37) skriver t.ex.: ”Jag minns inget sånt samtal. Det har alltid varit en självklarhet. Tänker att det man kommer ifrån behöver man inte förklara, för det är man ju redan (smiley)”. Studiens empiriska intervjumaterial (samt kompletterande information via e-post) vittnar om föräldrar som hanterat sina komma ut-processer på två fundamentalt olika sätt; något jag kommit att definiera som *tystnadens strategi* och *öppenhetens strategi*. I detta inledande analyskapitel har jag först och främst tagit fasta på hur tystnadens strategi artikulerats, spelats ut och gestaltats. Kapitlet visar att i samband med att föräldrar kommer ut för sina barn aktualiseras en mängd sociala logiker och som intervjuavsnitten i detta kapitel belyser är dessa upplevelser inte en och samma sak.⁵⁶ Komma ut-processerna som kommer till uttryck i det empiriska materialet består alltså av talakter som manifesterar sig genom sin skillnad. Vi har således att göra med icke-linjära differenser snarare än statiska och kausala upprepningar (Deleuze, 1968/2004).⁵⁷ I detta avrundande avsnitt följer nu en summering av kapitlets huvudsakliga resultat:

- *Förfrämligande*: Initialt förfrämligas familjemedlemmarna inför varandra då en eller flera vuxna vet något som inte barnen får ta del av. Den känslomässiga gemenskapen mellan förälder och barn får därmed en skådespelsartad karaktär då talakterna hela tiden strävar efter att undanskymma de faktiska relationerna som tar plats inom familjelivet. (Regnbågs)barnen konfronteras därmed av en social funktion som strävar efter att påskina att ett heterosexuellt livsmönster existerar. När de vuxna vill dölja ett socialt förhållande tvingas de kalkylera sina talakter innan de tar plats, därmed skiktas den mellanmänniska relationen. De sociala logiker som tystnadens strategi inbegriper strävar efter att undångömma en del av familjelivet och därmed går barnens blick för helhet förlorad. Tystnadens strategier upprättar därmed maktrelationer och på så sätt mystifieras den sociala relationen mellan förälder och barn.

⁵⁶ För en genomgång av sociala, politiska och fantasmatiske logiker (Glynos & Howarth, 2007) se avsnittet *Diskursanalys* i kapitel 4.

⁵⁷ På ett mer övergripande plan går det därför att säga att den diskursteoretiska analysen först och främst definiera de förbindelselinjer som kommer till uttryck i materialets empiriska differenser. Eller som Foucault (1969/2002) benämner det: ”Det gäller kort sagt att bevara diskursens otaliga skrovligheter” och därmed inte tillgripa: ”Något tvingande *a priori* för att få dem att sluta fred” (s. 188).

KOMMA UT SOM REGNBÅGSFAMILJ

- *Subjektsposition:* Syftet med den sociala logik, som här kallas tystnadens strategi, är att begränsa de queera effekter som uppstår i samband med att en förälder kommer ut (Ahmed, 2006; Glynos & Howarth, 2007). I praktiken innebär detta att på olika sätt försöka begränsa komma ut-processen existens, då det är en information som inte får spridas utanför familjehemmet. På så sätt intensifieras tystnadens strategi i samband med att komma ut-processen är ett faktum då regnbågsbarnen nu tillskrivs subjektspositioner, d.v.s. regler för hur de ska uppträda i sociala sammanhang i och utanför familjehemmet. Dessa subjektspositioner kretsar entydigt vid att barnen ska dryfta så lite samröre med den horisontella livslinjen (—) som möjligt. På så sätt kringskar tystnadsstrategiernas sociala logik regnbågsbarnens möjligheter till ett fungerande familjeliv, som att kunna ta hem kompisar.

- *Förhandlingar och kommunikation:* Regnbågsbarnen vittnar om hur en mängd frågor aktualiseras i samband med komma ut-processer: Var jag ett önskat barn? Varför gifte sig pappa med mamma? Har pappa alltid varit homosexuell men förträngt det? Att berätta för sina barn om sin homosexualitet, bisexualitet eller transposition är själva startpunkten för en dialog – inte slutet. Det får till följd att föräldrar som kommer ut för sina barn gör det mer än en gång. I en familj med barn betyder en komma ut-process att förankra vad en samhällsligt icke-normativ position innebär för dem nu, då och i framtiden. Om barnen inte får möjlighet att kommunicera kring dessa frågor med den förälder som kommer ut riskerar konfliktytan att bestå. Det finns ingen garanti att familjerelationens interna och relationella dynamik förändras bara för att tid passerar. Att inte förankra sin komma ut-process lämnar det enskilda barnet att själv bära detta ansvar.

- *Delat föräldraskap:* Det empiriska materialet innehåller berättelser där den andra föräldern (cis-heterosexuell) blivit utåtagerande i samband med att en komma ut-process blivit ett faktum. Det visar att det ställs krav på den förälder som inte kommer ut och som i flera fall även blir nybliven singel i samband med sin före detta partners komma ut-process. Kännetecknande för dessa skeenden är att barnen, då släktskapet förgrenar sig till två familjeenheter, nu lever i ett utvidgat familjesystem. För barnen innebär det att få tillgång till två hushåll där de biologiska föräldrarna potentiellt även etablerar nya familjeförhållanden. Då barnen ännu inte är myndiga innebär det

att de två separerade föräldrarna länkas samman genom det gemensamma föräldraskapet. Det innebär nya rutiner, fortsatt kommunikation och förhandlingar om barnens bästa. Om ”den andra” föräldern fortsätter vara utåtagerande, inte kan kommunicera kring sina tidigare misstag i samband med en komma ut-process (etc.), produceras en konfliktyta mellan denna förälder och barnet. Det visar att komma ut-processer påverkar alla relationer inom familjen och inte enbart kretsar runt den förälder som kommer ut.

- *Performativa strategier.* Regnbågsbarnen vänder sig inte emot sina föräldrars icke-normativa position. Deras berättelser visar däremot att de haft problem med hur föräldrarna förankrat själva komma ut-processen inom det gemensamma familjelivet. Regnbågsbarnen i detta kapitel försöker på olika sätt bryta tystnadens strategi för att kunna etablera ett mer fungerande familjeliv. De eftersträvar en öppen kommunikation med sina föräldrar, berättar för sin omgivning om mammas nya tjej, bjuder hem kompisar o.s.v. för att på olika sätt utmana den tystnad som råder kring en eller flera föräldrars icke-normativa position. Att regnbågsbarnen är aktiva i sina föräldrars komma ut-process konkretiserar just att det är en process, som med olika framgång, successivt sker inom familjen. Denna process leder sedan fram till ett förhållningssätt gentemot vänner, släkt och övrig omgivning. Detta är kapitlets mest framträdande bidrag: att regnbågsbarnens berättelser visar på att komma ut-processer inte görs eller styrs av ett enskilt subjekt utan är ett samskapat narrativ distribuerat mellan flertalet aktörer inom det nätverk vi kallar familj.

I nästa kapitel intresserar jag mig för hur konfliktytor framträder i regnbågsbarnens skildringar av skola och utbildning.

6. Navigera i utbildningsmiljön

Inledning

Dammet virvlar upp ur bokhyllan då jag tar ut det ena fotoalbumet efter det andra. Bläddrar förbi födelsedagar, den första cykeln och välbekanta ansikten. Det är ett specifikt foto jag letar efter, ett där jag med avdelningens alla andra sexåringar står uppradad mot förskolans gula vägg. I solskenet håller vi triumferande upp de pappersfjärilar vi under terminen vikt och limmat. Året är 1988 och sommarlovet ska precis ta sin början. På fotots högra del, i själva bilden, syns svarta toner, färg som bildar konturer av bokstäver. Utifrån fotografiet är det omöjligt att uppfatta vad som står, men det behövs inte för orden är i mig för evigt inristade, ”Kill a fag!”. Vad dessa hotfulla ord betydde lyckades vi under terminens gång få reda på tack vare någons äldre bror. Mer specifikt minns jag ett samtal som tog plats då vi som alla andra dagar släpade ut bandymålen. Det konstaterades att ”fag” hade att göra med när en tjej gillade en tjej eller när en kille gillade en annan kille. Det i sig gav upphov till en mängd funderingar, men vi lyckades aldrig förstå ”Varför någon måste dö för det?”. Trots uppenbara försök att komma underfund med den fulla betydelsen av dessa ord var det aldrig någon förskolelärare som kände sig manad att kontextualisera dess innebörd.⁵⁸ Mitt bland pusslekar och andra könssegregerade aktiviteter blev de svarta orden in och blev föremål för diskussion. Det blev uppenbart (om inte förr) för alla barn på förskolans avdelning att det fanns andra former av begär, samtidigt som det med högsta

⁵⁸ I samband med lagen om barnomsorg (SFS 1976:381) blev barnomsorgen en lagfäst uppgift för landets alla kommuner. Från 1980 kom barnomsorgslagen att ingå i den nya socialtjänstlagen som slår fast att: ”Samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund främja människornas ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet” (SFS 1980:620, par. 1). Liknande föreskrifter finns för skollagen (SFS 1985:1100) under denna tid. Föreskrifterna för utbildning vid högskolan lyfter fram de vetenskapliga perspektiven i utbildningen, samt en förmåga att kritiskt kunna bedöma företeelser av skilda slag (SFS 1977:218). Inom utbildningsväsendet har det funnits lagstadgat utrymme att arbeta mot social orättvisa under ett flertal decennier. När Diskrimineringslagen (SFS 2008:567) skrivs in Svensk författningssamling görs inte detta ur ett vakuum.

tydlighet blev uppenbart för alla, att denna passion inte alltid var önskvärd. De åtta bokstäverna blev en kristalliseringspunkt, det gick inte efter denna händelse att säga att vi inte visste att samkönad kärlek existerade. På så sätt synliggjorde de svarta orden en livslinje som tidigare varit undangömd för oss barn i yngre åldrar. Samtidigt fick de hotfulla orden sitta kvar. När förskolan några år senare målades om hade bokstäverna sjunkit in i trävirket till den grad att det fortfarande syntes vad som stod.

Utifrån denna erfarenhet var jag inte förvånad när studie efter studie visade att förskolebarn är väl medvetna om vad vuxna gömmer i ord som homofobi, mobbning och exkludering, då de under skolans första år har egna erfarenheter av dessa sociala logiker (Bengtsson 2013, Eidevald 2009, Hellman 2010, Jonsdottir 2007, Odenbring 2010). Förskolebarn blir också lågstadiesbarn, mellanstadiesbarn (o.s.v.) och det får till följd att deras erfarenheter av sociala hierarkier intensifieras (Lundström 2008; Martinsson & Reimers 2008/2014; Sigsgaard 2003). Vad dessa betydelsebildande hierarkier artikulerar är en mängd gränsdragningar och rationaliteter som organiserar status, klassgemenskap, vänskap, kärlek och andra intima och offentliga uttryck, såsom synen på familj.

Det här kapitlet uppehåller sig vid erfarenheter av dessa betydelsebildande hierarkier, hur de gestaltas och spelas ut i de institutionella rum som organiserar utbildning. Detta för att sätta fokus på situationer då regnbågsbarnens familjeförhållande uppmärksammas, t.ex. genom lärares pedagogiska praktik och vilka sociala implikationer detta får för deras skolgång. Mer konkret innebär det att jag analyserar hur regnbågsbarnen, i samband med att de genomlever olika former av maktrelationer i utbildningsmiljön, använder sig av en rad motståndsstrategier. Till en början föreföll informanternas strategier mer eller mindre verkningslösa, försumbara och perifera. Det var när jag jämförde regnbågsbarnens erfarenheter jag insåg att förutsättningarna för maktrelationernas uppkomst ständigt skiftar i utbildningsmiljön. Det var först då som det empiriska materialet blev tillgängligt för analys. Fram träder en vardaglig om än högst påtaglig social konflikt där inga fasta gränslinjer för dessa omedelbara skärmytslingar existerar; en ständig rörlig antagonism, där både vinster och förluster framstår som högst tillfälliga om än nödvändiga i strävan efter att kunna tillgodoräkna sig en fullvärdig utbildning. Genom de performativa strategierna drar regnbågsbarnen i denna studie till sig omgivningens uppmärksamhet. Som

intervjuerna med studiens informanter visar är det ofta även precis tvärtom. Ett bra exempel på det är Olle (27) som menar att han inte alls reflekterade över att han hade två mammor och en pappa (skilda) förrän han kom upp i mellanstadieåldern. Att det var först då han mötte på ifrågasättande, vilket ledde till att han slutade prata om sina mammor:

Jag slutade göra det efter lågstadiet, så ... I någon mån började jag hålla det lite hemligt eftersom jag var säker på att de förstod att det uppenbarligen inte riktigt var ... Det var inte riktigt så det skulle vara tydligen, va?

I intervjun med Olle blir det tydligt att han som barn i äldre ålder börjar dölja sitt familjeförhållande, därmed förefaller det svårt att hävda att denna taktik är passiv. Scott (1985), som studerat motstånd och dess dolda karaktär, menar att dessa kampformer ”Often represent a form of individual self-help; and they typically avoid any direct symbolic confrontation with authority or with elite norms” (s. 29). Att som Olle analysera ”skolgårdens” styrkeförhållanden och därefter ändra sitt offentliga beteende utgör i högsta grad en performativ strategi.⁵⁹ Begreppet performativa strategier syftar i detta kapitel till att utveckla ett språk som kan begreppsliggöra även de dolda (”passiva”) strategiernas informella organisering. Det är även ett sätt att fortsätta uppmärksamma den agens regnbågsbarnen besitter då de navigerar, förhandlar och formar sina diagonala livslinjer (/).

Läraren, klassrummet, pedagogiken

Ivar (23) sparkar av sig skorna och visar mig in i huset. Den stora hunden som följt med och hämtat upp mig vid lantsortsbussen springer bort till sin vattenskål, och då det är sommar dricker den därefter. Flera fotografier på syskon och föräldrar hänger inramade på väggarna. Några av Ivars alla syskon är dessutom hemma. Bröderna är upptagna med sina tv-spel, smartphones eller av att sola sig på altanen, men då vi passerar genom villans korridorer, öppna ytor och rum, vinkar de och hälsar glatt. Det stora huset sjuder av liv och rörelse och det är denna plats, hemmet och familjerelationerna som Ivar återkommer till då han berättar om sina år bakom skolbänken:

Nej (skratt) jag kommer ihåg när man gick i skolan och man skulle berätta om familj och grejer och jag det låter ju väldigt udda när man säger att man

⁵⁹ För en genomgång av studiens huvudsakliga begrepp, såsom performativa strategier, se kapitel 3 *Teoretiska utgångspunkter*.

REGNBÅGSUNGAR

har man har åtta syskon och så säger man att man har en gayförälder och att pappa tycker om män (skratt), det blir det blir lite fel eftersom, ja, många frågar ju då om det är helsyskon och så. Allihopa är ju helsyskon, det är ju mamma och pappa som har alla barnen tillsammans, och (...) det är ju så jag säger: ”Nej men pappa, han kände att han inte klarade att bo med mamma utan han ville bo med en kille istället” och det är inte mycket mer med det, utan det är bara (paus) jag tror att det har blivit nån grej också att jag har eftersom jag har vuxit upp med det här och som såhär, såhär inga fördomar och har otroligt lätt för att liksom bara, nämen säga som det är och bara go with it liksom. (...) Lugnt. Jaja, det har inte varit någonting alls utan det har väl vart någon liksom såhär fråga om det men har man bara ”Jaha” så är det inget mer med det utan det ba ... nä otroligt liksom såhär (paus) nä, jag har haft, jag vet inte, jag har försökt tänka lite runt det här med fördomar och grejer men har aldrig råkat ut för något sådant. (...) Med tanke på allting, att man läst och hört om saker så, känner man ju otroligt (paus) ja asså, lyckligt lottad eller vad man ska kalla det, att jag inte har råkat ut för någonting eller så men, men, ja nej det är ju svårt, jag tror att absolut eftersom det står i nyheterna och det kommer fram å lite, man har ju hört det att folk har råkat ut för saker för att andra folk är, störda i huvudet som har fördomar och så vidare och så vidare så, men, ja, nej. Det är ingenting som har hänt här liksom. (...) Jag är stolt över dem jag har absolut ingenting, jag skäms inte för någonting, inte alls utan, men samtidigt är det ingenting jag springer runt och struttar med utan det är bara om någon frågar så svarar jag. Mer så. (...) Jag tror inte att det är ett sådant intresse liksom (...) Jag skulle inte ha något emot om folk pratade om det men jag, jag har lätt för och borsta av mig och liksom, även om det skulle vara någon fördom eller liknande så blir det mer att jag tycker synd om den personen än att jag tycker synd om mig själv.

För eller senare händer det, att regnbågsbarnen genom presentationer, diskussioner eller skoluppgifter förväntas tala om sina familjeförhållanden i klassrummet. Ivar berättar, men gör samtidigt ingen grej av det. På många sätt återkommer denna typ av meningar i det totala intervjumaterialet, att regnbågsbarnen använder sig av inövade standardfraser. Dessa framstår som redan färdigpackade meningar som ska klargöra hur det kommer sig att en eller flera av deras föräldrar inte håller sig inom den heterosexuella kärnfamiljens respektabilitetsramar. Utifrån Glynos och Howarths (2007) begreppsapparat innebär det att regnbågsbarnen konfronteras av en vardaglig social logik som på olika sätt avkräver dem giltiga svar på hur familjen hänger samman (igen, igen, och åter igen). Utifrån intervjun med Ivar förefaller dock inte dessa upprepningar vara ett så stort problem, att hans pappa hellre vill bo med en kille förklarar han genom en terminologi som känns igen från den vertikala livslinjens (|) narrativ: kärlek.

Bertilsdotter Rosqvist och Andersson (2016), som studerat homosexuellt politiska texter (Revolt, Följeslagaren, Kom Ut!, HOMO, o.s.v.) och gay och lesbisk forskning i Sverige 1969-86, menar att just betona kärlek blir ett närmast neutralt och därmed normaliserat sätt att tala om homosexuella relationer. Det är med anledning av det som Bertilsdotter Rosqvist och Andersson (ibid.) skriver att: ”The discursive shift from constructions of homosexuality as ‘only sex’ toward an increased expectation of adherence to heterorelational norms for homosexuals” (s. 36). Detta diskursiva skifte innebär att homosexuell kärlek nu allt mer sammanflätas med attribut som är samstämmiga med den vertikala livslinjen (|): konventionell könsidentitet, tvåsamhet, monogami, emotionell sårbarhet, individualism, öppenhet, självkänedom och ärlighet. Det är alltså en romantisk diskurs som står i diametral motsats till en fysiskt driven och obetvingad sexualitet som under denna tid pekas ut som anonym, tillfällig, opersonlig, icke-informerad, ensam och därmed utan sexualpolitiskt sammanhang. Vad som skrivs fram genom denna romantiska diskurs är alltså en hierarki där kärleksrelationer tonar fram som det goda, sanna och därmed självklara, medan tillfälliga sexuella kontakter ringas in som befäckt amoralska. Diskursers kontingenta karaktär visar sig om inte annat här när nu en tidigare politisk logik utmanas och ersätts av en annan (Laclau & Mouffe, 1985/2008; Glynos & Howarth, 2007). I den här framställningen närmar sig den horisontella livslinjen (—) den vertikala livslinjens (|) uttryck, något som i akademiska sammanhang har definierats som homonormativitet (Warner, 1993). Bertilsdotter Rosqvists och Anderssons (2016) poäng är alltså att en viss typ av subjektivitet lyfts fram, poleras upp och görs neutral för att kunna integreras med andra samhälleligt väletablerade diskurser:

The emerging homosexual rights discourse rested heavily on constructions of homosexual identity as essentialized and authentic, in contrast to inauthentic homosexual experiences. In Sweden, the introduction of a law on homosexual cohabitation, as well as subsequent laws on partnerships and gender-neutral marriage, targeted homosexually identified people, specified as exclusively homosexual, living in monogamous, enduring relationships. Similar discourses are evident in other Nordic countries, where identity was the basis for law reforms directed at homosexual couples, as increased citizenship rights were conditioned partly on expectations of normalization of homosexuality. (s. 42)

Fram träder en närmast heteronormativ subjektsposition som b.l.a. värjer sig från icke-definierbara relationer, att välja bort barn som främsta mittpunkt

(Edelman, 2004), sexuella uttryck som cruising (Beemyn, 1997) och BDSM (Carlström, 2016), eller för den delen könsuttryck såsom dragqueens och dragkings (Lööv 2014; Namaste 2000). Vad denna romantiska diskurs ger uttryck för och därmed värjer sig ifrån, är att vara: ”Out of time, out of sync, or out of place” (Halberstam, 2005, s. 108) med den vertikala livslinjens (|) livsrytm. Vad denna tvåsammas kärleksdiskurs med heteronormativa förtecken samtidigt möjliggör är att när Ivar och de andra regnbågsbarnen i denna studie förväntas tala om sin familj i klassrummet blir kärlek en förklaringsmodell som erkänns, accepteras och förefaller självklar. Att lyfta fram kärlek innebär i detta fall att utfrågningarna i klassrummet inte eskalerar till heterosexistiska föreställningar och illasittande stereotypiseringar. När Ivar får följdfrågor förefaller den performativa strategin vara att inte göra någon grej av det, utan att hänvisa till längtan, tycka om och att vara förtjust.

Det är inte alla regnbågsbarn i denna studie som delar Ivars erfarenheter från klassrummet. När jag intervjuar Esther (31) om hennes erfarenheter av lärare och hur frågan om familj diskuterats, svarar hon:

Jag kan komma ihåg två gånger från min skolperiod, i skolan pratade om homosexuella familjbildningar, utanför-normen-familjbildningar och det var båda gångerna ganska, en gång på högstadiet (paus) och då var det väl bara någon sån här du vet sexualkunskapslektion eller jag kan inte ens komma ihåg vad det var för något att det liksom nämndes på något sätt och jag tyckte att det var lite obehagligt liksom så, men det var väl inte att det gjorde något större avtryck så, men så var det en gång på gymnasiet, som det var, då hade vi (paus) min lärare, vår klasslärare hade något såhär dille på att vi skulle ha olika debatter, om såhär heta aktuella frågor och då var det en gång som vi då skulle ha debatt om adoption. Homosexuellas rätt att adoptera, det var ju precis, det kan väl varit 98 eller någonting sånt, och den nya lagstiftningen kom 2001–2002 så det var ju ändå ett ämne som fanns och vi skulle debattera. Jag kommer ihåg att det där var så fruktansvärt för att det fanns de som, framförallt då killarna i klassen som var väldigt såhåra (suck), ja, nej det var ju hemskt och fruktansvärt och äckliga bögar och hej och hå. Och där satt jag och bara: ”Uuhh”. (...) Ja, och mädde inte så bra (skratt). (...) Det kom jag ihåg att just den händelsen var extremt jobbig.

Per: Hur förhöll du dig, var du tyst, gick du ut eller vad?

Esther: Ja, jag höll ju tyst, och sen gick jag hem från skolan. Och drack en halv flaska gin och somnade (skratt). Det var liksom (skratt) det sättet jag hanterade det på. Eh, och det var väl en av de sakerna, att det fanns ju inte i min världsbild att jag skulle ta upp det med pappa på kvällen när han kom hem från jobbet liksom.

Två gånger under sin skoltid minns Esther att det talats om ”utanför-normen-familjebildningar”. Precis som de övriga informanterna i denna studie, vittnar Esther om en kompakt och genomträngande tystnad när det kommer till homosexualitet, bisexualitet, könsöverskridande identitet och dess relation med släktskap. När regnbågsfamiljer väl omnämns, beskrivs och diskuteras i klassrummet är det just som intervjun med Esther vittnar om, i samband med homosexuellas rätt att adoptera. Illustrativt för detta skeende är även intervjun med Siri (35), som förklarar att: ”På samhällslektionerna vet jag att det var ett jävla ... Varenda gång vi skulle ha diskussion i samhällsklasserna så hamnade vi i – ska homosexuella verkligen få ha barn?! (skratt). Varenda gång!”. De upplevelser som Esther och Siri här ger uttryck för låter sig väl förenas med tidsandan. Vi ser den råda i 2000-talets debattklimat rörande adoption och i Statens offentliga utredningar, SOU: 2001:10 ”Barn i homosexuella familjer”.⁶⁰ När tidigare hegemoniska positioner förändras får det alltid effekter. Glynos och Howarth (2007) skriver med anledning av det att ”Political logics can never be totally external, and thus arbitrary, in relation to the social formation itself” (s. 142-143). Utifrån intervjun med Esther och hur hon skildrar denna situation lyfter läraren fram en samhälleligt betingad dikotomi där homosexuella har sex och heterosexuella bildar familj. Det är genom det omtvistade adoptivbarnet som den vertikala (|) och horisontella livslinjen (—) här får en gemensam beröring och blir heta och aktuella frågor. Det är denna spänning eleverna förväntas reflektera och diskutera kring. I både Esthers och Siris fall förefaller varken lärare eller elever utgå ifrån att det kan finnas någon i detta klassrum som redan lever i en s.k. ”homosexuell familj”.⁶¹ På så vis inverkar denna stigmatiserande pedagogik potentiellt även på regnbågsbarnens betyg och kunskapsanspråk, då vissa moment i undervisningen framstår som stressande, de tystnar eller som i berörda fall med Esther som bara lämnar skolans område för att dricka sig berusad. Orsaken till dessa beteenden står att finna i klassrummets pedagogik. En undervisningspraktik som impregneras av heterosexualiserade normer riskerar att skapa, intensifiera och sedimentera ojämlika förhållanden, vilket utesluter

⁶⁰ I SOU 2001:10 går det att läsa att: ”Kommitténs samlade kunskap om homosexuella familjer baseras på ett fyrtiotal internationella studier och de studier kommittén låtit genomföra om förhållandena i Sverige” (s. 14). Se även kapitel 2 *Forskningsöversikt*.

⁶¹ Det är ju inte familjen som per definition är homosexuell, lesbisk (o.s.v.), utan en eller flera av barnens föräldrar.

REGNBÅGSUNGAR

och exkluderar elever som har en horisontell förbindelse till sin släktskapsstruktur (Stockton, 2009).

Jag trodde, innan jag påbörjade denna intervjustudie, att jag skulle hitta ett stort ansvarstagande för kunskapsöverföring hos informanternas föräldrar. När de 28 intervjuerna väl var gjorda skulle det visa sig att det endast var Pias mamma som aktivt tagit initiativ till att informera i skolan om regnbågsrelaterade frågeställningar. Pias mamma och pappa skiljde sig när hon var i fyra-femårsåldern, och några år senare när Pia är åtta år träffar hennes mamma Lena. Pia (26) berättar för mig att ”Som jag fick veta att de var tillsammans, det var att de visade sina förlovningsringar. Så var det och jag tyckte bara ’Okej!’ ungefär (skratt). Så jag tyckte inte att det var så konstigt”. 1999 skiljer sig Pias mamma och Lena, men i början av år 2000 träffar Pias mamma en ny partner, Anna-Karin, som hon fortfarande lever tillsammans med. Pias pappa träffar även han en ny partner och hon hade också barn sedan innan samt att de under sin relation skaffar två till. Pia förklarar: ”När jag var yngre, så sa jag att jag hade tre mammor, en pappa och sex bröder (skratt)”. När jag frågar Pia mer om hennes upplevelser av skolan och hur det var när hennes mamma kom dit och föreläste förklarar hon att:

Ja alltså jag, i skolan så, jag hade aldrig problem med det faktiskt. Både jag och min mamma, vi var väldigt öppna med det. Så, så folk hade väl mest bara frågor liksom. Hur, din pappa då? Liksom. Och sådär. Men annars så, jag mötte mest nyfikenhet, folk retade aldrig mig, eller någonting sånt där. För det. Men jag blev retad för mycket annat. Men inte det. Jag tror det beror på att vi var så öppna med det och liksom inbjöd till samtal och inbjöd till att folk frågade, ställde frågor. (...) Ja i början där så var hon väldigt aktiv, hon var ju [aktiv i ett sexualpolitiskt förbund i Norrland] och gick ut och föreläste i skolor om sexualitet. (...) Det är när jag börjar sjuan ungefär. Sexan kanske. (...). Jag var faktiskt med när hon var just inne på [högstadieskola] där jag blev mobbad. Så kom ju hon dit och föreläste. (...) Men det var rätt okej. Jag tyckte det var ganska coolt liksom. (...)

Per: Jag tänker att ifall de började associera dig med, vad vet jag, ärvt din sexualitet, ”Är du också flata?” Eller sån retorik liksom.

Pia: Nej, jag fick aldrig höra någonting sådant. Det fick jag aldrig höra. Jag fick inte höra massa dumheter om mamma heller liksom. Jag fick, något sådant fick jag aldrig höra. Utan det var liksom mer att, jag blev kallad [öknamn] för att jag pratade om hundar, för jag tyckte om hundar. (...) Ja det var mycket andra saker.

Per: För jag tänker, om man hade velat sätta åt någon, så tänker jag liksom att det hade varit en ganska tacksam grej att plocka upp.

NAVIGERA I UTBILDNINGSMILJÖN

Pia: Ja, men det gjorde ingen. Jag tror ingen vågade.

Per: Nej, för det är för stort på något sätt?

Pia: Ja. Jag tror ...

Per: Eller så hade det fått allvarligare konsekvenser?

Pia: Ja precis. Jag tror att det var för allvarligt för att någon skulle våga göra det. Och då skulle jag även bitit ifrån riktigt rejält. Så att ingen skulle vågat liksom. Jag tog väl det mesta liksom. (...) Jag tror att mamma pratade med läraren och berättade hur det var liksom. Och sen så var väl jag såhär bara: ”Mamma Anna-Karin”, liksom det blev så självklart på nått sätt, så jag tror att ingen direkt reflekterade över det, så jättehårt. Förutom att: (...) ”Men din pappa då? Dina syskon?”, allt möjligt sådär. Så det var mycket nyfikenhet. (...)

Per: Men blir den här nyfikenheten jobbig tillslut?

Pia: Jag tyckte inte det. För jag tror inte att det blev för mycket heller (skratt). Folk bara var nyfikna och vi var väl ganska tacksamma över det. Både jag och mamma egentligen. Eftersom, ja eftersom de faktiskt vågade fråga, det betyder ju att de faktiskt får kunskap och det betyder att ja, det blir inte konstigt liksom.

Per: Ja, ett sätt att ...

Pia: Motverka.

Per: Ja precis. Men tror du att liksom, din mamma såg det lite som en plikt att gå in i det här. Som för att skydda dig i någon mening?

Pia: Alltså jag tror inte hon försökte så hårt att liksom, (paus) att skydda mig eller, och inte lärarna heller, jag tror inte att ingen, för att det behövdes inte. Eftersom folk faktiskt självmant kom och frågade om saker så blev det liksom, ja. Det behövdes aldrig om man säger så. (...)

Per: Är du förvånad i efterhand att det var så?

Pia: Ja faktiskt, faktiskt! Jag är väldigt förvånad över det. För det är, som du sa, en väldigt tacksam grej att, alltså retas om att skämta om och sådär. (...) Jag berättade ju för dig förut att jag har ett syndrom.

Per: Ja just det.

Pia: Så jag pratade väl väldigt mycket om det tror jag. För jag tror att det skapade mer kontroverser än vad just min relation och mammas relationer någonsin gjorde. (...) Så det var väl mycket sånt jag pratade om istället, för att få förståelse. Ja, men jag behövde inte göra det när det gällde att min

REGNBÅGSUNGAR

mamma var homosexuell. Det behövde jag inte. För att folk kom ändå och frågade. (...) I gymnasiet så fick jag ju fortfarande frågor, alltså nyfikna frågor och så var det ju liksom ... och sen kunde jag väl få höra någon försiktig fråga liksom: ”Om men durå” liksom. Och jag kunde bara rycka på axlarna och bara ”Vem vet”. Jag vet knappt själv än. Så det var, så var jag ju tillsammans med killar då, så det var väl liksom. När jag var tillsammans med dem då frågade folk inte så mycket. Det var väl mest när jag var singel eller vad man ska säga att man var när man gick i gymnasiet. (...) Alltså jag behövde inte hantera det så himla mycket liksom. (...) Jag tror bara att det var en väldigt stor grej för dem att ... Få in, skämta om, jag tror att det blev för stort för dem att skämta om, det tror jag faktiskt. Fast jag tror inte att det handlar om direkt respekt för mig, det var mer rädsla liksom. Tror jag.

Utifrån Pias framställning framstår det som att hon under sina skolår väckt många funderingar hos de övriga eleverna. Återkommande i hennes berättelse är även performativa strategier som genomgående kretsar vid att informera och utbilda. Vad dessa strategier förefaller sträva efter, själva innebörden av deras existens, är att skingra fördomar. Urskiljer vi effekterna av Pias platstagande i klassrum och skolkorridorer genljuder en diskursiv dissonans i hela intervjuavsnittet. Vad som inte harmoniserar är de tre områdena: homosexualitet, syndrom och djurintresse. När Pia informerar om sitt syndrom skapar det kontroverser och när hon redogör för sin förtjusning gällande hundar ger vissa klasskamrater henne öknamn. Det framstår snarare som att Pia då hon informerar om olikheter samt är passionerad och öppen med sina intressen blir utsatt för en mängd förlöjliganden och ifrågasättanden. Mitt i allt detta kan hon samtidigt leva i regnbågsfamilj och detta faktum genererar på sin höjd nyfikna frågor; vilket Pia inte i sig har några problem med, utan snarare bara tycker är positivt, inte minst då det innebär att något icke-normativt blir självklart i klasskamraternas ögon. Den bild Pia delar med sig av är att de utåtagerande klasskamraterna inte hyser någon större respekt för henne som person, utan snarare att det skulle ”kosta på” för mycket att artikulera en heterosexistisk position. Utifrån intervjuavsnittet med Pia förefaller det som att de utåtagerande eleverna snarare är rädda för konsekvenser, såsom att berörda föräldrar ska kopplas in, samtal med rektor (o.s.v.) vilket i förlängningen leder till att Pias regnbågsfamilj inte uppmärksammas på ett negativt sätt. Vad som aktualiseras i intervjuavsnitt med Pia är att utbildningsmiljön inbegriper ett flertal över- och underordningar som interartikuleras samtidigt och tillsammans.

I en intervju från 1981 adresserar Foucault denna sammanflätade mångbottenhet, eller vad vi kan kalla maktens mikrofysik då han skriver:

”Power is relations; power is not a thing, it is a relationship between two individuals, a relationship which is such that one can direct the behaviour of another, or determine the behaviour of another” (Berten, 1989/1997, s. 155). Foucault hävdar att människor fungerar som skilda maktcentrum, som när de socialiserar formar relationella nätverk. Samtidigt cirkulerar inte människor friktionsfritt i dessa nätverk utan villkoras på en och samma gång av dem. I skolan uppstår på så vis en maktrelation mellan lärare och elev, inte minst då den äldre av dem kan komma att uppmärksamma att den yngre avviker från det beteende som är accepterat i deras gemensamma nätverk. Det betyder inte att barn i yngre och äldre åldrar är maktlösa, utan snarare tvärtom (Högberg 2009, Larsson 2013, Sivenbring 2016), i en intervju säger Foucault (Gallagher & Wilson 1982/1997) att: ”What I mean by power relations is that we are in a strategic situation towards each other” (s. 167). När ett flertal maktcentrum länkas samman i ett och samma nätverk (vuxna och barn) produceras även kategorier såsom lärare och elever. Berörda kategorier inbegrips i en strategisk situation då de är invävd i en institutionell och mellanmännisklig relation där en kategori är överordnad den andre. När Pias mamma föreläser om sexualitet synliggör hon sig som ett externt maktcentrum, som på samma gång står i förbindelse med skolan som plats och socialt nätverk. Då hon föreläser får hon samma funktion som en lärare; hon är i en annan ålderskategori samt undervisar eleverna. När Pias mamma informerar får det effekten att homosexualitet lämnas ifred, att en annan etik upprätthålls i klassrum och skolkorridor, men när Pia själv gör det kring ämnen som intresserar eller på andra sätt känns viktiga uppstår motsättning, friktion och konflikt. Det är om inte annat en möjlig analys utifrån den bild Pia ger uttryck för, en bild som tillskriver ålder en överordnad funktion. Utifrån en poststrukturell förståelse är detta logiskt då lärare och andra vuxna innehar en överordnad strategisk position gentemot barn i det institutionella rum vi benämner som skola.

På väg till och hos skolkuratoren

När jag träffar Alex (22) är hösten över oss och det tycks aldrig sluta regna. Inramade av septemberkvällens mörker inleder vi samtalet och når snart fram till frågorna om familj. Alex berättar att hans mamma och pappa skilde sig när han var fem år och förklarar: ”Mamma sa alltid att det var pappas fel att vi skildes, det är pappa som inte älskar oss längre, och hade pappa som ett skällsord, och ’flytta till pappa då för fan, du hatar mig ändå’ och sånt där”.

Alex säger att han och hans pappa inte haft så mycket kontakt, mellan var fjärde till sjätte vecka har de setts. ”Men”, säger han, ”Idag så önskar jag att jag hade flyttat med pappa istället, och vuxit upp helt och hållet med pappa och Albin. Det kom jag ju på då, senare i tonåren, att det var ju det rätta”. I årskurs två kräver Alex mamma under ett utvecklingssamtal att en skolkurator ska kopplas in. Alex menar att detta inte på något sätt hade att göra med att hans föräldrar skilt sig, utan för att: ”Min pappa var homosexuell, och då behövde jag ’prata med nån’”:

Jag har ett rätt starkt minne där när jag satt och väntade på kuratorn. Jag var väldigt tidig med och lära mig engelska, redan i ettan-tvåan där så började jag kunna rätt bra engelska till och med, för det började mycket i hemmet redan med att kunna grundläggande engelska redan innan man började skolan, och det var väl inte riktigt min lärare Hilda medveten om. Så när det kom in en annan lärare som undrade: ”Varför sitter han här”, ”He’s waiting for” någonting, som jag inte kunde ordet för kuratorn där och då, ”His father is gay”. Liksom, för att på engelska skulle ju inte jag förstå vad de stod och pratade om. Men grejen var att det gjorde jag ju. Och att sitta där med den där skammen och bara: ”Uj, jahaa, oj så pass, mmm”. Och så dessutom att hon bröt den där lärar-elev-tilliten där, det är ett sådant minne jag verkligen kommer ihåg så skarpt.

I Alex framställning så får hans pappas komma ut-process resonans in i skolans värld. Här ställs begäret homosexualitet i ett antagonistiskt förhållande till kategorin barn. I förlängningen innebär denna sociala logik att Alex själv är i någon form av riskzon p.g.a. sin pappas sexuella preferenser (Glynos & Howarth, 2007). Vad som är talande i sammanhanget är även att Alex själv inte tillfrågas, han ska bara infinna sig likt ett objekt och väl på plats reflektera över det faktum att hans pappa begär andra män.⁶² Istället för att Hilda tar Alex åt sidan, frågar hur han mår, om han tror dessa samtal är något för honom eller om klasskamraterna är elaka eller på något sätt gör honom illa (o.s.v.), resulterar det i att skolvärlden legitimerar Alex mammas oro. Vad denna oro gör är att konstruera homosexualitet till ett problem som skolan nu

⁶² Att barns värld inte äger legitimitet visar Sundhall genomgående i sin avhandling *Kan barn tala?* (2012) då hon undersöker och analyserar hur principen om barnets bästa hanteras inom socialtjänstens familjerättsliga arbete. Det är med anledning av det som Sundhall (ibid.) skriver att: ”Man kan också tala om en vuxenhegemoni i familjerätten, där barn ställs utanför utredningen och inte blir lyssnade på. Utredarnas förståelser av vad ett barn är och vad detta barn behöver liksom normer för föräldraskap står i vägen för barns rätt att vara delaktiga i beslut som rör dem. Sättet utredarna formulerar sig på gör barnen till objekt i utredningstexten, trots att det är barnens framtida liv som diskuteras” (s. 174).

måste hantera. En möjlig läsning av intervjuavsnittet är att Hildas lojalitet skiftar från hennes elev till dennes förälder. På så sätt befäster Hilda en fantasmatisk logik som kommit att kallas vuxennorm, vuxlighet eller ålderism d.v.s. en ålderiferad dominansrelation där barns värld inte äger legitimitet (Burman & Stacy, 2010; Butler, 1969; Glynos & Howarth, 2007; Heikkinen & Krekula, 2008). Denna vuxenstyrning manifesterar sig även starkt i berättelsen när Hilda tar med Alex till skolkuratoren och utanför dennes dörr träffar på en annan lärarkollega. Istället för att i förbifarten säga ”Hej” och vända sig till Alex flyttar Hilda återigen blicken till den vuxne i sammanhanget. Med utgångspunkt i den situation som här målas fram blir informationen Hilda fått i förtroende och i egenskap av lärare till sensationslystet skvaller över hennes elevs huvud. När nu Alex återberättar om dessa händelser framstår det som att förtroenderelationen mellan elev och lärare tunnas ut, bryts ner och går sönder inom loppet av några minuter.

I tidigare utbildningsvetenskapliga studier beskrivs ofta relationen mellan lärare och elev i termer av mellanmänskighet, tilltro och delad glädje (Lilja, 2013; Bredmar, 2014; Bigsten, 2015).⁶³ Denna studies intervjumaterial impregneras snarare av artikulationer som pekar på det raka motsatta. Med några undantag har lärare låg status, de tillskrivs få positiva egenskaper och framträder som gråa figurer, oförstående, oberäkneliga eller i värsta fall någon som sviker. De forskare inom utbildningsvetenskap (Aspelin & Persson, 2011; Frelin, 2010; Holmgren, 2006; Lilja, 2013, Wedin, 2007 m.fl.) som intresserar sig för lärar-elev-relationer (stundtals definierat som relationell pedagogik) hittar sin inspiration från Arendt, Biesta, Buber, Heidegger, Lögstrup och Merleau-Ponty (m.fl.). Hos denna brokiga skara teoretiker, praktiker och filosofer återkommer förtroende som själva grundvillkoret för människans gemensamma existens. Denna relationella utgångspunkt återkommer även hos

⁶³ Rinne (2015) visar t.ex. i sin studie hur betygssamtal i stor utsträckning knyts till eleven som person snarare än aktuella betygskriterier. Betygssamtal mellan lärare och elev beskrivs i allmänna ordalag och blir på så sätt en kommunikativ situation som kommer att handla om känslomässiga aspekter där utgångspunkten blir att skapa en gemensam intersubjektiv förståelse. Betyget får således en summativ karaktär. Med anledning av det skriver Rinne (ibid.) att: ”Marianne hävdar att hon inte sätter de högsta betygen för att vara snäll, samtidigt delar hon sina elevs glädje. Den eventuella snällheten är här dubbelriktad mot eleven och mot Marianne själv. Hennes upplevelse både av betygssättningen och av betygssamtalet blir positivt när hennes elever blir glada” (s. 165).

äldre och tyngre namn inom den utbildningsvetenskapliga disciplinen.⁶⁴ Det är med anledning av det som jag vill betona att Alex kunskapsanspråk riskerar att kompromissas, i o m att hans förtroende för Hilda nu kommit att bli obefintligt. Vilka kunskapsstrategier och pedagogiska ramar lärare använder sig av när de ”snavar” över en horisontell förbindelse blir avgörande för om de vinner regnbågsbarnens respekt, tillit och förtroende (Stockton, 2009). Det är därför som den normkritiska pedagogikens fokus ligger på att öppna dialoger som tidigare varit stängda, ytterst handlar detta om att möjliggöra kunskapstillväxt oavsett vilka livslinjer elever, eller för den delen deras föräldrar, följer genom livet (Bromseth, 2010; Kalonaityté, 2014). Alex beskriver att han i detta sammanhang är allt igenom ”passiv” och gör som de vuxna säger. Utifrån ett barns perspektiv kan denna taktik förstås som ett sätt att inte dra mer uppmärksamhet till sig. Att argumentera och sätta sig på tvären mot sin mamma, läraren eller skolkuratoren skulle möjligen intensifiera en redan bestående motsättning; en motsättning där vuxenvärlden ändå bestämmer hur det blir. Regnbågsbarnens s.k. ”passivitet” blir därmed en performativ strategi för att försöka att hejda förluster. Utifrån en sådan förståelse av ålder framstår livsfasen barndom ytterst som ett kännetecken för brist på alternativ.

Det är fler regnbågsbarn än Alex som diskursivt konstrueras till ett problem i utbildningsmiljön. En av dem är Amanda (32) som under vår intervju berättar om en vardag med återkommande fraser som ”Jävla bög” och ”Jävla flata”. Enligt Amanda är det inte dessa fraser som gör henne till ett problem, det är inte hon som pekats ut eller får stigmatiserande etiketter klistrad på sig i skolkorridoren. För Amanda är det först i kontakt med vuxenvärlden som en sårbar situation uppstår, mer bestämt då hon knackar på hos sin skolkurator:

⁶⁴ Två exempel på det är Vygotskijs (1934/1986) *proximalzonsteori*, där elevens spontanitet möter lärarens systematiska och logiska resonering. Genom att visa, förklara och stödja eleven in i svårare uppgifter än vad eleven annars själv klarar av möjliggörs en kunskapstillväxt. För Vygotskij är förtroendet själva grundförhållandet för att eleven ska acceptera, känna tilltro och vilja ta detta kunskapssteg. Dewey (1916/1999; 1938/1997) å sin sida betonar att det inte kan existera demokratiska medborgare om dessa inte från barnsben får ingå i kommunikativa relationer. Därmed understryker Dewey att lärande är en social process där interaktionen mellan lärare och elev är en grundförutsättning för att elevens förnuft ska kunna blomma ut och komma till full potential. Inget förtroende och ingen gemenskap leder till social friktion. Förtroende mellan lärare och elev kan därför sägas vara en impregnerad del av den utbildningsvetenskapliga traditionen då det inte kan existera vare sig pedagogik, didaktik, konflikthantering, ledarskap, utvecklingsarbete (o.s.v.) utan förtroende.

Jag hade en kurator till exempel, som jag gick och pratade hos för jag var ganska bråkig då, i sjuan – åttan, nian. Och när jag gick och pratade hos henne så frågade hon då, om jag själv var rädd för att bli lesbisk, då. Och då hade jag ju försvarat: ”Nej, nej, men min mamma blev det, då blir inte jag det”. Och det kan jag också känna nu som vuxen, att jag blir förbannad på hur man kan ställa en sådan fråga. För då gör man det också till att det skulle vara något konstigt att vara det: ”Är det något du är rädd för”. Och även andra föräldrar och så. Men det är ju oftast vuxenvärlden som sagt, som gör det till något konstigt och fel. Som också har skyllt på att jag är jobbig, eller att jag var bråkig på att min mamma är lesbisk. (...) ”Ja ja, hennes mamma är lesbisk, då ... då blir det väl ...”. Även om jag hade många vänner som var lika bråkiga som mig och inte hade lesbiska föräldrar! (Skratt). Så det har ju varit jobbigt att få leva med det. (...) Lesbiska föräldrar, då var det ju ännu mer ovanligt på något sätt. Ja, lätt att skylla ... Det är ju bara så jag tänker nu när jag är äldre men, men det är lätt att lägga problemet där borta, på att min mamma var lesbisk, istället för att ta sitt egna ansvar i vad de sysslade med på skolan, till exempel. För det kan ju också som vuxen tycka att, vart fan var de någonstans, liksom. De såg ju inte oss, utan de var ju en stor bov i dramat tycker jag, som inte fick stopp på ett gäng bråkiga tjejer liksom. (...) Men annars så var det inte så mycket som sades direkt. Men jag har ju förstått att det pratades bakom ryggen, för jag har ju också fått återberättat för mig då om hur, ja, men en kompis till mig som hade någon skolavslutningsfest hemma hos sig, med sina föräldrar och andras föräldrar där. Där de då pratade om mig som var bråkig och att det var för att min mamma var lesbisk.

När Amanda kliver in hos sin skolkurator vet hon med sig att krängla, bråka och jävlas inte ligger i linje med den ambition, betygssträvan och kunskapsförädling som anstår en tonårstjej (Ambjörnsson, 2004; Archer, Hollingworth & Mendick, 2010; Walkerdine, Lucey & Melody, 2001).⁶⁵ Att Amanda betar sig orespektabelt, d.v.s. är osamtidig med sin livsfas, är själva anledningen till detta samtal med skolkuratoren. Vad Amanda däremot är ovetandes om är hur skolkuratorns djupt rotade föreställningar och paternalistiska omsorg kommer att styra detta samtal. Utifrån den berättelse Amanda delar med sig av konfronteras hon av skolkuratorns

⁶⁵ Archer, Hollingworth & Mendick (2010) som studerat 14-16 åringar som löper risk att hoppa av sina studier i förtid analyserar tonårsfasens könade premisser och då b.l.a. på följande sätt: ”Melissa’s transformation was not merely attitudinal but was also embodied, involving a whole new style, dress and appearance, as she changed (in her words) ’into a girl’. She adopted a heteronormative femininity, wearing ’a skirt’ and make-up. Melissa also enrolled at FE college and was attending full-time when we interviewed her for the last time (’now I think I will try and study hard and try and to do my best’). For Melissa, it appeared that her ’other’ (ladette/Nike) performances of femininity were incompatible with her desire to be seen as a ’good girl’ – both as a ’good’ female educational subject and as an authentic and respectable (Turkish) young woman” (s. 77).

socialpsykologiska raster, mot vilken hennes handlingar tolkas och förstås.⁶⁶ Då Amanda har passerat gränsen för de beteenderegler som är acceptabla i skolan, innebär det även att hon inte socialiserar med andra tjejer på ett könsbundet sätt. Det förefaller som att skolkuratoren tror att något skaver i Amandas familjesfär, då hon nu undrar om Amandas bråkighet bottnar i hennes rädsla över att själv vara lesbisk. Med utgångspunkt i vad Butler (1993) kommit att definiera som heterosexuell hegemoni går det att säga att kuratorsamtalet bygger på dikotomier som upprätthåller könsbundna hierarkier (passande/opassande; hälsosamt/skadligt; normal/queer). I samma stund som Amanda börjar bråka framstår hon som någon som inte ”vuxit upp”, d.v.s. inte är samstämmig med sin aktuella livsfas. Amanda riskerar därmed framstå som en direkt motpol till den heteronormativa tonårsfemininitet som förväntas av henne nu när hon går i högstadiet. Den fantasmatiske logik som skolkuratoren interPELLERAT, d.v.s. den kunskapsansats som skolkuratoren utgår ifrån, avgör i sin tur vilken typ av frågeställning som blir möjlig och således rimlig att föra på tal under samtalet (Glynos & Howarth, 2007). Den fråga Amanda nu tvingas svara på är alltså: Bråkar du för att du är rädd för att vara lesbisk precis som din mamma? När Amanda nu görs till ett problem blir hennes svar-på-tal att då hennes mamma blev lesbisk blir inte hon det. Vad som är intressant med den taktik som Amanda förmedlar i sin berättelse är att hon möter skolkuratorns psykologiserande med biologistiska argument. En performativ strategi som kan ringas in som essentialistisk.⁶⁷ En möjlig analys utifrån den bild som Amanda förmedlar är att skolkuratoren vill påvisa en kausal kedja i hennes beteende (lesbisk mamma – oro för lesbiska begär – okönsbunden socialisering – bråk i skolan) tar Amanda isär denna argumentation genom att berätta om sin oföränderliga essentiella heterosexualitet. Istället för att hänga upp sig på de determinerande dragen i Amandas argumentation bör hennes svar-på-tal förstås som en taktik, en strategisk positionering för att bryta ner trovärdigheten i skolkuratorns

⁶⁶ Asplund (1983) definierar socialpsykologi på följande sätt: ”Betrakta formeln ’individ/samhälle’. Vad jag försöker säga är, att socialpsykologin är – eller borde vara – en vetenskap om snedstreck mellan individ och samhälle” (s. 62). På så sätt gränsar socialpsykologi mellan ämnesgränserna psykologi och sociologi (Boalt 1952; Farr 1996; Johansson, 1999). Skolkuratorer läser traditionellt en socionomutbildning (eller motsvarande) där ämnen som sociologi, psykologi, juridik och socialt arbete ingår.

⁶⁷ Fuss (1989) definierar essentialism på följande sätt: ”Essentialism is classically defined as a belief in true essence – that which is most irreducible, unchanging, and therefore constitutive of a given person or thing. This definition represents the traditional Aristotelian understanding of essence, the definition with the greatest amount of currency in the history of Western metaphysics” (s. 2).

påstående och därmed ta bort fokus från sin regnbågsförälder. Samtidigt stannar inte skolkuratorns förklaringar kring Amandas bråkighet här utan plockas även upp i andra sammanhang (såsom skolavslutningsfesten), då Amandas bråkighet kommer på tal. Detta till trots att Amanda är en del av ett större och något stökigt tjejgäng vars föräldrar inte associeras med bokstäverna hbt. Därför är det av vikt att uppmärksamma att de förklaringsmodeller (fantasmatiska logiker) som förekommer i skolan mellan vuxen och barn potentiellt även blir till snack, rykten och problematiseringar (sociala logiker) som följer med in i en rad andra rumsliga sammanhang (Glynos & Howarth, 2007). Professionaliteten, objektiviteten och könsneutraliteten hos de institutioner som arbetar med utbildning och elevhälsa framträder därför som skenbar då Amanda och de övriga regnbågsbarnen i detta kapitel snarare visar på hur dessa institutioner är direkt könproducerande verksamheter.

Andra elever – rast, lunch och håltimme

Det är trångt i det lilla köket. Malva (19) ser på mig allvarligt när hon säger: ”Men om jag säger såhär; jag har inget behov utav honom, av Daniel. Och jag anser att det han gjorde är hans förlust – han har missat hela min uppväxt”. Malva refererar här till sin biologiska ”pappa” som övergav henne då hon var åtta år gammal. Malvas mamma träffade sedan en ny kille, Hans, som Malva benämner som en fadersgestalt och den som hon än idag kallar sin pappa. När Malva sedan är fjorton år går hennes föräldrar skilda vägar och det är då som hennes mamma träffar en ny partner, eller som Malva själv säger såhär i efterhand, när det nu blev som det blev: ”Jag ser det bara som en bra grej – jag har fått en till mamma”. Malvas har således två mammor, en pappa och ett antal syskon. Vad jag inte vet när jag denna lördagsmorgon knackar på hemma hos Malva är att hon dagen efter ska träffa Daniel för första gången sedan han lämnade dem för elva år sedan. Det är en av hennes yngre bröder som sökt upp Daniel och han vill nu att Malva ska följa med. Malva menar att hennes yngre bror: ”Har ju ett behov av att fråga varför han stack, och då tycker jag det är viktigt att han ska få fråga det”. Denna konfrontativa och allt igenom självklara attityd speglar även Malvas performativa strategier i utbildningsmiljön:

Jag tyckte det var lite jobbigt ibland, när till exempel mina mammor följde med: ”Jaha, är det mamma och mormor?”. Folk ska dra slutsatser så snabbt!

REGNBÅGSUNGAR

”Nej, det är mina mammor!”. Folk får inte ihop det riktigt. (...) Så nu är det snarare att: ”*Det här är mina mammor! Mamma, mamma okej, så!*” (skratt). (...) Jag har faktiskt alltid varit en sådan som sagt till. Alltid sagt att, det där är inte okej. (...) Men jag har kanske reagerat lite mer efter att jag fick två mammor. Det var nog lite viktigare för mig att stå upp för det, eftersom det var min familj – att jag skulle skydda dem. Så då gick jag väl på lite hårdare, och annars hade folk kanske sagt att: ”Gud, vad töntig du är”, men nu blev det väl mer att de bad om ursäkt (skratt). (...) Det har blivit väldigt viktigt för mig att prata *om* det, förstår du? Att jag är stolt över det, att jag har två mammor och en pappa, att jag inte tycker att det är något konstigt. Och men så där, studentmiddag: ”Kommer din mamma, kommer din pappa?”. ”Ja, min mamma, min mamma och min pappa kommer”. ”Ja, din mamma, pappa?”. ”Nej, min mamma, min mamma och min pappa kommer”. ”Men mamma, pappa?”. ”Nej, vad är det du inte hör, vad är det du inte förstår?”. Samhället har väl inte riktigt den ... synen på det än. Men det kommer, tror jag. (...) Och när det är folk som är av en annan uppfattning, eller har andra åsikter så är det ju bara att säga att: ”Jag respekterar din åsikt och du respekterar min, vad bra!”. Lite så.

En tänkbar strategi för Malva skulle kunna vara att inte nämna sitt familjeförhållande i någon vidare utsträckning, tala i termer av ”Mammas partner”, och på så sätt undvika uppmärksamhet. Som intervjuavsnittet med Malva visar hävdar hon det omvända, då hon menar att det är viktigt att stå upp för sitt familjeförhållande. Malva iscensätter på så sätt en mängd talakter vars funktion är att dra uppmärksamhet till en icke-heterosexuell skillnad, d.v.s. att hon har två mammor, men även en pappa. Genom att vara öppen, tydlig och neutral framstår det som att Malva sätter sin förhoppning till klasskamraternas rationella tänkande i samband med att hon pratar om sin regnbågsfamilj (jfr Ambjörnsson, 2011). Utifrån intervjun med Malva är det dock inte alla som förstår eller kan hantera denna icke-heterosexuella skillnad. När Malva i nian ska gå på studentmiddag och inför en annan elev berättar om vilka av hennes föräldrar som kommer, erkänns inte hennes svar. Utifrån den berättelse Malva delar med sig av konfronteras hon av en social logik som försöker knyta om hennes släktband genom att göra hennes familj begriplig efter en heterosexuell ordning av mamma-pappa-barn (Glynos & Howarth, 2007).

Att utsättas för omtolkningar och icke-erkännande har Ahmed (2006) definierat som ett sätt att införlivas i olika former av *vertikaliseringsförfarande* (straightening devices), och det är med anledning av det som hon skriver att: ”The utterance rereads the oblique form of lesbian couple, (...) in a blink, the

slant of lesbian desire is straightened up” (s. 96). Begreppet vertikaliseringsförfarande, försöker alltså ringa in de maktrelationer som uppstår i ett meningsutbyte där den ena parten endast kan se rakt (straight) och genom sina talakter beskär, tränger undan och därmed läser queera livsmönster som heterosexuella. När Malvas klasskamrat försöker att knyta om hennes släktband går det utifrån Ahmed att förstå denna händelse som ett vertikaliseringsförfarande; en social logik som strävar efter att göra Malvas familjeband begripliga genom att ”knipsa bort” en av mammorna från familjeträdet (Glynos & Howarth, 2007). När Malva återberättar om dessa händelser är hon initialt öppen, tydlig och neutral, när hennes regnbågsfamilj sedan inte erkänns sker en maktstegring i hennes talakter. Utifrån intervjun förefaller Malva vilja kunna benämna sitt familjeförhållande på ett allt igenom självklart sätt. Det är inte kraften bakom denna vilja som förändrats, snarare uppmärksammar Malva att hon dras in i en vardaglig interaktion som producerar åtskillnad och därmed ojämlikhet. Malvas konforma strategi byts därmed ut och fram träder istället en konfrontativ motsvarighet som bevakar, förtydligar och därmed skyddar regnbågsfamiljen från att bli läst som något annat än vad den är. Malvas performativa strategi har således modifierats i samband med att hon gör sig icke-normativa erfarenheter och som avsnittets inledande citat visar går hon nu hårdare fram för att slippa riskera att framstå som töntig.

Det finns ett flertal yttringar som konnoterar benämningen töntig, som fjäntig, löjlig och larvig. Signifikant för alla dessa fraser är att de mobiliserar fantasmatiska logiker, vilket i detta fall innebär skamfyllda kategoriseringsprocesser, normer som önskar peka ut någon som osamtidig (Glynos & Howarth, 2007). När Malva berättar om sin mamma, mamma och pappa riskerar hon initialt att knuffas mot livsschemats yttre gräns för vad som uppfattas som respektabelt (Halberstam, 2005). Utifrån Malvas framställning av dessa händelser kompenserar hon inte med några respektabilitetsmarkörer, eller för den delen ursäktar sin regnbågsfamilj, utan snarare tvärtom: konfronterar den omgivning som läser och gör omtolkningar av hennes familjeförhållande. När Malva går på, som hon själv säger, ”Lite hårdare”, framstår det som att den konfrontativa hållningen även föregriper eventuella invändningar. Istället för att Malva blir utpekad som töntig tvingar den konfrontativa strategin fram identifikation och därmed respekt då klasskamraterna nu ber om ursäkt.

Det är lätt att tro att regnbågsbarnens performativa strategier aktualiseras i samband med sexualundervisning eller som i exemplen med Malva under högstadiets tonår, men för flertalet informanter i denna studie är det nödvändigt att uppfinna fungerande taktiker redan i förskolan.⁶⁸ Detta blev om inte annat tydligt då jag intervjuade Stella (24) som med hjälp av privat adoption kom till Sverige från ett land i Sydamerika då hon var tre månader gammal. Stella berättar för mig hur hon kom att formulera en konfrontativ strategi redan som fyra-femåring, vilket framgår genom följande samtal:

Då när jag var liten hade jag bara tittat på dem och skrattat åt dem: ”Mamma, varför ska jag ha det?”. Det hade varit mitt svar när folk frågade. (...) Sen när jag kom upp i tonåren då började jag tycka att det där var lite mer besvärligt. Och då var det lite så: ”Ja, jag bor med min pappa”. Det var det jag sa ungefär. Sen så när jag har blivit mer vuxen så om någon frågar: ”Ja, vad heter dina föräldrar?” då säger jag bara: ”Ja, jag har två pappor”. Då är det ingen som säger något (skratt).

I Stellas framställning tillgriper hon som liten en konfrontativ strategi, något som visar sig då hon ifrågasätter varför hon behöver en mamma. I tonåren resignerar hon till en döljandets strategi, då hon säger att hon bor med sin pappa. Som vuxen upprätthåller Stella en offentlig strategi, då hon nu säger rakt ut att hon har två pappor. I intervjuavsnittet med Stella blir det tydligt att hon genomgående och över tid reflekterar över hur hon ska presentera sig själv och sin regnbågsfamilj för sina klasskamrater. För Foucault (1976/2002b) är självreflektion som process själva effekten av att införlivas i redan existerande diskursiva sociala förhållanden. Att som Stella behöva hantera hur hon ska presentera sig själv och sin regnbågsfamilj är inget neutralt fenomen, då det är en reflektion som tar plats i en historiskt specifik och inomkontextuell situation som föregår henne. Det innebär att Stellas reflektion utgår från ett redan existerande samhälleligt förhållanden, redan etablerade fantasmatiska logiker som definierar vad en familj är, ser ut och förväntas vara (Glynos & Howarth, 2007). Utifrån Foucault (1976/2002b) innebär det att Stella behöver förhålla sig och därmed upprätta en relation till samhällets i övrigt förekommande föreställningar om familj, blodsband och

⁶⁸ SOU 2001:10 ”Barn i homosexuella familjer” bidrar till denna ålderscentrering då utredningen genomgående uppehåller sig vid att problematisera tonåren. Detta visar sig b.l.a. i det slutgiltiga utlåtandet då de skriver: ”Föräldrarnas homosexualitet kan dock, komma i fokus under tidiga tonåren” (s. 248). Genomgående för informanterna i denna studie är att de uppmärksammar och behöver hantera olika former av heterosexism redan som barn i yngre åldrar, det betyder dock inte att alla informanter i denna studie haft det problemet.

släktled (o.s.v.). Det innebär att de mellanmännsliga relationerna impregneras av heterosexuella kärnfamiljsideal. Med andra ord: det Stella genomgående och över tid måste förhålla sig till är hur den vertikala livslinjen (|) uttrycker hegemoni i de mellanmännsliga relationerna – hon positionsbestäms och tvingas förhålla sig till detta. Detta visar sig i Stellas berättelse då det är hennes performativa strategier som förändras över tid, inte själv reflektionen, eller ett inre behov av olika självpresentationer.

Att nå erkännande via andras omdömen innebär att mäta sig själv mot givna och redan upptrampade färdvägar genom livet. Intervjuavsnittet med Stella visar dock att inte alla regnbågsbarn är intresserade av det. När Stella som fyra-femåring blir utfrågad om varför hon inte har någon mamma svarar hon tillbaka och försöker visa på begränsningarna i att ens ställa en sådan fråga. Vad skulle en mamma kunna ge som hon inte redan får av sina två pappor? Stella iscensätter därmed en performativ strategi som genom sitt ifrågasättande konfronterar samhälleligt förgivetagna föreställningar om vad en familj är eller kan tänkas vara.

Det här avsnittet har centrerats kring konfrontativa strategier då dessa varit betydelsebärande för flertalet informanter i denna studie. Konsekvensen av dessa strategier är att regnbågsfamiljens släktskapsstruktur synliggörs och därmed blir till en nyhet som sprider sig i utbildningsmiljöns offentliga rum. För att återkomma till Malva igen så säger hon senare i intervjun att:

Framför allt på studentmiddagen, då var ju mina mammor där, och min pappa och så jag och min pojkvän. När jag var på toa hörde jag faktiskt hur en klasskamrat frågade: "Vilka är det som sitter vid Malva, vilka är det som ...", "Det är hennes mammor", "Ja, såklart det är det!". Så sitter man och hör det från toaletten, "Okej, ja ja ..." (skratt). Men sådant där.

När regnbågsbarnen använder sig av konfrontativa strategier i utbildningsmiljön innebär det allt som oftast att även deras familjeförhållande kommer upp till ytan. Som detta avsnitt visar genererar regnbågsbarnens blotta närvaro meningsutbyten där sexualitet, könsidentitet och släktskap görs explicita. Sociala koder som annars tas för självklara väcks nu ur sin slummer och visar på den vertikala (|) och horisontella livslinjens (—) dikotoma styrkeförhållande.

När jag intervjuar Sam (22) om hans erfarenheter av skolkamrater blir det tydligt att det inte är alla regnbågsbarn som agerar konfrontativt som Stella och Malva. I Sams fall handlar det snarare om att undvika uppmärksamhet. Som intervjuavsnittet kommer att visa har han på senare tid hittat "Ett nytt

litet trick” som gör det möjligt att undvika den vägg av frågor som tenderar att uppstå då Sam refererar till sin mamma som han.

Men det brukar bara vara den frågan: ”Va, är din mamma en kille?” och så när man är klar med den frågan sen så brukar det vara över. Och då känns det skönt. Men fruktan inför den frågan finns ofta liksom (...). I gymnasiet sen så blev det igen så att jag inte riktigt tog initiativ till att skapa vänner, men då kom det upp just då att jag sa mamma och sen sa jag han i samma mening. Och då var det liksom bara, ”Men palla”, det var såhär. Och jag tror att man tidigt berättade för några och sen så spred det sig inte och då såhär efter mitten av terminen eller så, så var det några andra som ställde samma fråga. ”Men jag trodde vi var över det här” för jag hade redan talat om det för några, var vi inte klara? Och sen får man lära sig den hårda vägen att det aldrig tar slut. (...) Ja, då är det liksom: ”Ja min mamma bytte kön när jag var tio”. Man börjar där, mamma är transsexuell och bytte kön, gick igenom könskorrigeringar operationer. Eller såhär, man säger ju inte könskorrigering operationer såklart eftersom att de inte fattar vad det betyder. Man säger: ”Opererade, bytte kön” och så säger de kanske såhär: ”Så din mamma var kvinna?” och så säger man: ”Nej min mamma var aldrig kvinna, hon var väl alltid man egentligen”. Förklara att folk har fler identiteter, det sex – hjärnidentitet, könet liksom. Det mentala könet. Och liksom förklara, få in det även fast man inte använder ordet mentalt kön, utan: ”Nej men hon tänkte på sig själv som man egentligen”. (...) Alltså det går ju aldrig så pass långt att man, detaljer om operationen eller liksom ... Detaljer, nuvarande detaljer. Eller såhär hur det är nu. Så långt går det ju aldrig. Det går ju liksom till att. Oftast så börjar det med: ”Ja men mamma är ju transsexuell och opererades och bytte kön”. Och då, många stannar där. Och sen så är det några som går vidare och har den här felkopplingen och tänker att mamma var kvinna förut och då: ”Nej, mentalt kön” och få in det på nått sätt. Och sen brukar folk vara nöjda därefter. Vad jag har upplevt, när folk har tagit upp det. Det är sällan som folk går in djupare än så. Och det är ju skönt det! (skratt) på sitt sätt. Men samtidigt så är det ju ... (...) Ja man kanske märker på nått sätt att, det här är ändå något känsligt. Och det märks, efter ett tag så märks det eller ett tag för mig så märks det väl på min röst, när folk ställer den här frågan, att det här är någonting som jag inte orkar liksom. För jag har gjort det här så många gånger förr. Så man får liksom en uttröttad ton! Och det kan också göra att: ”Jaha ok, men då ställer jag väl inga fler frågor liksom”. (...) Senast som jag fick den frågan [”Är din mamma en kille?”] så sa jag: ”Ja vi tar det senare” och det var lite av en fest och folk drack lite och så det hela glömdes bort. Och det var ju ganska bekvämt för min del. Ett nytt litet trick som jag fick lära mig att använda som jag säkert kommer använda flera gånger. Jag kan förklara det senare så kommer de inte ta upp någon mer gång. Så slipper man frågorna liksom.

Varje nytt socialt sammanhang kan komma av sig, snubblas till och därmed helt ändra inriktning då omgivningen uppmärksammar att Sam könsbenämner

sin mamma som han. Den heterosexuella hegemonin organiserar inte bara livet efter ett ålderskodat livsschema, dess diskursivitet producerar även styrkeförhållanden (Butler, 1993; Halberstam, 2005). I Sams fall en interPELLERAD och högst konkret rädsla inför hur omgivningen kommer att reagera på hans icke-könsbinära språkbruk. Då enskilda individer inte kan förändra ett socialt förhållande är Sam precis som alla andra oförmögen att råda över den impregnerade heteronormativitet den vertikala livslinjen (|) bärs upp av. Det i sig genererar en social utsatthet, eller som det ibland heter, att vi förläggs utanför oss själva; något Hegel (1807/2008) benämner som: ”Jag som är *vi*, och *vi* som är *jag*” (s. 165).⁶⁹ Utifrån Glynos och Howarth (2007) innebär det att Sams existens villkoras utifrån de fantasmatiska och sociala logiker som han möter i sin vardag; att han till stor del är utelämnad till omgivningens reaktioner, förhållande och acceptans till hans förklaringar rörande transsexualitet, mentalt kön, könskorrigering o.s.v.

Inom delar av den feministiska teoribildningen och i ännu högre grad den queerteoretiska finns det en tendens att beskriva normer knutna till kön och sexualitet som flytande, lätta att utmana och i förlängningen möjliga att själv förändra (Kirsch 2000, Levinson 1999; Moi 1998). Utifrån denna studies empiriska intervjumaterial vill jag snarare lyfta fram hur hård och pressande den vertikala livslinjen (|) kan vara när en bryter mot dess styrande föreskrifter. Utifrån den insikten blev det också självklart att fråga Sam hur det kommer sig att han försätter sig i socialt utsatta situationer då han är väl medveten om vilka typer av respons hans icke-könsbinära språkbruk genererar. För att förstå det måste vi gå tillbaka tolv år i tiden, då Sams föräldrar för första gången berättar att hans mamma ska genomgå könskorrigering:

Ja, så det var det samtalet och det viktiga i det samtalet, som jag kommer ihåg, är just det här med att han säger att jag inte ska kalla honom mamma offentligt. Utan säga Erik istället. (...) Det är från det samtalet jag drar min övertygelse om att det fortfarande är mamma och att det fortfarande är mamma som gäller för att det är där som det verkligen befästes med att det var, stärktes att det är min mamma. Och då att jag inte skulle kalla mamma i offentliga sammanhang blev förvirrat. Det blev väldigt förvirrat. Och det gjorde att jag tappade en hel del av liksom min identitet och identiteten till min mamma liksom. Jag vet inte om jag skulle säga att jag tappade

⁶⁹ Se även Farelds (2008) verk *Att vara utom sig inom sig: Charles Taylor, erkännandet och Hegels aktualitet* som undersöker om det går att bygga en politisk filosofi på människors beroenden och sårbarhet istället för på deras självständighet, socialitet eller förnufts kapacitet.

REGNBÅGSUNGAR

relationen, men det gjorde ju liksom att det blev. Jag gick ju runt och sa Erik hela tiden, jag gick över från att det bara skulle gälla i offentliga sammanhang så blev det liksom även vardagligt och bara med familjen. För det blev ju enklare så liksom. Om det var det nu som skulle gälla då, då blev det liksom tvunget att få in ett vanemönster. Så nu liksom i 22 års ålder, så måste jag försöka slåss och klösa min väg tillbaka till att faktiskt använda mamma offentligt, för det är liksom det som är rätt. Och det som jag tycker är rätt.

Per: Hur uppfattar Erik det då?

Sam: Jag vet inte, jag har inte tagit upp det så mycket med honom. Men jag tror att han är okej med det. Jag tror att liksom att det var, jag tror att han sa den kommentaren mest liksom för att ge ett alternativ för mig som barn. För jag tror att han egentligen hade varit okej med att, med tanke på att han är en sådan pass offentlig person också så tror jag att han hade varit okej liksom med att folk tittade om jag sa mamma när en tydlig liksom man ... (hostar) men jag vet inte. Men jag tror numer så tror jag mer att han är okej med det, för nu tänker han att men du är 18 du får göra som du vill. Det blev lite så när jag fyllde 18 då var det såhär: ”Du är vuxen nu, då får jag acceptera de beslut som du tycker, som du fattar, gör liksom”. Så det är ju väldigt bekvämt på så sätt.

När Sam benämner Erik för mamma i sociala sammanhang överträder han den norm som ibland kallas tvåkönsnormen, d.v.s. den ontologiska figur och essentialistiska syn som den vertikala livslinjen (|) hämtar sitt livssyre ifrån (hon-han, kvinna-man, mamma-pappa, kärnfamilj, blodsband, stabil könsutveckling o.s.v.). På så sätt är det Sams icke-könsbinära språkbruk som utmanar den heterosexuella hegemonin (Butler, 1993). Detta sker genom att Sam knyter signifikanten ”han” till kategorin, eller vad Laclau och Mouffe (1985/2008) skulle definiera som mästersignifikanten, ”mamma”. På så sätt artikuleras en språklig motlogik inom den vertikala livslinjens (|) kategoriseringssystem; dess ekvivalenskedja av tecken kodas nu om när ett traditionellt mansnamn knyts till kategorin mamma. Utifrån Sams berättelse låter de heteronormativa reaktionerna från omgivningen inte vänta på sig. Samtidigt är det inte givet att Sams icke-binära språkbruk skulle accepteras och ses med blida ögon inom feministiska såväl som transpolitiska kretsar – då han högst direkt påtalar att Erik är hans mamma. I en artikel berör Green (1999/2006) detta moment, att som transman bli synliggjord, mer känt som att bli ”outad” på följande sätt: ”Many of us have been ’outed’ because of unfortunate medical situations or indiscreet friends or family members. (...) Results are mixed, varying according to situations – but generally the

experience has struck me as being somewhat like joining another species” (s. 500).⁷⁰ Utifrån Sams berättelse framstår hans ståndpunkt vare sig vara i linje med den vertikala (|) eller horisontella (—) livslinjen. Då Sam gör egna, icke-binära, tolkningar av vad hans mammas könskorrigering innebär för släktskap manifesterar han samtidigt en subjeksposition mellan dikotomier. En diagonal livslinje (/). I Sams fall framträder den diagonala livslinjen (/) med starkt utslag då han inte drar sig för att i sociala sammanhang, som i skolan, förklara, informera och inte göra någon grej av att hans mamma är en man. Samtidigt ger intervjuavsnitten med Sam oss åter exempel på hur uttröttande denna pedagogiska funktion kan komma att bli för regnbågsbarnen själva. Det är därför inte så häpnadsväckande att en tröttsamhet artikuleras när Sam nu återberättar dessa händelser. Att han ”förklarar det senare” framstår därmed som ett sätt att slippa engagera sig i performativa strategier som uppehåller sig vid att förklara, informera och utbilda.

Det finns fler berättelser från skolans institutionella rum. När jag intervjuar Egon (32) ger han ett avslappnat och alltigenom självklart intryck, men när vi kommer in på hans tid i högstadiet visar det sig att det inte alltid har varit så:

Jag kommer verkligen inte alls ihåg hur jag fick veta det här. Vilket antagligen kan bero på att det var ganska traumatiskt när man är 14 år gammal att få höra att ens pappa är bög, eller bisexuell i det här fallet då. Så att, så att jag kan tänka mig att det var, att det var, tog väl ett tag att bearbeta det och det är därför jag inte kommer ihåg det idag. (...) En löjlig skräck för att om det här kom ut så skulle folk tro att jag var bög. Det var skitläskigt när man var 14 år, och ändå (paus) och inte, och inte alls lika trygg i sig själv som man är idag och jag tror ändå, okej det är nästan 20 år sen men jag tror ändå att klimatet då för hbt-personer var avsevärt sämre än vad det är idag också, det går väl ändå åt rätt håll. (...) Jag tyckte att det var helt okej att han var det men jag var jätterädd för att folk skulle veta det, för att jag inte ville tro att de skulle tro att jag var bög. Det, det var läskigt då. För jag har aldrig, och inte ens då, jag har aldrig någonsin ifrågasatt min egen sexualitet utan jag var, jag var ganska övertygad om att jag var, jag var hetero. Eller helt och håller övertygad. Så att någonstans förstår man inte den skräcken idag varför man, varför man trodde, alltså det är ju helt, det finns ju ingen anledning att tro att man, att folk skulle säga så, men det var i

⁷⁰ Se även Cooley och Kelby (2012); Gagné och Tewksbury (1998); Morgan, Marais och Rosemary Wellbeloved (2009). Bremer (2011) tar även upp detta i sitt avhandlingskapitel *Att passera* på följande sätt: ”Kampen för att kännas igen – att passera – som det kön man vill är ofta förbundet med oro och ångest för att inte kännas igen. Jag har exempelvis visat att offentliga toaletter och badhus är könssegregerade rum där det blir extra viktigt för informanterna att kunna passera obemärkt förbi. En kropp som inte känns igen i dessa offentliga rum kan ge upphov till könsspanik, och av könsspanik följer ofta hotfulla stämningar och övergrepp” (s. 152).

REGNBÅGSUNGAR

alla fall det som var skräcken. Och det var också anledningen till att jag inte berättade det för folk. I högstadiet, alls. Det var, av någon anledning så fanns det ett gäng killar i min klass som i alla fall fick reda på det här, jag tror att det var i samband med att pappa var med i nån artikel, nån nånting. Så att, så att, så de eh ja, mobbade mig, jag var inte, jag var inte så lättmobbad kanske men i alla fall retade mig, försökte liksom ...

Per: Provocera fram?

Egon. Provocera och: "Egon är bög", såhär, och de bara: "Usch", och att jag också skulle va det därå såklart. Och jag sa, och jag sa såhär: "Nej, han är inte bög", för det var han ju inte, han var ju bisexuell, så jag ljög inte ens när jag sa så utan det var, det var mitt enda respons på det va: "Nej, nej han är inte bög". Och så brydde jag mig inte mer om det och sket i dem ganska mycket, men det var ändå väldigt, eh det var jobbigt, framför allt, jag upplevde det som jobbigt, även om jag gick till skolan, inte gömde mig hemma eller så, så var det inte, det var en obehaglig situation, absolut.

Den utsatthet Egon här ger uttryck för återkommer även i ett flertal andra intervjuer. Värt att uppmärksamma är att intensiteten och räckvidden i de heterosexistiska maktrelationerna accentueras i olika hög grad i det samlade intervjumaterialet. I Egons berättelse uppmärksammar killgänget att hans pappa är "bög" och försöker genom artikulationer som dessa att påföra skam, äckel och skuld. Genom att jämföra Egons berättelse med andra regnbågsbarn i denna studie utkristalliserar sig heterosexismens gränsdragningar samt hur vardagliga maktrelationer kan komma att legitimeras i en institution som skolan. I nästföljande intervjuavsnitt med Alex (22) accentueras de heterosexistiska maktrelationerna med ännu kraftfullare verkningsgrad än i Egons fall, vilket bl.a. visar sig genom fysiskt våld och då på följande sätt:

Mm. Och så fick jag en till "kompis", som hette Max (paus) och han fick ju veta det hela, också. (paus) och det använde han som vapen, väldigt ofta, när vi bråkade: "Gör nu såhär annars kommer jag att berätta för alla". Och sen så berättade han också i femman, för alla, att min pappa var homosexuell. Eller: "Böög" ... var det ju. Det är ju ingen som någonsin pratar om homosexuella, utan bögar, då i så fall. (paus) Och då blev man ju ... duktigt utfrys, i klassen, man var väl lite konstig innan och nu blev man ju absolut inte mindre konstig. Och då började mer den regelrätta mobbingen, liksom. Tidigare var det så att jag vart lämnad ifred i alla fall. Men nu var det så att folk började agera ... också.

Per: För man hade en ... anledning eller ... alltså en ...

Alex: En hållhake.

NAVIGERA I UTBILDNINGSMILJÖN

Per: Ja. Kan du berätta lite exempel om det, eller, hur pågick det, hela mellanstadiet eller?

Alex: Hela mellanstadiet. (paus) Och en del av högstadiet också, det kom gärna upp så, när man passerade det coola gänget i korridorerna och så, och då var det: ”Ska du gå hem och suga din pappas kuk”. Och man liksom bara: ”Nej, det är nog bra, tack”.

Per: Men om vi håller oss kvar lite i mellanstadiet, då var det liksom ändå, man fick liksom hantera det på olika sätt, fick du uppleva hot och direkt våld själv för det här, liksom?

Alex: Direkt våld, absolut. Man fick väl lite stryk, och det var inget konstigt med det, och då var det ju glatt ifrån läraryrket att: ”Det är bara pojkar som bråkar lite, så håller de på”. Sen var det ingen som frågade varför de slog mig heller, eller varför de tog min mössa, eller varför de slängde min ryggsäck nerför ett stup, eller whatever, utan det var liksom: ”Det är pojkar, de har bara gett sig på honom lite” (paus). Alltså det var ju verkligen hat (paus) alltså jag vet inte, om det var så mycket det, men det var ju anledningen till det hela var ju att jag var böj helt plötsligt, det var ju inte pappa, utan då var det jag som var böj.

Genom att jämföra Egon och Alex erfarenheter av heterosexism i deras respektive utbildningsmiljöer framträder flera likheter, men även skillnader. I Egons fall uppmärksammar killgänget i hans skola att hans pappa är homosexuell. Det innebär att Egon, genom sin släktskapsstruktur, är sammanflätad med homosexualitet, d.v.s. en icke-normativ livslinje (—). Killgänget uppmärksammar därmed vad som i denna avhandling kommit att definieras som en horisontell förbindelse (Stockton, 2009). Utifrån den bild som Egon förmedlar är inte killgänget intresserade av att ställa nyfikna frågor, utan snarare vaktas gränsen mellan ”normal” och ”queer”, d.v.s. den vertikala (|) och horisontella livslinjen (—). Detta sker med specifika ordval som strävar efter att påföra äckel, skam och skuld; en social logik som skulle kunna rubriceras som psykiskt våld (Glynos & Howarth, 2007). Här går även gränsen för trakasseriernas räckvidd. Egons klasskamrater plockar inte upp de stigmatiserande uttrycken, hans pappas homosexualitet är inget som kommer upp, pekas ut eller på andra sätt används mot honom under lektionstid (o.s.v.). Den performativa strategi Egon själv förmedlar i sin berättelse går ut på att argumentera emot killgängets påståenden samt ignorera och undvika dem som grupp. När jag i intervjun med Egon frågar om samma sak, d.v.s. om hans lärare visste om de utpekningar och trakasserier han fått uppleva i skolan, får jag följande svar:

REGNBÅGSUNGAR

Per: Tror du att andra vuxna visste om det här, alltså?

Egon: Nej, spontant så tror jag inte det.

Per: Nej.

Egon: Eh, jag tror inte att det var någonting som de sa i ett klassrum, utan, utan det var någonting som man sa i korridoren i förbigående sådär snarare.

Per: Till varandra, eller alltså?

Egon: Att de sa, de sa till mig i korridoren när jag gick förbi.

Per: Jajaja, men jag menar tror du att lärare visste om, eller alltså i personalrum pratade om det eller visste?

Egon: Nej. Nej.

Per: Så det var inget allmängods på det sättet?

Egon: Nej. Nej. Det, det tror jag inte.

På så sätt blir grupptrakasserierna Egon fått genomleva en undàngömd maktutövning mot honom som enskild elev. I Alex fall vet skolans lärare och kurator om hans regnbågsfamilj (se tidigare avsnitt). Utifrån intervjun med Alex ger lärarlaget uttryck för att det bara är pojkar som bråkar lite, det förefaller som att lärarna läser av alla bråk och incidenter som ett uttryck för könsmognad. Om det är så, som Alex säger, så kopplar lärarlaget samman ett utåtagerande beteende med könskategorin pojke. Det innebär i så fall att dominans, aggressivitet och fysiskt våld naturaliseras till ett adekvat åldersbeteende. En sådan analys, där lärarlaget läser av våld genom ett stereotypt raster om pojkars beteende, skulle även förklara varför våldet mot Alex kan accelerera och bli till en permanent konfliktyta under mellanstadiet.⁷¹ Det är här den stora skillnaden mellan Egons och Alex erfarenheter av heterosexism framträder. I Egons berättelse utmanar inte killgänget gränserna för vad de kan komma undan med, deras trakasserier är ofta dolda och därmed utan insyn från lärare och andra vuxna. I Alex framställning testar några av skolans elever dessa gränser, men istället för händelserapporter, samtal med vårdnadshavare, skriftliga varningar, särskilda undervisningsgrupper, omförflyttningar och samtal med elevhälsan och rektor

⁷¹ Senare i intervjun berättar Alex att denna typ av trakasserier och våld följer med upp i högstadiet för att sedan klinga av helt i gymnasiet då eleverna sprider sig över ett flertal utbildningar.

så förefaller ingenting hända. Andra elevers våld mot Alex kan bara bli ett permanent tillstånd i skolmiljön om lärarlaget förstår dessa trakasserier som ett allt igenom självklart könat beteende (Arnot, 2004; Willis, 1977). Det är därför Thorne (1993) återkommande uppmärksammar i sin skolstudie att: ”Kids, as well as adults, take an active hand in constructing gender” (s. 157). Det handlar inte om att pedagogerna skulle uppfatta ”utåtagerande barn” som en önskvärd subjektspostion, utan att en könad fantasmatisk logik impregnerar verksamheten, vilket innebär att utåtagerande beteende uppfattas som ett fullkomligt naturligt inslag av pojkighet (aktiv, rörlig, busig, stökig, bråkig, våldsam) (Glynos & Howarth, 2007). På så vis vidmakthålls pojkars dominans över andra pojkar och blir här ett exempel på hur normering av ålder- och könscategorier stabiliseras i skolans heterosexuellt kodade rum.

Det skulle vara lätt att hävda utifrån traditionella samhällsvetenskapliga teorier att Alex är ett ”passivt offer”, då han i intervjun inte förefaller uppvisa några motståndsstrategier. Den som för sådana argument missförstår den utsatthet som det innebär att som barn underkastas sociala logiker som inbegriper maktrelationer (Sigsgaard, 2003; Glynos & Howarth, 2007). Utifrån den bild Alex förmedlar finns det inte något kompisgäng som skyddar honom, hans ”vän” Max använder det han vet om Alex pappa som utpressning, lärarna sviker och som tidigare avsnitt visat baktalar även hans mamma den biologiska pappan som skiljt sig och flyttat ihop med en annan man. Alex kan inte själv förändra ett socialt förhållande, men som han själv framhåller i intervjun fortsätter han gå till skolan. Alex performativa strategi uppehåller sig vid att härda ut, att det blir bättre längre fram. Ett sådant vardagligt mod förefaller vara allt annat än passivt.

När jag intervjuar Jon (16) och frågar hur hans klasskompisar och vänner brukar reagera när han berättar om sitt familjeförhållande skrattar han och säger att: ”De brukar titta väldigt storögt på mig, nej men det brukar va såhär, ’Jaha’, alltså såhär ’Oj, men gud, shit vad komplicerat’, typ (skratt). (...) ’Vänta lite nu, vem är din mamma nu’ (...) så har man fått förklara det några gånger typ”. Jon fortsätter förklara: ”Min mamma” säger han, ”Träffade Malin, min extramamma, och Malin hade redan ett barn då, som heter Marcus (...) han är sju år äldre”. Senare ville de skaffa ett gemensamt barn förklarar Jon, och det är i samband med det han själv föds. ”Min pappa”, berättar Jon, ”Är en av mina mammors bästa kompisar som donerade sperma till dem, han bor med en annan man utomlands nu”. Jon säger att han inte har något emot att träffa sin pappa, men att han är mer som en vän till familjen, i synnerhet då han inte

REGNBÅGSUNGAR

har någon fadersfunktion. Senare flyttar mammorna isär, och det är efter det som Jon får en lillasyster. Jon förklarar att hans biologiska mammas kompis inseminerade i Danmark och säger att: ”Då fick mamma ta pappatiden tillsammans med, så att eh, jag, vi har ju henne varannan vecka, i princip”. Jon och hans femåriga lillasyster bor inte tillsammans, men de lever ändå så pass nära emotionellt att hon benämner honom som sin storebror. ”Hon säger ju det liksom, så, och jag inte har några problem med att se mig själv som en storebror, alltså om hon vill det och, jag, jag älskar ju henne liksom”. Jon fortsätter och berättar om skolelever som uppmärksammat hans familjeförhållande på ett negativt sätt: ”Fast jag kände inte att det rörde mig om de förolämpade mina föräldrar”. När detta påförande av skam kommer till korta under slutet av mellanstadiet övergår nämnda elever till andra metoder och Jon säger därför att:

Det är mycket såhär, alltså mycket, mycket såhär hotfullt liksom, att det har varit mycket såhär att de har, tvingat upp mig mot väggen och hotat med saker och, alltså inte lika mycket som att de bara har gått fram och slagit ner mig. (...) Nästan lite mer såhär mental misshandel (skratt), nästan så, de har hotat med saker så att jag känt mig rädd istället för att, så. Och det är klart att det har hänt att de har, jag har hamnat i slagsmål ganska mycket alltså, så. Men jag har aldrig känt att jag, mm, nej alltså jag har alltid varit sån att jag har varit ganska elak och kaxig tillbaks liksom så, när folk har gått på mig, så.

Per: Mm, har du fått stöd av dina vänner i det liksom, har de lagt sig i de slagsmålen eller på olika sätt så?

Jon: Ja, det har de också. (...)

Per. Vad gjorde lärare i den här situationen då? För de måste ju ha varit medvetna om det här på nått sätt?

Jon. Jo. Alltså. Jag tror inte de var så jättemedvetna egentligen, eller så blundade de lite för det, för att det var jobbigt att ta tag i liksom men, jag tror att det är mycket så att, att (paus) alltså, även mycket sånt som har med tjejer och killar att göra, att en kille, eller att killar kanske tafsar på tjejer och så, att de, att det är många lärare som mest: ”Ja men han gör det för att han tycker om dig”, alltså så, mycket sån skit liksom. Eh, och det känns mer som att dom ...

Per: Och i det här fallet var det mer liksom: ”Ja pojkar bråkar” typ, alltså mer den attityden eller?

Jon: Ja, men precis, lite så, att det, de valde att inte tänka att det var mig de va på utan att det va, för jag sa ganska elaka saker (skratt).

NAVIGERA I UTBILDNINGSMILJÖN

Per: Mm, ja men såklart, eller, ja?

Jon: Ja men precis, för när jag, när jag kom, om jag gick till en lärare en gång och sa att, sa att de hade slagit mig, eller så, att de, att de gick på mig, då kunde ju de säga liksom att: ”Ja men vadå, han kallade oss det här och det här”, och det, det hade jag ju gjort liksom (skratt). Jag kunde ju inte förneka det, och jag menar då var det ju lite som att jag var boven i dramat ändå, eller i alla fall ...

Per: Medskyldig på något sätt?

Jon: Medskyldig, precis, så att det var inte, de tänkte nog inte på, riktigt att det kanske, varför är det Jon som kommer till oss hela tiden, eller så alltså.

Per: Mm, eller varför började det här eller varför?

Jon: Ja, men precis, de tänkte nog inte riktigt på grundenledningen liksom till det. För det var inte så att jag kallade de någonting och sen gick de på mig, utan det var att de gick på mig och jag kallade dem saker, eller gick på tillbaks så. (...) Jag tror att jag nästan lite, skonade mina föräldrar där liksom. Jag kan tänka det i efterhand i alla fall, att jag inte ville lägga det på dem. Och så. Men eh, men samtidigt så kände jag väl också att jag, även om det var skitjobbigt så, jag hade ju kompisar och jag försvarade mig, det var inte så att jag bara la mig ner och ...

Den utsatthet Jon förmedlar i sin berättelse äger rum mellan lektioner, under den tid vi definierar som rast. Utifrån intervjuavsnittet förefaller det som att eleverna märker att deras tidigare skamteknik inte biter något nämnvärt då taktiken skiftar, de trycker nu upp Jon mot väggen, hotar och skrämmer. De sociala logikerna kretsar på så sätt vid maktrelationer som intensifieras från psykiskt till fysiskt våld (Glynos & Howarth, 2007). Den kränkande behandlingen är återkommande och då den artikuleras över längre tid bör den benämnas som systematisk. Samtidigt uppvisar Jon en rad performativa strategier för att möta det tryck han säger sig ha varit under. Till att börja med försvarar han sig verbalt, men även fysiskt. När nu Jon återberättar dessa händelser menar han att han tagit kontakt med lärare. Då han har svarat tillbaka och därmed kallat sina antagonist för olämpliga saker läses han som en lika god kälsupare som alla andra. Utifrån Jons berättelse reduceras det heterosexistiska våldet han utsätts för till att vara lika mycket hans eget fel. Snarare förefaller det som att det är lärarnas generella bedömningar och likgiltiga attityd som gör att trakasserier kan fortsätta. Det budskap lärarna förmedlar utifrån Jons framställning är att han inte ska försvara sig, men nu när han ändå gör det blir även han en del av problembilden. Som Jon själv

beskriver det är han nu boven i dramat. Om vi ändå accepterar lärarnas beskrivning, att elever agerat utanför acceptabla gränser genom att slåss; bara för det så försvinner inte grundproblematiken med att det återkommande förekommer våld mellan elever. Det är inte svårt att sätta sig in i vilken frustration detta måste skapa. Denna frustration visar sig även i Jons agerande, han fortsätter att försvara sig och utifrån intervjuavsnittet dras även Jons kompisar in i konflikten. Utifrån denna framställning finns det nu en handfull elever på varsin sida av denna motsättning. Så istället för att situationen kyls ner genom händelserapporter, skriftliga varningar, samtal med vårdnadshavare (o.s.v.) kommer konflikten snarare att intensifieras. Dessa erfarenheter illustrerar väl hur fysiskt våld kan komma att framstå som det enda tänkbara alternativet då lärare inte sätter sig in i den rådande skolkulturen.

I en text som berör maktrelationer argumenterar Butler (2007) utifrån en rad olika perspektiv. En möjlig läsning utifrån Butlers resonering är att fysiskt våld tar vid och blir en sista desperata handling för att bevara och därmed upprätthålla ett dominansförhållande. Med en sådan analys kan det våld Jon genomlider samtidigt och paradoxalt nog vara ett tecken på att den heterosexuella hegemonin i någon mening är i förändring (Butler, 1993).⁷² Det skulle även innebära att maskulinitetens möjliga subjektpositioner påverkas. En bekräftelse på diskursiva förändringar är att Jons vänner skyddar honom. Han är inte utelämnad eller ensam. Att växa upp med regnbågsföräldrar innebär inte per automatik att barnet förstås som något osamtidigt eller abjekt i andra elevers ögon (Butler, 1990, 1993). Samtidigt vill inte Jon aktualisera de konflikter som finns i skolan för sina föräldrar. Det är svårt att tänka sig att Jons föräldrar skulle vilja att han tog saken i egna händer samt dolde denna skolproblematik för dem. Jon säger sig skydda sina föräldrar, en annan möjlig läsning är att Jon och hans vänner intar en traditionellt maskulin position som är förknippad med våld. Att som vänskapsgrupp försvara en regnbågsbarnsposition kan samtidigt vara ett sätt att bekräfta maskulinitet (Stoudt, 2006).

De elever som utsätter Jon för psykiska och fysiska trakasserier etablerar med sina handlingar en normativ gränsdragning. De påvisar att Jon och hans familjeförhållande inte är i linje med den vertikala livslinjen (|). Denna fantasmatiska logik manifesterar sig genom en exkluderingspraktik som kan sägas sträva efter att påvisa Jons osamtidighet, och fysiskt märka honom som

⁷² Se avsnittet *Familj* i del III för en genomgång av öppenhetens diskurs.

ett osörjbart subjekt, d.v.s. som abjekt (Butler, 1993; Glynos & Howarth, 2007). När Jon och hans vänner försvarar sig mot denna exkluderingspraktik strävar de efter att sudda ut den normativa gränsdragning som gör trakasserierna mot Jon legitima. Utifrån den bild Jon förmedlar i sin berättelse förefaller han med hjälp av sina vänner lyckas möta det psykiska och fysiska våld som används i försök att isolera honom. Som vi sett i föregående avsnitt har inte alla regnbågsbarn det stödet från sina vänner.

Reflektion och summering: Navigera i utbildningsmiljön

När regnbågsbarnens familjebakgrund blir känd i utbildningsmiljön aktualiseras en mängd betydelsebärande hierarkier. Fram träder fantasmatiska och sociala logiker som organiserar vardagliga inne- och uteslutningar.⁷³ Som det empiriska materialet i detta kapitel visar är regnbågsbarnens upplevelser av det institutionella rummet skola inte en och samma sak. Då konfliktytorna ser olika ut går det således inte destillera fram en gemensam upplevelse. Utifrån Foucault (1969/2002) har vi alltså att göra med: ”En härva av interpositiviteter” och det handlar nu om att: ”Fördela deras mångfald i olika mönster” (s. 192). Denna mångfald av mönster visar sig i de performativa strategier regnbågsbarnen tar till för att kunna hantera de konfliktytor som aktualiseras i utbildningsmiljön. Trots att informanterna i detta kapitel inte upplever samma typ av diskriminering (ifrågasatt, utpekad, förlöjligad, exkluderad, hånad, bespottad, slagen) och inte heller hanterar dessa konfliktytor med samma typ av performativa strategier (konfrontation, argumentation, döljande), har deras erfarenheter givna förbindelser. Konfliktytorna i detta kapitel uppehåller sig vid regnbågsbarnens släktskapsstruktur. De fantasmatiska- och sociala logiker som väcks till liv i detta kapitel uppmärksammar på så vis regnbågsbarnen som kategori under deras tid i skolan. I detta avrundande moment följer nu en summering av kapitlets huvudsakliga resultat:

- *Pedagogik*: En central del för pedagogisk forskning är frågan om skolan och elevhälsan fullföljer sitt institutionella utbildningsuppdrag (Wernersson, 2006).

⁷³ För en genomgång av sociala, politiska och fantasmatiska logiker (Glynos & Howarth, 2007) se avsnittet *Diskursanalys* i kapitel 4.

Som vi sett i detta kapitel görs inte detta när det kommer till sexualitet, könsöverskridande identitet eller icke-traditionella familjebildningar. I de få fall dessa teman faktiskt sipprar igenom och blir till ämnen i klassrummet befästs snarare traditionella dominansförhållanden. Detta innebär sociala implikationer för regnbågsbarnens rätt till utbildning, allsidiga kontakter och social gemenskap. Som kapitlet har visat har det funnits lagstadgat utrymme att arbeta mot social orättvisa under ett flertal decennier.⁷⁴ Ser vi till de utbildningsvetenskapliga diskurserna och vad som format regnbågsbarnens upplevelser blir det tydligt att vi har att göra med ett institutionaliserat rum utan kunskap om vare sig icke-heterosexuella köns- och identitetspositioner eller heteronormativitet som samhällelig maktstruktur. Borgström (2011) har kommit att ringa in detta fenomen som *det oinformerade ointressets strategi*, då det är ett förhållningssätt som inte erkänner icke-heterosexuella köns- och identitetspositioner som ett kunskapsfält. Detta till trots att familj, sexualitet och könsidentitet formar alla elevers vardagsliv och rätt till utbildning i dessa frågor. Att bortse ifrån kunskap om detta område medför, såsom detta kapitel visat, att heteronormativitet impregnerar undervisningen och den kunskap elever och studenter förväntas erövra, kuratorsamtal och de mellanmänniska relationer som pågår under rast och håltimme. Detta innebär att en maktrelation befästs då regnbågsbarnen inte kan bortse från skolplikten (SFS 1985:1100; SFS 2010:800), och därmed är bundna till skolan och elevhälsans institutionella utbildningsuppdrag.

- *Performativa strategier*: Regnbågsbarnen i detta kapitel försöker på olika sätt hantera lärares, skolterapeuters och andra elevers heterosexistiska och transnegativa agerande. När dessa konfliktytor uppstår är det genom villkorade händelser som är vardag i en utbildningsmiljö, som att prata om sin familj inför klassen, pedagogiska övningar där homosexualitet är i fokus, när lärare och skolterapeuter hanterar ett utåtagerande beteende, rykten i skolkorridoren eller när ens samkönade föräldrar är med på skolavslutningen. Dessa alldagliga händelser tvingar regnbågsbarnen att förklara sig, utbilda sin omgivning och till och med värja sig från psykiskt och fysiskt våld. Genom de performativa strategierna (konfrontativ, utbildande, döljande) strävar

⁷⁴ Ett av flera exempel är Lpo 94:s målbild: "Läraren skall klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet (...) uppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av kränkande behandling" (Skolverket, 2006, s. 9).

regnbågsbarnens spontana och dynamiska vardagsmotstånd till att överkomma heteronormativa maktrelationer i skolans institutionella och därmed villkorade rum. Dessa informella motståndspraktiker bör ses som en materialisering av regnbågsbarnens kulturella queerkompetens (Gustavson & Schmitt, 2011; Stockton, 2009). Det är en agens som genereras utifrån regnbågsbarnens erfarenheter av heterosexism och transnegativitet. Denna kunskap står i direkt förbindelse med deras hybrida position, något Ahmed (2006) även kommit att definiera som att växa upp i en queer genealogi; ett specifikt uppväxtvillkor som utgår från att ens släktskap är sammanflätat med homosexuella, bisexuella eller transföräldrar.

I nästa kapitel kommer jag utforska några fritidssammanhang regnbågsbarnen kommit i kontakt med. Utifrån avhandlingens syfte centreras frågan om de övriga som deltar i dessa sammanhang reagerar negativt på regnbågsbarnens familjeförhållande och i så fall vad som präglar dessa konfliktytor.

7. Skiftande fritidssammanhang

Inledning

Rykten går ju hela tiden, och det pratas ju. Och om, nu är ju inte jag så att jag blir mobbad, så. Men om man skulle få något kränkande ord eller någonting så, så är det ju oftast om. Att det är två mammor så att säga med i bilden. Och att det är det som oftast blir dem. Orden som blir nedvärderande på det sättet. (...) Idag, bland ungdomar så är det ett väldigt, som jag upplever det, att det är ju mycket skämt om. Ens mamma, så. Det är väldigt. Det är många ord som kan vara kränkande för ens mamma. Det är väldigt konstigt enligt mig, att om man ska försöka kränka någon annan, att man väljer en. Högre, alltså, en äldre person i familjen, så. Men, och då har det kanske också varit att det. Det är dina MAMMOR istället, och då blir det kanske lite mera påkryddat, och att. Om man skulle bli ledsen, som jag kanske varit några årskurser ner, då har det ju varit, ”Ska du inte gå hem till dina mammor”, och då är det ju. Då blir ju det som ett kränkande, att man påpekar. Jag tycker ju inte att det är kränkande för att det är flera. Men det är att de menar så, vad de påpekar, vilka knappar de trycker på och så. Jonas (16)

Det var en sådan där kärleksgrej om någon kille, min kille. I högstadiet, och ... Jag gick väl bakom ryggen på mina vänner för jag var kär i han också, så gör man ju (skratt). Och jag fick ju honom såklart! (skratt) Och då var de fruktansvärt arga på mig, och en kväll när jag skulle gå hem så följde de efter mig. Då gick vi på [en gata], Lina var med mig också, min dåvarande bästa kompis som jag försummade enormt mycket för jag ville vara fräck. Och då gick de efter oss, och skrek. Och då bodde ju Hanna [barn], Camilla [förälder] och mamma ihop. (...) Min mamma är en sådan som gärna klättrar i containrar, och letar roliga saker. (...) Och då tvingade de in mig bakom [ett större hus] vid last ... en sådan fyrkant som går in. Så stod de och skrek där, ”Ahh Camilla” [småländska] mamma är från Småland. ”Ahh Camilla ska vi gå och knulla i containrarna?” stod de och skrek liksom, och skulle då göra mig illa på det sättet, det var jobbigt, det ... Men det var ju för att det var mina vänner, som inte var några vänner, givetvis, men. Som jag inte trodde på något sätt hade tänkt på det, men där ser man liksom, det var ju inte normalt för dem, där kom det ju ut, då. Sedan sparkade de ju ner mig där i gränden, det var ju ”fantastiskt”. Siri (35)

Trots att Jonas är mindre än hälften så gammal som Siri länkas deras erfarenheter samman. De har båda vuxit upp med mammor som lever i samkönade relationer, vilket har lett till negativa reaktioner från vänner och andra jämnåriga ungdomar. Detta är inte unikt för Jonas eller Siri, utan återkommer som konfliktyta hos ett flertal informanter i denna studie. Olle (27) säger t.ex. att han helst inte ville att hans föräldrar skulle visa sin samhörighet allt för tydligt när de var ute på stan. Inte för att han skämdes, utan för att: ”Jag var rädd. Därför att ja, det var ju på nittioalet, det var ju asmycket nazister överallt! Det var ju nynazisternas jävla storhetstid. Man var ju skitskraj hela tiden”.

Det här kapitlet tar sin utgångspunkt i regnbågsbarnens fritid och de performativa strategier som aktualiseras i dessa sammanhang. Strategier är enligt Svenska Akademiens ordlista (2015), konsten eller metoden att föra krig. Denna definition sätter inte bara fingret på de spänningar som förekommer i varje given social kontext, utan även på regnbågsbarnens informella tillvägagångssätt för att hantera vardaglig antagonism. Hur regnbågsbarnen blir bemötta av andra jämnåriga och hur de formar vänskapsband och allianser blir på många sätt avgörande för de performativa strategiernas uttryck, kvalitet och omfattning. Som en produkt av det samhälle som skapar dem kan de performativa strategierna te sig tämligen meningslösa, tvetydiga eller destruktiva. De performativa strategierna kan även förstås som ett val, en civil protest, något anständigt eller för den delen romantiserat som något nyskapande och spektakulärt. Utifrån regnbågsbarnens erfarenheter framträder de performativa strategierna först och främst som nödvändiga. Förstått på detta sätt blir regnbågsbarnens informella motstånd en nyckel, varken gott eller ont; utan något oundvikligt i samband med att de formar sina diagonala livslinjer (/).

Sexualpolitiska fritidssammanhang

Den blå pilen hoppar upp och ner på kartan i smartphonen. Positionen är lokaliserad och jag är med andra ord framme vid rätt port. För att vara en sidogata är den ovanligt trafikerad denna eftermiddag. Några minuter senare svänger Kim upp med sin cykel och frågar om jag fått väntat länge? ”Nejdå?”. Upp med hissen och vi kliver mer eller mindre rakt in i köket. Jag och Kim lämnas ostörda av de övriga familjemedlemmarna medan bönorna i espressomaskinen avger sina kryddiga toner och mat värms.

Kim är 37 år, en av de äldsta deltagarna i denna studie, och när vi träffas har hon sedan några veckor fått kontakt med släktingar på sin pappas sida. Kim förklarar att hennes pappa Edvin dog när hon var fyra år och att hennes föräldrar inte levde ihop. Kim säger att det bara var tur att hon kom till då hennes biologiska föräldrar bara hade sex en gång. ”Min pappa han blev så glad när hon blev gravid, men hon tyckte att ’Men gud jag är ju lesbisk, jag var ju bara med dig en natt!’”. I samband med att Edvin avlider finns det ingen som längre kan göra juridiskt anspråk på kontakt med Kim. Linn fortsätter att träffa nya partners och dessa kommer även Kim i kontakt med. ”Ja men hon har alltid varit med kvinnor och hon har varit med ganska många olika kvinnor, men lite längre med någon. Men det är en som har varit som min mamma och hon heter Louise”. Kim berättar vidare att Louise breddade hennes fritidssammanhang och säger då att: ”Hon var med såhär i gaykören, fast för flator, vad heter den? (...) Ja de hette nåt kvinnokören, så där var jag jättemycket i den världen”. Att Kim varit en del av, som hon senare i intervjun säger: ”Den lesbiska världen” blir tydligt då vi börjar diskutera Frigörelsedagen, HTLV-III och Prideparaden:

Min mamma hade en kompis som hette Vilgot. Och han var lite såhär trög om man var barn. Men han var ihop med en kille som hette Mattias, som dog när jag var (paus) 20. Men han var ändå en sådan som verkligen var, såhär jävla fin faktiskt. Och det är ju, för jag märkte det igår, för så fort jag började läsa den här boken [Torika aldrig tårar utan handskar] så började jag bara ”Wuhäää” att det någonstans är såhär, det var ju en så konstig tid. Och det var också så spännande för att, vara barn, då var jag tio år. (...) Först HTLV-III, de höll på att prata om det så där vid bordet: ”Det är HTLV-III” sen när det där stora hände allting, det var ju på såhär frigörelseveckan. Och då, det var ju så konstigt, då kom folk såhär i, jag minns det som att det var Jan Hammarlund, men det var ju inte Jan Hammarlund för att han lever ju, men de såg ut lite som Jan Hammarlund, och sen så var de liksom alldeles såhär smala och i filter och det var väldigt sorgligt. Och sen så var det också såhär, det sättet som min mamma reagerade och fatta såhär, det här är allvar. Det är otäckt. Så. Och sen så dog han som vi kände. Någonstans var det ju också, det var mycket runt omkring då. Hon Louise då, som min mamma var ihop med innan. Jag kom ihåg att de hade kollat på någon film som, det var nog inte *Spindelkvinnans Kyss*, men det var någon annan typ samtidigt som den där. De hade bara gråtit och gråtit och gråtit, alla pratade om det liksom, med ett väldigt allvar och det kändes också som att det var vår värld som blev drabbad och inte någon annan, att man hade liksom. Att det kändes såhär, om det är vi. Det är vi på den här sidan världen. Men också då när jag var liten (...) fem-sex, så var vi på frigörelsedagen, vi var ju ofta där liksom, min mamma var alltid där. Och då kommer jag ihåg att såhär det första minnet jag har, när jag förstår liksom

REGNBÅGSUNGAR

att det är något annorlunda det var när Maranata var ju några som var emot homosexuella (...) de var ju sån här frikyrka och de stod såhär och spottade mot oss. Och det kommer jag ihåg att jag tyckte det var så det mest, det var liksom så, du vet när man fattar såhär, världen är inte alltid bra (skratt). Det här är någonting som, jag vet att de gör fel och jag är så liten, men de kan inte förstå. Och på något sätt så har det känts som att sen dess, efter det är det liksom som att jag vill att folk ska förstå varann. Sådär.

Per: Så att ingen behöver bli spottad på.

Kim: Nej jag tycker inte man ska behöva bli spottad på. Och kränkt. Liksom, inte kränkt, nu sa jag kränkt. Men sådär, man bara känner sådär, men "Hallå, kolla vi är snälla". Och så när man själv är barn är det så konstigt. De spottade väl kanske inte på mig, men det var liksom, de stod bredvid och spottade.

Per: Hotfull stämning?

Kim: Ja, och så få i det där tåget, det var ju nästan inge folk som gick i det där. Så det är så konstigt nu med hela pridegrejen, första gången när den kom, typ 98 va? Då såhär skulle jag cykla, jag jobbade på [en festival] och så såg jag dem i backen, nej jag kom i backen, jag tror de gick på Sveavägen. Och jag bara skriker såhär: "Bröder och Systrar kom igen!" allt vad jag kan och de bara tittar på mig som om jag var helt konstig och jag inser såhär, jävlar jag har inget tillträde till det där tåget. Jag har levt med det här hela livet och jag har inget där att göra. Så himla konstigt. Så jag har aldrig gått i det och jag har känt såhär "Gud jag måste gå snart". Men att det är såhär, för jag kan känna att jag är er kultur mer än ni någonsin har fattat, jag har ju typ, jag är inget annat, ändå har jag inget inträde på något sätt.

Per: Nej för jag tänker lite, det finns ju, alltså, det finns ju stolta föräldrar, finns det inga stolta barn, eller?

Kim: Nej. Nej så vi får väl göra det. Jag tänkte att jag och Hilda, min dotter, skulle göra en skylt, såhär "Stolt barn och barnbarn".

Per: Men känner du så att det på nått sätt är en värld som du inte har tillgång till?

Kim: Ja men lite, men lite också för att, (paus) ja. Men inte så att "Åh, jag är utestängd", utan mer som att ja men, jag tycker också att jag kan ställa såhär, det känns som att folk är oftast i första steget av att, "Vi måste definiera oss som annorlunda, vi måste definiera oss som annorlunda". Och det måste man ju få göra för att sen typ känna vem är jag nu i allt det här, sådär. Och oftast kan jag tycka att, ska man inte komma ett steg till då? Så. Och inte ha tillräckligt mycket tålmod med just det. (...)

Per: Men skulle du känna dig obekvämt, jag vet inte, dyka upp i ... ?

SKIFTANDE FRITIDSSAMMANHANG

Kim: I tåget? Nej det tror jag inte! Jag tror bara att det är såhär, det är så himla känslösamt just nu det där för mig, så jag orkar inte gå där och hålla på och tjura när alla är sådär glada för jag kan tycka såhär. Det är så stort att det har blivit så stort. Att det är så välkomnande på ett annat sätt nu. Och då var det verkligen inte det. Det är såhär väldigt (paus). Det är lite fint. Men det är också som att, folk som kommer nu, de vet inte sin historia på något sätt, så man känner som att. Jag är såhär yngre än människor ändå så kan jag historien. Jag kan den här. Så.

Kim har under sin fritid vuxit med och in i den sexualpolitiska rörelsen, och som hon själv säger: ”Är hon inget annat”. Trots det saknar hon idag, som vuxen, tillträde till dessa sammanhang. Initialt var denna sociala logik svår att förstå sig på då det inte finns någon särskild händelse eller viss person som markerade eller hindrade Kim från att delta i politiska sammanhang (Glynos & Howarth, 2007). Samtidigt återkom denna sociala logik på en mängd olika sätt även i det totala intervjumaterialet, upplevelsen av att stoppas. Utöver den position som Kim här gör gällande, framträdde ytterligare en subjektspostion i det empiriska intervjumaterialet. Informanter, såsom Egon (32), som självklart säger att: ”Det är ju pappas miljö, det är ju inte min miljö”. Denna artikulering är inte ovanlig, snarare tvärtom. Pride och andra sexualpolitiska initiativ stöds fullt ut, men målas samtidigt upp som något bortom den egna horisonten. Som jag förstår de något skilda subjektspostionerna, som Kim och Egon här artikulerar, uttrycker de samtidigt något gemensamt: avsaknaden av en politisk plattform för regnbågsbarn. För oavsett om de vill det eller ej, finns det inget sexualpolitiskt sammanhang som den första generationens regnbågsbarn självklart kan vara en del av. Den enda skillnaden mellan Kim och Egons uttalande är deras relation till detta icke-existerande fritidssammanhang – en tillbakablickande och en likgiltig. Vilket kan förklaras med att det är svårt att, som för Egon, sakna ett politiskt sammanhang han aldrig varit en del av. Tydligast blir denna spänning, den mellan regnbågsbarn som samhällelig kategori och den politiska offentligheten, när jag intervjuar Ines (24) som menar att hon är lite rädd för regnbågsparader:

Jag känner inte att jag har rätt att vara där. Jag känner att de kommer, sådär ”Vänta, du är straight? Ja, ja... Du är en av *dem*”.

Per: Nej, det där är ju intressant, tror vi prata lite om det på telefon, det här att det finns stolta föräldrar och så, men inga stolta barn?

Ines: Nej, men det finns väl en grupp stolta familjer? Jag tror jag såg dem, jag började gråta har jag för mig när jag såg de gå förbi i Prideparaden där.

REGNBÅGSUNGAR

Jag har mig att, de hade en massa olika plakat där det stod liksom, vad de var. Stolt mamma. Och då tror jag det fanns lite stolta systrar och kanske till och med något stolt barn, det var väldigt mycket olika. Det var fint.

Per: Men varför kan du inte gå där? Om du vill gå alltså menar jag?

Ines: Jag vet inte. Det känns fortfarande lite att, det är ett sammanhang som jag inte har riktigt tillträde till, och det är bara ... Också jag har inte riktigt tillträde till ”stolta familjemedlemmar”-stället, eftersom jag aldrig har haft problem för det, så känner inte jag att jag inte riktigt har rätt att komma här och liksom va stolt, för jag har ju aldrig blivit utsatt för något, typ. (...) Jag har personligen mycket problem med att känna att, nej men jag kanske inte har rätt att tillhöra den här kategorin, så.

I centrum för detta avsnitt står den spänning regnbågsbarnen i den inledande passagen givit röst åt. För att närma mig en förklaring av detta fenomen, som inledningsvis skildrats som en upplevelse av att komma att stoppas, ägnas avsnittet i huvudsak åt den första generationens regnbågsbarns mer eller mindre icke-närvaro i de sexualpolitiska fritidssammanhangen. Detta sker genom två underrubriker: (1) *Regnbågsbarn som samhällelig kategori* undersöker informanternas relation till termen regnbågsbarn. På så sätt kommer informanternas egen förståelse av vad det innebär att vara, eller att komma att uppfattas som ett regnbågsbarn att stå i centrum. (2) *Sexualpolitiska kontexter* uppehåller sig vid regnbågsbarnens möjlighet att ingå i sexualpolitiska sammanhang. Under denna avsnittsrubrik granskas en rad sexualpolitiska blogg- och forumsinlägg som behandlar marginaliserade och privilegierade grupper, vem som har rätt att uttala sig och vilka (t.ex.) Pride är till för.

Regnbågsbarn som samhällelig kategori

Utifrån det empiriska materialet som helhet är det enkelt att se att den första generationen regnbågsbarn ser sig själva som politiskt aktiva. Flera är eller har varit aktiva inom breda lager av höger- och vänsterpolitik. Alex (22) säger att han är: ”Politiskt aktiv, [politiskt högerparti], det tar väl upp, rätt mycket tid, det är väl i alla fall 25 procent, minst, i månaden, upp till 75 procent, eller 100 beroende på om du har råd eller inte”. Medan Emil (19) uppger en vänsterorienterad inriktning, samt säger att: ”Jag har ju alltid varit väldigt politiskt intresserad. Speciellt antirasistiska sammanhang har engagerat mig mycket”. Men går det att vara politiskt aktiv utifrån sin hybrida position, vad Ahmed (2006) även kallar en queer genealogi? För att komma till hur

informerterna ser på den frågan undersöker jag nedan hur deltagarna identifierar och relaterar till kategorin regnbågsbarn.⁷⁵

Trots att regnbågsbarn så sent som 2006 blev ett nyord i Svenska språket identifierar sig ett flertal informanter med berörda epitet: ”Regnbågsbarn, ny bet.: barn till föräldrar som är homo- eller bisexuella eller transpersoner” (Språkrådet, 2007, s. 10). När jag träffar Ivar (23) säger han att ”Det är lite gulligt. Det är också ett sätt att sätta namn på det”. På liknande sätt resonerar tre andra informanter:

Pia (27): Jag såg en dokumentärserie när jag gick i högstadiet som hette *Regnbågsbarn*. Då var det såhär ”hm” (skratt). Att det fanns ett begrepp för det. Det var lite ”Okej”. Annars så har det väl inte påverkat mig så mycket. Jag har inte behövt ... Jag var så pass gammal då. Så man behövde väl inte, definiera sig på samma sätt. (...) Jag kallar ju mig själv regnbågsbarn nu, det gör jag.

Malva (19): Jag säger sällan att jag är ett regnbågsbarn, så, men jag tycker inte att det är något konstigt att säga det. Jag *är* ju det. Men, jag tycker faktiskt att det är ett ganska fint ord, det är någonting som är positivt för mig. Men annars så förklarar jag ju min familj som mina mammor, min pappa och mina syskon, så, ingen big deal.

Maja (37): Jag tycker det är ett så himla fint ord! Faktiskt, jag kan liksom (paus) och kan ju prata om det. Jag skulle nog kanske inte ... spontant säga att vi var någon regnbågsfamilj, men kan ju säga att andra är det och då tycka att det då är något fint, något positivt och liksom sådär. Men, nej, jag kan verkligen bara tycka att det är något positivt, men att jag ... Eftersom vi liksom, min pappa var då bisexuell och det är ju liksom lite halvmesyr, kan jag känna också i hbtq-kretsar så va. Och sedan känns det ju för mig idag som att han lever som homosexuell, men det är ju ingenting som vi har pratat om! Förstår du? Så det är lite märkligt liksom, för som vår familj, det är liksom ... Så jag har nog inte ... Jag känner mig liksom inte som ett regnbågsbarn på något sätt, heller (skratt)!

Per: Fast att du har de erfarenheterna? Tror du det hade varit skillnad om du vuxit upp idag och det ordet hade funnits innan?

Maja: Ja! Jag tror det och hoppas det! Alltså, för deras skulle också. Jag tycker att det är ett bra ord, och att det är beskrivande och att det ändå, ja, att det är förklarande liksom.

⁷⁵ Glynos och Howarth (2007) menar att detta är av betydelse då: ”The subject of identification is linked to the political dimension” (130).

REGNBÅGSUNGAR

Trots att regnbågsbarn upplevs som en positiv kategori menar Pia att begreppet som sådant träder in i hennes liv relativt sent. För studiens yngsta deltagare sker detta när de är barn, men för det absoluta flertalet då de är tonåringar eller vuxna. Malva å sin sida lyfter att hon trots regnbågsbarn som begrepp behöver förklara hur hennes familjestruktur (mamma-mamma, pappa och syskon) hänger samman. Kategorin regnbågsbarn säger något om föräldrarnas sexualitet och/eller könsidentitet, men inte själva familjetrådets förgreningar. För Maja blir regnbågsbarn som kategori något skakigt då hon menar att bisexualitet inte ger samma autentiska närvaro som homosexualitet och att hon inte vet hur hennes pappa själv identifierar sig idag. Maja adresserar även det faktum att hon inte vuxit upp med begreppet regnbågsbarn. Pias, Malvas och Majas yttranden representerar tre diskursivt igenkänningsbara trådar som löper genom det totala intervjumaterialet: (1) att regnbågsbarn som begrepp är en relativt ny benämning, (2) det säger inget om familjestrukturen, samt (3) funderingar kring om barn vars föräldrar kommit ut sent får titulera sig regnbågsbarn. Utöver dessa invändningar och funderingar återkommer en fjärde tråd i intervjumaterialet, (4) oro:

Stella (23): Nej det är väl fint. Jag tycker det absolut är ett fint ord. Sen vet jag inte, har inte så många åsikter kring just det. (...) Det beror väl på när man använder ordet. Jag tycker kanske inte att man ska säga, använda liksom, just sätta det här till att det här är ett vanligt barn och det här är ett annorlunda barn. Därför kallar vi det ... Det är ungefär som att "Det här är ett vitt barn och det här är ett mörkt barn". Man ska inte se det så, man ska se det som ett barn. (...) Man ska se på alla barn lika.

Mia (23): Alltså, jag hade inte hört det förrän mamma nämnde det (skratt), men det känns som att jag inte, visst, jag kanske tillhör det, men jag känner inte själv att jag gör det för jag tänker att man då har upplevt så mycket mer av den världen. Man har två [homosexuella] föräldrar, eller att man har vuxit upp med det i hela sitt liv. Så det känns som att jag kanske inte tillhör just det, riktigt, för jag har inte så mycket erfarenhet som andra kanske har. Men jag tycker ändå att det är ett bra ord att definiera, om man vill definiera något. Så länge det inte skapar en vi-och-dem känsla.

Sebastiane (23): Nej det är väl lite liksom efter min tid, (skratt), kan jag känna på ett sätt. Jag är, jag ser mig själv som ett vanligt barn, fast med två pappor, som jag tycker om väldigt mycket.

Den ängslan som i intervjumaterialet knyts till ordet regnbågsbarn kan tolkas som en oro för att uppfattas som annorlunda. En farhåga att ens uppväxt och barndom ska uppfattas som något osamtidigt eller helt på kant med den

vertikala livslinjen (|). Något som i värsta fall skulle kunna innebära att uppfattas och bemötas som något abjekt (Butler, 1990, 1993). Att inte i någon större utsträckning kännas vid kategorin regnbågsbarn och därmed inte vara i behov att organisera sig utifrån ett sådant epitet får en indirekt vertikaliserande effekt (|). Varför skulle ”Som ett vanligt barn, fast med två pappor” vara i behov av att vara en del av den horisontella livslinjens (—) sexualpolitiska sammanhang? Att organisera sig utifrån kategorin regnbågsbarn riskerar alltså att signalera att vi har att göra med en kategori barn som är i behov av stödgrupper och separatistisk organisering. Denna vilja att för sig själv och andra försäkra normalitet riskerar även att skymma sikten för regnbågsbarnens unika och specifika situation; det livsvillkor som utgår från den diagonala livslinjen (/). De intervjuavsnitt som skildras i detta avsnitt knyter kategorin regnbågsbarn främst till fyra återkommande och därmed igenkänningsbara yttringar i intervjumaterialet. Samtidigt artikuleras ingen gemensam stark förståelse av vad det innebär att vara eller att komma att uppfattas som ett regnbågsbarn. Det visar sig om inte annat i intervjun med Siri (35), då hon frågar sig själv: ”Jag tänker att jag är ju inget riktigt regnbågsbarn, men vad är ett regnbågsbarn?”. Såsom informanterna relaterar till själva identiteten regnbågsbarn går det utifrån Laclau och Mouffe (1985/2008) säga att vi har att göra med en tom signifikant. Det betyder inte att det är en position som är tom på mening och innehåll, utan snarare att det är en position som fylls med en mängd olika innebörder. Något Laclau och Mouffe skulle benämna som ett resultat av diskursernas ständiga överflödande. På en diskursiv nivå innebär det att regnbågsbarn är en begynnande kategori, utan gemensam mening och innehåll. Glynos och Howarth (2007) påpekar att en tom signifikant är: ”Engaged in a search for identity and struggle over meaning” (s. 131). Regnbågsbarn som kategori bärs inte upp av en eller flera fantasmatiska logiker och därmed finns det än så länge inget att gemensamhet mötas kring (Glynos & Howarth, 2007). En ytterligare förklaring till varför den första generationen regnbågsbarn inte återfinns i någon större utsträckning i sexualpolitiska fritidssammanhang går att finna i den virtuella bloggofärens nätgemenskap. Om detta handlar nästföljande avsnitt.

Sexualpolitiska kontexter

I Sverige finns det inte samma självklara fritidssammanhang för äldre regnbågsbarn och deras föräldrar som t.ex. i USA. Den största föreningen COLAGE organiseras närmast uteslutande av vuxna regnbågsbarn, samt gör gällande att de på sin fritid träffar 5 400 yngre regnbågsbarn per år. Varje år organiserar COLAGE (2017) familjehelger med programpunkter som: ”Queerspawn resist - This workshop will focus on developing strong self-care skills for individual and communal healing, as well as offer strategies for engaging in social justice activism” (s. 1). När regnbågsbarn som Kim (37) gör gällande att hon inte längre har något tillträde till sexualpolitiska sammanhang så uppstår inte dessa känslor ur ett vakuum, utan ur en brist på organisering. Vilket även kan förstås som en politisk logik som brister i solidaritet (Glynos & Howarth, 2007). Ser vi till hur släktingar, allierade och Pride diskuteras på internet görs det under rubriker som ”Kan en straight göra nåt för hbt?”, ”Hur vara en bra transallierad? Om tolkningsföreträde och cistårar” och ”Norm-inblandning i icke-normsfrågor”. Nedan följer fem citat från den virtuella bloggofärens nätgemenskap:

Men enligt mig ska **inte** cismonoheteros (folk som är cis (ej trans), mono (kan bara bli kär i en person åt gången) och heterosexuella), få gå i Pride paraden. (Zineadlennonsquared, 2016, par. 1)

Vilka är det som inte hör hemma inom Pride? Jo, cismonoheteros, det vill säga om du är följande *samtidigt*: • Cis: Personer som inte är trans • Mono: Personer som är monogama/monoromantiska/monosexuella • Hetero: Personer som är heterosexuella. Kort sagt – om du inte definierar dig med något inom QTBH, så hör du inte hemma inom Pride. (Hydradoktrinen, 2015, par. 7).

Pride är en festival och demonstration för HBTQ-personers rättigheter och inte en allmän folkfest. Remember who the real enemy is. (Feminazgul, 2015, par. 13).

Hur ofta säger någon till dig att din sexuella läggning eller din könsidentitet bara är ”en fas”? (...) **Om svaret på dessa frågor är ”sällan” eller ”aldrig” är du förmodligen en heterosexuell cisperson**, det vill säga: Du tillhör samhällsnormen. (Sanna Mac Donald, 2014: par. 1–2).

Under parollen ”STOLT släkting/vän”? Eller kanske under parollen ”Fan vad jag är TOLERANT?”. (Feminetik, 2007: par. 88).

Var en god allierad. Även om du inte tillhör en av de marginaliserade grupperna kan du ändå föra talan om allas lika rättigheter. Det betyder att även om du inte är till exempel homosexuell, transperson eller funktionsnedsatt, så kan du ändå föra talan om att dessa ska kunna delta i

samhällsaktiviteter på samma villkor som de motsvarande privilegierade grupperna. Individer som utan att tillhöra en marginaliserad grupp ändå för talan om allas lika rätt kallas allierade. Var en sådan, och var en god sådan. (Komplementfärger, 2014: par. 7)

I dessa sexualpolitiska blogg- och forumsinlägg artikuleras en fantasmatisk logik som kan sägas kretsa kring en marginaliserad kärna (Glynos & Howarth, 2007). Som ett yttre skal till denna kärna finns privilegierade grupper som vill stötta och visa solidaritet. I detta yttre skal placeras regnbågsbarnen, om de nu inte i sin egen identitet återfinns inom bokstäver som hbt. När allierade diskuteras handlar det i bästa fall om att regnbågsbarnen har en godkänd anledning att vara där, de är barn till en eller flera föräldrar som går i paraderna.⁷⁶ I värsta fall förstås regnbågsbarn som en dålig allierad, som genom sina försök att visa sig tolerant stjälar fokus från homosexuella, bisexuella, transpersoners (o.s.v.) rättigheter. Detta fenomen definieras som *straightism* (Boellstorff, 2016).⁷⁷ Återkommande och genomgående i berörda citat är fantasmatiska logiker som ringar in regnbågsbarnen som en privilegierad grupp (heterosexuell, cisperson) och därmed inte som en kategori barn med egna erfarenheter av heterosexism och transnegativitet (Glynos & Howarth, 2007). Kim och de övriga regnbågsbarnens utsagor visar att så inte är fallet. Oavsett hur regnbågsbarnen identifierar sig (heterosexuell, bisexuell, inte bestämt sig o.s.v.) kantas den diagonala livslinjen (/) av erfarenheter av heterosexism och transnegativitet.

Gemensamt för de blogg- och forumsinlägg som ovan presenterats är att de tvingar alla, regnbågsbarnen inkluderat, att reflektera över sin plats och möjlighet att delta. Ahmed (2006) menar att denna form av självreflektion är en effekt av att stoppas av sociala barriärer, och skriver med anledning av det att: "To feel negated is to feel pressure upon your bodily surface; your body feels the pressure point, as a restriction in what it can do" (s. 161). Att stoppas kan just innebära att det enskilda regnbågsbarnet vill kliva in i en rörlig demonstrerande massa, men p.g.a. diskursiva regleringar känner sig nödgad att

⁷⁶ En sådan sektion i Prideparaden är "Stolta föräldrar" som gick i paraden första gången 1999. När sektionen "Regnbågsfamiljer" började gå i paraden har inte Stockholm Pride några exakta uppgifter om (e-brev, 2017-05-07).

⁷⁷ De som värjer sig mot straightism citerar allt som ofta passerar från texter som Brighes (2016) 10 Rules cisgender straight people attending pride should follow: "I'm going to lay it on the line cold for you: If you are a cisgender straight person, Pride isn't about you" (par. 4). Men även *Queer Nation-manifestet* (1990/2013): "Säg åt dem att hålla sig borta tills de tillbringat en månad med att gå hand i hand på gatorna med någon av samma kön. Efter att de överlevt det, då kan du lyssna på vad de har att säga om ilska. Annars, säg åt dem att hålla käften och lyssna" (s. 38).

stå bredvid som åskådare. I intervjumaterialet visar sig denna ambivalens och kluvenhet även som missnöje. Esther (31) beskriver det ur flera synvinklar, och då bl.a. som att en: ”Kan ju se i Prideparaden att det går ett helt block med stolta föräldrar till homosexuella barn, även om de är vuxna nu men du har inte tvärtom, det finns inte nått block med stolta barn till homosexuella föräldrar, det är väldigt osynliggjort, eller då var det väl ännu mer”. I det totala intervjumaterialet finns det även utsagor som uttrycker en stark vilja att var en del av ett större sexualpolitiskt fritidssammanhang. Precis som Kim (37) längtar Siri (35) tillbaka till den gemenskap hon upplevt som barn då hon säger att: ”Nej, men jag vill åka till Stockholm, till den stora paraden, mamma är där varje år. Det är ju en sådan gemenskap man känner ... Det är ju det man saknar! Gemenskapen, känslan av att jag har samma som dem”. Återkommande i intervjumaterialet är således en vilja till att, som Siri uttrycker det: ”Att träffa andra i lika, samma situation”.

I antologin *Det är vår tur nu! – Att vara trans i en tvåkönsvärld* (Berg & Sumanen, 2013) upprepas betydelsen av ett sexualpolitiskt fritidssammanhang. Freddie Engberg (16) skriver t.ex. att: ”Det känns konstigt att tänka på allt som hänt om jag inte hade hittat till gruppen. Allt jag har lärt mig om att vara trans och att kunna hantera det, om vården och nya saker i allmänhet” (s. 18). För regnbågsbarnen som ingår i denna studie har inte något sådant fritidssammanhang existerat, då den sexualpolitiska politiken kretsar kring icke-heterosexuella och könsöverskridande identiteter.⁷⁸ Det är utifrån en sådan insikt, att vissa platser är kodade, som Ahmed (2006) skriver att: ”Spaces also take shape by being orientated around some bodies, more than others” (s. 157). En effekt av en sådan ”riktning” är att regnbågsbarnen från den första generationen inte haft något givet segment i (t.ex.) Prideparaden att gå med. Ett sätt att lösa frågan om autenticitet och platstagande blir genom deras föräldrar. Amanda (32) säger t.ex. att: ”Min mamma går ju alltid, och det är ju med henne jag får göra sådana grejer”. Medan Malva (19) uppger att: ”Jag hade en t-shirt som det stod ’Stolt dotter till mina mammor’ på”. Men denna parad kan även ges tillträde till via vänner. Detta visar sig bl.a. då Olivia (15) säger att: ”I paraden brukar jag gå med mina kompisar. Mina homosexuella kompisar”. Gemensamt för dessa intervjuavsnitt är att regnbågsbarnen hänvisar till sina föräldrar, sina homosexuella vänner, och inte till sina *egna*

⁷⁸ I ett e-brev (2017-06-15) skriver RFSL att de inte känner till någon samtalsgrupp, stödverksamhet eller liknande insatser för regnbågsbarn.

upplevelser av heterosexism och transnegativitet. I intervjumaterialet är det endast Malva som manifesterat sin position som dotter till sina mammor i ett större sexualpolitiskt sammanhang. För de regnbågsbarn som själva levt i samkönade relationer blir frågan om autenticitet och platstagande i regnbågsmanifestationer klart lättare. En av dem är Jon (16) och han säger självklart att: ”Jag vill i alla fall va en del av att kanske få det mer accepterat, i och med att jag ändå lever i det nu i alla fall. Så. Man vill ju gärna känna att man har, att man bidrar. Tycker jag, är viktigt”.

Den första generationens regnbågsbarn har i Sverige inte vuxit upp med organisationer som COLAGE i ryggen, men det betyder inte att det inte funnits behov av att kommunicera. Under fritiden har något äldre regnbågsbarnen organiserat sig via mer eller mindre privata internetforum. Ett av dessa exempel är Linda Örtengren vars pappa kom ut på senare år. Linda berättar i en intervju med Svenska Dagbladet (2008, 11 februari, par. 2) att:

Under en period hade Linda en chatsida på Lunarstorm för barn med homo-, bi- och transsexuella föräldrar. ”Det strömmade in berättelser. Så många tankar snurrar omkring när man precis har fått veta. Kärnfrågan är öppenhet – eller rättare sagt brister på öppenhet”. Många barn var 11–12 år – och väldigt kloka, enligt Linda. (...) ”Många har det jobbigt i skolan. Det är inte bra. Kan jag bidra till att stötta någon är det guld värt”. (...) Linda Örtengren arbetar som psykosyntesterapeut och för några år sedan drog hon igång samtalsgrupper för barn med homosexuella föräldrar. En av grupperna bestod uteslutande av döttrar till män som inte är öppna med sin homosexualitet. Några av tjejerna konfronterade sina pappor efter att ha hämtat styrka i gruppen, men fick nej från sina fäder. De ville inte komma ut. ”Det blir som fenomenet som beskrivs i boken *En flodbäst i vardagsrummet*, en hemlighet som inte får nämnas och som är oerhört tung att bära. Att behöva ljuga för en förälders skull mår man inte bra av”. Linda Örtengren har även haft individuell terapi med barn till homosexuella och hon tvekar inte om vad som är det bästa för alla inblandade: ”Sanningen segrar och vinner i längden. Det är jobbigt för stunden, men det betyder så mycket. Min önskan är att öppenheten ska bli mer utbredd”. Hon understryker att det är föräldrarna som måste ta ansvar, barnen ska inte behöva göra det. Inför de egna barnen finns ingen anledning till att tveka inför öppenheten, menar hon.

Regnbågsbarnens hybrida position, vad Ahmed (2006) även kallar en queer genealogi, genererar icke-normativa erfarenheter andra barn inte upplever. Något diskursteoretikerna Glynos och Howarth (2007) skulle ringa in som att regnbågsbarnen konfronteras av specifika fantasmatiska, sociala, och politiska logiker. Det är därför inte konstigt att de konfliktytor Linda listar låter sig väl

förenas med Kims upplevelser och de övriga berättelserna som återfinns i denna studie: hemligheter, tystnadens strategi, utsatthet i skola och fritidssammanhang. Regnbågsbarn har alltid behövt hantera frågor om öppenhet, heterosexism och transnegativitet. Det som skiljer Sverige och USA åt är inte regnbågsbarnens behov utan om deras erfarenheter tas på allvar och därmed länkas samman med ett större sexualpolitiskt fritidssammanhang eller inte.⁷⁹ När nu den andra generationen regnbågsbarn börjar komma upp i åren ställs frågan på nytt: tystnad, terapi och avsaknad av sammanhang eller sexualpolitisk kamp för öppenhet och gemenskap?⁸⁰

Andliga fritidssammanhang

Det är en uppsluppen stämning i vårsolen. Jag och Åse (22) sitter denna lördag i en glasalkov i en större byggnad. Jag håller upp intervjuguiden, eller snarare vad som är kvar av den och säger: ”Den har varit med ett tag den här, den börjar falla i bitar”. Åse skrattar åt de tillskrynkade pappersbladen som följt mig kors och tvärs genom Sverige. Hon börjar med att berätta att hon är teologistudent. Vi samtalar en stund om Åses syn på Gud, humanism och kärlek innan samtalet övergår till att handla om hennes släktträd. ”Jag är ensam barn” säger Åse och tystnar: ”Till två kvinnor (paus) som bodde ihop i 25 år och nu är de ... separerade”. Åse berättar att en av hennes mammor nu är omgift med en annan kvinna och den andra mamman är tillsammans med en man. ”Men fortfarande ensam barn” konstaterar Åse med ett skratt. När jag undrar lite mer hur det var innan, hur hon kom att bli deras dotter säger Åse: ”Mina föräldrar delade på sig under ungefär ett år. Under den tiden så blev min biologiska mamma gravid med mig och sen blev de tillsammans igen ... efter ett par månader så”. Åse skrattar och säger att det inte var planerat, utan något som inträffade under upprottet. Åse själv refererar till denna person som spermadonatorn, men känner sig inte lockad av att söka kontakt. Hon säger: ”Enligt min mamma så valde han att inte vara en del av mitt liv”.

⁷⁹ Det är lätt att stirra sig blind på USA då COLAGE organiserar så många regnbågsbarn och deras familjer. Men det finns många fler grupper, en av dem är Rainbow Families (2015) som återfinns i England. De skriver på sin webbsida att de är en: ”Informal social group for lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) parents and their children in Brighton & Hove, Sussex and surrounding areas” (Rainbow Families sekt., par. 1). Precis som COLAGE organiserar de aktiviteter för yngre och äldre regnbågsbarn, går tillsammans i Prideparaden o.s.v.

⁸⁰ Ytterligare förklaringar till varför den första generationen regnbågsbarn inte återfinns i någon närmare utsträckning i sexualpolitiska sammanhang, lyfts ytterligare i slutdiskussionen och då under rubrik *Fritid* i del III.

Därför menar Åse att: ”Så jag har inget behov av att säga ’Hej här är jag, vill du va min pappa’. Utan jag har två föräldrar för det är alldeles lagom (skratt)”. Åse menar att hon sedan barnsben alltid fått frågor om sin familj, att frågorna aldrig tar slut, och att hon borde vara trött på det vid det här laget. Samtidigt menar Åse att hon och hennes mammor alltid varit öppna. ”Jag har blivit uppfostrad att ... vara öppen med det (skratt), det är bättre att vara öppen med det så blir det inga konstiga rykten och felaktigheter som sprids utan då vet folk hur det är liksom”. Åse förklarare vidare att: ”Så jag fortsätter att va öppen med det, för att försöka sprida kunskap till dom som är rädda för det och så (skratt). Så jag kan frälsa världen från homofobi (skratt)”. Allt eftersom intervjun fortsätter är det just denna frälsning som samtalet i mångt och mycket kommer att kretsa vid:

Jag har ju haft tur med uppväxt och levt mina första tjugio år i livet i [församling inom Svenska kyrkan]. Så att, där hade man ju tur att jag hamnade där, jag var inte född in i den konservativaste församlingen i [mellanstor stad] utan det var ... aktiva och den liberala församlingen, och det var väldigt tillåtande, men det var klart att folk kom och frågade, det var inte lika vanligt då som det är idag, till exempel. Men jag vet ju folk nu, till exempel en av mina studie ... en jag studerar med ... som vet vem då Anna är, och tycker inte om henne för hon är homosexuell. Därför kan han inte möta min blick, för att jag är kvinna, blivande präst och barn till en homosexuell, till exempel (skratt). Så att det. (...) Så vet jag ju hur många kyrkligt involverade i både [mellanstor stad] och [större stad] som är emot det. Och jag tar liksom aktivt avstånd från de personerna och de församlingarna och så.

Per: Ja just det, och det blir aldrig nån, att du konfronteras med det liksom på den nivån?

Åse: Nä, det är väl nu i så fall, jag sitter, [större stad] församling är ju ganska konservativ. Och nu sitter jag med i kyrkorådet där för att öka, och då kommer det väl bli en del diskussioner kring både det och kvinnliga präster kan jag tänka mig att det kommer bli.

Per: Men jag tänker kvinnliga präster det är väl redan, det är väl redan genomfört?

Åse: Ja, men folk är fortfarande emot det. Det finns de som kommer och prästvigts när de är 25, män som kommer ut där i 25-årsåldern och prästvigts och är emot både kvinnliga präster och homosexuella och allting. Så att det finns unga. Sen är det klart att det är vanligare i den äldre generationen att med nån som är emot kvinnliga präster, men det finns även unga killar idag som är det. (...) Man märker ju av mer motståndet nu när jag är vuxen själv, på väg in liksom, i kyrkans väg på riktigt eller vad man säger (skratt) mer

REGNBÅGSUNGAR

seriöst. Och då märker man av det tydligare, både då motståndet mot homosexualitet och mot kvinnor. (...)

Per: Men om, den här personen med blicken som du pratar om, när kom du kontakt med den individen första gången? Hur gammal var du då?

Åse: Det var ... det var nog när jag vart med ett konfirmandläger. På sommaren. Så var han, han är två år äldre tror jag, så var han, dem där med sin församling på samma ställe, och han var där som ledare. Då träffade jag honom och tyckte att han var lite konstig (skratt), och sen har det liksom ... under årens lopp har jag liksom lärt känna hans teologi och hans personlighet, och då vet jag liksom okej, han är ... ursäkt min franska, men dum i huvudet (skratt). Tycker jag (skratt).

Per: Mm. Men hur gammal var du när du träffade honom första gången?

Åse: 15, tror jag.

Per: 15, ja just det.

Åse: Eller jag skulle fylla 15 på hösten sen. Men då tyckte jag bara att han var en udda prick. Och sen har jag liksom lärt mig efterhand att okej, han tycker så och han tycker så och han tycker så och han står för det och han tycker så och liksom ... Och sen är han väldigt skarp, och han är jättesmart, så han kan ju verkligen föra diskussioner kring det, vilket gör honom farligare eller vad man ska säga då. Och han kommer, han vill jobba med ungdomar och sådär, då känner man okej så då kommer du vilja sprida vidare det här till ungdomar och försöka liksom ... omvända dem till din, konservativa bakåtsträvande tro liksom, och sådär. Och det ser jag som ett aktivt motstånd. (...) Nu ska jag ha konfirmander både till hösten och till våren. Det ska bli kul (skratt), att utbilda lite i öppenhet och kärlek. (...) De första åren då jag var konfirmandledare så hade vi alltid en dag då vi, det var såhär tre veckor läger på sommaren man var iväg, då hade vi alltid en dag som handlade om hbt och genus. Och då hade vi alltid den här diskussionen, en värderingsövning, och då var det alltid en fråga som var liksom om barn till homosexuella, om barn till homosexuella ska få adoptera, och då var det alltid nån som var emot det, liksom. Och då körde vi alltid den här att ... jag berättade aldrig innan dess att jag har homosexuella föräldrar, och då kan man på det sättet liksom ... föra in det i diskussionen såhär "Surprise?". Typ vad tycker du, "Vad tycker du om mig" och "Du är ju ganska normal" och "Ja men titta jag har homosexuella föräldrar och jag är väl ganska normal" (skratt) och det blir liksom ... man avdramatiserar deras åsikter lite, så att ja titta här har du nån som har homosexuella föräldrar och jag är ganska normal (skratt). (...) Det centrala budskapet, för mig inom kristendomen är kärlek, liksom. Älska dig själv, älska din nästa, älska Herren gud och bla bla bla liksom. Kärleken, inte kärlek, du behöver inte definiera det men kärlek är det viktigaste, och då är det såklart att all kärlek ska va tillåten, så länge det inte skadar någon annan

SKIFTANDE FRITIDSSAMMANHANG

människa. Och det är liksom min ... största teologiska ståndpunkt att Jesus är kärlek. (...)

Per: Känner du en trygghet i den kristna församlingen, i ... upplever du att det finns en gemenskap i en tro och sådär?

Åse: Ja, det gör jag. Verkligen, och jag bor inte längre i [församling inom Svenska kyrkan], men jag fortsätter att gå där för det är en fantastiskt liberal, en liberal församling, kvinnlig kyrkoherde och båda de kvinnliga prästerna som jobbar där är fantastiska så där känns det verkligen som att det är en gemenskap, och ... de ser alla och de tillåter alla och sådär. Så det känner jag verkligen, att i den församlingen känner jag en gemenskap, och här är verkligen min kristna familj liksom, typ (skratt).

I Åses framställning har hon haft tur som fötts in i en liberal församling inom Svenska kyrkan. I denna gemenskap levde Åse sina första tjugo år innan hon flyttar till en större stad. Då hon vill undvika kvinnoprästmotståndare och de inom samfundet som tar avstånd från homosexualitet söker Åse istället upp ett för henne likasinnat sammanhang. Hennes centrala teologiska ståndpunkt centreras runt att Jesus är kärlek. Denna utgångspunkt verkar stämma överens med församlingen Åse nu är aktiv i då hon beskriver den som sin kristna familj med en kvinnlig kyrkoherde samt två kvinnliga präster som ser och tillåter alla. Inom Svenska kyrkan är denna gemenskap inte given menar Åse och tar ett av flera exempel: hon lyfter fram en person som hon studerade med, som vet vem hennes mamma är och som därmed inte heller kan bemöta Åse på ett värdigt sätt. Detta p.g.a. av att hon är kvinna, blivande präst och barn till en homosexuell förälder. Åse lyfter fram att samma person är påläst och teologiskt driven. Denna person vill även arbeta med ungdomar, vilket Åse tolkar som att han vill påverka dem med sin konservativa tro. I intervjun med Åse framträder en mängd positioneringar mellan olika församlingar, vilken teologi de unga skolas i, kvinnoprästmotståndet inom det lokala kyrkorådet o.s.v. Åse som utgår från att Jesus är kärlek och därmed vill frälsa samhället från homofobi är indragen i dessa meningsstrider; hon är själv konfirmandledare och har värderingsövningar som kretsar kring genus, sexualitet och familj. Den religiösa gemenskapen Åse själv lever i, hennes kristna familj, är således inte given utan bärs upp av en särskild fantasmatisk logik som hon samtidigt kämpar för (Glynos & Howarth, 2007).

Kampen om Svenska kyrkans teologi artikuleras starkt i intervjun med Åse då de liberala och konservativa falangerna är i ideologisk motsättning. Utifrån Glynos och Howarth (2007) blir detta en självklarhet, inte minst då det är två

skilda fantasmatiska logiker som vill definiera Svenska kyrkans teologi. När Åse och hennes liberala falang flyttar fram positionerna (kvinnlige präster o.s.v.) får det som konsekvens att de konservativa idealen inte längre stämmer överens med Svenska kyrkans officiella teologi. På samma sätt blir det när Åse gör gällande att studiekamraten inte kan bemöta henne på ett respektfullt sätt. Genom att studiekamraten bryter med det sociala kontraktet för hur vi förväntas möta våra medmänniskor förstår Åse att hon och hennes mamma inte är önskvärda. Utifrån den bild som Åse förmedlar konfronteras hon av sociala logiker som önskar påvisa att de inte är hör hemma i dessa sammanhang (Glynos & Howarth, 2007). På så sätt hamnar Åses känslor under press i samband med ideologiska positioneringar, något Ahmed (2006) har kommit att kalla *stresspunkter* (stress points).⁸¹ Men Åse står inte själv. Trots konservativa församlingar, heterosexistiska studiekamrater, kvinnoprästmotståndet inom det lokala kyrkorådet har Åse sin kristna familj att vända sig till. En andlig gemenskap där människor som lever längs vertikala (|), diagonala (/) och horisontella (—) livslinjer kan mötas och utgöra en gemensam församling. En informant som inte har samma stöttning och sammanhang är Ruth (30) som säger följande om sin tid i kristna fritidssammanhang:

I det samhället där vi bodde så var kyrkan väldigt viktig, och jag konfirmerade mig redan när jag var 14, jag ansåg mig inte vara religiös, alltså vi gick ju inte i kyrkan i våran familj, men jag, liksom, jag var ju med i den sammanslutningen, det var scouter och sådär, och jag bestämde mig när jag var 14 för att jag är religiös, och gjorde ett antal, såhär, resor med kyrkan, och jag tyckte väldigt mycket om att sjunga, och det var liksom ett bra sammanhang, men när jag började på gymnasiet så blev det ett problem för mig, för då började folk säga åt mig att jag skulle be för pappa så att han skulle bli frisk. Och då blev jag förbannad (skratt). För att jag visste ju att det inte var så. Jag kände min pappa, visste hur dåligt han hade mått, jag skulle aldrig för mitt liv, alltså, han skulle aldrig välja den här vägen om han inte var tvungen. Och där vet jag att jag fick, där behövde jag göra ett val. Och det innebar att jag var tvungen att sluta tro på Gud, och det innebar också att jag slutade umgås med de människorna, därför jag upplevde att de dömde, och de hade en uppfattning som var felaktig, enligt mig, och jag vill inte ha, de människorna, i mitt liv. Om de inte kunde acceptera vilken tro jag hade, så köpte jag inte det, så i det fallet vet jag att det blev en väldigt tydlig, liksom, skiljelinje. Men, i relation till när jag gick på högstadiet och

⁸¹ Ahmed (2006) menar att social press kan komma att upplevas som ett fysiskt tvång och skriver därav: "We are pressed into lines, just as lines are the accumulation of such moments of pressure, or what I call 'stress points'" (s. 17).

SKIFTANDE FRITIDSSAMMANHANG

mina vänner då, så mina ja mera, vad ska man säga, de här mer vanliga tonårsbeteendena, med fester, vänner, killar och liksom, dagböcker, och inte särskilt mycket tankar kring, alltså, pappas sexuella läggning. Ehm (...)

Per: Slutade du sjunga också?

Ruth: Näe. Absolut inte.

Per: Kunde du göra det nån annanstans också?

Ruth: Ja, jag var med i Kulturskolan. Så att ... och dom har ju ingen religiös anknytning, så att, där kunde jag fortsätta vara med. Och även i skolan, då.

Per: Men hur kunde det ... ja, det kanske var flera typer av samtal då, men vad kunde man säga? (...) Hur tog man upp det?

Ruth: Jag var ju ganska modig (skratt). Eller, jo, det tror jag att jag var, för att, jag valde ju att berätta, så när dom ... jag minns det supertydligt, det var i ettan så kom ett antal människor ut till skolan. Ååå pratade de hade ett slags ekumeniskt projekt, där det var liksom, pingstvännen och missionare och ... vad vet jag ... alla möjliga, Svenska kyrkan, som var ute och typ, predik... ja, de var ute och pratade i klasser, om religion och tro, och liksom, samhället. Och så kom vi in på homosexualitet, och så vet jag att det sas en massa hemska saker om homosexuella, jag blev svinarg, jag gick ut från klassrummet för jag inte tolererade intoleranta människor, och sen så på kvällen hade de nån slags samling. Och då ... då så vet jag att vi var säkert, typ 70 pers, och jag räckte upp handen och: "Så här är det, liksom" ehh ... "Och jag fattar inte hur ni kan föra de här resonemangen" och då fick jag det till svar, i princip: "Jamen det går att bli fri från sånt där, så be för din pappa, så ber vi också för din pappa". Och sen vet jag att jag skulle gå på en fest på kvällen, och jag var liksom lite annorlunda såtillvida att jag kunde liksom ansluta mig till det här religiösa sammanhanget, men fortfarande vara i ett sammanhang där det var fester och alkohol och ... så jag var liksom i båda världar. Åå då vet jag att jag var jätteledsen, på den här festen, för jag kände att nu är det dags för mig att på nåt vis, ja, bryta här. En stark brytpunkt, jag kan inte passa i det här sammanhanget, för de accepterar inte alla människor. Och för mig var det, det som tro handlade om. Att liksom, inkludera alla.

Per: Mm. De här andra vännerna då, de fångade upp dig då, eller?

Ruth: Ja, absolut! Och där fanns ju mina nära vänner. I kyrkan var det ju mer att man hade ett sammanhang för att man hade en tro, och där fanns man liksom lite till och från och liksom anslöt till olika, ofta ganska stora, grupper av människor. Men ... bland mina andra vänner var det ju liksom de jag hängde och umgicks med, dagligen. Och det var dom som jag hängde med på fester, och ... hmm.

Per: Har du någon relation med Gud idag?

REGNBÅGSUNGAR

Ruth: Nae (skratt). Ett stort, svart håll! (skratt).

I Ruths berättelse kliver hon in i den kristna gemenskapen som fjortonåring. Det är först två år senare, när Ruth är sexton år och går i gymnasiet, som det uppmärksammas att hennes pappa kommit ut som homosexuell. Den teologiska ståndpunkt Ruth framhärdat stämmer väl överens med Åses liberala teologi. Ruths tro står därför i direkt konflikt med den konservativa teologi hon unisont möts utav. Då det inte finns någon liberal församling att vända sig till förefaller det som att de konservativa församlingarna uppehåller närmast fullständig hegemoni. Utifrån intervjun stämmer inte Ruths moral längre överens med den ekumeniska sammanslutningens trossatser.⁸² Som Ruth själv säger: ”Det innebar att jag var tvungen att sluta tro på Gud, och det innebar också att jag slutade umgås med de människorna”. Utifrån Glynos och Howarth (2007) är inte Ruths reaktion oväntad då hennes moral (d.v.s. fantasmatiska logik) är i konflikt med det kristna sammanhangets konservativa teologi. En teologi som struktureras och därmed impregneras av en motsatt fantasmatisk logik. En effekt av detta blir att Ruth slutar tro på Gud då det, tillskillnad från Åse, inte finns någon ”kristen familj” som kan fånga upp henne.

Erzen (2006) som studerat kristna som är på en ”Journey out of homosexuality” menar att homosexualitet behandlas som ett kroppsligt beroende som går att bli fri från genom bön, terapi och viljan att stänga dörren till synd. Att vara barn till en eller flera som definierar sig som homosexuella förefaller vara likställt med att vara barn till någon som är alkoholmissbrukare, spelmissbrukare, matmissbrukare o.s.v. Samtidigt är inte alkohol, spel eller mat syndigt, det är dock homosexualitet inom denna teologiska tradition; annars hade inte Ruths pappa uppfattats som ett problem från första början.

⁸² Ekumenik tar fasta på den kristna enhetstanken, inspiration hämtas b.l.a. från passager som Johannes 17:21: ”Jag ber att de alla skall bli ett och att liksom du, fader, är i mig och jag i dig, också de skall vara i oss. Då skall världen tro på att du har sänt mig”. Sveriges Kristnas Råd har b.l.a. givit ut häftet *Tio tumregler för god ekumenik* (u.å.). Där förkunnas följande: ”Mission och evangelisation hör till kyrkans väsen och uppgift. Varje församling och enskild kristen är utsänd att dela med sig av sin tro. Evangelisationens syfte är att förkunna frälsningen genom Jesus Kristus. Den får inte orsaka att banden till individens egen kyrka eller samfund försvagas eller bryts. På detta sätt vill vi göra åtskillnad mellan evangelisation och proselytism, det vill säga sådan aktiv strävan som innebär att förmå medlemmar, grupper eller församlingar inom ett kristet samfund att övergå till vårt eget samfund” (s. 2).

Inom den kristna folkkyrkoteologin förstås själva kyrkan som Kristi kropp och därmed står kyrkan i analogisk relation till Kristus.⁸³ Prästen och församlingen formar på så sätt en mångfacetterad social kropp utan definitiv identitet (Idestrom, 2009).⁸⁴ Det de konservativa församlingarna gör (stadskyrka som frikyrka) och som Ruth ger uttryck för i sin berättelse är att en definitiv identitet formas. Det sociala sammanhanget impregneras av en viss fantasmatisk logik till den grad att dess mening och värde får en hegemonisk status (Glynos & Howarth, 2007). Den sociala kroppen blir på så vis mer entonig när nu Ruth lär sig att det inte går att leva ut samkönade relationer inom den ekumeniska sammanslutningen. Den bild som Ruth förmedlar i sin berättelse är att de konservativa församlingarna inte stänger någon ute, men avkräver samtidigt att den troende ska erkänna homosexuella begär som ett lidande att söka själavård för. De heterosexistiska maktrelationerna blir en konfliktyta på så vis att Ruth förväntas erkänna att liv som levs längs den horisontella livslinjen (—) innebär att leva i synd. Att ha hamnat snett. På så vis kan inte Ruth vara stolt över sin pappa, eller på andra sätt artikulera och manifesteras en diagonal livslinje (/), då hon förväntas relatera till sin pappas homosexualitet som något hälsovådligt. Ruths performativa strategi blir att lämna de kristna sammanhangen, men tillskillnad från Åse är det hennes sekulariserade vänner som fångar upp henne. Samtidigt är priset för detta uppbrott långtgående: ett förlorat fritidssammanhang, kör, vänner, men kanske framförallt innebär denna konfliktyta att Ruth förlorar sin tro på Gud.

Kompisgångens fritidssammanhang

Ett genomgående tema i regnbågsbarnens berättelser är hur deras flörtar, pojkvänner, sambor, partner och fruar reagerat på deras regnbågsfamilj. När jag träffar Emil (19) betonar han mest att hans lesbiska mamma alltid förstorat upp och retsamt krånglat till allting: ”Med mina flickvänner då, hon har alltid tyckt att, ’Men fan ska ni pussas nu?’, och ’Usch vad äckligt!’, och sådana grejer”. Emil menar att hans tidigare flickvänner varit väldigt ovana vid detta, men att vrida och vända på allt är en del av hans mammas politiska strategi.

⁸³ Det folkkyrkoteologiska har fått mest genomslagskraft i Svenska kyrkan och kan härledas tillbaka till biskop Einar Billing (1871-1939) (Eckerdal, 2012).

⁸⁴ Eckerdal (2012) som studerat Svenska folkkyrkans teologi utveckling skriver: ”När kyrkans sociala kropp teologiskt tonas ner innebär nämligen inte det att den försvinner, utan istället att den blir oreflekterad” (s. 338).

REGNBÅGSUNGAR

Samtidigt är denna "Queer-grej" som Emil uttrycker det, inget som är avhängigt hans mamma. Att ifrågasätta sociala positioner och inte vara i linje med förväntade livsmönster återkommer även i Emils agerande. Detta blir som tydligast när Emil berättar om sitt kompisgäng, ett fritidssammanhang som hålls samman genom kriminalitet:

Jag har ju varit lite annorlunda, antagligen på grund utav dels på grund utav mamma då, så. Så har det ju varit att: "Amen Emil, han är ju fan bög eller nåt", ja, jo, absolut, eller nåt (skratt) så. Så har det varit, och jag har hamnat i slagsmål flera gånger på grund utav den och andra anledningar tillsammans. Men inte enbart för att min mamma är lesbisk, eller för att jag skulle ... Det var ju ingen som trodde på allvar att jag var gay liksom (skratt), jag har alltid varit ganska öppet heterosexuell liksom. Men, det har ju bidragit, absolut.

Per: Har det varit just i sportsammanhang, eller skolsammanhang eller?

Emil: Inte i skolsammanhang, inte slagsmål heller i sportsammanhang, men mer ... När man var fjorton och hängde ute på kvällarna och trodde man var cool liksom. När man ändå var väldigt annorlunda gentemot med de andra som i de sammanhangen, så. Det var mer, ja, på det sättet.

Per: Hur tänker du annorlunda, för att man gjorde andra grejer, att man hade andra intressen, eller sågs som annorlunda kanske, eller?

Emil: Nej, jag såg, alltså (paus). När jag var fjorton, det var då jag började hänga ute liksom, inte på krogen men ja, du förstår och då var det, jag kom ju, från helt andra förhållanden. De andra är ju ... ja, men var ju redan då ganska kriminella, de jag umgicks med just då. I och för sig var vi nära vänner jag och flera utav dem, men ... De var ju väldigt hårda, och jag hade inget. Alltså, jag kunde vara hård jag också, men jag var ju samtidigt väldigt såhär (skratt) ja men ... Ja, men som jag sade innan, jag reagerade om någon sa: "Jävla bög". Och de tyckte det var jättekonstigt, och så där (skratt). Jag hamnade ju aldrig i slagsmål på grund utav det, men jag var annorlunda och till slut så. Det slutade ju med att det inte funkade längre, det ... ja.

Per: Med ert kompisgäng då eller?

Emil: Ja, precis. I slutet av åttan-nian så bara. Och sedan så tog ju jag också avstånd från droger och kriminalitet, så då blev det ju det, det funkade inte längre.

Per: Var det här också [område i större stad] eller?

Emil: Ja, [område i större stad]. Kids som senare har råkat väldigt, väldigt illa ut många utav dem, så jag är väldigt glad att jag tog mig därifrån. Eller, inte från [område i större stad], men från gänget.

SKIFTANDE FRITIDSSAMMANHANG

Per: Kan du berätta lite om den miljön eller sådär?

Emil: Ja, det var (paus). Ja, men i [område i större stad] så var det, på högstadiet, flera skolor som, några kompisar från varje. Och då var det några från min klass då, som jag umgicks med, som började umgås med några från andra närliggande skolor, och då blev ett litet gäng typ, som jag inte var med i men som jag var i utkanten utav på något sätt. Och sedan blev det ganska radikalt, snabbt blev det. Ja, men kriminellt, liksom, sno mopeder, råna folk på mobiler, droger och allt sådant. Och, till en början så tänkte jag: ”Det kan ju vara lite coolt” eller någonting, jag var aldrig med på det, men jag var ändå lite imponerad av att de var så modiga, ja ”modiga” (skratt). Men sedan så kände jag att det inte alls var min grej, och då drog jag mig ur, och då (paus) Så, jag var ju alltid den konstiga också, det vet jag ju. Att jag var knäpp liksom (skratt).

Per: För att du ifrågasatte saker, eller för att... ?

Emil: Ja, och sedan, jag försökte. Jag har ju alltid varit väldigt politiskt intresserad. Speciellt antirasistiska sammanhang har engagerat mig mycket, och då försökte jag ju dra med de här, det var ju en del invandrarkillar som jag försökte dra med på antinazistiska demonstrationer och så. Och det var. Det tyckte de var lite häftigt till en början, så. Men sedan, det var ju inte deras grej egentligen, jag var ju alltid den konstiga, helt enkelt.

Per: Så det var lite som en annan värld som ...

Emil: Lite annan värld, precis.

Per: Men det blev aldrig fysiskt bråk med dem då, eller?

Emil: Jo, det var jag flera gånger faktiskt, men det var i slutet då framförallt.

Per: Men att de sökte upp dig, eller?

Emil: Ja, det också, det är en ganska lång historia, polisen har varit inblandad och så också, men jag (paus). Några, från faktiskt min klass då, som började ogilla mig väldigt mycket på grund av flera olika anledningar. Dels med, ja men tjejer och lite så ... Så sade de till flera av de här killarna då, ganska farliga killar som just nu sitter inne på ungdomsfängelser, anstalter och så. Att jag hade snackat väldigt mycket skit om en utav dem, ja: ”Emil ska slå han, har han sagt”, och jag har ju aldrig varit våldsam. Och jag har aldrig börjat vara våldsam. Jag har ju inte varit rädd heller, men jag ... och då var det ju flera sådana sammanhang, ja.

Utifrån Emils framställning ombildas hans kompisgäng i högstadiet. Flera personer från olika högstadieskolor förenas nu i en gemensam vänskapsgrupp. I detta sammanhang blir kriminalitet ett centralt intresse. Utifrån intervjun med Emil finns det inget som gör att han inte får vara med, han är t o m nära

vän med flera av tonåringarna sedan tidigare. Samtidigt är det något i Emils agerande som visar på en tydlig skillnad. Till att börja med lever Emils biologiska föräldrar inte längre med varandra. Tidigare under intervjun berättar Emil att de gick skilda vägar när han var ett år gammal, men alltid varit vänner. Hans pappa lever sedan femton år tillbaka med en annan kvinna, medan Emils biologiska mamma haft tre längre samkönade relationer. Emils menar att hans biologiska mamma kom att definiera sig som lesbisk, vilket gör att han nu svarar emot och reagerar när hans kompisgäng använder nedsättande ord om homosexuella. Emils engagemang för social rättvisa visar sig även då han försöker få med ungdomsgänget på demonstrationer. Utifrån vad Emil förmedlar i sin berättelse fungerar det till en början men inte i längden. Återkommande i intervjuavsnittet är att så fort Emil tar plats och visar vad han sätter värde på framstår han som annorlunda. Ett exempel på det är att han framstår som svårdefinierad: ”Amen Emil, han är ju fan bög eller nåt, ja, jo, absolut, eller nåt (skratt) så”. Så trots att alla vet att Emil haft flickvänner, så bor han med en lesbisk mamma samt öppet försvarar liv som levs längs med den horisontella livslinjen (—). En effekt av att uppfattas som annorlunda blir att Emil betraktas som avvikande. Delar av gänget vänder sig emot honom, ljuger och baktalar Emil så att även andra ska vända sig emot honom. Då Emil inte aktivt är med och snor mopeder, rånar folk på mobiler (o.s.v.) knuffas han tillslut även ut ur sitt sociala sammanhang.

I flertalet av Butlers texter återkommer strävan efter erkännande som filosofiskt dilemma (1990, 2004b, 2007, 2009 m.fl.). När vi stöts bort och avskiljs från sociala sammanhang menar Butler (2004b) att en grundläggande sårbarhet aktualiseras: ”Recognition in the Hegelian sense requires that each partner in the exchange recognize not only that the other needs and deserves recognition, but also that each, in a different way, is compelled by the same need, the same requirement” (s. 43–44). Att vi på subjektsnivå delar en gemensam sårbarhet är inte samma sak som att alla människor erkänns denna sårbarhet. Ett exempel på det är den vertikala livslinjens (|) heterosexuellt kodade stathierarkier, vilket gör vissa livslinjer, och därmed enskilda subjekt, mer sårbara än andra. Den bild vi får av Emil är att denna hierarki upprätthålls i hans kompisgäng, b.l.a. genom nedsättande vokabulär, såsom ”Bög”. Denna typ av artikulationer aktualiseras även för att påvisa att det är något tveksamt med Emils sexualitet. Till en början förefaller det gå bättre när Emil drar med ungdomsgänget på antinazistdemonstrationer. Den fantasmatiska logik som genomsyrar dessa demonstrationer handlar om att uppmärksamma

sårbarhet och därmed värna utsatta grupperns erkännande (Glynos & Howarth, 2007). Det är därför inte så konstigt att även detta initiativ skär sig då ungdomskriminalitetens fantasmatiska logik kretsar vid att inte erkänna sina offer och därmed inte heller deras sårbarhet i samband med t.ex. mobilstölder. Utifrån en sådan analys förefaller det givet att Emil avskiljs från sitt sociala sammanhang då gängstrukturens sociala logik premierar lojalitet och utåtagerande beteenden snarare än aktiviteter som uppmuntrar demonstrationer för social rättvisa. De performativa strategier Emil använder för att knyta ungdomsgänget närmare får således motsatt effekt. Det är även talande att de delar av ungdomsgänget som vill stöta ut Emil just använder sig av påstådda lojalitetskonflikter. Utifrån intervjuavsnittet har han inte alls snackat skit om någon, hotat om våld eller liknande. Ändå är det just denna typ av påståenden som plockas upp för att Emil inte längre ska kunna vara en del av ungdomsgängets kollektiva gemenskap.

Reflektion och summering: Skiftande fritidssammanhang

På sin fritid återfinns regnbågsbarnen i flera sociala sammanhang. Som alla fritidssammanhang bärs även dessa upp av ett flertal vardagliga rutiner, som att tillsammans agera politiskt, dela gudstro eller vänskapsband. I denna studie ringas rutinerna in och definieras som sociala logiker, d.v.s. mer eller mindre givna beteenderegler som får gemenskapen att hålla ihop och fungera (Glynos & Howarth, 2007).⁸⁵ Som det empiriska intervjumaterialet i detta kapitel visar kan regnbågsbarnens familjebakgrund komma att störa fritidssammanhangets rutinbundna vardag. Detta visar sig framförallt när regnbågsbarnen själva börjar säga emot, eller på andra sätt kommer att utmana fritidssammanhangets givna gemenskap. På så sätt uppehåller sig konfliktytorna i detta kapitel vid när regnbågsbarnen uppmärksammas, stoppas eller på andra sätt avskiljs från sitt tidigare fritidssammanhang. I detta avrundande moment följer nu en summering av kapitlets huvudsakliga resultat:

- *Avskiljande*: I samband med att informanternas familjeförhållande synliggörs i deras fritidssammanhang finns det en risk att de kommer att uppfattas som

⁸⁵ För en genomgång av sociala, politiska och fantasmatiska logiker (Glynos & Howarth, 2007) se avsnittet *Diskursanalys* i kapitel 4.

osamtidiga då de växer sidledes med den vertikala livslinjen (|) (Stockton, 2009). Det innebär att regnbågsbarnen som kategori avviker från specifika heteronormaliserade sätt att vara och göra familj (mamma-pappa-barn) gentemot fritidssammanhangets övriga deltagare. De konfliktytor som regnbågsbarnen beskriver i detta kapitel kretsar vid att stoppas och visar sig då deras sociala sammanhang vänder sig emot dem, då de pekats ut, hånas och på andra sätt upplever maktrelationer. Det kan även handla om att inte känna sig hemma eller äga tillträde till den gemenskap sexualpolitiska arenor erbjuder. Att stoppas innebär i praktiken även ett avskiljande (Ahmed, 2006). Detta lämnar regnbågsbarnen i en sårbar situation då de inte känner sig hemma i en politisk offentlighet, till att skiljas från en meningsfull fritid, och det stöd i social utveckling fritidssammanhang kan bereda väg för.

- *Performativa strategier.* Fritiden tenderar att kontrasteras mot skolan och arbetets tvingande plikter. Ett sådant synsätt producerar en föreställning om att det finns fri respektive ofri tid. Vad intervjuerna med regnbågsbarnens kastar ljus på är att lärande inte bara är knutet till utbildningsmiljöns institutionella sammanhang, utan även tar plats under det tidssegment vi kommit att kalla fritid. Vad regnbågsbarnen upplever är vissa typer av icke-normativa erfarenheter och vad de lär sig är vad det kan komma att innebära att befinna sig mellan den vertikala (|) och horisontella livslinjens (—) dikotomi. När omgivningen reagerar på queera släktskapsstrukturer tvingas regnbågsbarnen agera utifrån dessa premisser. Några av regnbågsbarnens performativa strategier kretsar i detta kapitel vid social rättvisa, det kan t.ex. visa sig i en vilja att frälsa världen från homofobi. På så sätt aktualiserar flera regnbågsbarn i detta kapitel det lätt slitna begreppet ambassadör då deras performativa strategier rymmer en sexualpolitisk dimension: De agerar om någon säger ”Jävla bög”, utbildar genom värderingsövningar, är aktiva inom breda lager av höger- och vänsterpolitik, till att gå med sina föräldrar i Prideparaden. Detta kapitel har gjort ett flertal nedslag, detta för att visa på att regnbågsbarnen alltid behöver manövrera i fritidssammanhangens skilda kontexter. Konfliktytorna som manifesteras i detta kapitel aktualiserar regnbågsbarnen som sexualpolitisk kategori, och därmed ett underliggande behov av att utifrån sina egna erfarenheter av heterosexism och transnegativitet, ingå i ett större socialpolitiskt sammanhang.

DEL III.
SLUTSATSER OCH DISKUSSION

8. REGNBÅGSUNGAR

Efter en genomgång av de tre resultatkapitlen *Komma ut som regnbågsfamilj*, *Navigera i utbildningsmiljön* och *Skiftande fritidssammanhang* är det min avsikt att i denna slutdiskussion diskutera studiens huvudresultat och hur dessa kan förstås i relation till en bredare samhällslig kontext. Det gör jag framförallt genom en kritisk contextualisering av den samtid regnbågsbarnens berättelser är sprungna ur: dess politiska logiker, diskursiva förändringsprocesser och vilka problemställningar dessa för med sig (Glynos & Howarth, 2007).

I det första avsnittet *Familj* undersöks och analyseras föräldrars komma ut-processer och då framförallt vad som i analyskapitlet *Komma ut som regnbågsfamilj* ringas in som tystnadens strategi. Under regnbågsbarnens uppväxt omdefinieras även de samhällsliga villkoren under vilka tystnadens strategi utövas. På så sätt kommer detta inledande avsnitt att historisera hur tystnadens strategi går från att vara en självklar komma ut-strategi till att ses som något statuslöst.

I det andra avsnittet *Utbildning* diskuterar jag hur det individcentrerade lärandet i Lpo 94 kom att etablera vad som kommit att kallas toleranspedagogik. Avsnittet uppehåller sig vid hur denna utbildningsvetenskapliga idétradition möjliggjorde de maktrelationer som informanterna ger uttryck för i resultatkapitel *Navigera i utbildningsmiljön*. I detta avsnitt spåras även vilka politiska logiker som kom att förändra själva plattformen för likabehandlingsarbete i utbildningsmiljön (Glynos & Howarth, 2007).

I det tredje avsnittet *Fritid* fördjupas bilden och därmed förståelsen kring varför den första generationens regnbågsbarn inte i någon större utsträckning återfinns i sexualpolitiska sammanhang. I analyskapitlet *Skiftande fritidssammanhang* lyftes strävan efter autenticitet och tolkningsföreträde som en möjlig förklaring till denna icke-organisering. I detta avslutande avsnitt lyfts två ytterligare förklaringar, och då under rubrikerna *Barnet som icke-emanipatorisk figur* och *Barnet som icke-politisk figur*.

Familj

Genom att intervjua regnbågsbarnen blir det tydligt att deras familjeliv genomsyras av en mängd förhandlingar. Vad deltagarna i studien belyser är att deras föräldrar manövrerar kring sin icke-normativa position på två helt skilda sätt: något jag kommit att ringa in som tystnadens strategi och öppenhetens strategi. I avhandlingens första analyskapitel är tystnadens strategi i fokus, d.v.s. en specifik komma ut-strategi som kretsar kring döljande. Som resultatkapitel 5: *Komma ut som regnbågsfamilj* visar ger denna sociala logik upphov till ett flertal implikationer. När en förälder undanhåller information för sitt barn undanskymts ett faktiskt förhållande och blir till en hemlighet. Den vuxne tvingas kalkylera vad den säger och genom denna skådespelsartade situation uppfattar barnet familjelivet på ett sätt som inte stämmer överens med det faktiska förhållandet. Därmed producerar tystnadens strategi en maktrelation mellan förälder och barn, då deras mellanmänskliga relation mystifieras och därmed skiktas. I samband med att en förälder kommer ut och deklarerar att detta är information som inte får spridas, intensifieras tystnadens strategi. Regnbågsbarnen tvingas nu införliva (interpellera) en viss sorts subjektsposition, som i praktiken innebär specifika sätt att uppträda i vardagen. Detta kan t.ex. innebära att de inte längre kan ta hem kompisar. I samband med att en förälder kommer ut menar regnbågsbarnen i denna studie att en mängd frågor aktualiseras: Hur kom det att bli såhär? Har du aldrig älskat pappa? (o.s.v.). Det empiriska materialet visar att komma ut-processer är själva startpunkten för ett mer omfattande samtal; en kommunikation som kretsar kring vad en samhälleligt icke-normativ position innebär för dem nu, då och i framtiden som familj. Komma ut-processer är därför inget som endast sker vid ett tillfälle, utan något som successivt växer fram inom familjelivet. Att föräldrar inte förankrar sina komma ut-processer lämnar det enskilda barnet att själv bära detta ansvar. När en komma ut-process sker inom familjelivet ställs det även krav på ”den andre föräldern”. Det blir om inte annat tydligt i det empiriska materialet, speciellt när en tidigare partner blir lämnad och i samband med det blir utåtagerande. På så vis kretsar inte komma ut-processer endast kring den förälder som kommer ut, utan är en relationell process mellan alla familjemedlemmar. När regnbågsbarnen konfronteras med tystnadens strategi och förväntas upprätthålla dess döljande premisser gör de snarare det omvända. På så vis är de aktiva i sina föräldrars komma ut-process. Vad regnbågsbarnen uppfattar som problem är inte deras

föräldrars icke-heterosexuella köns- och identitetspositioner, utan hur föräldrarna förankrat själva komma ut-processen inom det gemensamma familjelivet. I resultatkapitel 5: *Komma ut som en regnbågsfamilj* har jag valt att fokusera på en specifik komma ut-process. Med anledning av det kommer jag i detta diskussionskapitel nu ringa in vad som karakteriserar tystnadens strategi och hur vi historiskt kan förstå denna sociala praktik.

Samtidigt som den första generationens regnbågsbarn växer upp omdefinieras de samhälleliga villkor under vilka tystnadsstrategierna utövas. I boken *Queerfeministisk agenda* (2002) periodiserar Rosenberg den svenska öppenheten till 1998. Vid den här tiden fanns det en rad företag som ville profilera sig som gayvänliga. 1998 när Europride lanserades i Sverige fanns det helt andra ekonomiska muskler än under tidigare frigörelsedagar. Samma år ställde fotografen Elisabeth Ohlson ut sin (ö)kända utställning *Ecce homo* och den lesbiska tonårsfilmen *Fucking Åmål* hade premiär. Rosenberg (ibid.) som går igenom en rad andra kulturella uttryck vid denna tid menar att: ”Om den lesbiska kvinnans hela personlighet tidigare förklarats genom hennes sexualitet framträder homosexualitet inte längre som något speciellt alls” (s. 111). Detta krav på ökad öppenhet kopplar Lundahl (1998) till juridiska förändringar men även till ett yttre tvång av att framträda i sitt autentiska jag, hon skriver därför att:

Allmänt sett förefaller de äldsta kvinnorna inte omfattas av strävan att inkludera homosexualiteten i presentationen av jaget. Det finns inte något i deras livshistorier som tyder på en ambition att vara öppen eller att *tala om* homosexualiteten, vare sig förr eller senare. Tvånget att inkludera homosexualiteten i presentationen av jaget är istället något som accentueras med fallande ålder. Ju yngre kvinnorna är desto starkare uttalad är strävan efter att vara öppen och därmed också tvingas vara autentisk. (s. 106)

Denna generationsskillnad i frågan om öppenhet tydliggör en förändringsprocess, då den privilegierade punkten i en diskursposition, d.v.s. noden, förskjutits och därmed ändrat karaktär. Utifrån Laclau och Mouffe (1985/2008) innebär det att ekvivalenskedjan kodats om, signifikanten ”dold” knyts inte längre till hbt-identifikationen, utan tvärtom är det ”öppenhet” som nu artikulerar ett nytt centrum för denna subjektposition. Från att vara ett självklart moment inom diskurspositionen stöts tystnadens strategi ut och blir därmed ett statuslöst element i periferin. Öppenhetens strategi blir således den styrande politiska logiken, en specifik praktik som står i diametral motsats till tystnadsstrategiernas politiska logik (Glynos & Howarth, 2007). De två

utsagorna, öppenhetens strategi och tystnadens strategi definieras av att de artikulerar två separata politiska logiker, då de använder olika strategier. I samband med att föräldrarna till regnbågsbarnen i denna studie upprättar en horisontell livslinje (—) ställs de därmed inför två alternativ. Samtidigt måste strategivalet förstås i relation till de diskursiva förändringar som öppenhetens diskurs innebär.

Vad öppenhetens diskurs uttrycker, både i sexualpolitiska sammanhang och i majoritetssamhället, är att då hbt-identifikation inte längre är något fel, fult eller skamligt förväntas ”de som avviker” stå upp för sig själva och träda fram. Den maktrelation som öppenhetens diskurs artikulerar kan sammanfattas med: ”Skäms om du skäms!”. Det är därför Ambjörnsson (2011) påpekar att: ”Den nya öppenheten i det samtida Sverige innebär ju, som sagt, inte enbart en ökad tolerans och normalisering av hbt-identifikation. Den innebär även en ökad synlighet och därmed existentiell (och fysisk) utsatthet” (s. 86). Den fantasmatiske logik som impregnerar tystnadens strategi uppehåller sig genomgående i detta kapitel vid att undvika denna existentiella (och fysiska) utsatthet (Glynos & Howarth, 2007).

De föräldrar som skildras i detta kapitel kommer inte ut i tonåren utan i medelåldern och de har alla familjer sedan tidigare. För dessa nyblivna regnbågsföräldrar innebär föräldraskap ytterligare en utmaning; att kämpa för att hålla sig i det dolda eller kämpa för att komma ut. Oavsett om dessa föräldrar väljer öppenhetens strategi eller tystnadens strategi riskerar heterosexistiska maktrelationer alltid att framträda i samband med komma ut-processer. Låt oss inte göra oss några illusioner om att denna kategori regnbågsföräldrar inte kommer behöva kämpa oavsett vilken strategi de väljer. Det behov som driver fram tystnadens strategi som alternativ måste förstås mot den heteronormativa utsatthet öppenhetens diskurs även inbegriper; först i ljus av detta blir tystnadens strategi ett tänkbart alternativ. Den som inte uppmärksammar betydande skillnader mellan heterosexuella och hbt-

personers föräldraskap riskerar därmed att bagatellisera de maktrelationer som tystnadens strategi inbegriper.⁸⁶

En strategi som föds ur den strukturella utsatthet hbt-identifikation innebär. Att uppehålla sig vid att lyfta fram ”success stories” osynliggör därmed hbt-historia, dess kultur, identitet och dagliga kamp mot heterosexism och transnegativitet. Ytterst trivialiserar ett sådant mantra den heterosexuella hegemonin, det vill säga styrkeförhållandet mellan den vertikala (|) och horisontella livslinjen (—).

Utbildning

Det institutionella utbildningsuppdraget har genom åren skrivits om, förtydligats och utvecklats, men kretsar entydigt kring att samhällets alla barn ska kunna fullfölja sin skolplikt. Genom att intervjua regnbågsbarnen blir det tydligt att deras familjeförhållanden kan få sociala implikationer för deras skolgång. Siri (35) menar att var och varannan samhällslektion på gymnasiet slutade i dispyter om homosexuella ska få vara föräldrar. Detta innebär ett direkt och upprepat ifrågasättande av Siris familjeförhållande. I Amandas (32) fall visar sig detta i samband med att hon blir hänvisad till skolkuratoren. Anledningen att hon blir remitterad dit är för att hon ingår i ett större och bråkigt tjejäng, och när denna problematik diskuteras får Amanda frågor om hon själv är rädd för att bli lesbisk. På så sätt görs hennes mammas homosexualitet till ett problem, eller t o m något som skulle kunna förklara Amandas bråkighet. Resultatkapitlet *Navigera i utbildningsmiljön* visar på så sätt att när inte icke-heterosexuella köns- och identitetspositioner erkänns som ett kunskapsfält impregneras undervisningen och den kunskap elever och studenter förväntas erövra, kuratorsamtal och de mellanmänskliga relationer som pågår under rast och håltimme av heteronormativitet. Ett exempel på det är Esther (31), som efter en klassrumsdebatt om homosexualitet och adoption lämnar skolans område för att i uppgivenhet dricka sig berusad. Då

⁸⁶ Flera transpersoner identifierar sig som heterosexuella, men utifrån den teoretiska begreppsapparat som skrivs fram i kapitel tre ifrågasätter transpraktiker per definition den naturaliserade logik som impregnerar ”heterosexuell” som kategori. Det innebär att transföräldrar per definition konstituerar en horisontell utsida till heterosexualitetens premisser oavsett självidentifikation. Det är därför Butler i en intervju säger att: ”All of us, as bodies, are in the active position of figuring out how to live with and against the constructions – or norms – that help to form us. We form ourselves within the vocabularies that we did not choose, and sometimes we have to reject those vocabularies, or actively develop new ones” (Williams, 2014, par. 9).

regnbågsbarnen inte kan bortse från vare sig skolplikten, kunskapsinnehållet eller skolan som social plats innebär det sociala implikationer för deras rätt till utbildning, allsidiga kontakter och social gemenskap, när lärare tillåter heterosexism i klassrummet (SFS 1985:1100; SFS 2010:800). På så vis har resultatkapitel 6: *Navigera i utbildningsmiljön* visat att pedagogiskt arbete ytterst har att göra med ett institutionaliserat vetande; vilken utbildningsvetenskaplig idétradition som råder avgör i sin tur vilka subjektspositioner som görs möjliga i klassrummet. Därför vill jag i denna avslutande diskussion säga något om Skollagen (SFS 1985:1100; SFS 2010:800) och implikationen av dess styrinstrument (Lgr 80; Lpo 94; Lgr11).

Utifrån ålder samlar skolan som institution grupper av elever i skilda klasser med utgångspunkt i att fostra och utbilda dem. Läroplanens kunskapsuppdrag innebär att eleverna ska tillskansa sig vissa färdigheter men också vissa attityder. Utbilda, förändra och forma. Det här är något Foucault (1971/1993) belyser då han skriver att: ”Varje utbildningssystem är ett politiskt medel för att upprätthålla eller förändra tillägnelsen av diskurser och därmed också de kunskaper och den makt de bär med sig” (s. 31). Läser vi regnbågsbarnens erfarenheter mot Lpo 94 framstår deras upplevelser mer historiskt begripliga, då de alla genomlevt vad som kommit att kallas toleranspedagogik:

Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla. I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. (Lpo 94, s. 3)

Skolans läroplan är både spridare och bärare av vad som identifierats som det svenska samhällets grundläggande värderingar.⁸⁷ Det barnperspektiv som kommer till uttryck i ovanstående citat (men även i Lpo 94 som helhet),

⁸⁷ Liknande positioneringar återfinns i tidigare läroplaner. Vad som gör att Lpo 94 får statusen att representera toleranspedagogiken utbildningsvetenskaplig idétradition är b.l.a. formuleringar som berörda citat ger uttryck för, d.v.s. nödvändiga och ofrånkomliga värden alla elever ska fostras till. Närbesläktade och stundom samma formuleringar återfinns även i förskolans Lpfö 98, samt gymnasiet Lpf 94. Vad som skiljer dessa tre läroplaner från tidigare års läroplaner är att dessa grundläggande värden är mycket tydligare formulerade och får därmed en mycket mer bestämd och påbjudande funktion (Colnerud, 2004).

genomsyras av en ideologisk dimension, styrdokumentets fantasmatiska logik, som kretsar kring ett individcentrerat lärande (Glynos & Howarth, 2007). Giota (2013) skriver i sin forskningsöversikt om Lpo 94 och dess individualisering att det var: ”En individ som hade förmåga att fatta beslut om innehållet i sin skolgång samt arbetssättet och arbetsformerna i undervisningen. Denna individ hade också förmåga att göra självständiga val och ta ansvar för sitt lärande och handlande i skolan” (s. 53).⁸⁸ Trots att det är svårt att exakt veta vad det innebär att förvalta en etik som stämmer överens med en kristen tradition och västerländsk humanism är skolplanens idealelev tydlig: självständig, ansvarstagande, tolerant och på de svagas sida. Problemet som uppstår i Lpo 94 är att endast skolplanens syfte beskrivs i detalj, detta då Lpo 94 först och främst är ett målstyrningsdokument.⁸⁹ Vad detta målstyrningsdokument saknar är (1.) ett epistemologiskt innehåll, (2.) vilka läromedel och (3.) kunskapsstrategier som möjliggör dess målbild. Det ligger istället på kommunal nivå, på enskild rektor, att se till att Lpo 94:s målbild följs. Som att: ”Läraren skall klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet (...) uppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av kränkande behandling” (s. 9). Det finns en idealiserad målbild som bärs upp av tydligt formulerade ideal. Då denna målbild inte understöds av något konkret epistemologiskt innehåll eller didaktiska metoder etableras en nivåkonflikt mellan vision och praktik. Giota (2013) adresserar detta glapp då hon skriver att: ”En väsentlig skillnad mellan dessa läroplaner och Lpo 94 var att den senare inte innehöll några direkta föreskrifter eller anvisningar om innehåll och inte heller om metod eller arbetssätt att uppnå skolans mål med” (s. 213).⁹⁰ Det är ur denna nivåkonflikt som toleranspedagogiken springer; en pedagogisk praktik som Bromseth (2010) menar uppehåller sig vid att öka förståelsen och kunskapen

⁸⁸ Maskulinitetsforskare har uppmärksammat att fantasin om det ”kompetenta barnet” uppmuntras och premieras redan på förskolan. Hellman (2010) skriver med anledning av det att: ”Högst status på förskolan ges på så vis till de barn som internaliserat förskolans normer och agerar i enlighet med dessa – därigenom kan de möjligen anses klara sig själva och uppfylla normer om ett kompetent och autonomt barn” (s. 102).

⁸⁹ Detta gäller även samtida styrdokument på förskolan (Lpfö 98, se Jonsdottir, 2007) samt gymnasiet (Lpf 94).

⁹⁰ I sin pedagogiska rapport rörande värdegrundens realiserande skriver Englund och Englund (2012) att: ”Värdegrundsbegreppet introduceras och auktoriseras med den läroplan som kommer 1994, men utan att begreppet under denna tid varken ges en klar precisering eller får en framlyft position i utbildningspolitiken eller i den konkreta skolverksamheten” (s.10).

om marginaliserade grupper, något hon definierar som *Utbildning om den Andra*, och hon skriver att: ”I skolans värld begränsar andrafokuserade strategier inte sällan kunskap om den Andra till att vara något som lyfts på en enskild lektion, temadag- eller vecka. Samtidigt som normerna i undervisningen i stort inte ifrågasätts” (s. 35). Därmed befäster Lpo 94 social differentiering i o m att denna läroplan etablerar en nivåkonflikt mellan å ena sidan dess målbild och å andra sidan undervisningens innehåll samt dess didaktiska metoder. Som resultatkapitlet *Navigera i utbildningsmiljön* visat ger detta upphov till att traditionella dominansförhållanden rörande sexualitet, könsöverskridande identiteter och icke-traditionella familjebildningar cementeras i utbildningsmiljön.

Det sker dock diskursiva förändringar under de år som den första generationens regnbågsbarn passerar genom utbildningssystemet. Den 1 januari 2009 träder Diskrimineringslagen (2008:567) i kraft och den syftar till att främja lika rättigheter oavsett: kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. På så sätt artikulerar Diskrimineringslagen (2008:567) en ny politisk logik som stänger den nivåkonflikt som finns inbyggd i Lpo 94 (Glynos & Howarth, 2007). Detta sker genom ett fördjupat innehåll samt direktiv för didaktiska metoder. Mer konkret innebär det att studiemiljön ska analyseras ur flera aspekter och att utbildningssamordnare förväntas arbeta utifrån fyra steg som kort kan rubriceras som undersöka, analysera, åtgärda och följa upp. Det innebär även att arbetet mot diskriminering ska dokumenteras och att utbildningssamordnare är skyldiga att samverka med de som deltar i utbildningen samt de anställda i verksamheten. På så vis syftar likabehandlingsarbete till att mycket tydligare integreras på alla nivåer och därmed blir läroplanens mål, innehåll och metod mer samstämmiga i förhållande till varandra. Det är inte längre upp till den enskilda läraren att komma fram till hur likabehandlingsmålen ska uppnås då det nu finns direktiv för hur detta arbete ska genomföras. Den politiska logik som Diskrimineringslagen (2008:567) artikulerar strukturerar därmed om själva plattformen för allt likabehandlingsarbete i utbildningsmiljön (Glynos & Howarth, 2007). Diskrimineringslagen (2008:567) tydliggör därmed en förändringsprocess i utbildningskoden

(Lundgren, 2006).⁹¹ Detta förändringsarbete, att målen tydligare integreras med kursplanerna är också den tydligaste skillnaden när Lpo 94 ersätts med Lgr 11 (höstterminen 2011). På så vis kommer Lgr 11:s utbildningskod att mer stämma mer överens med tidigare läroplan Lgr 80 än Lpo 94. Effekterna av dessa processer blir som tydligast 2012 när Diskrimineringsombudsmannen (DO) ger ifrån sig texten *Lika rättigheter i skolan – ett stöd i skolans likabehandlingsarbete*. Återkommande i denna skrift är ett fokus på att normer i samhället producerar diskriminering, kränkningar och trakasserier. Englund och Englund (2012) noterar att här sker en: ”Markering och framlyftning av det normkritiska perspektivet i kontrast till toleransperspektivet som kritiserar för att det inte synliggör normer utan snarare befäster desamma, medan ett normkritiskt perspektiv sägs vara grunden för ett aktivt arbete mot diskriminering och kränkande behandling” (s. 51). Trots att det funnits lagstadgat utrymme att arbeta mot social orättvisa under ett flertal decennier finns det nu, om inte annat för den andra generationens regnbågsbarn, en ännu starkare rättssäkerhet och tillika förväntan på hur värdegrundsfrågor och likabehandlingsarbete ska genomsyra utbildningssystemet.

Fritid

I samband med att regnbågsbarnens familjebakgrund blir känd riskerar deras fritidssammanhang att bestå av motstridiga konfliktytor; motstridiga på så sätt att olika sociala sammanhang tillskriver informanternas queera genealogi en skiftande innebörd (Ahmed, 2006). I resultatkapitel: 7 *Skiftande fritidssammanhang* ges exempel på levda erfarenheter av över- och underordningar; sociala hierarkier som visar sig genom en rad maktrelationer. Utifrån Laclau och Mouffes (1985/2008) terminologi krockar regnbågsbarnen som samhällelig kategori (motlogiker) med sociala sammanhang, d.v.s. kontextuella fixeringar (noder) som märker och stöter ut dem. Det är dessa konfliktytor kapitlet kretsar kring, sociala logiker som avskiljer regnbågsbarnen från sina tidigare fritidssammanhang.

När regnbågsbarnens familjeförhållande synliggörs i deras fritidssammanhang riskerar de att genomlida heteronormativitetens särskiljande principer då de pekas ut, hänas och på andra sätt upplever

⁹¹ En utbildningskod kan förklaras som en tankestil, ett historiskt episteme, som styr det utbildningspolitiska och pedagogiska handlandet. Tidigare kallades detta för läroplanskod (Lundgren, 1979).

maktrelationer. För Siri (35) visar sig detta mönster då hon hamnar i konflikt om en kille i högstadiet. Detta resulterar i att hennes lesbiska mammor häcklas innan Siri själv blir nedsparkad av sina tjejkompisar. När regnbågsbarnen utsätts för maktrelationer som strävar efter att avskilja dem från deras fritidssammanhang agerar flertalet genom olika etiska patos som kretsar kring social rättvisa. Som resultatkapitel 7: *Skiftande fritidssammanhang* visar kan det mycket väl innebära att de genom det också stöts ut från sitt sociala sammanhang och den gemenskap som de tidigare erhöll. I Ruths (30) fall visar sig detta som tydligast då hon av sina församlingsmedlemmar blir ombedd att be för sin homosexuella pappas tillfrisknande. Till skillnad från skolans institutionella rum (med dess tvingande plikter) behöver inte regnbågsbarnen under fritiden ingå i dessa sammanhang och gemenskaper. Det blir också fallet för Ruth då hon lämnar kyrkans gemenskap, vänner, kör och sin tro på Gud. Resultatkapitel 7: *Skiftande fritidssammanhang* visar på en spännvidd, men också på en situering av några specifika sociala gemenskaper. Kapitlet belyser på så sätt att regnbågsbarnen, genomgående och över tid, behöver reflektera över hur och om de ska presentera sitt familjeförhållande. Konfliktytorna som träder fram i detta resultatkapitel visar, precis som i det föregående resultatkapitlet, att regnbågsbarnen upplever heterosexism och transnegativitet och därmed ett underliggande behov att ingå i ett sammanhang där dessa erfarenheter adresseras. Samtidigt gör informanterna gällande att de inte har någon rätt att ta del av regnbågsparader, det inte är deras miljö utan något som tillhör deras föräldrar, att de som vuxna inte längre har något tillträde till de sexualpolitiska sammanhangen o.s.v. I detta sista diskussionskapitel kommer jag därför uppmärksamma två ytterligare förklaringar till varför den första generationen regnbågsbarn är mer eller mindre icke-närvarande i de sexualpolitiska sammanhangen.

Barnet som icke-politisk figur

En förklaring till varför den första generationens regnbågsbarn inte i någon större utsträckning återfinns i sexualpolitiska sammanhang är att kategorin barn sällan ses som politiska subjekt. I sin klassiska studie *Centuries of childhood* (1960/1962) visar Ariés på hur medeltiden inte kände till begrepp som barndom, utan att det är först under mitten av 1600-talet som: "An essential concept had won acceptance: that of the innocence of childhood" (s. 110). Andra noterbara skiften är t.ex. inrättande av obligatorisk och gemensam

grundskola, 1900-talets förändringar i synen på barnarbete o.s.v. (Platt, 1969; Zelizer, 1985). Barn och vuxen blir två distinkta kategorier i samband med att den kulturella idén om barndom växer fram. Till barn och barndom knyts signifikanter som försvarslöshet, oskyldighet, svaghet (o.s.v.). Stockton (2009) summerar detta som att: ”The child, in this respect, is ‘a set of *have nots*’” (s. 12). Detta innebär även ett omyndigförklarande, vilket visar sig ytterst konkret då barn som kategori inte har någon plats i det politiska livet: de har inget inflytande och får inte heller rösta. Kampen för barns rättigheter förs av vuxna då barn inte erkänns som politiska subjekt. Utifrån Glynos och Howarth (2007) terminologi går det därför att säga att den politiska logiken kretsar kring vuxna, en historisk kategori som kommit att knyta till sig signifikanter som självständig och rationell (Ariés, 1960/1962). Det är utifrån en sådan argumentation som Walls (2011) menar att vi lever i en vuxencentrering då en tredjedel av människosläktet (barn) står utanför det politiska livet. I samband med att regnbågsbarnen växer upp blir barnet som icke-politisk figur ytterligare en dimension att hantera, i o m att det inte finns någon given och etablerad plats för dem inom sexualpolitisk aktivism. När de själva blir vuxna, flyttar hemifrån, bildar egna familjer (o.s.v.) skapas även en distans till barndomens queera släktskapsstruktur.

Barnet som icke-emancipatorisk figur

I analysavsnittet *Sexualpolitiska fritidsammanshang* (se kapitel 7) uppmärksammas b.la. den sexualpolitiska bloggoscenaren. Vad som impregnerar denna internetaktivism är strävan efter autenticitet och tolkningsföreträde. Ytterligare ett sätt att närma sig frågan om varför den första generationens regnbågsbarn inte i någon större utsträckning återfinns i sexualpolitiska sammanhang är att studera den horisontella livslinjens (—) idétraditioner. Vad Glynos och Howarth (2007) skulle klassificera som den horisontella livslinjens (—) politiska och fantasmatiska logiker.

I sin avhandling påvisar Sundhall (2012) hur diskussioner om barn och barndom lyst med sin frånvaro inom genusforskning såväl som inom den feministiska rörelsen: ”Ålder i allmänhet och ålderskategorin barn i synnerhet ingår inte i centrala genusvetenskapliga diskussioner” (s. 15). Sundhall lyfter fram hur subjektet och objektet för denna forskning (och aktivism) utgår från en vuxenposition: ”Ingen särskild form av feminism fokuserar dock ålder, ändå är feminismens Kvinna så tydligt åldersbestämd” (s. 18). Utifrån Burman

och Stacey (2010) diskuterar Sundhall detta fenomen. Hon benämner det som vuxenhegemoni och genom att analysera t.ex. infantilisering, feminisering och barndom som ett tillstånd av beroende visar hon på barnets underordning i denna hegemoni. Ett ytterligare inslag i denna diskussion bör vara hur barnet skrivs fram som en icke-empowerande figur.

Hallgren (2008), som b.l.a. studerat Lesbisk Front och Grupp 8:s textarkiv och samtid, refererar b.l.a. till *Pockettidningen R* (1976, s. 33) där Joan i en intervju säger att: ”Jag skulle tycka det var jättesvårt att uppfostra en pojke t ex. Det vore som att använda mitt liv till att uppfostra en förtryckare” (s. 253). Hallgren (ibid.) skriver även att: ”Lesbiska feministers förhållningssätt till pojkar var komplext. Det färgades av radikalfeminism, och tycktes utgå från att redan unga pojkar riskerade att präglas av männens våldsamheter och destruktivitet” (s. 253). Detta visade sig b.l.a. så att (ibid.): ”På lesbiskt läger under 70-talet, liksom senare under 80-talet på Kvinnohögskolan i Dalarna, var pojkar upp till 10–12 år välkomna. Frågan om pojkars närvaro i kvinnoseparatistiska sammanhang har, kort sagt, varit laddade” (s. 253).⁹² De idéhistoriska positioneringarna som gör barnet till en icke-empowerande figur återfinns inte bara hos lesbiska feministerna och heterosexuella feministerna, utan även inom queerteori.⁹³

Halberstam (2005) vill med begreppet *queer tid* synliggöra den möjliga temporalitet som uppstår när vi slutar investera tid, energi och pengar i att förverkliga medelklassdrömmar. Ett angränsande begrepp är Halberstams term *queer plats*.⁹⁴ Detta begrepp avser att ringa in platser och rum där queera motkulturer kan existera, och då på sina egna premisser. Utifrån Halberstam innebär det att homosexuella, bisexuella eller transpersoner som bildar familj med barn per definition drar sig undan de platser och rum som utmärker och definierar den queera motkulturen, då de istället investerar tid i sina barn och

⁹² Med barn i fokus skriver Kri Bohms (1977) i *Öppet brev om lesbisk kärlek* att: ”En kvinna ska gifta sig och föda barn. Även i det moderna Sverige med sin ’befria-mannen’ inställning genomsyrar det samhället. Två kvinnor som älskar varandra kan inte prestera något synligt resultat: ett barn. Det är en form av kärlek som inte passar samhället” (s. 9–10). Här framstår barnlöshet som ett radikalt brott mot heterosexualitetens normalitet.

⁹³ Se även Alanen (1994), Firestone (1970), Thorne (1987).

⁹⁴ På följande sätt ringar Halberstam (2005) in berörda begrepp: ”’Queer space’ refers to the place-making practices within postmodernism in which queer people engage and it also describes the new understanding of space enabled by the production of queer counterpublics” (s. 6).

tillika familjeprojekt.⁹⁵ Att vid en viss ålder vilja dra sig undan, bygga bo och skaffa barn innebär att queer tid ersätts med familjetid. Här framstår barnet som en icke-emancipatorisk figur då det är denna skapelse som möjliggör familjetiden. Det innebär att regnbågsföräldrar per definition får ett svagt utslag längs den horisontella livslinjen (—), där status upprätthålls genom avstånd från den vertikala livslinjens (|) heteronormaliserade livsschema.⁹⁶ Vad Halberstam tillskriver status i denna skrift är snarare engagemang och närvaro i de queera motkulturerna.

Även hos Edelman (2004, 2006, 2007, 2011) återfinns liknande positioneringar då han pekar ut den politiska figuren ”Barnet” som heteronormativitetens centrum och nav. Genomgående i sina texter formulerar sig Edelman (2004) på följande vis: ”The image of the Child invariably shapes the logic within which the political itself must be thought” (s. 2). Att kämpa för förändring blir synonymt med att kämpa för framtiden, för våra barn och kommande generationers bästa. Edelman (ibid.) belyser därför att: ”From this springs a final paradox: homosexuality” (s. 60). Om all politisk verksamhet bygger på framtiden och därmed vad som är bäst för den politiska figuren ”Barnet” innebär det att homosexuella slåss för ett erkännande de aldrig kommer få. Edelman menar på så vis att den homosexuella positionen är något radikalt annat än den heterosexuella (reproduktiv futurism). Utifrån Edelmans horisont finns det allt att vinna på att erkänna detta faktum: ”By choosing to accept that position, however, by assuming the ’truth’ of our queer capacity” (s. 27). Edelmans kritik mot den politiska figuren ”Barnet” kokar till sist ner till är att vuxenlivet styrs av en kommande barndom. Som tydligast blir detta när Edelman använder en fras som han hämtar från Berlant: ”A nation made for adult citizens has been replaced by one imagined for fetuses and children” (s. 21). Att som homosexuell, bisexuell och transperson slåss för att få gifta sig i kyrkan, göra militärtjänst och skaffa barn är att göra avkall på sin queera position och

⁹⁵ Se t.ex. Tomas Hemstads virala text *No more babies* som först publicerades i Ottar (2012): ”Jag har aldrig ångrat att jag umgicks, och umgås mycket med heterosexuella, så som jag varnades för då för 10–15 år sedan. Men där i forntiden runt millennieskiftet hade vi faktiskt inte kunnat ana hur många av våra hbt-vänner som skulle skaffa barn. En vän som är singel och bög sa att han nu vid 46-års ålder började beskrivas som ’ungkarl’. Det fanns inte ens i bögvokabulären förut” (s. 33).

⁹⁶ Denna trop är återkommande, se t.ex. *Queer Nation-manifestet* (1990/2013): ”Maktstrukturen i den judiskt-kristna världen har helt enkelt gjort fortplantning till sin hörnsten” (s. 23).

därmed kliva in i en heteronormativ symbolisk ordning.⁹⁷ Efter denna inblick i delar av den horisontella livslinjens (—) författarskap, queerteori, radikalfeminism (o.s.v.) blir det uppenbart att det finns ett flertal politiska strömningar och idétraditioner som på olika, men ändå snarlika sätt, positionerar barnet som en icke-emancipatorisk figur.

De tre domänerna som nu ringats in är: strävan efter autenticitet och tolkningsföreträde, barnet som icke-politisk figur och barnet som icke-emancipatorisk figur. De kan förstås var för sig, som tre delförklaringar. Men min position är snarare att de tre domänerna bör läsas tillsammans, som stöd i en bredare förståelse till varför den första generationens regnbågsbarn aldrig framträdde som en egen politisk kraft i redan befintliga sexualpolitiska sammanhang. För den andra generationens regnbågsbarn kommer det kanske se annorlunda ut.

⁹⁷ Butler (2000) menar att giftemål upplöser allianser, därav skriver hon att: "What form of identification mobilizes the bid for marriage, and what form mobilizes its opposition, and are they radically distinct? In the first case, lesbian and gay people see the opportunity for an identification with the institution of marriage and so, by extension, common community with straight people who inhabit that institution. And with whom do they break alliance? They break alliance with people who are on their own without sexual relationships, single mothers or single fathers, people who have undergone divorce, people who are in relationships that are not marital in kind or in status, other lesbian, gay, and transgender people whose sexual relations are multiple (which does not mean unsafe), whose lives are not monogamous, whose sexuality and desire do not have the conjugal home as their (primary) venue, whose lives are considered less real or less legitimate, who inhabit the more shadowy regions of social reality. The lesbian/gay alliance with these people – and with this condition – is broken by the petition for marriage" (s. 176).

Summary

This thesis is an interview study with 28 informants that are born 1975–1997. When the interviews took place their age varied between 15 and 37 years old. The informants share the experience of growing up in Sweden with one or more homosexual, bisexual or transgender parents. The overall aim of the dissertation is to deepen the picture of the rainbow children's experiences of private, institutional and public spaces. Three such domains all informants have experience from are family, education and leisure time, and therefore the dissertation is limited to these social and spatial contexts.

Introduction

Homosexual, bisexual and transgender parents have always existed, but it wasn't until 2006 these queer kinship structures got categorized as rainbow families, rainbow parents and rainbow children (Språkrådet, 2007). But these new labels have not arisen from a vacuum, but from a variety of social changes. Since the late 1980's, the social landscape has changed considerably for the rainbow families, not least through legal changes, such as: registered partnership (1995), adoption (2003), insemination (2005) and gender neutral marriage (2009). As late as 2013, Law (1972: 119) Pertaining to the Conformation of Gender in Certain Cases was reformed, which was of crucial importance for those transgender people who wish to be parents. Today there are completely other reproduction techniques for lesbian, gay, bisexual and transgender people who want to form a family, such as assisted fertilization in Swedish health care. This has resulted in an increscent amount of children are growing up in rainbow families. It is in this light Sweden began to speak in terms of a "gayby boom". In order not to forget about all the children that came before legal regulations and the new wide range of reproduction techniques it is fruitful to talk about different generations of rainbow children. This thesis is centered on children born before 2003, those who have been categorized as the first generation of rainbow children – the children who grew up with homosexual, bisexual and transgender parents before state recognition.

Previous Research

When it comes to rainbow children three discourse positions dominates the previous research. The first (1) position “like all other children” is permeated by psychoanalytic perspectives and child psychiatric development models that define non-heterosexual gender and identity positions as pathological and deviant. This means that the health of the rainbow child, such as gender development (gender identity, gender role, sexual orientation), tends to be judged based on whether the child maintain gender stereotypes. Based on a systematization of this discourse position, it was concluded that the purpose of this dissertation requires a child perspective, which does not maintain heterosexualised hierarchies. This means that I am interested in how and under what circumstances, the queer kinship structure generates power relations in everyday life.

The second (2) position “talented children” is characterized by studies highlighting the sexuality and gender status of the rainbow parents, and how these color the social nature of parenthood. It is shown here that rainbow families exhibit a variety of contextual effects that differ from the heterosexual nuclear family, such as: more present parents, gender neutral childcare and independent children. The sociological analysis thus establishes a more or less determined and causative empiricism, where parental categories like lesbian mothers, gay dads, transgender and heterosexual parents are the cause of children's behavior. In this way, the different family categories become fixed units that are compared to each other, as given things, although there is an abundant variation within the categories themselves. Based on a systematization of this discourse position, it was concluded that the purpose of this dissertation requires a child perspective which is interested in the agency of rainbow children. This means that I am interested in how the Rainbow children navigate, negotiate and develop strategies that shape of their everyday lives.

The third (3) position “children of society” is characterized by research and analysis of non-heterosexual gender and identity positions based on a number of problem areas. It may concern the treatment of rainbow families at school, suicide issues among gay, bisexuals and transgender teens, how non-heterosexual teachers struggle with the issue of whether they should come out to their students or not. These studies are based mainly on different types of case studies and then with different types of data collection methods. This

SUMMARY

discourse poses an interest in everything that differs from heterosexual life, which means that what is specific to the life situation of the actual rainbow children is lost along the way. Based on a systematization of this discourse position, it was concluded that the purpose of this study requires a child perspective that is exclusively interested in the rainbow children's experiences and life histories.

Aim and Research Questions

Based on the three discourse positions presented in this chapter, the basic premise this dissertation proceeds from is: that it is *not* a problem to grow up in rainbow families, but something that is potentially *made* into a conflict in private, institutional and public spaces. Three such domains the rainbow children have experience from are family, school and leisure time, and therefore the study is delimited to these three social and spatial contexts. As part of this exploration an overall focus is also on what kind of discourses arise when homosexuality, bisexuality and transgender identities are articulated, such as when the rainbow children's queer kinship structure is actualized. The purpose of this interview study is thus to illustrate how the rainbow children navigate, negotiate and develop strategies as they shape their everyday life:

- *Private Space: Family*

What negotiations take place between parents and children in rainbow families?

- *Institutional Space: Education*

Does the family relationship of the rainbow children have social implications for their schooling and what resistance strategies are made possible?

- *Public Space: Leisure Time*

Do those who participate in different leisure time activities react negatively to the family relationship of the rainbow child, and if so, what are the conflict areas?

Theoretical Points of Departure

Three line concepts are central in this dissertation. They originate primarily from a reading of Butler (1991, 1993, et al.), Ahmed (2006), Halberstam (2005) and Stockton (2009). The vertical lifeline (|) is described as a life schedule that prescribes how certain trajectories in time and space are already paved and that heterosexual relationships generate status depending on how and when in life they take place (Halberstam, 2005). To be perceived as comprehensible, it is necessary for the individual to act accordingly with his age. To act beyond these limits risks the opposite, being understood as childish and thus signalling a non-respectable heterosexuality; to be out of bounds with one's expected life phase. Being in line as well as out of line with prevalent life phase are both an expression of the vertical life line's (|) binary hierarchies (Butler, 1990; Halberstam, 2005). Homosexuals, bisexuals and transgender people are by definition made into queer subjects, as these identity positions constitute a horizontal outside to the premises of the vertical lifeline (|) (Ahmed, 2006; Butler, 1993; Edelman, 2004). The social consequences of the vertical lifeline's (|) hegemony are heterosexism and transnegativity; two terms for how homosexual, bisexual and transgender are positioned as ungrievable objects (Butler, 1993). Being between the vertical (|) and horizontal lifeline (—) means being between two dichotomies; something Ahmed (2006) defines as growing up in a queer genealogy, a hybrid position, which in this dissertation is labelled as the diagonal lifeline (/). A bringing-up condition based on a hybrid position generates non-normative experiences other children do not experience, something Stockton (2009) metaphorically describes as growing sideways. Growing up sideways means treading up a diagonal lifeline (/); at the same time this is not an unambiguous middle position, but a lifeline that is shaped by the performative strategies used by the rainbow child. To avoid mentioning family relationships makes the lifeline more vertical. Without a doubt talking about your "two dads" gives a more horizontal impression. The rainbow children's diagonal lifeline (/) receives different degrees of vertical and horizontal orientation, depending on the performative strategies they use in private, institutional and public spaces. In the analysis chapter, the children's performative strategies are highlighted to illustrate what it may mean in practice to grow sideways.

Discourse Analysis

In order to systematize the empirical data I use Laclau and Mouffe (1985/2008) and other names from what have been called The Essex School. The research process is understood as a form of abduction. Abduction is a retroductive process; a process that “goes back” to the empirical material. The backward moment is then a deconstructing process of the empirical data. What first and foremost are analyzed are articulations in the empirical material. What the Essex colleagues Glynos and Howarth (2007) do is to break down Laclau and Mouffe’s articulation concepts into three elements, or as they themselves define it: logics. The first of the three is social logics, which means contextualizing the social practices in a defined empirical material. Political logics are used as an analytical lens to capture discursive changes, stabilizations and subsumptions. Fantasmatic logics investigate the ideological dimensions that each subject’s position embodies as they express meaning and value. To some degree, and at different levels, social, political and fantasmatic logics are always articulated and present in and during social life, such as: family life, education and leisure time. Through this perspective, discourse theory analyzes and investigates power relations. Method (what, how, show) and theory (entails, means, signifies) are overlapping but distinct epistemological procedures as they represent analytical processes at different levels. The discourse theory in this thesis tries to capture when, how and under what circumstances queer kinship structures become a social conflict during every-day life.

Family

By interviewing the rainbow children, it becomes clear that their family lives are actuated by a large number of negotiations. What the participants in the study highlight is that their parents maneuver around their non-normative position in two completely different ways. This is something I have come to call the silence strategy and the transparency strategy. In the dissertation’s first analysis chapter the silence strategy is in focus, a specific coming-out strategy that is defined by concealment. This strategy gives rise to a number of implications. When a parent withholds information from its child the actual social relation becomes a secret. The adult is forced to calculate what it says, and this makes the child perceive family life in a way that does not match the actual social relationship. The silence strategy produces a power relationship

between parent and child since their interpersonal relationship is now mystified and stratified. When a parent comes out, declaring that this is information cannot be shared or spoken of, the silence strategy is intensified. The rainbow child is now forced to incorporate a certain kind of subject position, which means behaving in specific ways during everyday life. This can for example mean they no longer can take friends home. In conjunction with a coming-out process the rainbow children highlights that a lot of questions are raised: How did this happen? Did you never love daddy? (etc.). The empirical data shows that coming-out processes are the starting point for a more thoroughgoing conversation; what a socially non-normative position means to them as a family now, then and in the future. Coming-out processes are therefore not something that happen once, but something that gradually grows within family life. The fact that parents do not anchor their coming-out processes leaves the individual child to bear that responsibility by itself. When a coming-out process takes place within family life, there is also a requirement for "the other parent". It becomes evident in the empirical material when the relationship to a former partner becomes tempestuous. In that regard the empirical data shows that the coming-out process is a relational process between all family members. When the rainbow child is confronted with silence strategies and expected to maintain its concealing premises, the interviews shows that the informants do the opposite. In this way they are active in their parent's coming-out process. What the rainbow children perceives as a problem is not their parent's non-heterosexual gender and identity positions, but how the parents communicated their non-normative position within family life.

In the concluding comments, coming-out process is viewed from a historical perspective. Lundahl (1998), Rosenberg (2002) and Ambjörnsson (2011) periodize a discursive change, labeled as the discourses of openness, starting in 1998. During this time Europride is launched in Sweden, the exhibition *Ecce homo* premieres and the youth movie *Fucking Åmål* has a solid impact. The strategy of openness thus becomes the governing logic, a specific political practice that is diametrically opposed to the logic of silence strategies. The new openness also means increased visibility and thus existential and physical vulnerability. I argue that the parents silence strategies must be viewed from this perspective, as a way to protect their children from heteronormative power relations.

Education

By interviewing the rainbow children, it becomes clear that their queer kinship structure gives rise to a number of social conflicts of heteronormative character, and therefore has implications for their education. The institutional education mission has been written, clarified and developed over the years, but it is uniquely understood that all children in society must be able to fulfill their education. The empirical interview material shows that heteronormativity is produced within and as a constituent part of the teaching practice, when it comes to topics such as sexuality, transgender or non-traditional families. In the case of Amanda (32) this appears when she is referred to the school psychologist. The reason is that she is involved in a disorderly girl gang, and when discussing this issue, Amanda is asked if she is afraid of becoming a lesbian like her mother. In this way, her mother's homosexuality is made a problem, or something that could explain Amanda's disorderly behavior. The result chapter also shows that when non-heterosexual gender and identity positions do not get recognition as a knowledge field, heteronormativity will dominate the teaching, the knowledge pupils and students are expected to conquer, conversations with the school psychologist and the personal relationships that take place between classes. An example of this is the case of Esther (31), who after a classroom debate on homosexuality and adoption, leaves the school area to get drunk. When teachers allow heterosexism in the classroom, it has social implications for the rainbow children's right to education, versatile contacts and community. As they are obliged to attend school, they can't ignore the knowledge that is being taught there or school as a social space (SFS 1985: 1100; SFS 2010: 800). The empirical interview material shows that teachers, school psychologists and other students act in heterosexistic or transnegative ways. These everyday skirmishes appear in the shape of ignorance, questioning and harassment, but also mental and physical assault. When these power relations arise, the rainbow child tries to overcome the social conflicts through a variety of informal resistance strategies, such as being confrontative, educational or evasive. In the case of Sam (22), this evasion shows when he says: "We'll talk about it later" when his rainbow family is brought up. Sam has no problem explaining that one of his parents went through gender confirmation surgery, but since this educational strategy is somewhat exhaustive, he avoids inquisitiveness. In the case of Stella (24), it becomes clear that she continuously and over time reflects on how she can

present herself and her rainbow family. If someone at preschool questions Stella's rainbow family, she asks what she's going to do with a mom. In her teens, Stella answers evasively that she lives with her dad. As an adult, Stella does not have to adapt the same way and now says she has two dads. The result chapter has shown that educational practice has to do with institutionalized knowledge; the current education episteme determines which subject positions are made possible in the classroom. It also shows how rainbow children came to respond to the school's curriculum Lpo 94 through a series of resistance strategies.

In the concluding comments, the school's curriculum Lpo 94 is viewed from a historical perspective. The problem that arises in Lpo 94 is that it's only a goal focused curriculum. What this curriculum lacks is (1) epistemological content, (2.) teaching materials and (3) knowledge strategies that enable its goal image. It is instead a principal task to ensure that the teachers work to accomplish Lpo 94:s goal image. Since this goal is not supported by any specific epistemological content or didactic methods, a conflict of vision is established between vision and practice. It is out of this conflict a pedagogy of tolerance is established. Discursive changes do occur during the years when the first-generation rainbow child passes through the education system. On 1 January 2009, the Discrimination Act (2008: 567) is implemented with the aim to promote equal rights regardless of gender, gender identity or expression, ethnicity, religion or other beliefs, disability, sexual orientation or age. The Discrimination Act (2008: 567) articulates a new political logic that closes the level conflict inherent in Lpo 94 (Glynos & Howarth). It is no longer up to the individual teacher to decide how equal treatment goals should be achieved as there are now guidelines for how this work should be carried out. The political logic that the Discrimination Act (2008: 567) articulates thus re-structures the platform for all equal treatment work in the educational environment.

Leisure Time

During their leisure time, rainbow children spend time in various communities and social contexts. When their queer kinship structure gets known, there is a risk of social conflicts emerging. This result chapter provides examples of real life experiences of power relations and subordinated positions that separate rainbow children from their leisure time communities. In the case of Siri (35),

SUMMARY

the separating principles of heteronormativity present themselves during high school. She has got in a conflict about a boy, resulting in her friends heckling her lesbian mom before they kick Siri down. In the case of Ruth (30), the separating principles of heteronormativity present themselves when she is asked by her congregation members to pray for her gay father's recovery. Unlike institutional space such as schools (with its compulsory duties), rainbow children do not need to take part in specific leisure time communities. Fourteen years old Ruth voluntarily leaves the church community, her Christian friends, the choir and her faith in God. The result chapter shows a broad span, but also specific social communities. The result chapter illustrates that rainbow children, throughout and over time, need to reflect on how and if they should present their rainbow families. The conflict areas that appear in this result chapter show, like the previous chapter, that rainbow children experience heterosexism, and transnegativity and thus an underlying need to be included in a context where these experiences are addressed.

In the concluding comments I draw attention to two further explanations as to why the first generation of rainbow children is more or less absent in political activism such as Pride. To start with, children are rarely seen as political subjects. Ariés (1960/1962) shows how the Middle Ages did not know concepts like childhood. Drawing on additional works, such as Platt (1969) and Zelizer (1985), it becomes clear that children and adults become two distinct categories as the cultural idea of childhood is established. Stockton (2009) summarizes this historical process as follows: "The child, in this respect, is 'a set of have nots'" (p. 12). As rainbow children grow up, the child as a non-political figure becomes another dimension to deal with, as there is no given or established place for them in current activism. When they become adults, moving away from home, forming their own families (etc.), a distance is also created to their queer family structure. In the second explanation I turn to Sundhall (2012). In her dissertation, Sundhall shows that children and childhood are absent in gender research as well as within the feminist movement. Sundhall highlights how the subject and the object of this research (and activism) are based on an adult position. Sundhall discusses this phenomenon, and describes it as a process of adult hegemony, from several points of view. An additional element of this discussion should be how the child is categorized by gender research as well as within the feminist movement. By studying older and modern feminist, lesbian and queer theory

works, as well as literature, interviews and such it becomes apparent that there are a number of political currents and intellectual traditions that in different yet similar ways position the child as a non-emancipatory figure. The political figure “the Child” is also linked to a homonormative life schedule, such as marriage and family time (Bohms, 1977; Butler, 2000; Edelman, 2004, 2006, 2007, 2011; Halberstam, 2005; Hallgren, 2008; Hemstad, 2012). The child as non-political figure and the child as non-emancipatory figure could be understood as two further explanations as to why first generation rainbow children never appeared as a political force in their own right within existing activism. For second generation rainbow children, this could be different.

Referenser

- Adeniji, A. (2008). *Inte den typ som gifter sig? Feministiska samtal om äktenskapsmotstånd*. Göteborg: Makadam.
- Adorno, W. T. (1966/1973). *Negative dialectics*. London: Routledge.
- Ahmed, S. (2006). *Queer phenomenology*. Durham: Duke University Press.
- Allen, K. R., & Demo, D. H. (1995). The families of lesbians and gay men: A new frontier in family research. *Journal of Marriage and the Family*, 57(1), 111-127.
- Alanen, L. (1994). Gender and generation: Feminism and the "child question", I J. Qvortrup, M. Bardy, G. Sgritta, & H. Wintersberger (Red.), *Childhood Matters* (s. 27-42). England: Avebury.
- Allen, M., & Burrell, N. (1997). Comparing the impact of homosexual and heterosexual parents on children: Meta-analysis of existing research, *Journal of Homosexuality*, 32(2), 19-35.
- Altork, K. (1995). Walking the fire line: The erotic dimension of the fieldwork experience. I D. Kulick, & M. Willson (Red.), *Taboo: Sex identity and erotic subjectivity in anthropological fieldwork* (s. 107-139). New York: Routledge.
- Alving, B., & Alving-Olin, R. (2009). *Bang om Bang: Urval, inledning och kommentarer av Ruffa Alving Olin*. Möklinta: Gidlunds.
- Ambjörnsson, F. (2004). *I en klass för sig: Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Stockholm: Ordfront.
- Ambjörnsson, F. (2006). *Vad är queer?* Stockholm: Natur och Kultur.
- Ambjörnsson, F. (2011). "Jag skiter väl i vad dom tycker": Om nya utmaningar i öppenhetens decennium. I E. Borgström (Red), *Den moderna homofobin* (s. 70-89). Älvsjö: Charlie by Kabusa.
- Ambjörnsson, F., & Jönsson, M. (2010). *Livslinjer*. Göteborg: Makadam.
- American Psychiatric Association. (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-IV-TR*. Washington, D.C.: American Psychiatric Association.
- Andersson, C. (2011). *Hundra år av tvåsambet: Äktenskapet i svenska statliga utredningar 1909-2009*. Lund: Arkiv Förlag.

- Anderssen, N., Amlie, C., & Ytterøy, E. A. (2002). Outcomes for children with lesbian or gay parents: A review of studies from 1978 to 2000. *Scandinavian Journal of Psychology*, 43(4), 335-351.
- Archer, L., Hollingworth, S., & Mendick, H. (2010). *Urban youth and schooling: The experiences and identities of educationally 'at risk' young people*. Maidenhead: Open University Press.
- Ariés, P. (1960/1962). *Centuries of childhood: A social history of family life*. New York: Alfred A. Knopf.
- Arlene, S. (2010). The incredible shrinking lesbian world and other queer conundra. *Sexualities*, 13(1), 21-32.
- Arnot, M. (2004). Male working-class identities and social justice: A reconsideration of Paul Willis's Learning to Labour in light of contemporary research. I N. Dolby, G. Dimitriadis, & P. Willies (Red), *Learning to labour in new times*. London: RoutledgeFalmer.
- Aspelin, J., & Persson, S. (2011). *Om relationell pedagogik*. Malmö: Gleerup.
- Asplund, J. (1983). *Tid, rum, individ och kollektiv*. Stockholm: Liber.
- Auerbach, C., Silverstein, L., & Schacher, S. (2005). Gay fathers expanding the possibilities for us all. *Journal of GLBT Family Studies*, 1(3), 31-52.
- Aylward, A., & Alvelin, C. (2012). *Förlorade barn*. Göteborg: Copula Förlag.
- Bartky, S. L. (1990). *Femininity and domination*. London: Routledge.
- Beauvoir, S. d. (1949/1995). *Det Andra könet*. Stockholm: PAN/Norstedt.
- Beauvoir, S. d. (1949/2011). *The Second sex*. New York: Vintage Books.
- Becker-Stoll, F., & Beckh, K. (2009). Die entwicklung der kinder: Ergebnisse der entwicklungspsychologischen teilstudie. I M. Rupp (Red), *Die lebenssituation von kindern in gleichgeschlechtlichen lebensgemeinschaften* (s. 233-280). Köln: Bundesanzeiger-Verlagsgesellschaft.
- Beemyn, B. (1997). *Creating a place for ourselves: Lesbian, gay, and bisexual community histories*. New York: Routledge.
- Bell, V. (1999). On speech, race and melancholia: An interview with Judith Butler. *Theory, Culture & Society*, 16(2), 163-174.
- Bengtsson, J. (2013). *Jag sa att jag älskade han men jag har redan sagt förlåt för det: Alder, genus och sexualitet i skolans tidigare år*. Linköping: Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier, Linköpings Universitet.

REFERENSER

- Berg, M. (2008). *Självetts garderobiär: Självrelexiva genuslekar och queer socialpsykologi*. Lund: Sociologiska Institutionen, Lunds Universitet.
- Bergenheim, Å., & Lennerhed, L. (1997). *Seklernas sex: Bidrag till sexualitetens historia*. Stockholm: Carlsson.
- Bernstein, J. R. (1983). *Beyond objectivism and relativism: Science, hermeneutics, and praxis*. Oxford: Basil Blackwell.
- Berg, V., & Sumanen, E. (2013). *Det är vår tur nu! Att vara trans i en tvåkönsvärld*. Stockholm: RFSL.
- Berten, A. (1989/1997). What our present is. I S. Lotringer (Red.), *The politics of truth* (s. 147-168). New York: Semiotext(e).
- Bertilsson Rosqvist, H., & Andersson, C. (2016). Bad sex, good love: Homonormativity in the Swedish gay press, 1969-86. *Glq*, 22(1), 33-54.
- Bigner, J. J., & Bozett, F. W. (1990). Parenting by gay fathers. I F. W. Bozett, & M. B. Sussman (Red.), *Homosexuality and family relations* (s. 155-176). New York: Harrington Park Press.
- Bigner, J. J., & Jacobsen, R. B. (1989). Parenting behaviors of homosexual and heterosexual fathers. *Journal of Homosexuality*, 18(1-2), 173-186.
- Bigsten, A. (2015). *Fostran i förskolan*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Boalt, G. (1952). *Socialpsykologi: Tolv kapitel om människa och miljö*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- Boellstorff, T. (2016). *Against state straightism: Five principles for including LGBT Indonesians*. Hämtad 2017-05-17, <https://www.e-ir.info/2016/03/21/against-state-straightism-five-principles-for-including-lgbt-indonesians>.
- Bohm, K. (1977). *Öppet brev om lesbisk kärlek*. Stockholm: Forum.
- Borgström, E. (2011). Det oinformerade ointressets strategi. I E. Borgström (Red), *Den moderna homofobin* (s. 150-163). Älvsjö: Charlie by Kabusa.
- Bos, H. M. W., Balen, v. F., & Boom, v. d. DC. (2005). Lesbian families and family functioning: An overview. *Patient Education and Counseling*, 59(3), 263-275.
- Bos, H. M. W., Gartrell, N., & Leddy, A. (2012). Growing up in a lesbian family: The life experiences of the adult daughters and sons of lesbian mothers. *Journal of GLBT Family Studies*, 8(3), 243-257.

- Bourdieu, P. (1986). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. London: Routledge.
- Boylan, J. F. (2013). *Stuck in the middle with you: A memoir of parenting in three genders*. New York: Broadway Books.
- Bozett, W. F. (1987). *Gay and lesbian parents*. New York: Harrington Park Press.
- Bozett, W. F. (1989). Gay fathers: A review of the literature. *Journal of Homosexuality*, 18(1-2), 137-162.
- Bremer, S. (2011). *Kroppslinjer: Kön, transsexualism och kropp i berättelser om könskorrigering*. Göteborg: Makadam.
- Brewaeys, A., Ponjaert, I., Hall, v. E. V., & Golombok, S. (1997). Donor insemination: Child development & family functioning in lesbian mother families with 4 to 8 year old children. *Human Reproduction*, 12, 1349-1359.
- Brighe, M. (2016). *10 rules cisgender straight people attending Pride should follow*. Hämtad 2017-05-17, <https://www.bustle.com/articles/168075-10-rules-cisgender-straight-people-attending-pride-should-follow>.
- BRIS. (2000). *BRIS-rapporten: Samtalen till BRIS stödtelefoner 2000*. Hämtad 2015-08-10, <https://www.bris.se/?pageID=232>.
- Bromseth, J. (2010). Förändringsstrategier och problemförståelser: Från utbildning om den Andra till queer pedagogik. I J. Bromseth, & F. Darj (Red.), *Normkritisk pedagogik: Makt, lärande och strategier för förändring* (s. 27-54). Uppsala: Centrum för Genusvetenskap, Uppsala Universitet.
- Bromseth, J., & Darj, F. (2010). *Normkritisk pedagogik: Makt, lärande och strategier för förändring*. Uppsala: Centrum för Genusvetenskap, Uppsala Universitet.
- Bruhm, S., & Hurley, S. (2004). *Curiouser: On the queerness of children*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Bryman, A. (2011/2014). *Sambällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Burman, E., & Stacey, J. (2010). The child and childhood in feminist theory: Introduction. *Feminist Theory*, 11(3), 227-240.
- Butler, R. (1969). Age-ism: Another form of bigotry. *The Gerontologist*, 9(4), 243-246.
- Butler, J. (1986). Sex and gender in Simone de Beauvoir's *Second Sex*. *Yale French Studies*, 72, 35-49.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble*. New York: Routledge.

REFERENSER

- Butler, J. (1992). Contingent Foundations: Feminist and the question of "Postmodernism". I J. Butler, & J. Scott (Red.), *Feminists theorize the political* (s. 3-21). New York: Routledge.
- Butler, J. (1993). *Bodies that matter: On the discursive limits of "sex"*. New York: Routledge.
- Butler, J. (1997a). Further reflections on conversations of our time. *Diacritics*, 27(1), 13-15.
- Butler, J. (1997b). *The psychic life of power: Theories in subjection*. Stanford: Stanford University Press.
- Butler, J. (1997c). *Excitable speech: A politics of the performative*. London: Routledge.
- Butler, J. (2000). Competing universalities. I E. Laclau, & C. Mouffe (Red.), *Contingency, hegemony, universality: Contemporary dialogues on the left* (s. 136-181). London: Verso.
- Butler, J. (2004a). *Undoing gender*. New York: Routledge.
- Butler, J. (2004b). *Precarious Life: The powers of mourning and violence*. London: Verso.
- Butler, J. (2007). Reply from Judith Butler to Mills and Jenkins. *Differences: A Journal of Feminist Cultural Studies*, 18(2), 180-195.
- Butler, J. (2009). *Frames of war: When is life grievable?* London: Verso.
- Butler, J., Laclau, E., & Laddaga, R. (1997). The uses of equality. *Diacritics*, 27(1), 3-12.
- Butler, J., & Spivak, C. G. (2007). *Who sings the nation-state? Language, politics, belonging*. London: Seagull.
- Canguilhem, G. (1977/1988). *Ideology and rationality in the history of the life sciences*. Cambridge: MIT Press.
- Carabine, J. (2001). Unmarried motherhood 1830-1990: A genealogical analysis. I M. Wetherell, S. Taylor, & S. J. Yates (Red.), *Discourse as data: A guide for analysis* (s. 267-310). London: Sage.
- Carlström, C. (2016). *BDSM: Paradoxernas praktiker*. Malmö: Malmö Högskola.
- Ceglie, D. D., & Freedman, D. (1998). *A stranger in my own body*. London: Karnac Books.
- Clarke, V. (2007). It's all about the trousers. I D. W. Riggs (Red.), *Becoming parent: Lesbians, gay men and family* (s. i-vii). Australien: Post Pressed.

- Clifford, J. (1986/2010). Introduction: Partial truths. I J. Clifford, & G. Marcus (Red.), *Writing culture: The poetics and politics of ethnography* (s. 1-26). Berkeley: University of California Press.
- Clifford, J., & Marcus, G. (1986/2010). *Writing culture: The poetics and politics of ethnography*. Berkeley: University of California Press.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2011). *Research methods in education*. New York: Routledge.
- COLAGE. (2017). *Family week 2017*. Hämtad 2017-05-17, https://www.colage.org/wp-content/uploads/2017/07/FW_COLAGE_Schedule-1.pdf
- Colnerud, G. (2004). Värdegrund som pedagogisk praktik och forskningsdiskurs. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 9(2), 81-98.
- Cooley, R. D., & Kelby, H. (2012). *Passing/out: Sexual identity veiled and revealed*. London: Ashgate Publishing.
- Dahl, U. (2014). Not gay as in happy, but queer as in fuck you: Notes on love and failure in queer(ing) kinship. *Lambda Nordica*, (3-4), 143-168.
- Daly v. Daly, 715 P.2d 56 (Nev. 1986).
- Deleuze, G. (1968/2004). *Difference and repetition*. London: Continuum Impacts.
- Deleuze, G., & Guattari, F. (1972/2005). *Anti-Oedipus*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Dewey, F. (1916/1999). *Demokrati och utbildning*. Göteborg: Daidalos.
- Dewey, F. (1938/1997). *Experience and education*. Indiana: Kappa Delta Pi Lecture.
- Diskrimineringsombudsmannen (DO). (2012). *Lika rättigheter i skolan: Ett stöd i skolans likabehandlingsarbete*. Stockholm: DO.
- Dolk, K. (2013). *Bångstyriga barn: Makt, normer och delaktighet i förskolan*. Stockholm: Ordfront.
- Dürnberger, A., Rupp, M., & Bergold, P. (2009). Zielsetzung, studienaufbau und mengengerüst. I M. Rupp (Red.), *Die lebenssituation von kindern in gleichgeschlechtlichen lebensgemeinschaften* (s. 11-49). Köln: Bundesanzeiger-Verlagsgesellschaft.
- Eckerdal, J. (2012). *Folkkyrkans kropp: Einar Billings ecklesiologi i postsekulär belysning*. Skellefteå: Artos.

REFERENSER

- Edelman, L. (2004). *No future: Queer theory and the death drive*. Durham: Duke University Press.
- Edelman, L. (2006). Antagonism, negativity, and the subject of queer theory. *Publications of the Modern Language Association of America (PMLA)*, 121(3), 819-823.
- Edelman, L. (2007). Ever after: History, negativity, and the social. *South Atlantic Quarterly*, 106(3), 469-476.
- Edelman, L. (2011). Against survival: Queerness in a time that's out of joint. *Shakespeare Quarterly*, 62(2), 148-169.
- Edenheim, S. (2005). *Begärets lagar: Moderna statliga utredningar och heteronormativitetens genealogi*. Stockholm: Symposion.
- Egeberg Holmgren, L. (2011). Co-fielding in qualitative interviews: Gender, knowledge and interaction in a study of (pro)feminist men. *Qualitative Inquiry*, 17(4), 364-378.
- Eidevald, C. (2009). *Det finns inga tjejbestämmare: Att förstå kön som position i förskolans vardagsrutiner och lek*. Jönköping: Högskolan för Lärande och Kommunikation, Jönköpings Universitet.
- Elke, J. (2011). Parenting of the fittest? Lesbian and gay family planning in Germany. I J. Takács, & R. Kuhar (Red.), *Doing families: Gay and lesbian family practices* (s. 37-58). Ljubljana: Peace Institute Publications.
- Elster, J. (1999). *Alchemies of the mind: Rationality and the emotions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eman, G. (1996). *Älskade barn: Homo-och bisexuella föräldrar berättar*. Stockholm: Carlsson Förlag.
- Eng, L. D. (2010). *The feeling of kinship: Queer liberalism and the racialization of intimacy*. Durham: Duke University Press.
- Engels, F. (1884/1969). *Familjen, privategendomens och statens ursprung*. Stockholm: Arbetarkulturs Förlag.
- Englund, A.-K., & Englund, T. (2012). *Hur realisera värdegrunden? Historia, olika uttolkningar: Vad är 'värdegrundsstärkande'?* Örebro: Örebro Universitet
- Epstein, R. (2009). Introduction. I R. Epstein (Red.), *Who's your daddy? And other writings on queer parenting* (s. 13-32). Toronto: Sumach Press.

- Erzen, T. (2006). *Straight to Jesus: Sexual and Christian conversions in the ex-gay movement*. Berkeley: University of California Press.
- Fabian, J. (1983). *Time and the other: How anthropology makes its object*. New York: Columbia University Press.
- Fareld, V. (2007). *Att vara utom sig inom sig: Charles Taylor, erkännandet och Hegels aktualitet*. Göteborg: Institutionen för Idéhistoria och Vetenskapsteori, Göteborgs Universitet.
- Farr, R. (1996). *The roots of modern social psychology 1872-1954*. Oxford: Blackwell.
- Feminazgul. (2015). *Ännu ett inlägg om Pride*. Hämtad 2017-05-17, <https://feminazgul.wordpress.com/tag/pride>.
- Feminetik (2007). *Norm-inblandning i icke-normsfrågor*. Hämtad 2017-05-17, <http://www.feminetik.se/diskutera/index.php?sub=4&mid=266090>.
- Foucault, M. (1969/2002). *Vetandets arkeologi*. Lund: Arkiv Förlag.
- Foucault, M. (1971/1993). *Diskursens ordning*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposium.
- Foucault, M. (1976/2002a). *Sexualitetens historia I*. Göteborg: Daidalos.
- Foucault, M. (1976/2002b). *Sexualitetens historia II*. Göteborg: Daidalos.
- Foucault, M. (1981). Omnes et Singulatim: Towards a criticism of political reason. I S. McMurrin (Red.), *The Tanner Lectures on Human Values: Bd. 2*. (s. 224-254). Salt Lake City: University of Utah Press. (Originalverk publicerat 1979)
- Foucault, M. (2000). The subject and power. I J. D. Faubion (Red.), *Essential works of Foucault, 1954-1984: Bd. 3. Power* (s. 326-348). New York: The New Press. (Originalverk publicerat 1982)
- Foucault, M. (2004/2010). Föreläsning 15 februari 1978. I M. Senellart (Red.), *Säkerhet, territorium, befolkning: Collège de France 1977-1978* (s. 137-156). Stockholm: Tankekraft.
- Firestone, S. (1970). *The dialectic of sex: The case for feminist revolution*. New York: Morrow.
- Fitzgerald, B. (1999). Children of lesbian and gay parents: A review of the literature. *Marriage & Family Review*, 29(1), 57-75.
- Frelin, A. (2010). *Teachers relational practices and professionalism*. Institutionen för Didaktik, Uppsala Universitet.

REFERENSER

- Freud, S. (1905/2015). Three essays on the theory of sexuality. I I. Smith (Red.), *Freud Complete works 1890-1939* (s. 617-663). Hämtad 2015-08-10, <http://www.holybooks.com/sigmund-freud-the-complete-works>.
- Fulcher, M., Sutfin, E. L., & Patterson, C. J. (2008). Individual differences in gender development: Associations with parental sexual orientation, attitudes, and division of labor. *Sex Roles, 58*(5), 330-341.
- Fuss, D. (1989). *Essentially speaking: Feminism, nature & difference*. New York: Routledge.
- Gabb, J. (2004). Sexuality education: How children of lesbian mothers 'learn' about sex/uality. *Sex Education, 4*(1), 19-34.
- Gabb, J. (2005). Lesbian m/otherhood: Strategies of familial-linguistic management in lesbian parent families. *Sociology, 39*(4), 585-603.
- Gallagher, B., & Wilson, A. (1997). Sex, power, and the politics of identity. I P. Rainbow (Red.), *Essential works of Foucault, 1954-1984: Bd. 1. Ethics: Subjectivity and truth* (s. 163-173). New York: The New Press. (Originalverk publicerat 1982)
- Gardell, J. (2012). *Torka aldrig tårar utan handskar: Kärleken*. Stockholm: Norstedt.
- Gagné, P., & Tewksbury, R. (1998). Conformity pressures and gender resistance among transgendered individuals. *Social Problems, 45*(1), 81-101.
- Garner, A. (2004). *Families like mine: Children of gay parents tell it like it is*. New York: HarperCollins.
- Gelderer, V. L., Bos, H. M. W., Gartrell, N., Hermanns, J., & Perrin, E. C. (2012). Quality of life of adolescents raised from birth by lesbian mothers: The US national longitudinal family study. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics, 33*(1), 17-23.
- Gelsthorpe, L. (2007). The Jack-Roller: Telling a story? *Theoretical Criminology, 11*(4), 515-542.
- Gillham, B. (2008). *Forskningsintervjun: Tekniker och genomförande*. Malmö: Studentlitteratur.
- Giota, J. (2013). *Individualiserad undervisning i Skolan: En forskningsöversikt*. Vetenskapsrådets Rapportserie (3). Stockholm: Vetenskapsrådet. Hämtad 2017-05-17, <https://www.vr.se/analys-och-uppdrag/vi-analyserar-och-utvarderar/alla-publikationer/publikationer/2013-02-01-individualiserad-undervisning-i-skolan---en-forskningsoversikt.html>.

- Glass, Q. V., Willox, L., Barrow, M. K., Jones, S. (2016). Struggling to move beyond acknowledgment: Celebrating gay and lesbian families in preschool environments. *Journal of GLBT Family Studies*, 12(3), 217-241.
- Glynos, J., & Howarth, D. (2007). *Logics of critical explanation in social and political theory*. London: Routledge.
- Goldberg, E. A. (2007). (How) Does it make a difference?: Perspectives of adults with lesbian, gay, and bisexual parents. *American Journal of Orthopsychiatry*, 77(4), 550-562.
- Goldberg, E. A., Kashy, A. D., & Smith, Z. J. (2012). Gender-typed play behavior in early childhood: Adopted children with lesbian, gay and heterosexual parents. *Sex Roles*, 67(9-10), 503-515.
- Goldberg, E. A., Kinkler, A. L., Richardson, B. H., Downing, B. J. (2011). Lesbian, gay, and heterosexual couples in open adoption arrangements: A qualitative study. *Journal of Marriage and Family*, 73(2), 502-518.
- Goldberg, S., & Brushwood, R. C. (2009). *And baby makes more: Known donors, queer parents, and our unexpected families*. London: Insomniac Press.
- Golombok, S., Perry, B., Burston, A., Murray, C., Mooney-Somers, J., Stevens, M., & Golding, J. (2003). Children with lesbian parents: A community study. *Developmental Psychology*, 39(1), 20-33.
- Golombok, S., Tasker, F., & Murray, C. (1997). Children raised in fatherless families from infancy: Family relationships and the socioemotional development of children of lesbian and single heterosexual mothers. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38(7), 783-791.
- Gouldner, A. W. (1962). Anti-minotaur: The myth of a value free sociology. *Social Problems*, 9(3), 199-213.
- Green, R. (1978). Sexual identity of 37 children raised by homosexual or transsexual parents. *American Journal of Psychiatry*, 135(6), 692-697.
- Green, R. (1998). Children of transsexual parents: Research and clinical overview. I D. D. Ceglie, & D. Freedman (Red), *A stranger in my own body: Atypical gender identity development and mental health* (s. 260-265). London: Karnac Books.
- Green, J. (1999/2006). Look! No, Don't!: The Visibility Dilemma for Transsexual Men. I S. Stryker, & S. Whittle (Red), *The transgender studies reader* (s. 499-508). London: Routledge.

REFERENSER

- Green, R., Mandel, J., Hotvedt, M., Gray, J., & Smith, L. (1986). Lesbian mothers and their children: A comparison with solo parent heterosexual mothers and their children. *Archives of Sexual Behavior*, 15, 167-184.
- Gustavson, M. (2006). *Blandade känslor: Bisexuella kvinnors praktik & politik*. Göteborg: Kabusa Böcker.
- Gustavson, M., & Schmitt, I. (2011). *Skolan är ute?!: Barn och ungdomar med hbt-föräldrar och deras erfarenheter i skolan i Tyskland, Slovenien och Sverige. Delstudie Sverige*. Lund: Centrum för Genusvetenskap, Lunds Universitet.
- Halberstam, J. (2005). *In a queer time & place*. New York: University Press.
- Halldén, G. (2003). Barnperspektiv som ideologiskt eller metodologiskt begrepp: Tema: Barns perspektiv och barnperspektiv i pedagogisk forskning och praxis. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 8(1), 12-23.
- Halldén, G., Hydén, M., & Zetterqvist Nelson, K. (2003). Familjeliv och homosexualitet. I M. Bäck-Wiklund, & T. Johansson (Red.), *Nätverksfamiljen* (s. 172-192). Stockholm: Natur och Kultur.
- Hallgren, H. (2008). *När lesbiska blev kvinnor: Lesbiskfeministiska kvinnors diskursproduktion rörande kön, sexualitet, kropp och identitet under 1970- och 1980-talen i Sverige*. Göteborg: Kabusa.
- Hamrud, A. (2005). *Queerkids*. Stockholm: Normal Förlag.
- Hanssen, J. K. (2012). 'My rainbow Family': Discomfort and the heteronormative logics. *Young*, 20(3), 237-256.
- Haraway, D. (1988). Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective. *Feminist Studies*, 14(3), 575-599.
- Harding, S. (1991). *Whose science? Whose knowledge? Thinking from women's lives*. New York: Cornell University Press.
- Harris, M. B., & Turner, P. H. (1985/1986). Gay and lesbian parents. *Journal of Homosexuality*, 12(2), 101-113.
- Hart, M. (2009). The squeaky animal hat club: A queer spawn comes out. I R. Epstein (Red.), *Who's your daddy? And other writings on queer parenting* (s. 34-44). Toronto: Sumach Press.
- Hegel, F. (1807/2008). *Andens fenomenologi*. Stockholm: Thales.
- Heikkinen, S., & Krekula, C. (2008). Ålderism: Ett fruktbart begrepp? *Sociologisk Forskning*, (2), 18-34.

- Hellman, A. (2010). *Kan Batman vara rosa? Förhandlingar om pojkighet och normalitet på en förskola*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Hemmings, C. (2002). *Bisexual spaces: A geography of sexuality and gender*. New York: Routledge.
- Hemstad, T. (2012). No more babies. *Ottar*, 4, 32-33.
- Herdt, G. H., & Boxer, A. (1993). *Children of horizons: How gay and lesbian teens are leading a new way out of the closet*. Boston: Beacon Press.
- Hicks, S. (2008). Gender role models ... who needs 'em? *Qualitative Social Work*, 7(1), 43-59.
- Holmgren, A. (2006). *Klassrummets relationsetik: Det pedagogiska mötet som etiskt fenomen*. Umeå: Pedagogiskt Arbete, Umeå Universitet.
- Holmqvist, A., & Kerpner, J. (2005). *Full fart: Från 0 till 100*. Hämtad 2015-08-10, <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article10557549.ab>.
- hooks, b. (1999). *Remembered rapture: The writer at work*. London: Women's Press.
- Howarth, D. (2007). *Diskurs*. Malmö: Liber.
- Howarth, D., & Torfing, J. (2005). *Discourse theory in European politics: Identity, policy and governance*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Hydradoktrinen. (2015). *Pride, allies & pinkwashing*. Hämtad 2015-08-12, <https://hydradoktrinen.wordpress.com/2015/06/28/pride-allies-pinkwashing>.
- Hyltegren, G. (2014). *Vaghet och vanmakt: 20 år med kunskapskrav i den svenska skolan*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Högberg, R. (2009). *Motstånd och konformitet: Om manliga yrkeslevers liv och identitetsskapande i relation till kärnämnen*. Linköping: Institutionen för Beteendevetenskap och Lärande, Linköpings Universitet.
- Ideström, J. (2009). *Lokal kyrklig identitet: En studie av implicit ecklesiologi med exemplet Svenska kyrkan i Flemingsberg*. Skellefteå: Artos.
- Innala, S. (2001). Forskningsöversikt. I SOU 2001:10. *Barn i homosexuella familjer* (s. 5-34). Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.
- Johansson, T. (1999). *Socialpsykologi: Moderna teorier och perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Jonsdottir, F. (2007). *Barns kamratrelationer i förskolan: Sambörighet, tillhörighet, vänskap, utanförskap*. Malmö: Malmö Universitet.

REFERENSER

- Kalonaityté, V. (2014). *Normkritisk pedagogik: För den högre utbildningen*. Lund: Studentlitteratur.
- Kant, I. (1788/2004). *Kritik av det rena förnuftet*. Stockholm: Thales.
- Kent, R. K. (1996). "No Trespassing": Girl scout camp and the limits of the counterpublic sphere. *Women & Performance: A Journal of Feminist Theory*, 8(2), 185-203.
- Kinsey, A., Pomeroy, W., & Martin, C. (1948/1949). *Kinsey-rapporten: Mannens sexuella beteende*. Stockholm: Ljus.
- Kirsch, H. M. (2000). *Queer theory and social change*. London: Routledge.
- Klinth, R., & Johansson, T. (2010). *Nya svenska fäder*. Umeå: Boréa.
- Komplementfärger. (2014). *Taktiker för att bli mer inkluderande*. Hämtad 2017-05-17, <http://komplementfarger.blogspot.se/2014/04/taktiker-for-att-bli-mer-inkluderande.html>.
- Krekula, C., Närvänen, A., & Näsman, E. (2005). Ålder i intersektionell analys. *Kvinnovetenskaplig Tidskrift*, (2-3), 81-94.
- Kristeva, J. (1982). *Powers of horror: An essay on abjection*. New York: Columbia University Press.
- Krook, L. M. (2006). Finns det feministiska metoder inom samhällsvetenskapen? *Kvinnovetenskaplig Tidskrift*, (2-3), 77-90.
- Krueger, D. W. (1978). Symptom passing in a transvestite father and three sons. *American Journal of Psychiatry*, 135(6), 739-742.
- Kuhn, S. T. (1962/1979). *De vetenskapliga revolutionernas struktur*. Lund: Doxa.
- Kulick, D. (1995). The sexual life of anthropologists: Erotic subjectivity and ethnographic work. I D. Kulick, & M. Willson (Red.), *Taboo: Sex identity and erotic subjectivity in anthropological fieldwork* (s. 1-28). New York: Routledge.
- Kulick, D. (2005). Inledning. I D. Kulick (Red.), *Queersverige* (s. 9-22). Stockholm: Natur och Kultur.
- Kulick, D. (2009). Can there be an anthropology of homophobia? I D. Murray (Red.), *Homophobias: Lust and loathing across time and space* (s. 19-33). Durham: Duke University Press.
- Kuvalanka, K. A., Leslie, L. A., & Radina, R. (2013/2014). Coping with sexual stigma: Emerging adults with lesbian parents reflect on the impact of

- heterosexism and homophobia during their adolescence. *Journal of Adolescent Research*, 29(2), 241-270.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Laclau, E., & Mouffe, C. (1985/2008). *Hegemonin och den socialistiska strategin*. Stockholm: Glänta & Vertigo.
- Lafrance, M. N., & McKenzie-Mohr, S. (2013). The DSM and its lure of legitimacy. *Feminism & Psychology*, 23(1), 119-140.
- Larsson, J. (2013). *Disciplin och motstånd: Pedagogisk-filosofiska perspektiv på samtida svensk skoldisciplin*. Karlstad: Institutionen för Pedagogiska Studier, Karlstads Universitet.
- Laskar, P. (2005). *Ett bidrag till heterosexualitetens historia: Kön, sexualitet och njutningsnormer i sexhandböcker 1800-1920*. Stockholm: Modernista.
- Lee, M. (2014). *När Andra skriver: Skrivande som motstånd, ansvar och tid*. Göteborg: Glänta.
- Lennerhed, L. (1994). *Frihet att njuta: Sexualdebatten i Sverige på 1960-talet*. Stockholm: Norstedt.
- Leonard, A. S. (1993). Lesbian and gay families and the law: A progress report. *Fordham Urban Law Journal*, 21.
- Lev, A. I. (2006). Disordering gender identity: Gender identity disorder in the DSM-IV-TR. *Journal of Psychology and Human Sexuality*, 17(3-4), 35-69.
- Levinson, B. (1999). Sex without sex, queering the market, the collapse of the political, the death of difference, and AIDS: Hailing Judith Butler. *Diacritics*, 29(3), 81-101.
- Lewin, E. (1993). *Lesbian mothers: Accounts of gender in American culture*. New York: Cornell University Press.
- Lilja, A. (2013). *Förtroendefulla relationer mellan lärare och elev*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Lindholm, M. (2003). *Dubbelliv: Reflektioner om döljande och öppenhet*. Ystad: Kabusa.
- Lindholm, M., & Nilsson, A. (2000). De gemensamma rummen: Klubbiv i Göteborg på 1960- och 1970-talen. I M. Andreasson (Red.), *Homo i folkhemmet* (s. 142-154). Stockholm: Alfabet.
- Lundahl, P. (1998). *Lesbisk identitet*. Stockholm: Carlssons.

REFERENSER

- Lundgren, P. U. (1979). *Att organisera omvärlden: En introduktion till läroplansteori*. Stockholm: Liber.
- Lundgren, P. U. (2006). Utbildningspolitik och utbildningskoder: Förändringar i svensk utbildningspolitik. *Uddannelseshistorie: Årbogen 2006*, 40, 56-71.
- Lundström, A. (2008). *Lärare och konflikthantering: En undersökande studie ur ett könsperspektiv*. Umeå: Institutionen för Barn- och Ungdomspedagogik, Specialpedagogik och Vägledning, Umeå Universitet.
- Lynch, J., & Murray, K. (2000). For the love of the children: The coming out process for lesbian and gay parents and stepparents. *Journal of Homosexuality*, 39(1), 1-24.
- Lööv, O. A. (2014). *Maskulinitet i feminismens tjänst: Dragkingande som praktik, politik och begär*. Lund: Genusvetenskapliga Institutionen, Lunds Universitet.
- Malinowski, B. (1967). *A diary in the strict sense of the term*. London: Routledge.
- Malmquist, A., Hydén, M., & Zetterqvist Nelson, K. (2012). Familjeliv och homosexualitet. I M. Bäck-Wiklund, & T. Johansson (Red.), *Nätverksfamiljen* (s. 139-157). Stockholm: Natur och Kultur.
- Malmquist, A., Möllerstrand, A., Wikström, M., Zetterqvist Nelson, K. (2013). 'A daddy is the same as a mummy': Swedish children in lesbian households talk about fathers and donors. *Childhood*, 21(1), 119-133.
- Malmquist, A., & Zetterqvist Nelson, K. (2008). Diskursiv diskriminering av regnbågsfamiljer: En analys av argument mot likställande av homo- och heterosexuella föräldraskap. *Socialvetenskaplig Tidskrift*, (3), 315-331.
- Malmquist, A., & Zetterqvist Nelson, K. (2014). Efforts to maintain a 'just great' story: Lesbian parents' talk about encounters with professionals in fertility clinics and maternal and child healthcare services. *Feminism & Psychology*, 24(1), 56-73.
- Malmström, K. (2001). Barn med homosexuella föräldrar. I SOU 2001:10. *Barn i homosexuella familjer* (s. 57-89). Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.
- Malone, K., & Clearly, R. (2002). (De)sexing the family: Theorizing the social science of lesbian families. *Feminist Theory*, 3, 271-293.
- Martin, D., & Lyon, P. (1972). *Lesbian/woman*. San Francisco: Glide Publications.
- Martinsson, L., & Reimers, E. (2008/2014). *Skola i normer*. Malmö: Gleerup.
- Marx, K. (1849/1997). *Kapitalet: Första bandet*. Lund: Arkiv Zenit.

- Masters, W. H., & Johnson, V. E. (1981). *Ny syn på homosexualitet*. Stockholm: Bromberg.
- Meijer, I. C., & Prins, B. (1998). How bodies come to matter: An interview with Judith Butler. *Signs*, 23(2), 275-286.
- Mendel-Enk, S. (2005). *Med uppenbar känsla för stil: Ett reportage om manlighet*. Stockholm: Atlas.
- Moi, T. (1998). *Hva er en kvinne? Kjønn og kropp i feministisk teori*. Oslo: Gyldendal.
- Moreno, E. (1995). Rape in the field: Reflections from a survivor. I D. Kulick, & M. Willson (Red.), *Taboo: Sex identity and erotic subjectivity in anthropological fieldwork* (s. 219-250). New York: Routledge.
- Morgan, R., Marais, C., & Rosemary Wellbeloved, J. (2009). *Trans: Transgender life stories from South Africa*. Johannesburg: Jacana Media.
- Namaste, V. (2000). *Invisible lives: The erasure of transsexual and transgendered people*. Illinois: University of Chicago Press.
- NCK. (2009). *Våld i samkönade relationer: En kunskaps- och forskningsöversikt*. Uppsala: Nationellt Centrum för Kvinnofrid (NCK), Uppsala Universitet.
- Newitz, A., & Wray, M. (1997). What is "white trash"? Stereotypes and economic conditions of poor whites in the United States. *The Minnesota Review*, 47, 61-77.
- Nietzsche, F. (1872/2000). *Samlade skrifter: Bd. 1. Tragedins födelse: Filosofin under grekernas tragiska tidsålder*. Eslöv: Symposion.
- Nietzsche, F. (1881/2001). *Samlade skrifter: Bd. 4. Morgonrodnad: Tankar om de moraliska fördomarna*. Eslöv: Symposion.
- Nietzsche, F. (1882/1974). *The gay science*. New York: Vintage Books.
- Nilsson Schönnesson, L. (2001). En jämförelse mellan amerikanska och svenska attityder till homosexualitet och homosexuella personer. I SOU 2001:10. *Barn i homosexuella familjer* (s. 35-55). Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.
- Norrhem, S., Rydström, J., & Winkvist, H. (2008). *Undantagsmänniskor: En svensk HBT-historia*. Stockholm: Norstedt.
- Odenbring, Y. (2014). Barns könade vardag: *Om (o)jämsliddhet i förskola, förskoleklass och skola*. Stockholm: Liber.
- Osborne, P., & Segal, L. (1994). Gender as Performance: An Interview with Judith Butler. *Radical Philosophy*, (67), 32-39.
- Osman, S. (1972). My stepfather is a she. *Family Process*, 11(2), 209-218.

REFERENSER

- Pallesen, H. (1964). *De avvikande*. Stockholm: Bonnier.
- Parikas, D. (1981). *Frigörelse: Leva öppet som bög och lesbisk*. Stockholm: Liber.
- Patterson, C. J. (2000). Family relationships of lesbians and gay men. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1052-1069.
- Patterson, C. J. (2005). Lesbian and gay Parents and their children: Summary of research findings. I G. W. Harper, R. A. Buhrke, S. H. Dworkin, L. B. Silverstein, B. Doll (Red). *Lesbian and gay parenting: A resource for psychologists* (s. 5-22). Washington, D.C.: American Psychological Association.
- Patterson, C. J. (2006). Children of lesbian and gay parents. *Current Directions in Psychological Science*, 15(5), 241-244.
- Phoenix, A. (2007). Claiming livable lives: Adult subjectification and narratives of 'non-normative' childhood experiences. I J. Kofoed, & D. Staunæs (Red.), *Magtballader: 14 fortællinger om magt, modstand og menneskers tilblivelse* (s. 178-196). København: Danish School of Education Press.
- Platt, A. (1969). *The child savers: The invention of delinquency*. Chicago: University of Chicago Press.
- Pollack, S., & Vaughn, J. (1987). *Politics of the heart: A lesbian parenting anthology*. Ithaca, NY: Firebrand Books.
- Potter, J., & Wetherell, M. (1987). *Discourse and social psychology: Beyond attitudes and behavior*. London: Sage.
- Puar, J. K. (2011). Coda: The cost of getting better suicide, sensation, switchpoints. *GLQ: A journal of lesbian and gay studies*, 18(1), 149-158.
- Queer Nation. (1990/2013). *Queer Nation-manifestet*. Stockholm: Lesbisk Pocket.
- QX. (2012). *De första samkönade att få adoptera*. Hämtad 2015-08-10, <http://www.qx.se/Xtra/liv/20532/de-forsta-samkonade-att-fa-adoptera>.
- Rainbow Families. (2015). *Rainbow Families*. Hämtad 2017-05-17, <http://www.rainbowfamilies.org.uk/contact>.
- Rasmussen, L. M. (2006). *Becoming subjects: Sexualities and secondary schooling*. New York: Routledge.
- Raulet, G. (2000). Structuralism and post-structuralism. I J.D. Faubion (Red.), *Essential works of Foucault, 1954-1984: Bd. 2. Aesthetics: Method, and epistemology* (s. 433-458). London: Penguin Books. (Originalverk publicerat 1983)

- RFSL. (2004). *Höra hemma*. Stockholm: Riksförbundet för sexuell likaberättigande RFSL.
- Richardson, L., & St. Pierre, E. A. (2005). Writing: A Method of Inquiry. I N. K. Denzin, & Y. Lincoln (Red.), *Handbook of qualitative research* (s. 959-978). Thousand Oaks: Sage.
- Riggs, D. W. (2007). *Becoming parent: Lesbians, gay men and family*. Australien: Post Pressed.
- Rinne, I. (2015). *Pedagogisk takt i betygssamtal: En fenomenologisk hermeneutisk studie av gymnasielärares och elevers förståelse av betyg*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Robson, R. (2001). Our Children: Kids of queer parents & kids who are queer: Looking at sexual minority rights from a different perspective. *CUNY School of Law*. (263), 1-35.
- Rosenberg, T. (2002). *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas.
- Rosenberg, T. (2012). *Queerkritik*. Bang, (1), 19-23.
- Rupp, M. (2009). *Die lebenssituation von kindern in gleichgeschlechtlichen lebensgemeinschaften*. Köln: Bundesanzeiger-Verlagsgesellschaft.
- Rupp, M., & Dürnberger, A. (2009). Regenbogenfamilien in eingetragenen lebenspartnerschaften. I M. Rupp (Red.), *Die lebenssituation von kindern in gleichgeschlechtlichen lebensgemeinschaften* (s. 51-177). Köln: Bundesanzeiger-Verlagsgesellschaft.
- Rydström, J. (1997). Panoptikon: Övervakning och kontroll av manlig homosexualitet i Sverige på 1930- och 1940-talet. I Å. Bergenheim, & L. Lennerhed (Red.), *Seklernas sex: Bidrag till sexualitetens historia* (s. 232-245). Stockholm: Carlsson.
- Rydström, J. (2001). *Sinners and citizens: Bestiality and homosexuality in Sweden 1880-1950*. Stockholm: Stockholms Universitet.
- Schmitt, I. (2014). Normkritiska pedagogiker, lagstiftad antidiskriminering och maktanalys. I A. Persson, & R. Johansson (Red.), *Vetenskapliga perspektiv på lärande, undervisning och utbildning i olika institutionella sammanhang: Utbildningsvetenskaplig Forskning vid Lunds Universitet* (s. 285-302). Lund: Institutionen för Utbildningsvetenskap, Lunds Universitet.
- Socialstyrelsen. (1979). *Socialstyrelsen informerar: Pressreleaser nr 27/79*. Stockholm: Socialstyrelsen.

REFERENSER

- Osborne, P., & Segal, L. (1994). Gender as Performance: An interview with Judith Butler. *Radical Philosophy*, (67), 32-39.
- P1: *Språket* (2014-05-20). Hämtad, 2015-08-10, <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/371955?programid=411>.
- Saldaña, J. (2009). *The coding manual for qualitative researchers*. Los Angeles: Sage.
- Sanna Mac Donald. (2014). "Men varför har vi inget heteropride då?". Hämtad 2017-05-17, <http://lrbloggar.se/detopnaklassrummet/men-varfor-har-vi-inget-heteropride-da>.
- Scott, C. J. (1985). *Weapons of the weak: Everyday forms of peasant resistance*. Connecticut: Yale University Press.
- Sedgwick, K. E. (1985). *Between men: English literature and male homosocial desire*. New York: Columbia University Press.
- Sedgwick, K. E. (1990/2008). *Epistemology of the closet*. Berkeley: University of California Press.
- Sedgwick, K. E. (1991). How to bring your kids up gay. *Social Text*, (29), 18-27. Durham: Duke University Press.
- SFS 1976:381. *Socialtjänstlag*. Hämtad 2015-08-10, <http://www.riksdagen.se>.
- SFS 1977:218. *Högskolelagen*. Hämtad 2015-08-10, <http://www.riksdagen.se>.
- SFS 1980:620. *Socialtjänstlag*. Hämtad 2015-08-10, <http://www.riksdagen.se>.
- SFS 1985:1100. *Skollag*. Hämtad 2015-08-10, <http://www.riksdagen.se>.
- SFS 2008:567. *Diskrimineringslagen*. Hämtad 2015-08-10, <http://www.riksdagen.se>.
- SFS 2010:800. *Skollag*. Hämtad 2015-08-10, <http://www.riksdagen.se>.
- Sigsgaard, E. (2003). *Utskälld*. Stockholm: Liber.
- Sivenbring, J. (2016). *I den betraktades ögon: Ungdomar om bedömning i skolan*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Skeggs, B. (1994). Situating the production of feminist ethnography. I M. Maynard, & J. Purvis (Red.), *Researching women's lives from a feminist perspective* (s. 72-93). London: Taylor and Francis.
- Skeggs, B. (1995). Introduction: Process in feminist cultural theory. I B. Skeggs (Red.), *Feminist cultural theory: Production and process* (s. 1-33). Manchester: Manchester University Press.

- Skeggs, B. (1997/2000). *Att bli respektabel: Konstruktioner av klass och kön*. Göteborg: Daidalos.
- Skolverket. (2006a). *Lpf94: Läroplan för de frivilliga skolformerna, Gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, den kommunala vuxenutbildningen, statens skolor för vuxna och vuxenutbildningen för utvecklingsstörda*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2006b). *Lpo94: Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2010). *Lpf98: Läroplan för förskolan*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket. (2011). *Lgr11: Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Fritzes.
- Skolöverstyrelsen. (1980). *Lgr80: Läroplan för grundskolan, allmän del*. Stockholm: Liber.
- Socialstyrelsen. (2011). *Internationell statistisk klassifikation av sjukdomar och relaterade hälsoproblem (ICD-10-SE): Systematisk förteckning Svensk version*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- SOU 2001:10. *Barn i homosexuella familjer*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.
- Språkrådet. (2007). Nyordslistan 2006. *Språkvård*, (1), 4-12. Stockholm: Språktidningen i Sverige.
- Stacey, J., & Biblarz, T. J. (2001). (How) Does the sexual orientation of parents matter? *American Sociological Review*, 66(2), 159-183.
- Statistiska Centralbyrån (2011). *Barn- och familjestatistik: De flesta familjer är kärnfamiljer*. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- Stockton, B. K. (2009). *The queer child, or growing sideways in the twentieth century*. Durham: Duke University Press.
- Stoudt, B. G. (2006). School violence, peer discipline, and the (re)production of hegemonic masculinity. *Men and Masculinities*, 8(3), 273-287.
- Streib-Brzič, U., & Quadflieg, C. (Red.). (2011). *School is Out?! Comparative Study "Experiences of Children from Rainbow Families in School" conducted in Germany, Sweden, and Slovenia*. Berlin: Humboldt-Universität zu Berlin.
- Stryker, S., & Aizura, A. Z. (2013). *The transgender studies reader 2*. New York: Routledge.
- Stryker, S., & Whittle, S. (2006). *The transgender studies reader*. London: Routledge.

REFERENSER

- Sundhall, J. (2012). *Kan barn tala? En genusvetenskaplig undersökning av ålder i familjerättsliga utredningstexter*. Göteborg: Institutionen för Kulturvetenskaper, Göteborgs Universitet.
- Svenska Akademien. (2015). *Svenska Akademiens ordlista över svenska språket*. Stockholm: Svenska Akademien.
- Svenska Dagbladet. (2008, 11 februari). *Pappa kom ut*. Hämtad 2017-05-17, <https://www.svd.se/pappa-kom-ut>.
- Sveriges Kristna Råd. (u.å.). *Tio tumregler för god ekumenik*. Bromma: Sveriges Kristna Råd.
- Thorne, B. (1987). Re-visioning women and social change: Where are the children? *Gender & Society*, 1(1), 85-109.
- Thorne, B. (1993). *Gender play: Girls and boys in school*. Buckingham: Open University Press.
- Thorvall, K. (1976). *Det mest förbjudna*. Stockholm: Bonnier.
- Tiby, E. (1999). *Hatbrott? Homosexuella kvinnors och mäns berättelser om utsatthet för brott*. Stockholm: Kriminologiska Institutionen, Stockholms Universitet.
- Ullerstam, L. (1964). *De erotiska minoriteterna*. Göteborg: Zinderman.
- Uusma, B. (2014). *Sommar i P1*. Hämtad 2015-08-10, <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/407837?programid=2071>.
- Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-sambällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Vygotsky, L. (1934/1986). *Thought and language*. Cambridge: MIT Press.
- Wainright, J. L., Russell, S. T., & Patterson, C. J. (2004). Psychosocial adjustment, school outcomes, and romantic relationships of adolescents with same-sex parents. *Child Development*, 75(6), 1886-1898.
- Walkerdine, V., Lucey, H., & Melody, J. (2001). *Growing up girl: Psychosocial explorations of gender and class*. Basingstoke: New York University Press.
- Wall, J. (2011). Can democracy represent children? Toward a politics of difference. *Childhood*, 19(1), 86-100.
- Warner, M. (1993). *Fear of a queer planet: Queer politics and social theory*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Wasshede, C. (2010). *Passionerad politik: Om motstånd mot heteronormativ könsmacht*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

- Weber, M. (1949). *The methodology of the social sciences*. New York: Free Press.
- Wedin, A.-S. (2007). *Lärares arbete och kunskapsbildning: Utmaningar och inviter i den vardagliga praktiken*. Linköping: Institutionen för Beteendevetenskap och Lärande, Linköpings Universitet.
- Weeks, R. B., Derdeyn, A. P., & Langman, M. (1975). Two cases of children of homosexuals. *Child Psychiatry and Human Development*, 6(1), 26-32.
- Weinberg, G. (1972). *Society and the healthy homosexual*. New York: St. Martin's Press.
- Wells, J. (1997). *Lesbians raising sons*. Los Angeles: Alyson Books.
- Wengle, L. J. (1988). *Ethnographers in the field: The psychology of research*. Tuscaloosa: University of Alabama Press.
- Wernersson, I. (2006). *Genusperspektiv på pedagogik*. Stockholm: Höskoleverket.
- Wernström, S. (1963). *Vuxentro och tonårsmoral*. Stockholm: Clarté.
- Weston, K. (1991). *Families we choose: Lesbians, gays, kinship*. New York: Columbia University Press.
- Weston, K. (1995). Get thee to a big city: Sexual imaginary and the great gay migration. *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies*, 2(3), 253-278.
- White, T., & Ettner, R. (2004). Disclosure, risks and protective factors for children whose parents are undergoing a gender transition. *Journal of Gay & Lesbian Psychotherapy*, 8(1-2), 129-145.
- White, T., & Ettner, R. (2007). Adaptation and adjustment in children of transsexual parents. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 16(4), 215-221.
- Wickberg, D. (2000). Homophobia: On the cultural history of an idea. *Critical Inquiry*, 27(1), 42-57.
- Williams, C. (2014). *Gender Performance: The TransAdvocate interviews Judith Butler*. Hämtad 2015-08-10, http://www.transadvocate.com/gender-performance-the-transadvocate-interviews-judith-butler_n_13652.htm.
- Willis, P. (1977). *Learning to labour: How working class kids get working class jobs*. Farnborough: Saxon House.
- Wilson, M. (1995). Perspective and difference: Sexualisation, the field, and the ethnographer. I D. Kulick, & M. Willson (Red.), *Taboo: Sex identity and erotic subjectivity in anthropological fieldwork* (s. 251-275). New York: Routledge.

REFERENSER

- Winterson, J. (1985/2007). *Det finns annan frukt än apelsiner*. Stockholm: Bazar Förlag.
- Winterson, J. (2012). *Varför vara lycklig när du kan vara normal?* Stockholm: Wahlström Widstrand.
- Zanghellini, A. (2010). Queer kinship practices in non-western contexts: French Polynesia's gender-variant parents and the law of La République. *Journal of Law and Society*, 37(4), 651-677.
- Zelizer, V. (1985). *Pricing the priceless child: The changing social value of children*. Princeton, N.J: Princeton University Press.
- Zetterqvist Nelson, K. (2001). Döttrar, söner och homosexuella föräldrar. I SOU 2001:10. *Barn i homosexuella familjer* (s. 91-194). Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.
- Zetterqvist Nelson, K. (2006). Att vara pappa i homofamiljer. *Socialvetenskaplig Tidskrift*, 13(1), 66-86.
- Zetterqvist Nelson, K. (2007). *Mot alla odds: Regnbågsföräldrars berättelser om att bilda familj och få barn*. Malmö: Liber.
- Zineadlennonsquared. (2016). *Pride paraden*. Hämtad 2017-05-17, <https://nouw.com/zineadlennonsquared/pride-paraden-22333472>.
- Åsberg, R. (2001). Det finns inga kvalitativa metoder – och inga kvantitativa heller för den delen: Det kvalitativa-kvantitativa argumentets missvisande retorik. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 6(4), 270-292.

Bilaga (1.): Brev till informanter (kort)

Hej! Jag heter Per Norden och är doktorand på Göteborgs universitet vid utbildningsvetenskapliga fakulteten.

Jag söker deltagare till ett forskningsprojekt som syftar till att ge en ökad förståelse för ungdomar och vuxna som vuxit upp med en eller flera hbt-föräldrar.

20(+) deltagare i åldern 15–35(+) kommer att intervjuas och målet är att undersöka erfarenheter av familjelivet, skolmiljön och fritiden.

Jag vill komma i kontakt med dig som är intresserad av att delta. Är du intresserad eller känner någon som är skriv till mig så berättar jag mer om studien!

Per Norden, doktorand vid utbildningsvetenskapliga fakulteten

<http://www.ipkl.gu.se/kontakt/personal/per.norden>

per.norden@gu.se

Bilaga (2.): Brev till informanter (lång)

Hej!

Jag heter Per Nordén och är doktorand på Göteborgs universitet vid utbildningsvetenskapliga fakulteten. Då du har visat intresse för min studie kommer här ytterligare information kring vad min studie syftar till och hur den kommer att vara upplagd. Min studie har den preliminära titeln ”Regnbågsungar” och är finansierat av Institutionen för Pedagogik Kommunikation och Lärande (IPKL). Projektet syftar till att ge en ökad förståelse för ungdomar och vuxna som vuxit upp med en eller flera hbt-föräldrar. 20 deltagare i åldern 15–35+ kommer att intervjuas med fokus på erfarenheter av familjelivet, skolmiljön, fritiden och synen på framtiden. Studien vill även undersöka om ungdomar och vuxna i regnbågsfamiljer på grund av sin familjebakgrund upplevt olika former av diskriminering eller kränkningar på olika samhälleliga arenor. Målet med studien är att uppmärksamma erfarenheter från den så kallade första generationens regnbågsbarn, dvs. de som växte upp med en eller flera hbt-föräldrar innan lagförändringar så som insemination var tillåtet i Sverige.

Forskningsprojektet består av fyra delmoment. 1). Vi kommer ses för en första intervju som beräknas pågå 1-1,5 timme. 2). Intervjun transkriberas till text och du får nu möjligheten att kommentera på vad sagts. 3). Tidigast ett år efter att första intervjun är gjord kommer du att bli tillfrågad för en kortare uppföljningsintervju. 4). Den andra intervjun transkriberas även den till text och du får åter möjligheten att kommentera vad sagts.

Intervjuerna kommer ske på en plats som varje deltagare i studien väljer och känner sig bekväm i. Det ingår således inget omfattande resande för den som deltar, jag besöker varje deltagare. Intervjuerna spelas in med en fältinspelare och materialet förvaras inlåst för att sedan anonymiseras i textform. Det är inget krav att delta i båda intervjuerna och du har rätt att avbryta studien om du så önskar.

Resultatet av undersökningen kommer att dels bilda underlag för min kommande avhandling i barn och ungdomsvetenskap, dels att publiceras i kortare artiklar och presenteras under akademiska samtal.

Det bästa,
Per Nordén

Bilaga (3): Etiska grundpremiser

Sammanfattning

De ungdomar och vuxna som deltar i denna studie kommer att vara anonyma. Resultatet kommer att förvaras inlåst och anonymiseras i textform.

Deltagare kommer att ges tillfälle att kommentera det transkriberade materialet.

Forskningsdeltagarna tillåter mig att använda intervjun under samma premisser även i nya medier som till exempel vetenskapliga artiklar.

De som deltar i undersökningen har rätt att avbryta studien.

Jag har tagit del av informationen och etiska regler kring forskningsprojektet ”Regnbågsungar” och vill gärna delta i studien.

Namn:.....

Bilaga (4.): Intervjuguide

Informantens bakgrundsdata

Ålder:

Könsidentifikation:

Sexuell identifikation:

Etnisk bakgrund:

Föräldrars sysselsättning:

Egen sysselsättning:

Familj (1)

1.) Presentera dig själv, berätta med några ord om dig själv.

2.) Hur ser du på ordet familj, vilka är en familj?

Komplettera med: släktled, tankar om juridik.

3.) Kan du berätta om din familj, hur den ser ut och om den förändrats över tid?

4.) Vad tänker du om dina föräldrar?

Komplettera med: önskar du att något såg annorlunda ut?

5.) Är dina vänners familjer lik din, hur ser de ut?

6.) Har du sett eller upplevt hot/våld inom familjen?

7.) Regnbågsfamilj, regnbågsföräldrar, regnbågsbarn var alla nyord 2006, hur känner du inför dessa begrepp, är det bra att de finns?

Komplettera med: vilka termer har du använt om din familj?

Skola (2)

1.) Vilka skolor och vidareutbildningar har du tagit del av?

2.) Hur trivs du i skolan, hur är det i klassen?

Komplettera med: hur det sett ut tidigare?

3.) Pratar ni om olika familjebildningar i skolan, känner du igen dig i de berättelserna?

4.) Pratar du om din familj i skolan? Vad säger klasskamrater, lärare och andra

vuxna om din familj?

5.) Tror du att det är vanligt att bli retad, utfrys, hot om våld osv. om det kommer fram att en har homosexuella föräldrar?

Kompletera med: har du upplevt sådant? Hur?

6.) Varför tror du att så många hbt-personer (varannan) någon gång upplevt våld eller hot om våld?

Kompletera: vad kan man göra för att förebygga det? Har skolan någon roll i det?

7.) Används homofobiska skällsord i skolan av andra elever, hur tänker du om det?

8.) Skulle du vilja att man kunde prata mer om regnbågsfamiljer i skolan?

Kompletera med: bilderna i pedagogiskt material, exempel osv.

9.) Om du träffade en elev som var mindre än dig i, i t.ex. 4,5,6:an och som också hade en regnbågsfamilj och var ny i skolan, vad skulle du säga till det barnet då?

10.) Hur ser man på homosexualitet i skolan överlag? I din generation?

Kompletera med: hur pratar lärare om sexualitet och sexuell "läggning"?

11.) Vad är sexualitet, kan den vara naturlig?

Kompletera med: tror du eller andra att din sexualitet påverkas av dina föräldrar? Hur märker du av det?

Fritid (3)

1.) Vad gör du på din fritid?

2.) Känner du att du har kompisar, vänner?

3.) Vad gör du och dina kompisar, vad gör att just ni håller ihop?

4.) Vad har ni gemensamt, vad talar ni om?

5.) Har ni hållit ihop länge?

Kompletera med: tillåts "andra komma in",

6.) Är det ok att bråka med varandra, bli kompisar igen?

7.) Vad tror du andra kompisgäng säger om er?

8.) Finns det de som inte hör hemma i någon grupp?

Bilaga (5.): Informanterna

1. *Esther*

Ålder: 31.

Kön: Kvinna.

Uppväxtplats: Större stad.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Esthers bostad i större stad.

Tid för intervju: 2012-09.

2. *Olivia*

Ålder: 15.

Kön: Kvinna.

Uppväxtplats: Större stad.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Olivias familjehem i större stad.

Tid för intervju: 2012-09.

3. *My*

Ålder: 25.

Kön: Kvinna.

Uppväxtplats: Mindre och större städer.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Samtalsrum vid akademisk institution i större stad.

Tid för intervju: 2012-09.

4. *Alex*

Ålder: 22.

Kön: Man.

Uppväxtplats: Mindre stad.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Samtalsrum vid akademisk institution i större stad.

Tid för intervju: 2012-09.

5. *Amanda*

Ålder: 32.

Kön: Kvinna.

Uppväxtplats: Större stad.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Samtalsrum vid akademisk institution i större stad.

Tid för intervju: 2012-10.

6. *Kim*

Ålder: 37.

Kön: Kvinna.

Ort: Större stad.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Kims bostad i större stad.

Tid för intervju: 2012-10.

7. *Lea*

Ålder: 33.

Kön: Kvinna.

Uppväxtplats: Större stad.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Samtalsrum på bibliotek i större stad.

Tid för intervju: 2012-10.

8. *Ruth*

Ålder: 30.

Kön: Kvinna.

Uppväxtplats: Mindre stad.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Samtalsrum vid akademisk institution i större stad.

Tid för intervju: 2012-10.

9. *Emil*

Ålder: 19.

Kön: Man.

Uppväxtplats: Större stad.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Samtalsrum vid akademisk institution i större stad.

Tid för intervju: 2012-10.

10. *Olle*

Ålder: 27.

Kön: Man.

Uppväxtplats: Mindre stad.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Samtalsrum vid akademisk institution i större stad.

Tid för intervju: 2012-10.

11. *Pia*

Ålder: 26.

Kön: Kvinna.

Uppväxtplats: Avlägsen by.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Pias bostad i mindre stad.

Tid för intervju: 2012-12.

12. *Siri*

Ålder: 35.

Kön: Kvinna.

Uppväxtplats: Mindre och större stad.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Samtalsrum vid akademisk institution i större stad.

Tid för intervju: 2013-01.

13. *Max*

Ålder: 23.

Kön: Man.

Uppväxtplats: Större stad.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Samtalsrum vid akademisk institution i större stad.

Tid för intervju: 2013-01.

14. *Jon*

Ålder: 16.

Kön: Man.

Uppväxtplats: Större stad.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Samtalsrum vid akademisk institution i större stad.

Tid för intervju: 2013-01.

15. *Ines*

Ålder: 24.

Kön: Kvinna.

Uppväxtplats: Mindre stad.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Samtalsrum vid ett kulturhus i större stad.

Tid för intervju: 2013-01.

16. *Sam*

Ålder: 22.

Kön: Man.

Uppväxtplats: Större stad.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Samtalsrum vid ett kulturhus i större stad.

Tid för intervju: 2013-01.

17. *Mia*

Ålder: 23.

Kön: Kvinna.

Uppväxtplats: Mindre stad.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Kontor på bibliotek i mindre stad.

Tid för intervju: 2013-03.

18. *Stella*

Ålder: 23.

Kön: Kvinna.

Uppväxtplats: Större stad.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Stellas bostad i större stad.

Tid för intervju: 2013-04.

19. *Sebastiane*

Ålder: 23.

Kön: Man.

Uppväxtplats: Större stad.

Antal intervjuer: 1.
Plats för intervju: Sebastianes familjehem i större stad.
Tid för intervju: 2013-04.

20. *Anna*

Ålder: 35.

Kön: Kvinna.

Uppväxtplats: Mindre stad.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Lokal relaterad till Annas arbete och studier i större stad.

Tid för intervju: 2013-05.

21. *Nils*

Ålder: 32.

Kön: Man.

Uppväxtplats: Mindre stad.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Samtalsrum på Nils arbetsplats i större stad.

Tid för intervju: 2013-05.

22. *Maja*

Ålder: 37.

Kön: Kvinna.

Uppväxtplats: Utanför större stad.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Samtalsrum på hotell i mindre stad.

Tid för intervju: 2013-08.

23. *Ivar*

Ålder: 21.

Kön: Man.

Uppväxtplats: Utanför större stad.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Ivars familjehem utanför större stad.

Tid för intervju: 2013-08.

24. *Egon*

Ålder: 32.

Kön: Man.

Uppväxtplats: Utanför större stad.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Egons bostad utanför större stad.

Tid för intervju: 2013-08.

25. *Ylva*

Ålder: 32.

Kön: Kvinna.

Uppväxtplats: Större stad.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Samtalsrum vid akademisk institution i större stad.

Tid för intervju: 2014-03.

26. *Åse*

Ålder: 22.

Kön: Kvinna.

Uppväxtplats: Mindre stad.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Samtalsrum vid akademisk institution i större stad.

Tid för intervju: 2014-04.

27. *Malva*

Ålder: 19.

Kön: Kvinna.

Uppväxtplats: Större stad.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Malvas bostad i större stad.

Tid för intervju: 2014-05.

28. *Jonas*

Ålder: 15.

Kön: Man.

Uppväxtplats: Mindre stad.

Antal intervjuer: 1.

Plats för intervju: Samtalsrum på arbetsplats relaterad till Jonas släkt i mindre stad.

Tid för intervju: 2014-11.

Tidigare utgåvor:

Editors: Kjell Härnqvist and Karl-Gustaf Stukát

1. KARL-GUSTAF STUKÁT *Lekskolans inverkan på barns utveckling*. Stockholm 1966
2. URBAN DAHLLÖF *Skoldifferentiering och undervisningsförlöpp*. Stockholm 1967
3. ERIK WALLIN *Spelling. Factorial and experimental studies*. Stockholm 1967
4. BENGT-ERIK ANDERSSON *Studies in adolescent behaviour. Project Yg, Youth in Göteborg*. Stockholm 1969
5. FERENCE MARTON *Structural dynamics of learning*. Stockholm 1970
6. ALLAN SVENSSON *Relative achievement. School performance in relation to intelligence, sex and home environment*. Stockholm 1971
7. GUNNI KÄRRBY *Child rearing and the development of moral structure*. Stockholm 1971

Editors: Urban Dahllöf, Kjell Härnqvist and Karl-Gustaf Stukát

8. ULF P. LUNDGREN *Frame factors and the teaching process. A contribution to curriculum theory and theory on teaching*. Stockholm 1972
9. LENNART LEVIN *Comparative studies in foreign-language teaching*. Stockholm 1972
10. RODNEY ÅSBERG *Primary education and national development*. Stockholm 1973
11. BJÖRN SANDGREN *Kreativ utveckling*. Stockholm 1974
12. CHRISTER BRUSLING *Microteaching - A concept in development*. Stockholm 1974
13. KJELL RUBENSON *Rekrytering till vuxenutbildning. En studie av kortutbildade yngre män*. Göteborg 1975
14. ROGER SÄLJÖ *Qualitative differences in learning as a function of the learner's conception of the task*. Göteborg 1975
15. LARS OWE DAHLGREN *Qualitative differences in learning as a function of content-oriented guidance*. Göteborg 1975
16. MARIE MÅNSSON *Samarbete och samarbetsförmåga. En kritisk granskning*. Lund 1975
17. JAN-ERIC GUSTAFSSON *Verbal and figural aptitudes in relation to instructional methods. Studies in aptitude - treatment interactions*. Göteborg 1976
18. MATS EKHOLM *Social utveckling i skolan. Studier och diskussion*. Göteborg 1976

19. LENNART SVENSSON *Study skill and learning*. Göteborg 1976

20. BJÖRN ANDERSSON *Science teaching and the development of thinking*. Göteborg 1976

21. JAN-ERIK PERNEMAN *Medvetenhet genom utbildning*. Göteborg 1977

Editors: Kjell Härnqvist, Ference Marton and Karl-Gustaf Stukát

22. INGA WERNERSSON *Könsdifferentiering i grundskolan*. Göteborg 1977
23. BERT AGGESTEDT & ULLA TEBELIUS *Barns upplevelser av idrott*. Göteborg 1977
24. ANDERS FRANSSON *Att rädas prov och att vilja veta*. Göteborg 1978
25. ROLAND BJÖRKBERG *Föreställningar om arbete, utveckling och livsrytm*. Göteborg 1978
26. GUNILLA SVINGBY *Läroplaner som styrmedel för svensk obligatorisk skola. Teoretisk analys och ett empiriskt bidrag*. Göteborg 1978
27. INGA ANDERSSON *Tankestilar och hemmiljö*. Göteborg 1979
28. GUNNAR STANGVIK *Self-concept and school segregation*. Göteborg 1979
29. MARGARETA KRISTIANSSON *Matematikkunskaper Lgr 62, Lgr 69*. Göteborg 1979
30. BRITT JOHANSSON *Kunskapsbehov i omvårdnadsarbete och kunskapskrav i vårdutbildning*. Göteborg 1979
31. GÖRAN PATRIKSSON *Socialisation och involvering i idrott*. Göteborg 1979
32. PETER GILL *Moral judgments of violence among Irish and Swedish adolescents*. Göteborg 1979
33. TAGE LJUNGBLAD *Förskola - grundskola i samverkan. Förutsättningar och hinder*. Göteborg 1980
34. BERNER LINDSTRÖM *Forms of representation, content and learning*. Göteborg 1980
35. CLAES-GÖRAN WENESTAM *Qualitative differences in retention*. Göteborg 1980
36. BRITT JOHANSSON *Pedagogiska samtal i vårdutbildning. Innehåll och språkbruk*. Göteborg 1981
37. LEIF LYBECK *Arkimedes i klassen. En ämnespedagogisk berättelse*. Göteborg 1981
38. BJÖRN HASSELGREN *Ways of apprehending children at play. A study of pre-school student teachers' development*. Göteborg 1981

39. LENNART NILSSON *Yrkesutbildning i nutidshistoriskt perspektiv. Yrkesutbildningens utveckling från skräväsandets uppbörande 1846 till 1980-talet samt tankar om framtida inriktning.* Göteborg 1981
40. GUDRUN BALKE-AURELL *Changes in ability as related to educational and occupational experience.* Göteborg 1982
41. ROGER SÄLJÖ *Learning and understanding. A study of differences in constructing meaning from a text.* Göteborg 1982
42. ULLA MARKLUND *Droger och påverkan. Elevanalys som utgångspunkt för drogundervisning.* Göteborg 1983
43. SVEN SETTERLIND *Avslappningsträning i skolan. Forskningsöversikt och empiriska studier.* Göteborg 1983
44. EGIL ANDERSSON & MARIA LAWENIUS *Lärares uppfattning av undervisning.* Göteborg 1983
45. JAN THEMAN *Uppfattningar av politisk makt.* Göteborg 1983
46. INGRID PRAMLING *The child's conception of learning.* Göteborg 1983
47. PER OLOF THÅNG *Vuxenlärares förhållningssätt till deltagarverfarenheter. En studie inom AMU.* Göteborg 1984
48. INGE JOHANSSON *Fritidspedagog på fritidshem. En yrkesgrupps syn på sitt arbete.* Göteborg 1984
49. GUNILLA SVANBERG *Medansvar i undervisning. Metoder för observation och kvalitativ analys.* Göteborg 1984
50. SVEN-ERIC REUTERBERG *Studiemedel och rekrytering till högskolan.* Göteborg 1984
51. GÖSTA DAHLGREN & LARS-ERIK OLSSON *Läsning i barnperspektiv.* Göteborg 1985
52. CHRISTINA KÄRRQVIST *Kunskapsutveckling genom experimentcenterade dialoger i ellära.* Göteborg 1985
53. CLAES ALEXANDERSSON *Stabilitet och förändring. En empirisk studie av förhållandet mellan skolkunskap och vardagsvetande.* Göteborg 1985
54. LILLEMOR JERNQVIST *Speech regulation of motor acts as used by cerebral palsied children. Observational and experimental studies of a key feature of conductive education.* Göteborg 1985
55. SOLVEIG HÄGGLUND *Sex-typing and development in an ecological perspective.* Göteborg 1986
56. INGRID CARLGREN *Lokalt utvecklingsarbete.* Göteborg 1986
57. LARSSON, ALEXANDERSSON, HELMSTAD & THÅNG *Arbetsupplevelse och utbildningsyn hos icke facklärlärd. Göteborg 1986*
58. ELVI WALLDAL *Studier vid gymnasieskolans vårdlinje. Förväntad yrkesposition, rollpåverkan, självuppfattning.* Göteborg 1986
- Editors: Jan-Eric Gustafsson, Ferenc Marton and Karl-Gustaf Stukát
59. EIE ERICSSON *Foreign language teaching from the point of view of certain student activities.* Göteborg 1986
60. JAN HOLMER *Högre utbildning för lågutbildade i industrin.* Göteborg 1987
61. ANDERS HILL & TULLIE RABE *Psykiiskt utvecklingsstörda i kommunal förskola.* Göteborg 1987
62. DAGMAR NEUMAN *The origin of arithmetic skills. A phenomenographic approach.* Göteborg 1987
63. TOMAS KROKSMARK *Fenomenografisk didaktik.* Göteborg 1987
64. ROLF LANDER *Utvärderingsforskning - till vilken nytta?* Göteborg 1987
65. TORGNY OTTOSSON *Map-reading and wayfinding.* Göteborg 1987
66. MAC MURRAY *Utbildningsexpansion, jämlikhet och avlänkning.* Göteborg 1988
67. ALBERTO NAGLE CAJES *Studievalet ur den väljandes perspektiv.* Göteborg 1988
68. GÖRAN LASSBO *Mamma - (Pappa) - barn. En utvecklingssekologisk studie av socialisation i olika familjetyper.* Göteborg 1988
69. LENA RENSTRÖM *Conceptions of matter. A phenomenographic approach.* Göteborg 1988
70. INGRID PRAMLING *Att lära barn lära.* Göteborg 1988
71. LARS FREDHOLM *Praktik som bärare av undervisnings innehåll och form. En förklaringsmodell för uppkomst av undervisningshandlingar inom en totalförsvarsorganisation.* Göteborg 1988
72. OLOF F. LUNDQUIST *Studiestöd för vuxna. Utveckling, utnyttjande, utfall.* Göteborg 1989
73. BO DAHLIN *Religionen, själen och livets mening. En fenomenografisk och existensfilosofisk studie av religionsundervisningens villkor.* Göteborg 1989
74. SUSANNE BJÖRKDAHL ORDELL *Socialarbetare. Bakgrund, utbildning och yrkesliv.* Göteborg 1990
75. EVA BJÖRCK-ÅKESSON *Measuring Sensation Seeking.* Göteborg 1990
76. ULLA-BRITT BLADINI *Från hjälpskolelärare till förändringsagent. Svenske specialläraurutbildning 1921-1981 relaterad till specialundervisningens utveckling och förändringar i speciallärares yrkesuppgifter.* Göteborg 1990

77. ELISABET ÖHRN *Könsmönster i klassrumsinteraktion. En observations- och intervjustudie av högstadieslevers lärarkontakter.* Göteborg 1991

78. TOMAS KROKSMARK *Pedagogikens vägar till dess första svenska professur.* Göteborg 1991

Editors: Ingemar Emanuelsson, Jan-Eric Gustafsson and Ference Marton

79. ELVI WALLDAL *Problembaserad inläring. Utvärdering av påbyggnadslinjen Utbildning i öppen hälso- och sjukvård.* Göteborg 1991

80. ULLA AXNER *Visuella perceptionsvägrigheter i skolperspektiv. En longitudinell studie.* Göteborg 1991

81. BIRGITTA KULLBERG *Learning to learn to read.* Göteborg 1991

82. CLAES ANNERSTEDT *Idrottsläraryrket och idrottsämnet. Utveckling, mål, kompetens - ett didaktiskt perspektiv.* Göteborg 1991

83. EWA PILHAMMAR ANDERSSON *Det är vi som är dom. Sjuksköterskestuderandes föreställningar och perspektiv under utbildningstiden.* Göteborg 1991

84. ELSA NORDIN *Kunskaper och uppfattningar om maten och dess funktioner i kroppen. Kombinerad enkät- och intervjustudie i grundskolans årskurser 3, 6 och 9.* Göteborg 1992

85. VALENTIN GONZÁLEZ *On human attitudes. Root metaphors in theoretical conceptions.* Göteborg 1992

86. JAN-ERIK JOHANSSON *Metodikämnet i forskolläraryrket. Bidrag till en traditionsbestämning.* Göteborg 1992

87. ANN AHLBERG *Att möta matematiska problem. En belysning av barns lärande.* Göteborg 1992

88. ELLA DANIELSON *Omvårdnad och dess psykosociala inslag. Sjuksköterskestuderandes uppfattningar av centrala termer och reaktioner inför en omvårdnadssituation.* Göteborg 1992

89. SHIRLEY BOOTH *Learning to program. A phenomenographic perspective.* Göteborg 1992

90. EVA BJÖRCK-ÅKESON *Samspel mellan små barn med rörelsebinder och talhandikapp och deras föräldrar - en longitudinell studie.* Göteborg 1992

91. KARIN DAHLBERG *Helhetsyn i vården. En uppgift för sjuksköterskeutbildningen.* 1992

92. RIGMOR ERIKSSON *Teaching Language Learning. In-service training for communicative teaching and self directed learning in English as a foreign language.* 1993

93. KJELL HÄRENSTAM *Skolboks-islam. Analys av bilden av islam i läroböcker i religionskunskap.* Göteborg 1993.

94. INGRID PRAMLING *Kunskapens grunder. Prövning av en fenomenografisk ansats till att utveckla barns sätt att uppfatta sin omvärld.* Göteborg 1994.

95. MARIANNE HANSSON SCHERMAN *Att vågra vara sjuk. En longitudinell studie av förhållningsätt till astma/allergi.* Göteborg 1994

96. MIKAEL ALEXANDERSSON *Metod och medvetande.* Göteborg 1994

97. GUN UNENGE *Pappor i föräldrakooperativa dagbem. En deskriptiv studie av pappors medverkan.* Göteborg 1994

98. BJÖRN SJÖSTRÖM *Assessing acute postoperative pain. Assessment strategies and quality in relation to clinical experience and professional role.* Göteborg 1995

99. MAJ ARVIDSSON *Lärares orsaks- och åtgärdsstämningar om elever med svårigheter.* Göteborg 1995

100. DENNIS BEACH *Making sense of the problems of change: An ethnographic study of a teacher education reform.* Göteborg 1995.

101. WOLMAR CHRISTENSSON *Subjektiv bedömning - som besluts och handlingsunderlag.* Göteborg 1995

102. SONJA KIHLLSTRÖM *Att vara forskollärare. Om yrkets pedagogiska innebörder.* Göteborg 1995

103. MARITA LINDAHL *Inläring och erfärande. Ettäringars möte med förskolans värld.* Göteborg 1996

104. GÖRAN FOLKESTAD *Computer Based Creative Music Making - Young Peoples' Music in the Digital Age.* Göteborg 1996

105. EVA EKEBLAD *Children • Learning • Numbers. A phenomenographic excursion into first-grade children's arithmetic.* Göteborg 1996

106. HELGE STRÖMDAHL *On mole and amount of substance. A study of the dynamics of concept formation and concept attainment.* Göteborg 1996

107. MARGARETA HAMMARSTRÖM *Varför inte högskola? En longitudinell studie av olika faktorer betydelse för studiebegärade ungdomars utbildningskarriär.* Göteborg 1996

108. BJÖRN MÄRDÉN *Rektors tänkande. En kritisk betraktelse av skolledarskap.* Göteborg 1996

109. GLORIA DALL'ALBA & BJÖRN HASSELGREN (EDS) *Reflections on Phenomenography - Toward a Methodology?* Göteborg 1996

110. ELISABETH HESSLEFORS ARKTOFT *I ord och handling. Innebörder av "att anknäta till elevers erfarenheter", uttryckta av lärare.* Göteborg 1996

111. BARBRO STRÖMBERG *Professionellt förhållningsätt hos läkare och sjuksköterskor. En studie av uppfattningar.* Göteborg 1997

112. HARRIET AXELSSON *Våga lära. Om lärare som förändrar sin miljöundervisning.* Göteborg 1997

113. ANN AHLBERG *Children's ways of handling and experiencing numbers*. Göteborg 1997
114. HUGO WIKSTRÖM *Att förstå förändring. Modellbyggande, simulering och gymnasieelevers lärande*. Göteborg 1997
115. DORIS AXELSEN *Listening to recorded music. Habits and motivation among high-school students*. Göteborg 1997.
116. EWA PILHAMMAR ANDERSSON *Handledning av sjuksköterskestuderande i klinisk praktik*. Göteborg 1997
117. OWE STRÅHLMAN *Elitidrott, karriär och avslutning*. Göteborg 1997
118. AINA TULLBERG *Teaching the 'mole'. A phenomenographic inquiry into the didactics of chemistry*. Göteborg 1997.
119. DENNIS BEACH *Symbolic Control and Power Relay Learning in Higher Professional Education*. Göteborg 1997
120. HANS-ÅKE SCHERP *Utmanande eller utmanat ledarskap. Rektör, organisationen och förändrat undervisningsmönster i gymnasieskolan*. Göteborg 1998
121. STAFFAN STUKÁT *Lärares planering under och efter utbildningen*. Göteborg 1998
122. BIRGIT LENDAHL ROSENDAHL *Examensarbetets innebörder. En studie av blivande lärares utsagor*. Göteborg 1998
123. ANN AHLBERG *Meeting Mathematics. Educational studies with young children*. Göteborg 1998
124. MONICA ROSÉN *Gender Differences in Patterns of Knowledge*. Göteborg 1998.
125. HANS BIRNIK *Lärare- elevrelationen. Ett relationistiskt perspektiv*. Göteborg 1998
126. MARGRETH HILL *Kompetent för "det nya arbetslivet"? Tre gymnasieklasser reflekterar över och diskuterar yrkesförberedande studier*. Göteborg 1998
127. LISBETH ÅBERG-BENGTSSON *Entering a Graphicate Society. Young Children Learning Graphs and Charts*. Göteborg 1998
128. MELVIN FEFER *The Conflict of Equals: A Constructionist View of Personality Development*. Göteborg 1999
129. ULLA RUNESSON *Variationens pedagogik. Skilda sätt att behandla ett matematiskt innehåll*. Göteborg 1999
130. SILWA CLAESSION *"Hur tänker du då?" Empiriska studier om relationen mellan forskning om elevuppfattningar och lärares undervisning*. Göteborg 1999
131. MONICA HANSEN *Yrkeskulturer i möte. Läraren, fritidspedagogen och samverkan*. Göteborg 1999
132. JAN THELIANDER *Att studera arbetets förändring under kapitalismen. Ure och Taylor i pedagogiskt perspektiv*. Göteborg 1999
133. TOMAS SAAR *Musikens dimensioner - en studie av unga musikers lärande*. Göteborg 1999
134. GLEN HELMSTAD *Understanding of understanding. An inquiry concerning experiential conditions for developmental learning*. Göteborg 1999
135. MARGARETA HOLMEGAARD *Språkmedvetenhet och ordinläring. Lärare och inlärare reflekterar kring en betydelsefältsvörning i svenska som andraspråk*. Göteborg 1999
136. ALYSON MCGEE *Investigating Language Anxiety through Action Inquiry: Developing Good Research Practices*. Göteborg 1999
137. EVA GANNERUD *Genusperspektiv på lärargärning. Om kvinnliga klasslärares liv och arbete*. Göteborg 1999
138. TELLERVO KOPARE *Att rida stormen ut. Förlösningsberättelser i Finnmark och Sápmi*. Göteborg 1999
139. MAJA SÖDERBÄCK *Encountering Parents. Professional Action Styles among Nurses in Pediatric Care*. Göteborg 1999
140. AIRI ROVIO - JOHANSSON *Being Good at Teaching. Exploring different ways of handling the same subject in Higher Education*. Göteborg 1999
141. EVA JOHANSSON *Etik i små barns värld. Om värden och normer bland de yngsta barnen i förskolan*. Göteborg 1999
142. KENNERT ORLENIUS *Förståelsens paradox. Yrkeserfarenhetens betydelse när förskollärare blir grundskollärare*. Göteborg 1999.
143. BJÖRN MÅRDÉN *De nya hälsomissionärerna – rörelser i korsvägen mellan pedagogik och hälsopromotion*. Göteborg 1999
144. MARGARETA CARLÉN *Kunskapslyft eller avbytarbänk? Möten med industriarbetare om utbildning för arbete*. Göteborg 1999
145. MARIA NYSTRÖM *Allvarligt psykiskt störda människors vardagliga tillvaro*. Göteborg 1999
146. ANN-KATRIN JAKOBSSON *Motivation och inläring ur genusperspektiv. En studie av gymnasieelever på teoretiska linjer/program*. Göteborg 2000
147. JOANNA GIOTA *Adolescents' perceptions of school and reasons for learning*. Göteborg 2000
148. BERIT CARLSTEDT *Cognitive abilities – aspects of structure, process and measurement*. Göteborg 2000
149. MONICA REICHENBERG *Röst och kausalitet i lärobokstexter. En studie av elevers förståelse av olika textverster*. Göteborg 2000

150. HELENA ÅBERG *Sustainable waste management in households – from international policy to everyday practice. Experiences from two Swedish field studies.* Göteborg 2000
151. BJÖRN SJÖSTRÖM & BRITT JOHANSSON *Ambulanssjukvård. Ambulanssjukvårdarens och läkares perspektiv.* Göteborg 2000
152. AGNETA NILSSON *Omvårdnadskompetens inom hemsjukvård – en deskriptiv studie.* Göteborg 2001
153. ULLA LÖFSTEDT *Förskolan som lärandekontext för barns bildskapande.* Göteborg 2001
154. JÖRGEN DIMENÄS *Innehåll och interaktion. Om elevers lärande i naturvetenskaplig undervisning.* Göteborg 2001
155. BRITT MARIE APELGREN *Foreign Language Teachers' Voices. Personal Theories and Experiences of Change in Teaching English as a Foreign Language in Sweden.* Göteborg 2001
156. CHRISTINA CLIFFORDSON *Assessing empathy: Measurement characteristics and interviewer effects.* Göteborg 2001
157. INGER BERGGREN *Identitet, kön och klass. Hur arbetarflickor formar sin identitet.* Göteborg 2001
158. CARINA FURÅKER *Styrning och visioner – sjuksköterskeutbildning i förändring.* Göteborg 2001
159. INGER BERNDTSSON *Förskjutna horisonter. Linsförändring och lärande i samband med synnedsättning eller blindhet.* Göteborg 2001
160. SONJA SHERIDAN *Pedagogical Quality in Preschool. An issue of perspectives.* Göteborg 2001
161. JAN BAHLENBERG *Den otroliga verkligheten sätter spår. Om Carlo Derkerts liv och konstpedagogiska gärning.* Göteborg 2001
162. FRANK BACH *Om ljuset i tillvaron. Ett undervisningsexperiment inom optik.* Göteborg 2001
163. PIA WILLIAMS *Barn lär av varandra. Samlärande i förskola och skola.* Göteborg 2001
164. VIGDIS GRANUM *Studentenes forestillinger om sykepleie som fag og funksjon.* Göteborg 2001
165. MARIT ALVESTAD *Den komplekse planlegginga. Førskolelærarar om pedagogisk planlegging og praksis.* Göteborg 2001
166. GIRMA BERHANU *Learning-In-Context. An Ethnographic Investigation of Mediated Learning Experiences among Ethiopian Jews in Israel.* Göteborg 2001.
167. OLLE ESKILSSON *En longitudinell studie av 10 – 12-åringars förståelse av materiens förändringar.* Göteborg 2001
168. JONAS EMANUELSSON *En fråga om frågor. Hur lärares frågor i klassrummet gör det möjligt att få reda på elevernas sätt att förstå det som undervisningen behandlar i matematik och naturvetenskap.* Göteborg 2001
169. BIRGITTA GEDDA *Den offentliga benvilgheten. En studie om sjuksköterskans pedagogiska funktion och kompetens i folkhälsoarbetet.* Göteborg 2001
170. FEBE FRIBERG *Pedagogiska möten mellan patienter och sjuksköterskor på en medicinsk vårdavdelning. Mot en värddidaktik på livsvärldsrund.* Göteborg 2001
171. MADELEINE BERGH *Medvetenhet om bemötande. En studie om sjuksköterskans pedagogiska funktion och kompetens i närståendeundervisning.* Göteborg 2002
172. HENRIK ERIKSSON *Den diplomatiska punkten – maskulinitet som kroppsligt identitetskapande projekt i svensk sjuksköterskeutbildning.* Göteborg 2002
173. SOLVEIG LUNDGREN *I spåren av en bemanningsförändring. En studie av sjuksköterskors arbete på en kirurgisk vårdavdelning.* Göteborg 2002
174. BIRGITTA DAVIDSSON *Mellan soffan och katedern. En studie av hur förskollärare och grundskollärare utvecklar pedagogisk integration mellan förskola och skola.* Göteborg 2002
175. KARI SØNDENÅ *Tradisjon og Transcendens – ein fenomenologisk studie av refleksjon i norske forskulelærarutdanning.* Göteborg 2002
176. CHRISTINE BENTLEY *The Roots of Variation of English-Teaching. A Phenomenographic Study Founded on an Alternative Basic Assumption.* Göteborg 2002
177. ÅSA MÄKITALO *Categorizing Work: Knowing, Arguing, and Social Dilemmas in Vocational Guidance.* Göteborg 2002
178. MARITA LINDAHL *VÅRDA – VÄGLEDA – LÄRA. Effekstudie av ett interventionsprogram för pedagogers lärande i förskolemiljön.* Göteborg 2002
179. CHRISTINA BERG *Influences on schoolchildren's dietary selection. Focus on fat and fibre at breakfast.* Göteborg 2002
180. MARGARETA ASP *Vila och lärande om vila. En studie på livsvärldsfenomenologisk grund.* Göteborg 2002
181. FERENC MARTON & PAUL MORRIS (EDS) *What matters? Discovering critical conditions of classroom learning.* Göteborg 2002
182. ROLAND SEVERIN *Dom vet vad dom talar om. En intervjustudie om elevers uppfattningar av begreppen makt och samhällsförändring.* Göteborg 2002
- Editors: Björn Andersson, Jan Holmer and Ingrid Pramling Samuelsson
183. MARLÉNE JOHANSSON *Slöjopraktik i skolan – hand, tanke, kommunikation och andra medierande redskap.* Göteborg 2002

184. INGRID SANDEROTH *Om lust att lära i skolan: En analys av dokument och klass 8y*. Göteborg 2002
185. INGA-LILL JAKOBSSON *Diagnos i skolan. En studie av skolsituationer för elever med syndromdiagnos*. Göteborg 2002
186. EVA-CARIN LINDGREN *Empowering Young Female Athletes – A Possible Challenge to the Male Hegemony in Sport. A Descriptive and Interventional Study*. Göteborg 2002
187. HANS RYSTEDT *Bridging practices. Simulations in education for the health-care professions*. Göteborg 2002
188. MARGARETA EKBORG *Naturvetenskaplig utbildning för hållbar utveckling? En longitudinell studie av hur studenter på grunskolläroprogrammet utvecklar för miljöundervisning relevanta kunskaper i naturkunskap*. Göteborg 2002
189. ANETTE SANDBERG *Vuxnas levärld. En studie om vuxnas erfarenheter av lek*. Göteborg 2002
190. GUNLÖG BREDÄNGE *Gränslös pedagog. Fyra studier om utländska lärare i svensk skola*. Göteborg 2003
191. PER-OLOF BENTLEY *Mathematics Teachers and Their Teaching. A Survey Study*. Göteborg 2003
192. KERSTIN NILSSON *MANDAT – MAKT – MANAGEMENT. En studie av hur värdenhetschefers ledarskap konstrueras*. Göteborg 2003
193. YANG YANG *Measuring Socioeconomic Status and its Effects at Individual and Collective Levels: A Cross-Country Comparison*. Göteborg 2003
194. KNUT VOLDEN *Mediekunskap som mediekritikk*. Göteborg 2003.
195. LOTTI LAGER-NYQVIST *Att göra det man kan – en longitudinell studie av hur sju lärarstudenter utvecklar sin undervisning och formar sin lärarroll i naturvetenskap*. Göteborg 2003
196. BRITT LINDAHL *Lust att lära naturvetenskap och teknik? En longitudinell studie om vägen till gymnasiet*. Göteborg 2003
197. ANN ZETTERQVIST *Ämnesdidaktisk kompetens i evolutionsbiologi. En intervjuundersökning med no/ biologilärare*. Göteborg 2003
198. ELSIE ANDERBERG *Språkavvändningens funktion vid utveckling av kunskap om objekt*. Göteborg 2003.
199. JAN GUSTAFSSON *Integration som text, diskursiv och social praktik. En policyetnografisk fallstudie av mötet mellan skolan och förskoleklassen*. Göteborg 2003.
200. EVELYN HERMANSSON *Akademisering och professionalisering – barnmorskans utbildning i förändring*. Göteborg 2003
201. KERSTIN VON BRÖMSEN *Tolkningar, förhandlingar och tystnader. Elevers tal om religion i det mångkulturella och postkoloniala rummet*. Göteborg 2003
202. MARIANNE LINDBLAD FRIDH *Från allmänsjuksköterska till specialistsjuksköterska inom intensivvård. En studie av erfarenheter från specialistutbildningen och från den första yrkesverksamma tiden inom intensivvården*. Göteborg 2003
203. BARBRO CARLI *The Making and Breaking of a Female Culture: The History of Swedish Physical Education 'in a Different Voice'*. Göteborg 2003
204. ELISABETH DAHLBORG-LYCKHAGE *"Systers" konstruktion och mumifiering – i TV-serier och i studenters föreställningar*. Göteborg 2003
205. ULLA HELLSTRÖM MUHLI *Att överbygga perspektiv. En studie av beborsbedömningssamtal inom äldreinriktat socialt arbete*. Göteborg 2003
206. KRISTINA AHLBERG *Synvänder. Universitetsstudenters berättelser om kvalitativa förändringar av sätt att erfa situationers mening under utbildningspraktik*. Göteborg 2004
207. JONAS IVARSSON *Renderings & Reasoning: Studying artifacts in human knowing*. Göteborg 2004
208. MADELEINE LÖWING *Matematikundervisningens konkreta gestaltning. En studie av kommunikationen lärare – elev och matematiklektionens didaktiska ramar*. Göteborg 2004
209. PIJA EKSTRÖM *Makten att definiera. En studie av hur beslutsfattare formulerar villkor för specialpedagogisk verksamhet*. Göteborg 2004
210. CARIN ROOS *Skriftspråkande döva barn. En studie om skriftspråkligt lärande i förskola och skola*. Göteborg 2004
211. JONAS LINDEROTH *Datorspelandets mening. Bortom idén om den interaktiva illusionen*. Göteborg 2004
212. ANITA WALLIN *Evolutionsteorin i klassrummet. På väg mot en ämnesdidaktisk teori för undervisning i biologisk evolution*. Göteborg 2004
213. EVA HJÖRNE *Excluding for inclusion? Negotiating school careers and identities in pupil welfare settings in the Swedish school*. Göteborg 2004
214. MARIE BLIDING *Inneslutandets och uteslutandets praktik. En studie av barns relationsarbete i skolan*. Göteborg 2004
215. LARS-ERIK JONSSON *Appropriating Technologies in Educational Practices. Studies in the Contexts of Compulsory Education, Higher Education, and Fighter Pilot Training*. Göteborg 2004
216. MIA KARLSSON *An ITiS Teacher Team as a Community of Practice*. Göteborg 2004
217. SILWA CLAESSION *Lärares levda kunskap*. Göteborg 2004
218. GUN-BRITT WÄRVIK *Ambitioner att förändra och artefaktens verkan. Gränsskapande och stabiliserande praktiker på produktionsgolvet*. Göteborg 2004

219. KARIN LUMSDEN WASS *Vuxenutbildning i omvandling. Kunskapslyftet som ett sätt att organisera förnyelse.* Göteborg 2004
220. LENA DAHL *Amningspraktikens villkor. En intervjustudie av en grupp kvinnors föreställningar på och erfarenheter av amning.* Göteborg 2004
221. ULRIC BJÖRCK *Distributed Problem-Based Learning. Studies of a Pedagogical Model in Practice.* Göteborg 2004
222. ANNEKA KNUTSSON *"To the best of your knowledge and for the good of your neighbour". A study of traditional birth attendants in Addis Ababa, Ethiopia.* Göteborg 2004
223. MARIANNE DOVEMARK *Ansvar – flexibilitet – valfrihet. En etnografisk studie om en skola i förändring.* Göteborg 2004
224. BJÖRN HAGLUND *Traditioner i möte. En kvalitativ studie av fritidspedagogers arbete med samlingar i skolan.* Göteborg 2004
225. ANN-CHARLOTTE MÅRDSJÖ *Lärandets skiftande innebörder – uttryckta av förskollärare i vidareutbildning.* Göteborg 2005
226. INGRID GRUNDÉN *Att återerövra kroppen. En studie av livet efter en ryggmärgsskada.* Göteborg 2005
227. KARIN GUSTAFSSON & ELISABETH MELLGREN *Barns skriftspråkande – att bli en skrivande och läsande person.* Göteborg 2005
228. GUNNAR NILSSON *Att äga π. Praxisnära studier av lärarstudenters arbete med geometrilaborationer.* Göteborg 2005.
229. BENGT LINDGREN *Bild, visualitet och vetande. Diskussion om bild som ett kunskapsfält inom utbildning.* Göteborg 2005
230. PETRA ANGERVALL *Jämställdhetsarbetets pedagogik. Dilemman och paradoxer i arbetet med jämställdhet på ett företag och ett universitet.* Göteborg 2005
231. LENNART MAGNUSSON *Designing a responsive support service for family carers of frail older people using ICT.* Göteborg 2005
232. MONICA REICHENBERG *Gymnasieelever samtalar kring facktexter. En studie av textsamtal med goda och svaga läsare.* Göteborg 2005
233. ULRICA WOLFF *Characteristics and varieties of poor readers.* Göteborg 2005
234. CECILIA NIELSEN *Mellan fakticitet och projekt. Läs- och skrivsvårigheter och strävan att övervinna dem.* Göteborg 2005.
235. BERTH HEDBERG *Decision Making and Communication in Nursing Practice. Aspects of Nursing Competence.* Göteborg 2005
236. MONICA ROSÉN, EVA MYRBERG & JAN-ERIC GUSTAFSSON *Läskompetens i skolår 3 och 4. Nationell rapport från PIRLS 2001 i Sverige. The IEA Progress in International Reading Literacy Study.* Göteborg 2005
237. INGRID HENNING LOEB *Utveckling och förändring i kommunal vuxenutbildning. En yrkeshistorisk ingång med berättelser om lärarbanor.* Göteborg 2006.
238. NIKLAS PRAMLING *Minding metaphors: Using figurative language in learning to represent.* Göteborg 2006
239. KONSTANTIN KOUGIOMTZIS *Lärarkulturer och professionskoder. En komparativ studie av idrottslärare i Sverige och Grekland.* Göteborg 2006
240. STEN BÄTH *Kvalifikation och medborgarfostran. En analys av reformtexter avseende gymnasieskolans samhällsuppdrag.* Göteborg 2006.
241. EVA MYRBERG *Fristående skolor i Sverige – Effekter på 9-10-åriga elevers läsförståelse.* Göteborg 2006
242. MARY-ANNE HOLFVE-SABEL *Attitudes towards Swedish comprehensive school. Comparisons over time and between classrooms in grade 6.* Göteborg 2006
243. CAROLINE BERGGREN *Entering Higher Education – Gender and Class Perspectives.* Göteborg 2006
244. CRISTINA THORNELL & CARL OLIVESTAM *Kulturmöte i centralafrikansk kontext med kyrkan som arena.* Göteborg 2006
245. ARVID TREEKREM *Att leda som man lär. En arbetsmiljöpedagogisk studie av toppledares ideologier om ledarskapets taktiska potentialer.* Göteborg 2006
246. EVA GANNERUD & KARIN RÖNNERMAN *Innehåll och innebörd i lärares arbete i förskola och skola – en fallstudie ur ett genusperspektiv.* Göteborg 2006
247. JOHANNES LUNNEBLAD *Förskolan och mångfalden – en etnografisk studie på en förskola i ett multietniskt område.* Göteborg 2006
248. LISA ASP-ON SJÖ *Åtgärdsprogram – dokument eller verktyg? En fallstudie i en kommun.* Göteborg 2006
249. EVA JOHANSSON & INGRID PRAMLING SAMUELSSON *Läk och läroplan. Möten mellan barn och lärare i förskola och skola.* Göteborg 2006
250. INGER BJÖRNELOO *Innebörder av hållbar utveckling. En studie av lärares utsagor om undervisning.* Göteborg 2006
251. EVA JOHANSSON *Etiska överenskommelser i förskolebarns världar.* Göteborg 2006
252. MONICA PETERSSON *Att genuszappa på säker eller osäker mark. Hem- och konsumentkunskap ur ett könsperspektiv.* Göteborg 2007
253. INGELA OLSSON *Handlingskompetens eller inlärda hjälplöshet? Lärandeprocesser hos verkstadsindustriarbetare.* Göteborg 2007

254. HELENA PEDERSEN *The School and the Animal Other. An Ethnography of human-animal relations in education.* Göteborg 2007
255. ELIN ERIKSEN ØDEGAARD *Meningsskaping i barnehagen. Innhold og bruk av barns og voksnes samtalefortellinger.* Göteborg 2007
256. ANNA KLERFELT *Barns multimediala berättande. En länk mellan mediakultur och pedagogisk praktik.* Göteborg 2007
257. PETER ERLANDSON *Docile bodies and imaginary minds: on Schön's reflection-in-action.* Göteborg 2007
258. SONJA SHERIDAN OCH PIA WILLIAMS *Dimensioner av konstruktiv konkurrens. Konstruktiva konkurrensformer i förskola, skola och gymnasium.* Göteborg 2007
259. INGELA ANDREASSON *Elevplanen som text - om identitet, genus, makt och styrning i skolans elverdokumentation.* Göteborg 2007
- Editors: Jan-Eric Gustafsson, Annika Härenstam and Ingrid Pramling Samuelsson
260. ANN-SOFIE HOLM *Relationer i skolan. En studie av feminiteter och maskuliniteter i år 9.* Göteborg 2008
261. LARS-ERIK NILSSON *But can't you see they are lying: Student moral positions and ethical practices in the wake of technological change.* Göteborg 2008
262. JOHAN HÄGGSTRÖM *Teaching systems of linear equations in Sweden and China: What is made possible to learn?* Göteborg 2008
263. GUNILLA GRANATH *Milda makter! Utvecklingssamtal och loggböcker som disciplinerings tekniker.* Göteborg 2008
264. KARIN GRAHN *Flickor och pojkar i idrottens läromedel. Konstruktioner av genus i ungdomsträna utbildningen.* Göteborg 2008.
265. PER-OLOF BENTLEY *Mathematics Teachers and Their Conceptual Models. A New Field of Research.* Göteborg 2008
266. SUSANNE GUSTAVSSON *Motstånd och mening. Innebörd i blivande lärares seminarensamtal.* Göteborg 2008
267. ANITA MATTSSON *Flexibel utbildning i praktiken. En fallstudie av pedagogiska processer i en distansutbildning med en öppen design för samarbetslärande.* Göteborg 2008
268. ANETTE EMILSON *Det önskvärda barnet. Fostran uttrycket i vardagliga kommunikationshandlingar mellan lärare och barn i förskolan.* Göteborg 2008
269. ALLI KLAPP LEKHOLM *Grades and grade assignment: effects of student and school characteristics.* Göteborg 2008
270. ELISABETH BJÖRKLUND *Att erinra litteracitet. Små barns kommunikativa möten med berättande, bilder, text och tecken i förskolan.* Göteborg 2008
271. EVA NYBERG *Om livets kontinuitet. Undervisning och lärande om växters och djurs livscykel - en fallstudie i årskurs 5.* Göteborg 2008
272. CANCELLED
273. ANITA NORLUND *Kritisk sakprosläsning i gymnasieskolan. Didaktiska perspektiv på läroböcker, lärare och nationella prov.* Göteborg 2009
274. AGNETA SIMEONSDOTTER SVENSSON *Den pedagogiska samlings i förskoleklassen. Barns olika sätt att erjara och hantera svårigheter.* Göteborg 2009
275. ANITA ERIKSSON *Om teori och praktik i lärarutbildningen. En etnografisk och diskursanalytisk studie.* Göteborg 2009
276. MARIA HJALMARSSON *Lärarprofessionens genusordning. En studie av lärares uppfattningar om arbetsuppgifter, kompetens och förväntningar.* Göteborg 2009.
277. ANNE DRAGEMARK OSCARSON *Self-Assessment of Writing in Learning English as a Foreign Language. A Study at the Upper Secondary School Level.* Göteborg 2009
278. ANNIKA LANTZ-ANDERSSON *Framing in Educational Practices. Learning Activity, Digital Technology and the Logic of Situated Action.* Göteborg 2009
279. RAUNI KARLSSON *Demokratiska värden i förskolebarns vardag.* Göteborg 2009
280. ELISABETH FRANK *Läsförmågan bland 9-10-åringar. Betydelsen av skolklimat, hem- och skolsamverkan, lärarkompetens och elevers hembakgrund.* Göteborg 2009
281. MONICA JOHANSSON *Anpassning och motstånd. En etnografisk studie av gymnasieelevers institutionella identitetsskapande.* Göteborg 2009
282. MONA NILSEN *Food for Thought. Communication and the transformation of work experience in web-based in-service training.* Göteborg 2009
283. INGA WERNERSSON (RED) *Genus i förskola och skola. Förändringar i policy, perspektiv och praktik.* Göteborg 2009
284. SONJA SHERIDAN, INGRID PRAMLING SAMUELSSON & EVA JOHANSSON (RED) *Barns tidiga lärande. En tvärsnittsstudie om förskolan som miljö för barns lärande.* Göteborg 2009
285. MARIE HJALMARSSON *Loyalitet och motstånd - anställdas agerande i ett föränderligt hemtjänstarbete.* Göteborg 2009.

286. ANETTE OLIN *Skolans mötespraktik - en studie om skolutveckling genom yrkesverksammas förståelse*. Göteborg 2009
287. MIRELLA FORSBERG AHLCRONA *Handdockans kommunikativa potential som medierande redskap i förskolan*. Göteborg 2009
288. CLAS OLANDER *Towards an interlanguage of biological evolution: Exploring students' talk and writing as an arena for sense-making*. Göteborg 2010
- Editors: Jan-Eric Gustafsson, Åke Ingerman and Ingrid Pramling Samuelsson
289. PETER HASSELSKOG *Slöjdlärares förhållningssätt i undervisningen*. Göteborg 2010
290. HILLEVI PRELL *Promoting dietary change. Intervening in school and recognizing health messages in commercials*. Göteborg 2010
291. DAVOUD MASOUMI *Quality Within E-learning in a Cultural Context. The case of Iran*. Göteborg 2010
292. YLVA ODENBRING *Kramar, kategoriseringar och hjälpfröknar. Könskonstruktioner i interaktion i förskola, förskoleklass och skolår ett*. Göteborg 2010
293. ANGELIKA KULLBERG *What is taught and what is learned. Professional insights gained and shared by teachers of mathematics*. Göteborg 2010
294. TORGEIR ALVESTAD *Barnehagens relasjonelle verden - små barn som kompetente aktörer i produktive forhandlinger*. Göteborg 2010
295. SYLVI VIGMO *New spaces for Language Learning. A study of student interaction in media production in English*. Göteborg 2010
296. CAROLINE RUNESDOTTER *I otaket med tiden? Folkhögskolorna i ett föränderligt fält*. Göteborg 2010
297. BIRGITTA KULLBERG *En etnografisk studie i en thailändsk grundskola på en ö i södra Thailand. I sökandet efter en framtid då nuet har nog av sitt*. Göteborg 2010
298. GUSTAV LYMER *The work of critique in architectural education*. Göteborg 2010
299. ANETTE HELLMAN *Kan Batman vara rosa? Förhandlingar om pojkighet och normalitet på en förskola*. Göteborg 2010
300. ANNIKA BERGVIKEN-RENSFELDT *Opening higher education. Discursive transformations of distance and higher education government*. Göteborg 2010
301. GETAHUN YACOB ABRAHAM *Education for Democracy? Life Orientation: Lessons on Leadership Qualities and Voting in South African Comprehensive Schools*. Göteborg 2010
302. LENA SJÖBERG *Bäst i klassen? Lärare och elever i svenska och europeiska policytexter*. Göteborg 2011
303. ANNA POST *Nordic stakeholders and sustainable catering*. Göteborg 2011
304. CECILIA KILHAMN *Making Sense of Negative Numbers*. Göteborg 2011
305. ALLAN SVENSSON (RED) *Utvärdering Genom Uppföljning. Longitudinell individforskning under ett halvsekel*. Göteborg 2011
306. NADJA CARLSSON *I kamp med skriftspråket. Vuxenstuderande med läs- och skrivsvårigheter i ett livsvärldsperspektiv*. Göteborg 2011
307. AUD TORILL MELAND *Ansvar for egen læring. Intensjoner og realiteter ved en norsk videregående skole*. Göteborg 2011
308. EVA NYBERG *Folkebildung for demokrati. Colombianska kvinnors perspektiv på kunnskap som förändringskraft*. Göteborg 2011
309. SUSANNE THULIN *Lärares tal och barns nyfikenhet. Kommunikation om naturvetenskapliga innehåll i förskolan*. Göteborg 2011
310. LENA FRIDLUND *Interkulturell undervisning – ett pedagogiskt dilemma. Talet om undervisning i svenska som andraspråk och i förberedelseklass*. Göteborg 2011
311. TARJA ALATALO *Skäcklig läs- och skrivundervisning i åk 1-3. Om lärares möjligheter och hinder*. Göteborg 2011
312. LISE-LOTTE BJERVÅS *Samtal om barn och pedagogisk dokumentation som bedömningspraktik i förskolan. En diskursanalys*. Göteborg 2011
313. ÅSE HANSSON *Ansvar för matematiklärande. Effekter av undervisningsansvar i det flerspråkiga klassrummet*. Göteborg 2011
314. MARIA REIS *Att ordna, från ordning till ordning. Yngre förskolebarns matematiserande*. Göteborg 2011
315. BENIAMIN KNUTSSON *Curriculum in the Era of Global Development – Historical Legacies and Contemporary Approaches*. Göteborg 2011
316. EVA WEST *Undervisning och lärande i naturvetenskap. Elevers lärande i relation till en forskningsbaserad undervisning om ljud, hörsel och hälsa*. Göteborg 2011
317. SIGNILD RISENFORS *Gymnasieungdomars livstolkande*. Göteborg 2011
318. EVA JOHANSSON & DONNA BERTHELSEN (Ed.) *Spaces for Solidarity and Individualism in Educational Contexts*. Göteborg 2012
319. ALASTAIR HENRY *L3 Motivation*. Göteborg 2012
320. ANN PARINDER *Ungdomars matval – erfarenheter, visioner och miljöargument i eget hushåll*. Göteborg 2012
321. ANNE KULTTI *Flerspråkiga barn i förskolan: Villkor för deltagande och lärande*. Göteborg 2012

322. BO-LENNART EKSTRÖM *Kontroversen om DAMP. En kontroversstudie av vetenskapligt gränsarbete och översättning mellan olika kunskapsparadigm.* Göteborg 2012
323. MUN LING LO *Variation Theory and the Improvement of Teaching and Learning.* Göteborg 2012
324. ULLA ANDRÉN *Self-awareness and self-knowledge in professions. Something we are or a skill we learn.* Göteborg 2012
325. KERSTIN SIGNERT *Variation och invariants i Maria Montessoris sinnesstränande materiel.* Göteborg 2012
326. INGEMAR GERRBO *Idén om en skola för alla och specialpedagogisk organisering i praktiken.* Göteborg 2012
327. PATRIK LILJA *Contextualizing inquiry. Negotiations of tasks, tools and actions in an upper secondary classroom.* Göteborg 2012
328. STEFAN JOHANSSON *On the Validity of Reading Assessments: Relationships Between Teacher Judgements, External Tests and Pupil Self-assessments.* Göteborg 2013
329. STEFAN PETTERSSON *Nutrition in Olympic Combat Sports. Elite athletes' dietary intake, hydration status and experiences of weight regulation.* Göteborg 2013
330. LINDA BRADLEY *Language learning and technology – student activities in web-based environments.* Göteborg 2013
331. KALLE JONASSON *Sport Has Never Been Modern.* Göteborg 2013
332. MONICA HARALDSSON STRÄNG *Yngre elevers lärande om natur. En studie av kommunikation om modeller i institutionella kontexter.* Göteborg 2013
333. ANN VALENTIN KVIST *Immigrant Groups and Cognitive Tests – Validity Issues in Relation to Vocational Training.* Göteborg 2013
334. ULRIKA BENNERSTEDT *Knowledge at play. Studies of games as members' matters.* Göteborg 2013
335. EVA ÄRLEMALM-HAGSÉR *Engagerade i världens bästa? Lärande för hållbarhet i förskolan.* Göteborg 2013
336. ANNA-KARIN WYNDHAMN *Tänka fritt, tänka rätt. En studie om värdeöverföring och kritiskt tänkande i gymnasieskolans undervisning.* Göteborg 2013
337. LENA TYRÉN *"Vi får ju inte riktigt förutsättningarna för att genomföra det som vi vill." En studie om lärares möjligheter och hinder till förändring och förbättring i praktiken.* Göteborg 2013
338. ANNIKA LILJA *Förtroendefulla relationer mellan lärare och elev.* Göteborg 2013
339. MAGNUS LEVINSSON *Evidens och existens. Evidensbaserad undervisning i ljuset av lärares erfarenheter.* Göteborg 2013
340. ANNELI SCHWARTZ *Pedagogik, plats och prestationer. En etnografisk studie om en skola i förorten.* Göteborg 2013
341. ELISABET ÖHRN och LISBETH LUNDAHL (red) *Kön och karriär i akademien. En studie inom det utbildningsvetenskapliga fältet.* Göteborg 2013
342. RICHARD BALDWIN *Changing practice by reform. The recontextualisation of the Bologna process in teacher education.* Göteborg 2013
343. AGNETA JONSSON *Att skapa läroplan för de yngsta barnen i förskolan. Barns perspektiv och nuets didaktik.* Göteborg 2013
344. MARIA MAGNUSSON *Skylla med kunskap. En studie av hur barn urskäljer grafiska symboler i hem och förskola.* Göteborg 2013
345. ANNA-LENA LILLIESTAM *Aktör och struktur i historieundervisning. Om utveckling av elevers historiska resonerande.* Göteborg 2013
346. KRISTOFFER LARSSON *Kritiskt tänkande i grundskolans samhällskunskap. En fenomenografisk studie om manifesterat kritiskt tänkande i samhällskunskap hos elever i årskurs 9.* Göteborg 2013
347. INGA WERNERSSON och INGEMAR GERRBO (red) *Differentieringens janusansikte. En antologi från Institutionen för pedagogik och specialpedagogik vid Göteborgs universitet.* Göteborg 2013
348. LILL LANGELOTZ *Vad gör en skicklig lärare? En studie om kollegial handledning som utvecklingspraktik.* Göteborg 2014
349. STEINGERDUR OLAFSDOTTIR *Television and food in the lives of young children.* Göteborg 2014
350. ANNA-CARIN RAMSTEN *Kunskaper som byggde folkehemmet. En fallstudie av förutsättningar för lärande vid teknikskiften inom processindustrin.* Göteborg 2014
351. ANNA-CARIN BREDMAR *Lärares arbetsglädje. Betydelsen av emotionell närvaro i det pedagogiska arbetet.* Göteborg 2014
352. ZAHRA BAYATI *"den Andre" i lärarutbildningen. En studie om den rasifierade svenska studentens villkor i globaliseringsens tid.* Göteborg 2014
353. ANDERS EKLÖF *Project work, independence and critical thinking.* Göteborg 2014
354. EVA WENNÄS BRANTE *Möte med multimodalt material. Vilken roll spelar dyslexi för uppfattandet av text och bild?* Göteborg 2014
355. MAGNUS FERRY *Idrottsprofilerad utbildning – i spåren av en avreglerad skola.* Göteborg 2014

Editors: Jan-Eric Gustafsson, Åke Ingerman and Pia Williams

- 356 CECILIA THORSEN *Dimensionality and Predictive validity of school grades: The relative influence of cognitive and social-behavioral aspects.* Göteborg 2014
- 357 ANN-MARIE ERIKSSON *Formulating knowledge. Engaging with issues of sustainable development through academic writing in engineering education.* Göteborg 2014
- 358 PÅR RYLANDER *Tränarens makt över spelare i lagidrotter: Sett ur French och Ravens maktbasteori.* Göteborg 2014
- 359 PERNILLA ANDERSSON VARGA *Skrivundervisning i gymnasieskolan. Svenskämets roll i den sociala reproduktionen.* Göteborg 2014
- 360 GUNNAR HYLTEGREN *Vaghet och vanmakt - 20 år med kunskapskrav i den svenska skolan.* Göteborg 2014
- 361 MARIE HEDBERG *Idrotten sätter agendan. En studie av Riksidrottsgymnastetränarens handlande utifrån sitt dubbla uppdrag.* Göteborg 2014
- 362 KARI-ANNE JØRGENSEN *What is going on out there? - What does it mean for children's experiences when the kindergarten is moving their everyday activities into the nature - landscapes and its places?* Göteborg 2014
- 363 ELISABET ÖHRN och ANN-SOFIE HOLM (red) *Att lyckas i skolan. Om skolprestationer och kön i olika undervisningspraktiker.* Göteborg 2014
- 364 ILONA RINNE *Pedagogisk takt i betygssamtal. En fenomenologisk hermeneutisk studie av gymnasielärares och elevers förståelse av betyg.* Göteborg 2014
- 365 MIRANDA ROCKSÉN *Reasoning in a Science Classroom.* Göteborg 2015
- 366 ANN-CHARLOTTE BIVALL *Helpdesking: Knowing and learning in IT support practices.* Göteborg 2015
- 367 BIRGITTA BERNE *Naturvetenskap möter etik. En klassrumsstudie av elevers diskussioner om samhällsfrågor relaterade till bioteknik.* Göteborg 2015
- 368 AIRI BIGSTEN *Fostran i förskolan.* Göteborg 2015
- 369 MARITA CRONQVIST *Yrkesetik i lärarutbildning - en balanskonst.* Göteborg 2015
- 370 MARITA LUNDSTRÖM *Förskolebarns strävanden att kommunicera matematik.* Göteborg 2015
- 371 KRISTINA LANÅ *Makt, kön och diskurser. En etnografisk studie om elevers aktörskap och positioneringar i undervisningen.* Göteborg 2015
- 372 MONICA NYVALLER *Pedagogisk utveckling genom kollegial granskning: Fallet Lärande Besök utifrån aktör-nätverksteori.* Göteborg 2015
- 373 GLENN ØVREVIK KJERLAND *Å lære å undervise i kroppsøving. Design for utvikling av teori basert undervisning og kritisk refleksjon i kroppsøvingslærerutdanningen.* Göteborg 2015
- 374 CATARINA ECONOMOU *"I svenska två vågar jag prata mer och så". En didaktisk studie om skolämnet svenska som andraspråk.* Göteborg 2015
- 375 ANDREAS OTTEMO *Kön, kropp, begär och teknik: Passion och instrumentalitet på två tekniska högskoleprogram.* Göteborg 2015
- 376 SHRUTI TANEJA JOHANSSON *Autism-in-context. An investigation of schooling of children with a diagnosis of autism in urban India.* Göteborg 2015
- 377 JAANA NEHEZ *Rektorers praktiker i möte med utvecklingsarbete. Möjligheter och hinder för planerad förändring.* Göteborg 2015
- 378 OSA LUNDBERG *Mind the Gap – Ethnography about cultural reproduction of difference and disadvantage in urban education.* Göteborg 2015
- 379 KARIN LAGER *I spänningsfältet mellan kontroll och utveckling. En policystudie av systematiskt kvalitetsarbete i kommunen, förskolan och fritidshemmet.* Göteborg 2015
- 380 MIKAELA ÅBERG *Doing Project Work. The Interactional Organization of Tasks, Resources, and Instructions.* Göteborg 2015
- 381 ANN-LOUISE LJUNGBLAD *Takt och hållning - en relationell studie om det oberäkneliga i matematik-undervisningen.* Göteborg 2016
- 382 LINN HÅMAN *Extrem jakt på hälsa. En explorativ studie om ortorexia nervosa.* Göteborg 2016
- 383 EVA OLSSON *On the impact of extramural English and CLIL on productive vocabulary.* Göteborg 2016
- 384 JENNIE SIVENBRING *I den betraktades ögon. Ungdomar om bedömning i skolan.* Göteborg 2016
- 385 PERNILLA LAGERLÖF *Musical play. Children interacting with and around music technology.* Göteborg 2016
- 386 SUSANNE MECKBACH *Mästarcoacherna. Att bli, vara och utvecklas som tränare inom svensk elitfotboll.* Göteborg 2016
- 387 LISBETH GYLLANDER TORKILDSEN *Bedömning som gemensam angelägenhet – enkelt i retoriken, svårare i praktiken. Elevers och lärares förståelse och erfarenheter.* Göteborg 2016
- 388 cancelled
- 389 PERNILLA HEDSTRÖM *Hälsocoach i skolan. En utvärderande fallstudie av en hälsofrämjande intervention.* Göteborg 2016

Editors: Åke Ingerman, Pia Williams and
Elisabet Öhrn

- 390 JONNA LARSSON *När fysik blir lärområde i förskolan*. Göteborg 2016
- 391 EVA M JOHANSSON *Det motsägelsefulla bedömningsuppdraget. En etnografisk studie om bedömning i förskolekontext*. Göteborg 2016
- 392 MADELEINE LÖWING *Diamant – diagnoser i matematik. Ett kartläggningsmaterial baserat på didaktisk ämnesanalys*. Göteborg 2016
- 393 JAN BLOMGREN *Den svärfångade motivationen: elever i en digitaliserad lärmiljö*. Göteborg 2016
- 394 DAVID CARLSSON *Vad är religionslärares kunskap? En diskursanalys av trepartssamtal i lärarutbildningen*. Göteborg 2017
- 395 EMMA EDSTRAND *Learning to reason in environmental education: Digital tools, access points to knowledge and science literacy*. Göteborg 2017
- 396 KATHARINA DAHLBÄCK *Svenskämnets estetiska dimensioner - - i klassrum, kursplaner och lärares uppfattningar*. Göteborg 2017
- 397 K GABRIELLA THORELL *Framåt marsch! – Ridlärarrollen från dåtid till samtid med perspektiv på framtid*. Göteborg 2017
- 398 RIMMA NYMAN *Interest and Engagement: Perspectives on Mathematics in the Classroom*. Göteborg 2017
- 399 ANNIKA HELLMAN *Visnella möjlighetsrum. Gymnasieelevers subjektsskapande i bild och medieundervisning*. Göteborg 2017
- 400 OLA STRANDLER *Performativa lärarpraktiker*. Göteborg 2017
- 401 AIMEE HALEY *Geographical Mobility of the Tertiary Educated – Perspectives from Education and Social Space*. Göteborg 2017
- 402 MALIN SVENSSON *Hoppet om en framtidsplats. Asylsökande barn i den svenska skolan*. Göteborg 2017
- 403 CATARINA ANDISHMAND *Fritidsbem eller servicehem? En etnografisk studie av fritidsbem i tre socioekonomiskt skilda områden*. Göteborg 2017
- 404 MONICA VIKNER STAFBERG *Om lärarblivande. En livsvärldsfenomenologisk studie av bildningsgångar in i läraryrket*. Göteborg 2017
- 405 ANGELICA SIMONSSON *Sexualitet i klassrummet. Språkundervisning, elevsubjektivitet och heteronormativitet*. Göteborg 2017
- 406 ELIAS JOHANNESSON *The Dynamic Development of Cognitive and Socioemotional Traits and Their Effects on School Grades and Risk of Unemployment*. Göteborg 2017
- 407 EVA BORGFELDT *"Det kan vara svårt att förklara på rader". Perspektiv på analys och bedömning av multimodal textproduktion i årskurs 3*. Göteborg 2017
- 408 GÉRALDINE FAUVILLE *Digital technologies as support for learning about the marine environment. Steps toward ocean literacy*. Göteborg 2018
- 409 CHARLOTT SELMBERG *Training to become a master mariner in a simulator-based environment: The instructors' contributions to professional learning*. Göteborg 2018
- 410 TUULA MAUNULA *Students' and Teachers' Jointly Constituted Learning Opportunities. The Case of Linear Equations*. Göteborg 2018
- 411 EMMALEE GISSLEVIK *Education for Sustainable Food Consumption in Home and Consumer Studies*. Göteborg 2018
- 412 FREDRIK ZIMMERMAN *Det tillåtande och det begränsande. En studie om pojkares syn på studier och ungdomars normer kring maskulinitet*. Göteborg 2018
- 413 CHRISTER MATTSSON *Extremisten i klassrummet. Perspektiv på skolans förväntade ansvar att förhindra framtida terrorism*. Göteborg 2018
- 414 HELENA WALLSTRÖM *Gymnasielärares mentorshandlingar. En verksamhetsteoretisk studie om lärararbete i förändring*. Göteborg 2018
- 415 LENA ECKERHOLM *Lärarperspektiv på läsförståelse. En intervjustudie om undervisning i årskurs 4-6*. Göteborg 2018
- 416 CHRISTOPHER HOLMBERG *Food, body weight, and health among adolescents in the digital age: An explorative study from a health promotion perspective*. Göteborg 2018
- 417 MAGNUS KARLSSON *Moraliskt arbete i förskolan. Regler och moralisk ordning i barn-barn och vuxen-barn interaktion*. Göteborg 2018
- 418 ANDREAS FRÖBERG *Physical Activity among Adolescents in a Swedish Multicultural Area. An Empowerment-Based Health Promotion School Intervention*. Göteborg 2018
- 419 EWA SKANTZ ÅBERG *Children's collaborative technology-mediated story making. Instructional challenges in early childhood education*. Göteborg 2018
- 420 PER NORDÉN *Regnbågsungar: Familj, utbildning, fritid*. Göteborg 2018